

Kansanperinteenkeruu ja muistitiedon keruuhanke

Se oli täyttä työtä, melko rankkaa mutta antoisaa.

Unohtumattomia kokemuksia – –

Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Etnologia
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2013
Maria Vallanen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Maria Vallanen	
Työn nimi – Title Kansanperinteenkeruu ja muistitiedon keruuhanke – <i>Se oli täyttä työtä, melko rankkaa mutta antoisaa. Unohtumattomia kokemuksia – –</i>	
Oppiaine – Subject Etnologia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Tammikuu 2013	Sivumäärä – Number of pages 142 + liitteet
Tiivistelmä – Abstract <p>Vuonna 1970 toteutettiin Lapualla professori Erkki Ala-Könnin johdolla kansanperinteen haastattelu- ja valokuvien tallennushanke. Kenttätyöryhmä koostui Ala-Könnin ja assistentti Vuokko Kivisaaren lisäksi 13:sta etupäässä Tampereen yliopiston eri alojen opiskelijoista. Keväällä 2012 Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksen kuuden hengen opiskelijaryhmä jatkoi Erkki Ala-Könnin aloittamaa keruuta nykylapualaisten näkökulmasta. Olin yksi kenttätyöhön osallistuneista opiskelijoista.</p> <p>Tutkielmassani tarkastelen, mistä lähtökohdista ja millaisin menetelmin kansanperinteen keruuta tehtiin 1970-luvulla sekä millaista muistitiedon keruu Lapualla vuonna 2012 oli. Selvitän, miten kenttätyötä tehneet haastateltavani ovat käsittäneet muistitiedon, perinteen ja keruun, ja miten haastattelut kentällä ovat sujuneet. Tarkastelen, miten tutkimusetiikka näyttäytyi sekä 1970-luvun keruissa että vuoden 2012 kenttätyössä. Lisäksi selvitän, millaisen kuvan vuoden 2012 keruuaineisto lapualaisista tuotti. Tutkielmaani varten olen haastatellut viittä Erkki Ala-Könnin perinteenkeruumatkoilla 1970-luvulla mukana ollutta entistä opiskelijaa ja viittä vuoden 2012 kenttätyömatkalla ollutta opiskelijaa. Lisäksi tutkimusaineistoni koostuu kenttätyöpäiväkirjastani sekä havainnoinneistani vuoden 2012 kenttätyömatkalta. Käytän lähteenäni myös kenttätyötekijöiden suorittamia haastatteluita Lapualta vuodelta 1970 ja vuodelta 2012.</p> <p>Tutkielmani todentaa, että 1970-luvun yhteisökeskeisestä perinteenkeruusta on päädytty yksilöllisen muistitiedon ja henkilökohtaisten kokemusten keruuseen. Keruun kohteessa tapahtunut muutos on vaikuttanut niin keruun työskentelytapoihin kuin siihenkin, miten haastateltavat nähdään. Kansanperinne-käsite piti 1970-luvulla vahvasti sisällään sosiaalisen näkökulman. Perinnettä pyrittiin siten keräämään yhteisön näkökulmasta. Keruuteemat olivat hyvin tiukasti rajattuja, ja tavoitteena oli mahdollisimman vanhojen perinteiden tallentaminen. Kertojasta ja hänen henkilökohtaisesta elämästään ei juuri oltu kiinnostuneita. Haastateltavaksi ei päässyt kuka tahansa, vaan hänen tuli olla iäkäs, hyvä kertoja ja jonkin spesialiteetin edustaja. Tutkielmastani voi kuitenkin myös havaita, että 1970-luvulla elettiin jo uuden kenttätyöskentelyn murroskautta, ja kiinnostusta yksilöä kohtaan on nähtävissä. Tutkimusetiikasta ei juuri puhuttu 1970-luvun keruissa. Vuoden 2012 muistitiedon keruussa tutkimuseettisellä pohdinnalla oli merkittävä rooli ja keruu suunniteltiin tutkimuseettisten normien mukaisesti. Kenttätyön tavoitteena oli tallentaa ”tavallisten” lapualaisten yksilöllisiä kokemuksia ja muistoja elämästä Lapualla. Haastateltavat olivat eri-ikäisiä nuorista vanhuksiin. Haastateltavien ryhmä on siten laajentunut. Kenttätyötekijät pitivät tärkeänä, että haastateltavat saivat vapaasti puhua haluamistaan teemoista.</p>	
Asiasanat – Keywords muistitieto, kansanperinne, kenttätyö, keruu, haastattelu, etnologia, Erkki Ala-Könni, Lapua	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	3
1.1.	Paluu Lapualla	3
1.2.	Sukukansoista kylätutkimuksiin – Akateemisen keruun historiaa	7
1.3.	Osakuntien keruutoimintaa ja Seurasaarisäätiön kylätutkimusprojekti	14
2.	Aineisto ja sen käsittely	19
2.1.	Tutkimusaineisto.....	19
2.2.	Keruutyöstä kenttätyöskentelyyn.....	24
2.3.	Aineiston käsittely	27
3.	1970-luvun keruiden taustat	33
3.1.	Erkki Ala-Könni	33
3.2.	Perinteenkeruumatkat	35
3.3.	Ala-Könnin kokoelmat.....	37
3.4.	Keruumatkat keräilijöiden kokemina.....	41
4.	Perinteenkeruun käytännön toteutus.....	47
4.1.	<i>Kaikkea relevanttia sai kysellä</i> – Perinteenkeruun teemat.....	47
4.2.	<i>Nauhureihin tutustuttiin</i> – Valmistautuminen kentälle.....	57
4.3.	<i>Sitten oli Ala-Könnin ohje että kaljaa ja makkaraa</i> – Kentällä.....	64
4.4.	<i>Mulla oli semmonen viistoista kiloa painava Tandberg-nauhuri</i> – Välineistö 66	
4.5.	<i>Yleensä mentiin ihan extemporee</i> – Haastateltavat ja haastattelutilanteet	68
4.6.	<i>– siellä saatto sattua ihan mitä vaan</i> – Keruumatkan jälkeen.....	75
5.	Muistitiedon keruu Lapualla	78
5.1.	Hankkeen päätyminen Jyväskylän yliopistoon	78
5.2.	Projektina muistitiedon keruu – Valmistautuminen	79
5.3.	Miten täällä oikein aurataan? – Kenttätyö Lapualla	83
5.4.	Paluu auraamattomille teille – Kenttätyön päätyminen	86
6.	Kenttätyön etnografiaa	88
6.1.	<i>Haastateltava sai kertoa sen, minkä koki tärkeäksi</i> – Muistitieto ja keruu	88
6.2.	<i>Voi me ymmärretään toisiamme sitte vaikka kuinka hienosti</i> – Kotikentällä ..	95
6.3.	<i>Menin jututtamaan karjalaiseen tapaan</i> – Haastattelutilanteet.....	99

6.4.	<i>Mitähän muutkin ajatteloo</i> – Lapualaisuus ja keruunaineisto.....	107
6.5.	<i>Meille sanottiin, että aineiston voi julistaa salaiseksi, ei muuta</i> – Tutkimusetiikka	110
7.	Yhteenveto.....	118
7.1.	1970-luvun keruuideologia	118
	Keruteemat.....	118
	Käsitys perinteestä ja haastattelujen sujuminen	119
	Ohjeistukset	122
	Erkki Ala-Könni.....	123
7.2.	Muistitiedon keruu vuonna 2012.....	124
	Käsitykset muistitiedosta ja keruusta.....	125
	Haastattelujen sujuminen	127
	Lapualaiset.....	128
	Tutkimusetiikka.....	129
7.3.	Lopuksi.....	130
	Lähteet.....	134
	Painetut lähteet.....	134
	Elektroniset lähteet.....	139
	Haastattelut ja sähköpostihaastattelut	141
	Painamattomat lähteet	142
	Arkistolähteet.....	142
	LIITTEET:.....	143

1. Johdanto

1.1. Paluu Lapualle

Vuonna 1970 professori Erkki Ala-Könnin johtamana toteutettiin Lapualla kansanperinteen haastattelu- ja valokuvien tallennushanke. Lapua oli yksi lukuisista kenttätökohteista, jonka tavoitteena oli kerätä perinnettä talteen lapualaisilta. Haastateltavina olivat iäkkäät lapualaiset, joilta kyseltiin niin vanhoista asioista kuin mahdollista. Haastattelut käsittelivät muun muassa seuraavia teemoja: ruuanlaitto, kunnallispolitiikka, tiet ja kuljetus, työväenyhdistys, työnteko ja kaupankäynti. Erkki Ala-Könnin mukana kenttätöitä olivat tekemässä hänen assistenttinsa Vuokko Kivisaari sekä kolmetoista kerääjää, jotka olivat etupäässä Tampereen yliopiston eri alojen opiskelijoita.

Keväällä 2012 jatkoimme kuuden hengen opiskelijaryhmässä Erkki Ala-Könnin aloittamaa keruuta nykylapualaisten näkökulmasta. Lapualaisen muistitiedon keruuhanke liittyi lukuvuoden 2011–2012 aikana järjestettyyn Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksen *Projektit ja johtaminen* -kurssiin, johon valittiin opiskelijat avoimen haun kautta. Haastatelimme lapualaisia muun muassa tavallisesta arkisesta elämästä Lapualla, heidän muistoistaan sekä tällä hetkellä lapualaisia puhuttelevista teemoista. Vuoden 2012 ja vuoden 1970 kenttätöiden erona on se, että Ala-Könnin johtamalla kenttätömatkalla kerättiin talteen lapualaista *kansanperinnettä*, kun taas vuonna 2012 kerättiin lapualaista *muistitietoa*. Tästä erosta muodostuu pro gradu -tutkielmani lähtökohta ja idea.

Tavoitteenani on tutkielmassani selvittää, millaisin metodein ja mistä lähtökohdista perinnettä kerättiin Ala-Könnin johtamalla perinteenkeruumatkoilla 1970-luvulla ja millaista muistitiedon keruu tämän päivän Lapualla oli. Selvitän, millainen keruiden konteksti on: millaiset tutkimuseettiset asiat liittyvät keruuseen, millainen ajatus kerääjillä on muistitiedosta, perinteestä ja keruusta. Tarkastelen myös, miten haastattelut ovat kentällä sujuneet.

– – haastatella ihmisiä niinku niitä itseään, heille itselleen niinku keskeisistä aiheista, ja sellasista mitkä heillä on sillä hetkellä mielen päällä. Ei niinkään että yritetään niinku luoda jotaki sellasta – – kulttuuriperintöä ja tällasta, että niinku, että tavallaan että ois muka joku kokonaisuus. (Opiskelija1.)

Minusta se [perinteen keruu] oli kamalan hauskaa ja sitte ennen kaikkea se, siihen aikaan historiatieteen puolella ei kovin paljon tätä perinnettä ja kansankulttuuria arvostettu. Minusta se oli hirmu mukavaa sillä tavalla, että se sai niinku ihan uuden perspektiivin historiaan ja semmosen koki kokijan perspektiivistä. Siihen aikaan ainakin kaikki – – oppikirjat ja tenttikirjat olivat tätä virallista historiaa. Niin tuota tätä tavallisen ihmisen historiaa ei tullu näkyviin missään. Et se oli tavallaan se uus, uus maailma. (AKO5.)

Tutkimukseni aiheen sain Lapua-projektin vetäjältä, etnologian silloiselta yliopistotutkijalta, dosentti Outi Fingerroosilta syksyllä 2011. Aihe oli mielestäni mielenkiintoinen ja monipuolinen ja kiinnostukseni heräsi. Olen opiskelujeni ohessa useaan otteeseen tutustunut muistitietotutkimuksiin eri opiskelukurssien ansiosta ja olen havainnut muistitietoaineistot mielenkiintoisiksi tutkimuksen lähteiksi. Olen kerran aikaisemmin osallistunut kenttätööhön opiskellessani Helsingin yliopistossa kansatiedettä, joten minulla oli myös kokemusta kenttätöyöskentelystä. Itse projektiin ja keruuhankkeeseen Lapualle minua innosti oma taustani. Olen syntynyt ja elänyt lapsuuteni ja nuoruuteni Etelä-Pohjanmaalla, Nurmossa (nykyisin osa Seinäjoen kaupunkia), joka on Lapuan naapurikunta. Kaiken kaikkiaan tuntui luonnolliselta, että tutkimukseni käsittelisi kenttätöyöskentelyä lähellä kotiseutuani.

Tutkimuksessani olen osallisena kahdessa eri yhteisössä. Olen sekä akateemisen ryhmäni jäsen että keruun kohteena olevan yhteisön jäsen, eteläpohjalaisen kulttuurin omaksujana. Näin vahva osallisuuteni kahdessa eri yhteisössä sekä tutkimusmenetelmäni osallistuvana havainnoijana vaatii minulta itsereflektiota, kun teen päätelmiä aineistosta. Koska ajatus pro graduni aiheesta kehittyi pian kurssin alkamisen jälkeen, pystyin jo varhaisessa vaiheessa tarkkailemaan ja kiinnittämään huomiota kenttätöyön suunnitteluvaiheisiin. Syksyllä tutustuin jo hieman lähemmin Erkki Ala-Könniin ja pidin hänestä lyhyen esittelyn muille keruuhankkeen opiskelijoille, jotta myös he saisivat kuvan siitä, millainen persoona Ala-Könni oli ja mistä hänen keruuinnoistuksensa kumpusi.

Kenttätutkimusaineiston keräämiseksi on ollut tiiviisti mukana kansatieteen oppihistorian alkuajoista lähtien. Kansatieteessä eli etnologiassa kenttätutkimuksen rooli on niin merkittävä, että sen sanotaan jopa profiloivan kansatiedettä (Ruotsala 2005, 45). Yliopistojen osakuntien kotiseuduntutkimusretket olivat yksi muistitiedon keruun kulmakiviä 1900-luvun alkupuolelta aina 1970-luvulle asti. Tutkielmaa, joka käsitelisi opiskelijaryhmän tekemää kenttätutkimusta, ei ole ilmestynyt. Opiskelijat etnologiassa saavat nykyään myös hyvin vähän käytännön kokemusta kenttätutkimuksesta. Esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa kenttätutkimukseen kuuluvia aineistonkeruumenetelmiä, haastattelua ja havainnointia, opiskellaan etnologiassa neljän opintopisteen verran, ja Helsingin yliopistossa kansatieteen opinnoissa kenttätutkimusta opiskellaan viiden opintopisteen verran. Aikalainen-lehden päätoimittaja Heikki Laurinolli kirjoittaa, että kansanperinteen kerääminen on laantunut Erkki Ala-Könnin kuoleman jälkeen, ja systemaattinen keruutyö on tyrehtynyt. Aiemmin kansanperinteen opiskelijoiden kenttätutkimuksen kursseilta tuli valokuvia arkistoitavaksi. Tampereen kansanperinteen arkiston amanuenssin Eija Kukkuraian mukaan kenttätutkimuskursseja on karsittu opintovaatimuksista Tampereen yliopistolla. Mikäli joku opiskelija graduun varten kerää aineistoa, saattaa se päätyä arkistoon asti. (Laurinolli 2010 [online].)

Koenkin kiinnostavaksi käsitellä kenttätutkimusta opiskelijaryhmän näkökulmasta. Muistitiedon keruu ja kenttätutkimus eri muodoissaan ovat elävää tutkimusperinnettä, joten on ajankohtaista esitellä, millaiselta tämän hetkinen akateeminen kenttätutkimus näyttää ryhmän näkökulmasta. Kenttätutkimukseen kuuluu olennaisesti haastattelu ja siten haastateltavan ja haastattelijan vuorovaikutussuhde, tutkimuseettisten asioiden huomioiminen ja muistitiedon ja kenttätutkimuksen hahmottaminen. Nämä teemat toimivat siten myös tutkimuksen rajaajina. Tarkastelen myös, millaisen kuvan lapualaisista vuoden 2012 keruun aineisto antaa.

Tällaisella muistitietoaineistolla, jonka Lapualta keväällä 2012 keräsimme, on historian tutkija Esa Ruuskanen mukaan paikallista, alueellista ja kansallista arvoa elävän menneisyyden arkistona. Muistitietoprojekteilla voisi olla myös kansainväliselle tutkimusyhteisölle merkitystä vertailevassa tutkimuksessa. (Ruuskanen 2012.) Lapuan museotoimenjohtajan Esa Honkimäen mukaan paikallisille ihmisille muistitietoaineisto

antaa läpileikkauksen siitä, miten tiettyinä aikoina, tietyllä alueella ja tietyssä yhteisössä on eletty. Keräyksen arvo tajutaan usein vasta myöhemmin, sillä nykyhetken oletetaan säilyvän ja muutoksia on vaikeaa havaita. Honkimäen mukaan keräämäämme haastatteluaineistoa voidaan tulevaisuudessa hyödyntää ainakin Lapuan Historian IV osan lähdeaineistona (Honkimäki 2012.)

Muistitietoaineisto lähteenä on kohdannut kritiikkiä, ja sen käyttö tutkimuksessa on ollut kiistelty. Muistitieto on kuitenkin vakiinnuttanut asemansa perinteen- ja historian tutkimuksen alalla. Etnologisessa tutkimuksessa muistitietoa on pidetty primaarimateriaalina (Korkiakangas 1996, 12). Muisti on kansatieteessä ollut jo varhaisessa vaiheessa määrittämässä tieteenalaa.

Käsitykset muistista etnologisen tutkimuksen kohteena ja aineistona liittyvät itse asiassa jo viime vuosisadan alkupuolella esitettyyn suomalais-ugrilaisen kansatieteen tieteenalan määrittelyyn ja erityisesti sen yhteen pääalueeseen: henkisten kulttuurituotteiden tutkimiseen (Korkiakangas 2006, 120).

Kielitieteilijä E. N. Setälän vuonna 1911 esittämän määrittelyn mukaan henkiset kulttuurituotteet muodostuvat kielestä, ja sen avulla säilyneestä kielellisestä ”muistotiedosta”. Setälä käsitti muistotiedon sisältävän kansanuskon, kansanmoraalin, kansantiedon ja kansan mielikuvituksen tuotteet. (Setälä 1915, 10.)

Muistitiedon määrittely ei ole aivan yksiselitteistä. Esimerkiksi Pekka Leimu määrittää muistitiedon tiedoksi, joka pohjautuu tiedonantajan muistiin, ei kirjallisiin lähteisiin (Leimu 1979, 48). Oral history-käsite suomennetaan usein suulliseksi historiaksi, mutta myös muistitietotutkimukseksi ja muistitietohistoriaksi (Fingerroos & Peltonen 2006, 8). Elina Makkonen näkee muistitietotutkimuksen kattoterminä, jonka alle sijoittuvat käsitteet suullinen historia ja muistitietohistoria (Makkonen 2009, 27). Suullisella historialla tarkoitetaan yleensä erilaisin haastattelumenetelmin tuotettuja aineistoja, mutta suomalaisessa muistitietotutkimuksessa muistitiedoksi käsitetään lisäksi kirjoitetut muistiaineistot, eli esimerkiksi arkistojen kilpakeruin saadut aineistot (Fingerroos & Haanpää 2006, 27). Tässä tutkimuksessa määrittelen muistitiedon lähinnä haastatteluin tuotettuna muisteluna, jossa haastateltava on vuorovaikutuksessa haastattelijaan palauttanut mieleensä muistoja elämästään.

Muistitieto on sekä yksilöllistä että yhteisöllistä. Yhteisöllistä muistitieto on siksi, että ihmiset ovat aina osa jotain yhteisöä, joka jossain määrin ohjailee yksilön käsityksiä, mielikuvia ja muistoja. Yksilön kokema todellisuus on aina sidoksissa kollektiiviseen ja sosiaaliseen. Muistot ovat kuitenkin loppujen lopuksi yksilöllisesti koettua todellisuutta ja yksilön näkökulmasta esitettyjä, sillä jokaisella muistelijalla on omakohtainen näkemys ja kokemus tapahtuneesta. (Korkiakangas 2006, 126, 130.)

Pro graduni johdantoluvussa käsittelen akateemisen kenttätöön ja keruiden historiaa sekä yliopistojen osakuntien tekemiä kenttätöitä. Koska oma tutkielmani käsittelee ryhmässä tehtyjä kenttätöitä, en esittelen yksittäisten tutkijoiden tekemiä keruita. Toisessa luvussa esittelen aineistoni ja miten sen olen käsitellyt. Pohdin myös keruutyön muuttumista kenttätöskentelyksi. Erkki Ala-Könnin syntymästä tuli vuonna 2011 kuluneeksi sata vuotta. Kolmannen luvun alussa esittelenkin laajemmin Erkki Ala-Könnin, joka on kansatieteellisen keruun saralla persoona, jota ei voi ohittaa vain parilla lauseella. Käsittelen myös aineistoa, jota Ala-Könni perinteenkeruumatkoiltaan keräsi. Neljännessä luvussa esittelen, miten perinteenkeruumatkat käytännössä toteutettiin. Tutkin keruumatkoja Ala-Könnin entisten opiskelijoiden näkökulmasta. Viidennessä luvussa raportoin omasta keruuprojektistamme: kuinka hanke päättyi Jyväskylän yliopiston etnologian ja historian laitokselle ja miten keruuseen valmistauduimme. Kuudennessa luvussa analysoin tarkemmin vuoden 2012 kenttätöryhmäläisten ajatuksia muistitiedosta, keruusta, haastatteluista ja tutkimusetiikasta. Esittelen myös, millaisen kuvan vuoden 2012 muistitietoaineisto antaa lapualaisista. Yhteenvedossa tuon esille tärkeimmät analyysini.

1.2. Sukukansoista kylätutkimuksiin – Akateemisen keruun historiaa

Kansatieteellisen perinteenkeruun lähtökohdat 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa liittyivät kansallisen identiteetin pönkittämiseen ja vahvistamiseen erottautumalla Ruotsista ja Venäjästä ja suuntautumalla suomalais-ugrilaiseen menneisyyteen (Kirveennummi 1997, 36). Kielitieteilijöiden tavoin kansatieteilijät suuntasivat kenttätömatkansa itäisten sukulaiskansojemme pariin jo 1800-luvun lopulla. Uskottiin,

että yhteisen kantakielen lisäksi meillä on muutakin yhteistä kulttuuriperinnettä, jossa saattaa olla jälkiä kantakulttuurista. Kielitiede antoi siten kansatieteelle tutkimusalueen. (Anttila 1997, 11.) Suomen kansan alkuperän tutkimukset olivat aikanaan elintärkeitä kansakunnan olemassaolon oikeutuksen, turvaamisen ja identiteetin kannalta (Räsänen 1997, 22).

Myös suomalainen talonpoikaiskulttuuri oli 1800-luvun loppupuolella muuttumassa teollistumisen ja kaupungistumisen seurauksena, jolloin kansatieteen tehtäväksi nähtiin tutkia ja kerätä oman kansan perinnettä, kuten runoutta, rakennuksia, pukuja ja tapoja, jotka symboloivat alkuperäistä, turmeltumatonta suomalaisuutta (Lehtonen 2005, 17). Paikalliset kotiseutuliikkeet, nuorisoseurat ja osakunnat paikansivat laajalti aitoa suomalaisuutta maaseudulla 1800–1900-lukujen vaihteessa. Sivistyneistö näki tarpeelliseksi säilyttää esi-isänsä elämäntapaa tuleville sukupolville sillä maaseutu oli kokemassa suuria muutoksia elinolosuhteiden ja elinkeinojen osalta. Näiden muutosten oletettiin tuhoavan aidon elämäntavan. Sukupolvien välisten siteiden vahvistaminen nähtiin myös tärkeänä. (Korkiakangas 2010, 75–76.)

Kasvava museolaitos alkoi 1800-luvulla kansallisromantiikan hengessä kerätä ”katoavaa kansanperinnettä” eli (maalla elävän) kansan käyttämiä ja valmistamia esineitä. Oli huomattu, että kulttuurin ja yhteiskunnan kehityksen myötä kauan samanlaisena ja muuttumattomana pysynyt esineistö alkoi jäädä pois käytöstä ja hävitä. Katoava kansa ja sen esineellinen kulttuuri täytyi pelastaa. Kansan olemassaolo oli paras osoitus itsenäisyyspyrkimyksen oikeutuksesta. Pyrkimys jonkin katoamassa olevan asian, esimerkiksi esineen, tavan tai kulttuuripiirin, pelastamiseen on ollut etnologialle tyypillistä myöhemminkin. Tutkimus on ollut ilmiön tallentamista, tarkkaa kuvailemista ja kielellistämistä. Esineet ovat konkreettisina olleet itsestään selviä pelastamisen kohteita. Koko tutkimusalan näkökulma kulttuuriin oli esineellinen; kaikki siihen liitettävissä oleva oli esitettävissä esineiden avulla (Kiuru 1999, 222–223, 225).

Tutkimusmenetelmä, typologia, omaksuttiin arkeologiasta, ja sen avulla esineitä tutkittiin niiden muodon perusteella. Ajateltiin, että kulttuuri oli kehittynyt yksinkertaisimmista muodoista monimuotoisempiin. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että saman esineen eri tyypit edustivat eri kulttuuritasoa; yksinkertainen edusti vanhaa ja

monimuotoinen uudempaa kulttuuria. Erityisesti ornamenttiikka ja kansanpuvut olivat kuvaamisen ja tutkimisen kohteena. Uskottiin, että kansan taidetuotteissa oli säilynyt kansan turmeltumaton mielenlaatu ja aisti. Tämä ajatus oli osa kansallisromanttista ajatusta. (Anttila 1997, 11–12.)

Myös suomalais-ugrialaisten sukukansojen parissa tehtävän tutkimuksen kohteena oli maalaisoloissa luonnonvaraisia elinkeinoja harjoittavien ihmisten esineellinen kulttuuri, mikä vastasi muissa maissa kehittyntä tutkimussuuntausta ja joka satoi museotyöhön. Ensimmäinen suomalainen kansatieteilijä ja Seurasaaren ulkomuseon perustaja, Axel Olai Heikel, teki tutkimusmatkoja Volgan suomalaisten keskuuteen 1880-luvulla. Heikel, kuten muutkin 1900-luvun alun kansatieteilijät, oli museoihmisiä, joka kartutti museon kokoelmia keräämillään esineillä. (Anttila 1997, 11–12.) Myös kansatieteen ensimmäisen oppituolin haltija, U. T. Sirelius, perusti keskeiset tutkimuksensa vuodesta 1898 lähtien tehtyihin kenttätyömatkoihin suomalais-ugrialaisten kansojen parissa (Junkala 1999, 188–189). Muista 1900-luvun kansatieteilijöistä ja perinteenkerääjistä voidaan mainita myös M. A. Castrén, Albert Hämäläinen, Kustaa Vilkuna ja Ilmar Talve.

Suomen itsenäistyttyä 1917 sulkeutuivat rajat Venäjälle. Kansatieteellinen tutkimus suuntautuikin 1920-luvulla suomalaisten kylien tutkimiseen, Ruotsin esikuvan mukaisesti. (Anttila 1997, 14.) Kentälle mentiin tieteellisenä retkikuntana professoreiden ja varttuneiden tutkijoiden johdolla, mukanaan taiteilijoita ja arkkitehtikokelaita rakennusten piirtäjinä ja kylänäkymien tallentajina. Kenttäretket toimivat opiskelijoiden koulutustilaisuuksina. Tutkimusretken ohjelmassa kylä oli paikka, jossa voitiin tavoittaa kansankulttuurin kokonaisuus. Kentällä eri osa-alueet aineellisesta ja henkisestä elämästä jaettiin erillisiksi tutkimusteemoiksi jokaiselle osanottajalle. (Kirveennummi & Räsänen 2000, 9.) Etnologiset kylätutkimukset suunnattiin maan eri alueiden tyypillisinä pidettyihin kyliin. Kohdekylät kuvattiin aineellisten merkkien ja sosiaalisten jälkien nykyisyytenä. (Knuuttila 1998 [online].)

1930-luku oli aatteellisesti Suomessa, kuten osassa muutakin Eurooppaa, talonpojalle edullista aikaa. Suuri osa, yli kaksi miljoonaa ihmistä, sai elantonsa maataloudesta. Kun rajan yli Venäjälle ei päässyt, suuntautui tutkimus suomalaiseen talonpoikauskulttuuriin.

Kylätutkimukset laajentuivat osakuntien kotiseuduntutkimusretkiksi, mikä oli historiantutkijan ja Hämmäläisosakunnan inspehtorin Gunnar Suolahden ansiota. Hän piti tärkeänä elämäntapojen tutkimista muistitietoa keräämällä. Osakuntien tutkimusretket tuottivat julkaisuja ja muuta aineistoa. Osakuntien ja aikaisempien Suomen Muinaismuistoyhdistyksen retkikuntien ohjelma oli atomistinen, eli mitään koko retkikunnan työtä sitovaa yleisteemaa ei ollut vaan kullakin tutkijalla oli oma teemansa, kuten karjanhoito, kalastus tai pukeutuminen, mikä vastasi tuon ajan käsitystä kansanelämäntutkimuksesta. (Anttila 1997, 15.)

Suomalaiset kansatieteilijät pääsivät kuitenkin uudelleen Itä-Karjalaan tutkimus- ja keruutyöhön toisen maailmansodan aikana. Tenho Pimiä on kriittisesti tutkinut väitöskirjassaan *Tähtäin idässä. Suomalainen sukukansojen tutkimus toisessa maailmansodassa* (2009) suomalaista kansatieteellistä keruutoimintaa Itä-Karjalassa jatkosodan aikana. Suomalaisten tiedemiesten tehtävänä oli osoittaa miehitettyjen alueiden kansallinen ja historiallinen yhteenkuuluvuus entisen Suomen kanssa. Tutkijoiden tehtävänä voidaan myös nähdä olleen kantasuomalaisten tuntemien ennakkoluulojen purkaminen uusia valloitetuja alueita ja niiden väestöä kohtaan. Kansatieteilijöillä oli siten vahva asema Itä-Karjalan popularisoijina. (Pimiä 2009, 25, 31, 144.)

Kansa- ja kielitieteilijät yhdessä kansanrunouden tutkijoiden kanssa valjastettiin Suur-Suomen rakennustalkoisiin. Tutkijat seurasivat eteneviä joukkoja, ja saivat usein myös aseellisen saattueen turvin kerätä perinnettä talteen. Useimmat tutkimustyön toteuttajista olivat Suur-Suomen tavoitteisiin vihkiytyneitä tutkijoita, jotka myös toivat avoimesti esille näkemyksensä ”ryssän” varjopuolista. Tutkijat näkivät työnsä tärkeänä, eräänlaisena suomensukuisuuden pelastusohjelmana. Katoavan kansankulttuurin rippeet haluttiin kerätä talteen, riippumatta sodan lopputuloksesta. Tieteellistä tarkastelua ohjasi usko menneisiin loiston päiviin. Karjalaan liitettiin traditiopakko, joka ilmeni vanhan perinteen innokkaana elvytystyönä (Pimiä 2009, 11, 31, 38, 238.)

Tutkijat miehitetyillä alueilla tarkastelivat ympäristöään sinivalkoisin lasein. Heidän tehtävänä oli seuloa esiin kansallisille pyrkimyksille keskeisiä yksityiskohtia, jotka edustivat alkuperäistä suomenheimoista elämänmuotoa. Kansallisesti innostuneessa

ilmapiirissä tutkijat muodostivat valloitetujen alueiden paikalliskuvausten ympärille kultaiset kehykset. Kohdatut positiiviset ainekset esitettiin ikään kuin isänmaallisesta velvollisuuden tunteesta suhteettoman myönteisessä valossa, vaikka todellisuus olisi ollut karu. (Pimiä 2009, 238–239.)

Kansatieteen näennäisestä rationaalisuudesta huolimatta kuvauksia leimasivat viimekädessä esteettiset mieltymykset sekä kansallisten tieteiden piirissä muotonsa saanut käsitys aidosta ja alkuperäisestä (Pimiä 2009, 239).

Jatkosodan aikana miehityiltä alueilta ennätettiin hankkia laaja kansatieteellinen esinekokoelma. Tiedemiehet yhdessä sotahallinnon kanssa onnistuivat myös keräämään merkittävät kokoelmat suullista kansantietoutta väestöltä, joka oli jäänyt miehityille alueille, sekä Suomeen tulleilta pakolaisilta ja saksalaisten miehitysalueilta Suomeen siirretyiltä inkeriläisiltä ja suomensukuisilta sotavangeilta. Suur-Suomi-hankkeen rauettua miehitysalueilta kerätyillä kokoelmilla ei ollut enää samaa kansallista merkitystä, mikä niihin alun perin oli ladattu. (Pimiä 2009, 11, 249.)

Pekka Laaksonen kertoo artikkelissaan *Lapin ja Ruijan retket 1963–1964* Kansanrunousarkiston ja Nauhoitearkiston jakaneen nauhoitusstipendejä keruu- ja tallennustöihin hänen opiskeluaikanaan, 1960-luvulla. Laaksonen kuvaa perinteen- ja murteen keruita ”kansallisiksi pelastustalkoiksi”.

Suomen kielen opintojen tutkintovaatimukseen kuului 1960-luvulla pakollisena sanaston tai paikannimien keruu. Kaikki opiskelijat joutuivat siis kenttätöihin. Minä sain tehtäväkseni kerätä kotikyläni Ahtialan paikannimet. –– Minäkin aloin ymmärtää, että Ahtialan vanha, aito murre oli kovaa vauhtia rappeutumassa. Keruu- ja tallennustyöllä oli kiire. Seuraavana keväänä [1963] en kuitenkaan pyrkinyt perinteen ja murteen kansallisiin pelastustalkoisiin, en hakenut nauhoitusstipendejä, joita oli tarjolla sekä Kansanrunousarkistosta että Nauhoitearkistosta. (Laaksonen 2003, 219.)

Kaupungistuminen 1960-luvulla muutti suomalaista yhteiskuntaa, kulttuuria ja elämäntapaa merkittävästi siten, että myös kulttuurin- ja perinteetutkimuksen oli vastattava postmodernin yhteiskunnan ja kulttuurin haasteisiin. Etnologian siihen asti kestänyt kiinnostus talonpoikiin suuntautui nyt urbaanin yhteiskunnan tutkimusaiheisiin. Yksilöllisyyttä korostavat arvot sekä kulttuuria tutkivien tieteiden

lähtökohtia ja orientaatiota koskevat muutokset vaikuttivat myös etnologiseen tutkimukseen. Vaikutteita saatiin ruotsalaisen etnologian tavasta luopua ”yhden todellisuuden” tavoittelemisesta ja antaa siten tilaa yksilöllisille kokemuksille ja kulttuurin moniäänisyydelle. (Korkiakangas 2006, 122.)

Aikaisempaa talonpoikaiskulttuuria oli tutkittu suhteellisen yhtenäisenä, paikallisista eroista huolimatta, mutta uusi kaupunkilaisväestö ei ollut samalla tavalla yhtenäinen väestö. Talonpoikaisen kulttuurin sijalle ei syntynyt uutta koko kansaa kattavaa kulttuuria, vaan kulttuurin sisälle syntyi lukuisia sosiaalisia ryhmiä, vastakulttuureja ja vähemmistöjä. Identiteettien hakeminen siirtyi alueiden ja pienryhmien ja yksilöiden tasolle. (Anttila 1997, 17; Räsänen 1997, 26.) 1900-luvun puolivälin jälkeiset kenttätööt erosivat edeltäneiden kansatieteilijöiden keruumatkoillaan harjoittamasta tietojen kokoamisesta. Uudenlaisessa kenttätöössä tutkija laskeutui samalle tasolle tutkimuskohteensa ihmisten kanssa, kun aikaisemmin tutkija oli ollut selvästi ulkopuolinen ja myös mahdollisesti yläpuolinen tarkkailija. Vanhemman polven kansatieteilijä oli myös mahdollisesti ollut arvioitsija, joka päätti, mikä oli ”oikeaa” ja ”väärää” perinnettä. (Lehtonen 2005, 14.) Suomalainen perinteenkeruu on ollut arkistoon keräämistä, säilyttämistä jälkipolville, ja se on ollut erillään tutkimuksesta. Tutkimukset on tehty viiveellä. Kenttätööt muuttuivat 1970-luvun alussa oman ajan ilmiöiden suuntaan ja kulttuurinäkemys laventui. (Lehtipuro 2003, 17.)

Oral history -tutkimuksen rantautuessa Suomeen noin 1980-luvulla, virisi myös paikallisen perinteen ja historian tutkimus, joka tuli osaksi kylätoimintaa. Kylätoimikuntien taustalla oli 1970-luvulla vilkastunut yliopistollinen kylätutkimusinnostus. (Makkonen 2009, 31.) Paikallishistoriaa tutkivat perinne- ja opintopiirit ovat voineet hakea tukea maaseudun paikallisille hankkeille rahoitusta myöntäviltä EU:n Leader ohjelmilta noin kymmenen vuoden ajan. Kyliä, kaupunginosia, erilaisia yhteisöjä, ryhmiä ja sukuja tai yksityisiä henkilöitä koskevia julkaisuja on ilmestynyt runsaasti, jopa tuhansia. Paikalliskirjojen tekeminen myös jatkuu edelleen vireänä. (Makkonen 2009, 32.)

Innostusta kylätutkimuksiin voi selittää myös Suomen liittymisellä Euroopan unioniin vuonna 1995. Kenties liittyminen eri maita yhdistävään Unioniin ja

kansainvälistyminen nostattivat uudelleen halun säilyttää ja tuoda esille suomalaista kulttuuria oman yhteisön näkökulmasta. Kylä- ja paikalliskirjallisuuden suurta määrää on Seppo Knuutilan mukaan selitetty sillä, että suurten yhteiskunnallisten muutosten aikana ihmiset ovat epävarmuudessaan etsineet jatkuvuuden turvaa menneisyydestä. Kylätutkimuksiin on oletettu innostaneen myös kylien häviämisen uhkakuva. On kuitenkin havaittu, että juuria ja identiteettejä etsitään menneisyydestä myös hyvinä aikoina. (Knuutila, 1998 [online].)

Myös kiinnostus sukukansoja kohtaan virisi uudelleen 1990-luvulla. Tutkimuksen kohteena ei tosin ole enää yhteinen suomalainen alkujuuri, vaan laajempi näkökulma. Osa suomalais-ugrilaisista kansoista elää pohjoisella vyöhykkeellä, jossa luonnonvarainen elämäntapa säilyi pitkään. Pohjoiseuraasialainen maailmankuva näkyy myyteissä, jotka ovat samoja meidän ja muiden samalla alueella eläneiden kansojen keskuudessa. Arkistot myös valaisevat pohjoisella metsä- ja tundravyöhykkeellä kehittyntä elämänmuotoa aineellisella ja henkisellä tasolla. (Anttila 1997, 19.)

Kansatieteellinen kenttätyö on siten palannut lähes alkujuurilleen, vain näkökulma ja metodit ovat muuttuneet. Tenho Pimiän väitöskirja *Tähtäin idässä* (2009) on hyvä esimerkki nykyisestä etnologisesta tutkimuksesta, jossa ollaan kiinnostuneita myös oman tieteenalan keruuhistoriasta. Pimiä on kriittisesti tarkastellut jatkosodan aikana tapahtunutta sukukansojen kansatieteellistä tutkimusta ja keruuideologiaa Itä-Karjalan miehityillä alueilla. Tutkimuksellaan Tenho Pimiä pyrkii valottamaan teemoja, jotka ovat suomalaisessa kansanelämäntutkimusta koskevassa tieteenhistoriassa jääneet vähälle huomiolle (Pimiä 2009, 11).

Toisen maailmansodan, kansatieteen ja kansanrunouden tutkimuksen välisten suhteiden tarkastelua on yleensä pidetty arkana aiheena myös tieteenalojen sisällä, jossa kriittisiä äänenpainoja esittävä tutkimus leimataan helposti julkisuushakuisiksi yksittäisten seikkojen paisutteluksi (Pimiä 2009, 26).

Kuitenkin tieteenalojen lähimenneisyyteen keskittynyt tutkimus on osoittautunut tarpeelliseksi kehitystä jarruttavien ”ajatusluutumien” ja tieteen sisäisten myyttien purkajana, vaikka ne aiheuttavatkin ajoittaista kipua. Suomalaisten tiedemiesten toiminta Itä-Karjalassa tai esimerkiksi sotavankileireillä on jäänyt hyvin vähälle

huomiolle. Pimiä epäilee sen johtuvan siitä, ettei suomalaisten kansankulttuurintutkijoiden keskuudessa oltu vuosikymmenienkään jälkeen täysin tasapainossa toiseen maailmansotaan liittyvän tieteellisen toiminnan suhteen. Syynä voi olla myös se, että nationalistisesti suuntautunut kansankulttuurin keruutyö ja tiedustelutoiminta eivät koskaan olleet kovin etäällä toisistaan. Monet kansatieteelliset työmenetelmät tuottavat itsessään käyttökelpoista tietoa myös sotilaallisia operaatioita ajatellen. Etnografista tieteellistä tutkimusta onkin usein käytetty keppihevosenä verhoiltaessa laajentumishankkeita. (Pimiä 2009, 27, 260.)

Akateemisten kerääjien lisäksi aineistoa on kerääntynyt arkistoihin harrastelijoiden tekemien kyselyiden tuloksena. Arkistot ovat myös tehneet kyselyitä, joihin kansalaiset ovat voineet vastata kirjeitse. Vuonna 1831 perustettiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS), joka vuosikymmeniä oli yksin kansankulttuuria keräävien tutkijoiden ja harrastelijoiden järjestö. Vuonna 1847 SKS aloitti kansanperinteen joukkokeruuseen johtavan toiminnan. Kansanperinteen joukkokeruun historian tärkeimmät vuosikymmenet olivat 1870- ja 1880-luvut, sillä niistä alkaen tutkijat ovat tehneet aihepiireittäin kyselyjä laajalle vastaajaverkostolle. Nykyisin keruutoiminta on keskittynyt Kansanrunousarkistoon. (Leimu 2005, 78.) Myös muut arkistot ovat keränneet muistitietoa, kuten esimerkiksi Museoviraston keruuar্কistoon [nykyisin Museoviraston Kansallismuseon kansatieteellinen arkisto] on kerääntynyt kyselyiden kautta koottua muistitietoa 1950-luvulta alkaen (Makkonen 2009, 29).

1.3. Osakuntien keruutoimintaa ja Seurasaarisäätiön kylätutkimusprojekti

Yksittäisten tutkijoiden tekemistä muistitiedon keruista ja kenttätöistä on runsaasti mielenkiintoista kirjallisuutta, mutta tämän tutkimuksen kannalta olen käsitellyt vain teoksia, jotka käsittelevät ryhmässä tehtyjä keruita. Kenttätöyömme jatkoi samaa perinnettä, jota jo osakuntien opiskelijat tekivät 1900-luvun puolivälissä. Tällaisista keruista kertovat Anna Kirveennummen ja Riitta Räsäsen (2000) teos *Suomalainen kylä kuvattuna ja muisteltuna* ja Sirkka Valjakan (1973) artikkeli *Keskisuomalaisen osakunnan kotiseudun tutkimusretket vuosina 1931–1967*.

Osakunnat tekivät keruu- ja tutkimustyötä oman maakuntansa sisällä, mikä oli oivallinen perusta oman kotiseudun romantisoimiseen. Kunnioitus oman kotiseudun yksilöllisiä ominaisuuksia kohtaan kasvoi, kun osakuntien opiskelijat tarkastelivat sitä opiskelukaupungistaan käsin. Opiskelijoista tuli konkreettisia linkkejä akateemisen maailman ideoiden ja kotiseudun jokapäiväisen todellisuuden välille. Osakuntien kotiseuturetket perustuivat ajatukselle maaseudun ihmisten aitoudesta. Ajatus liittyi kansallisesti laajentuneeseen huomioon siitä, että oli tärkeää huolehtia suomalaisuudesta keräämällä ja säilyttämällä artefakteja ja perinteitä. Osakuntien kotiseuturetkien tavoitteena oli tallentaa mahdollisimman vanhaa perinnettä. Tallentaminen kohdistui usein kulttuurin luonteenomaisiin piirteisiin, jotka olivat hiipumassa tai katoamassa. Haastateltaviksi valittiin paikkakuntien iäkkäimmät asukkaat, sillä heillä nähtiin olevan vanha ja autenttinen kansanviisaus. (Korkiakangas 2010, 76–77)

Suomalainen kylä on esimerkki siitä, miten vanhaa keruuaineistoa on hyödynnetty nykypäivän tutkimuksessa. Kirveennummen ja Räsänen kylätutkimuksen lähdeaineistona on 1990-luvulla Museovirastoon tallennettu kokoelma, Seurasaarisäätiön kylätutkimusaineisto, joka pitää sisällään 1950- ja 1960-luvuilla tehtyjen 33 tutkimuskohteen kenttätutkimuksen raportit. Aineisto käsittää myös niiden yhteyteen tallennetun visuaalisen aineiston kustakin kohteesta: noin tuhat rakennus- ja asemapiirustusta, noin kuusituhatta valokuvaa ja eri arkistoista kopioidut asiakirja-aineistot. Aineistokokoelman lähtökohta on maaseutukulttuurin taltiointityössä, jonka organisoivat Niilo Valonen, joka myöhemmin toimi muun muassa Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen kansatieteen professorina. Maaseudun kyläasutusten taltiointi kasvoi vähitellen ohjelmalliseksi kylätutkimusprojektiksi. Aineistoista saattoi havaita kenttätutkimuskohtien näkymiä, arviointia ja tulkintoja. Kirveennummi ja Räsänen kertovat artikkelissaan *Muisteltu ja kuvattu suomalainen kylä* pyrkivänsä nostamaan esiin 1950- ja 1960-luvun kenttätutkimuskohtien huomioita yhtenä tulkinnan ja ymmärtämisen ajallisena jaksona. (Kirveennummi & Räsänen 2005, 90, 96.)

Kansallismuseon kansatieteellisen osaston kenttätutkimukset suuntautuivat vuodesta 1955 alkaen maaseudun vanhojen rakennusten inventointiin ja tutkimiseen. Seurasaarisäätiö rahoitti vuosina 1959–1967 kylätutkimuksia 33 kohteessa. Tästä toimintayhteydestä johtuen kenttätutkimusten ja aineistojen nimeksi tuli

Seurasaarisäätiön kylätutkimukset. Hankkeisiin osallistui yli 20 tutkijaa, joista suuri osa oli kansatieteen opiskelijoita, taiteilijoita tai taideopiskelijoita oli toistakymmentä ja lisäksi vielä joukko tutkimusapulaisia. Kylätutkimusten kanssa samanaikaisesti tehtiin kylissä sekä museoissa laajoja, pääasiassa huonekaluihin keskittyneitä esine- ja sisustustutkimuksia. (Räsänen 2000, 7.)

Kylätutkimusten painopiste sijoittui vanhalle länsisuomalaiselle sarkajaolla jaettujen kylien alueelle. Vain muutamia hajakyläiä maan itä- ja pohjoisosista valikoitui mukaan. Tutkimuskohteiden valinnan eräs kriteeri oli se, että kylästä oli oltava vanha sarkajako osoittava kartta. Se toimi myös ikäkriteerinä siten, että valinta kohdistui vanhoihin ”kantakyläihin”. Sopivan kylän valinnassa suotavaa oli myös se, että kylästä olisi olemassa riittävästi historiallisia karttoja. Kylän tuli myös olla talonpoikainen maatalouskylä, sosiaalisen perusteen mukaisesti. (Kirveennummi & Räsänen 2000, 10–11.)

Kansatieteilijöiden kenttätyöraportteihin dokumentoitiin vanhan kylän asutushistorian pelastustyön tuloksia. Raporttien pääpaino on kylän rakennetun miljööseen kuvauksessa. Niihin yhdistettiin tietoja eri lähteistä, ja ne sisältävät sekä kansatieteilijän havaintoja että muistiinpanoja historiallisista lähteistä ja kartoista. Kuitenkin kiireellisimpiä ja ensisijaisempia tehtäviä olivat kohteen kuvaaminen, piirtäminen, ja valokuvaaminen, sekä niihin liittyvän saatavilla olevan muistitiedon kerääminen. Kenttätyökoulutusta ei tuolloin yliopistoissa vielä järjestetty. Joillakin tutkijoilla oli kuitenkin ollut mahdollisuus osallistua museon järjestämille lyhyille pikakursseille. (Kirveennummi & Räsänen 2000, 11, 13.)

Sirkka Valjakka kertoo artikkelissaan Keskisuomalaisen Osakunnan muistitiedon keruutoiminnasta 1930-luvulta 1960-luvulle. Helsingin yliopiston osakuntien esimerkistä myös vuonna 1931 perustettu Keskisuomalainen Osakunta ryhtyi muistitiedon keruuseen. Keruuta oli kuitenkin tehty jo Keski-Suomen Ylioppilaskerhon kotiseuturetteillä vuosina 1930–1931 tutkimuskohteenaan rakennukset ja murre Keski-Suomessa. Suomalais-ugrilaisen kansatieteen professori Albert Hämäläinen valittiin Keskisuomalaisen Osakunnan inspehtoriksi vuonna 1933, ja hän laati kotiseuturetteitä varten kokonaissuunnitelman. Suunnitelmaan kuului kerätä kansan muistitietoa samoilta

aloilta koko maakunnan alueelta yhtenäisen kokonaiskuvan saamiseksi. Tutkimusteemoiksi valikoituivat elinkeinot, kansanrakennukset, ruokatalous ja miestentekniikka. Suunnitelma laitettiin käytäntöön vuonna 1936. Retkien osanottajia olivat ensisijaisesti suomenkieltä ja kansatiedettä opiskelevat osakuntalaiset, mutta mukana oli myös muita tieteitä opiskelevia osakuntalaisia, joilla oli kiinnostusta omaa maakuntaa kohtaan. Työtä tehtiin ilman, että siitä sai korvausta. Opetusministeriö myönsi avustukset majoituskuluihin ja osakunta maksoi osittain tarvikkeet. (Valjakka 1973, 279–280.)

Kotiseudun tutkimustyöhön tuli tauko sodan alkaessa, ja sitä kesti vuosia sodan jälkeenkin. Keskisuomalainen Osakunta ja Keski-Suomen Museoyhdistys tekivät sopimuksen vuonna 1949, jonka mukaan retket tuli suunnitella yhdessä ja noudattaen 1930-luvun keräyssuunnitelmaa. Tärkeänä pidettiin jo aloitetun työn loppuunsaattamista. Retkien kustannuksiin osallistui Opetusministeriön ja osakunnan lisäksi myös Keski-Suomen museo stipendein. Albert Hämäläisen säätiön kotiseututyöhön tarkoitetut avustukset olivat myös käytössä vuodesta 1951. Yhteistyö maakunnan kotiseutuyhdistysten kanssa alkoi samoihin aikoihin. Jotkut kunnat rahoittivat retkiä toiveinaan hyötyä osakuntalaisten keruutyön tuloksista. Esinekeräyksiä ja esinekortistoja valmistuikin kotiseutumuseoille ja retkien keruista oli hyötyä myös esimerkiksi joidenkin kuntien historian kirjoitusvaiheessa. Rakennustutkimusten tuloksena löytyi Hankasalmen Niemisjärven Pienmäentalo, josta tuli Keski-Suomen museon talomuseo. (Valjakka 1973, 280.)

Osakuntien muistitiedonkeruiden luonne muuttui jatkuvasti, ja 1960-luvun lopulla yhteistyö museon kanssa oli hiipumassa. Järjestelmällinen muistitietouden arkistointi oli myös saatu päätökseen. Muutamien täydennyskeräysten jälkeen työt päättyivät vuonna 1967. Keski-Suomen museo jatkoi tutkimustyötä lähettämällä muun muassa oman stipendiaatin Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan järjestämille kotiseuturetkille. (Valjakka 1973, 280.)

Kiinnostus kotiseudun kulttuuria kohtaan on saattanut innostaa kuntia tai seuroja keruuhankkeisiin. Osakuntia on saatettu pyytää keruutoimintaan, kuten Ähtäri-seuran Internet sivulta voi lukea:

Ensitöikseen seura päätti saattaa kotipitäjän perinneasiat koviin kansiin. Puheenjohtaja Pekkanen otti yhteyttä Helsingin yliopiston Eteläpohjalaiseen osakuntaan, ja jo kesällä 1948 järjestettiin yliopistollinen tutkimusretki Ähtäriin. Retken tuloksena syntyi seudun perinnettä ja historiaa kartoittava perusteos Vanhaa Ähtäriä. Siinä luodaan silmäys Ähtäriin menneisyyteen esihistorialliselta ajalta nykypäivään saakka. (Ähtäri.fi 2012 [online].)

2. Aineisto ja sen käsittely

2.1. Tutkimusaineisto

Aineistoni pohjautuu *Projektit ja johtaminen* -kurssin ja kenttätöön aikana kirjoitettuun kenttätöypäiväkirjaan, muistiinpanoihin, tekemiini haastatteluihin, kenttätötekijöiden tekemiin haastatteluihin, ja myöhemmin lähetettyihin sähköposteihin. *Projektit ja johtaminen* -kurssin sisältöön kuului keruuprojektin suunnittelu, toteutus ja raportointi. Tavoitteena oli, että opiskelijat hallitsisivat kurssin jälkeen muistitietotutkimuksen peruskäsitteet ja osaisivat soveltaa niitä työelämäprojekteissa sekä oppisivat työskentelemään ryhmässä. Kurssi alkoi lokakuussa 2011, ja viikon pituinen kenttätömatka Lapualle tapahtui helmikuussa 2012. Lapualla haastateltiin kaikkiaan 41 lapualaista, lukioikäisistä eläkeläisiin. Jokaisella haastattelijalla oli kuusi haastateltavaa. Osa haastatteluista on tehty parihaastatteluna, myös yksi ryhmähaastattelu tehtiin.

Haastatteluiden kesto vaihtelee puolesta tunnista kolmeen tuntiin. Uusien haastatteluiden määrä on vain pieni osa Ala-Könnin opiskelijoiden nauhoista. Tähän on syynä se, että kenttätömatkan jälkeen jokainen opiskelija litteroi itsenäisesti tekemänsä haastattelut ja palautti litteraatiot keruukertomuksineen ja nauhapöytäkirjoineen kesäkuuhun 2012 mennessä. Lisäksi meitä opiskelijoita oli vain kuusi, kun vuoden 1970 kenttätömatkalla mukana oli viisitoista, Erkki Ala-Könni mukaan laskettuna. Kerron tarkemmin *Projektit ja johtaminen* -kurssista ja kenttätöystä Lapualla luvussa 6.

Aloin pitää päiväkirjaa jo projektin alussa, ennen kentälle lähtöä. Kentällä olen haastatellut akateemisen ryhmäni jäseniä saadakseni selville heidän kokemuksiaan kenttätöössä. Haastatellessa saatoin siten kysyä suoraan tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia asioita. Nauhoitin ainoastaan yhden keskustelun, jolloin varta vasten kyselin ryhmältä heidän näkemyksistään muistitiedosta ja kenttätöskentelystä. Tällöin keskustelussa oli koko ryhmä paikalla, ainakin osan aikaa. Ryhmäkeskustelu oli varmasti luontevampaa ja pohdiskelevampaa kuin jos olisin haastatellut opiskelijoita yksittäin. Toisaalta ryhmäkeskustelun haittana on se, että jotkut voivat jäädä herkemmin kuuntelijan asemaan. Yritin kuitenkin parhaani mukaan ottaa kaikki kenttätöskentelijät mukaan keskusteluun. Nauhoittamani haastattelu kesti noin 90 minuuttia, mutta nauha

sisältää myös muita asioita, jotka eivät liittyneet kysymyksiini. Kyseessä kuitenkin oli ryhmäkeskustelu, jossa asiat saattavat karata muillekin aihealueille. Olen litteroinut haastattelun ja litteraatio ja nauhoitus ovat hallussani. Tutkimuksessani viittaa nauhan haastatteluun käyttämällä haastattelussa puhuneen kulloisenkin opiskelijan pseudonyymiä, kuten esimerkiksi ”Opiskelija3”.

Käytän tutkimuksessani hyväkseni myös havaintojani kenttätyöajalta. Pääasiassa havainnointini tapahtui ilta-aikaan, kun olimme kaikki jo palanneet haastatteluistamme majapaikkaamme. Havainnoinnissa pyrkimykseni oli olla kuulolla silloin, kun kerrottiin kokemuksista kentältä. Kentällä erilaiset persoonallisuudet ryhmän keskuudesta erottautuivat. Osa opiskelijoista oli tottuneempia kuin toiset kohtaamaan ja haastattelemaan vieraita ihmisiä, pienestä jännityksestä huolimatta. Iltojen aikana purettiin kokemuksia kentältä, milloin haastattelut olivat sujuneet hyvin ja milloin huonosti. Tuntemuksia haastateltavia kohtaan purettiin myös ryhmän keskuudessa. On luonnollista, että meillä opiskelijoilla oli tietynlaiset odotukset haastattelujen sujumisesta, ja jotkut haastateltavat olivat haasteellisia persoonia, mistä johtuen nämä odotukset eivät välttämättä toteutuneet.

Sitte siinä on oikeastaan se että jos toinen puhuu niinku, että saattaa olla että litteraatiossa sitte huomaakin että täs menee toista sivua ja mä en oo sanonu mitää välis, et se vaa niinku jorisee. Ja sitte niinku tulee välillä se, et jos ei niinku oikeesti kuunnellu, että mistä tosiaan – – että mistä täs on nyt sitte höpötetty ja ei enää muista tehdä muistiinpanojakaan, ja toinen vaan höpöttää. (Opiskelija4.)

Ehkä itellä nyt ku on ollu aika semmosia, on vanhempia [haastateltavia], ja on ollu aika semmosia isojaki persoonia. Ja just semmonen että oikeesti on sitä halua puhua, ja puhua paljon. Niin se on sillee niinku huomaa et se on paljo uuvuttavampaa koska sä joudut kuuntelemaan ihan kaiken. Ja sitte ku se helposti lähtee, että on semmoset tietyt jutut, mistä [haastateltava] haluais puhua vaikka kuinka paljon, mitkä ei välttämättä nyt liity ihan just tähän näin mitä, ku täs ei oo kyse henkilöhaastattelusta kuitenkaan. (Opiskelija3.)

Kirjasin kenttätyöpäiväkirjaani opiskelijoiden kommentteja kenttätyöstä ja omia mietteitäni myöhempää analysointia varten. Toimintani ei ollut salaista, sillä opiskelijaryhmä tiesi olevansa havainnointini ja tutkimukseni kohteena. En mielestäni kuitenkaan saanut riittävän paljon havainnointiainesta kenttätyöpäiväkirjaani. Osalta

tähän vaikuttanee se, että kenttätyö kesti vain viisi päivää, siis neljä iltaa. Tehdessäni nopeita muistiinpanoja, on minulla lisäksi ollut hiukan hankaluuksia muistiinpanojen myöhemmässä tarkkailussa palauttaa mieleeni, mistä asiasta onkaan ollut kyse. Välillä ylöskirjaamiseni ovat olleet epäselviä ja hyvin lyhyitä. Ryhmän puheissa myös pyörivät jokseenkin samankaltaiset teemat, jotka mietityttivät opiskelijoitamme, joten kovin paljon uusia aiheita ei ehtinyt tulla esille. Näitä toistuvia teemoja olivat muun muassa tutkimusetiikka, uskonnollisuus ja haastateltavan vaikea ohjailtavuus ja muut haastatteluiden tuomat turhautumiset (Kenttätyöpäiväkirja).

Kenttätyöpäiväkirjaa kerääntyi koko projektin ajalta yhteensä 12 A4-sivullista, tietokoneelle kirjoitettuna. Kenttätyöpäiväkirja on minulla, eli tutkijalla itsellään hallussa. Tutkielmassani viittaan kenttätyöpäiväkirjaan merkitsemällä viitteeseen kenttätyöpäiväkirja tai lisäksi sen opiskelijan pseudonyymi, keneen erityisesti kenttätyöpäiväkirjassani viittaan; esimerkiksi ”Kenttätyöpäiväkirja; Opiskelija3”.

Erkki Ala-Könnin tekemistä kenttätyömatkoista ei harmikseni ole dokumentoitua aineistoa. Olen koonnut palapeliä saadakseni kuvan Ala-Könnin persoonasta sekä hänen kenttätyömatkoistaan ja tavasta, jolla hän keruunsa suoritti. Lähteenäni on ollut Lehtimäen artikkeli teoksesta *Kentältä Kentälle. Juhlakirja Erkki Ala-Könnin 70-vuotispäiväksi 2.2.1981* sekä Internetistä löytämäni artikkelit. Tiedostan kuitenkin, että tietoni Erkki Ala-Könnistä ja hänen keruuideologiastaan perustuvat muiden ihmisten antamiin tietoihin, eivätkä siten voi olla täysin luotettavia. Ala-Könnin kenttätyömatkoilla mukana olleiden entisten opiskelijoiden haastatteluista voin kuitenkin saada käsityksen siitä, miten he itse keruita suorittivat. Tekemistäni haastatteluista olen parhaiten saanut vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Kysyin Tampereen Kansanperinteen arkiston amanuenssilta, Eija Kukkuraiselta, tietäisikö hän Ala-Könnin kenttätyömatkoilla mukana olleita silloisia opiskelijoita, joita voisin pyytää haastateltavikseni. Sain haastateltavakseni viisi kenttätöihin osallistunutta entistä opiskelijaa. Kysyin haastateltaviltani, sopiiko henkilökohtainen haastattelu paikan päällä heidän kotikaupungissaan vai haluavatko he osallistua sähköpostihaastatteluun. Neljä haastateltavaani halusi vastata sähköpostitse, ja yhden haastattelun suoritin puhelinhaastatteluna. Sähköpostitse saadut vastaukset ovat

selkeästi lyhytsanaisempia kuin puhelimitse tehdyssä haastattelussa. Olisikin ollut parempi, että olisin saanut välittömän kontaktin haasteltaviin. Vieraillessani Tampereella Kansanperinteen arkistossa haastattelin myös yleisen etnologian vastaavaa tuntiopettajaa, Hannu Sinisaloa, joka työskenteli Erkki Ala-Könnin kanssa 1970-luvun alussa. Sinisalo on tutkinut erityisesti Erkki Ala-Könnin ottamia valokuvia. Sain Hannu Sinisalolta kuulla muun muassa Erkki Ala-Könnin keräämän aineiston sijoittelusta. Nämä haastatteluaineistot ovat hallussani.

Haastateltavani ovat olleet Ala-Könnin johtamilla kenttätyömatkoilla mukana vuosina 1970–1976 . Vaikka he ovat olleet mukana eri vuosina eri kenttätyömatkoilla, havaitsin kuitenkin tekemieni haastattelujen perusteella, etteivät tehdyt kenttätyömatkat ole käytännössä kovin paljon eronneet toisistaan. Joissakin vastauksissa on kuitenkin nähtävissä myös erimielisyyttä. Se voi johtua joko siitä, että haastateltavieni kokemukset kenttätyöretkistä erosivat tai sitten he eivät muistaneet asioita samalla tavalla. Vain yksi haastateltavistani on ollut Lapuan vuoden 1970 kenttätyömatkalla mukana. Mielenkiintoista Ala-Könnin silloisten opiskelijoiden haastatteluissa on se huomio, että ne ovat muistitietoa. Tässä onkin ikään kuin kaksi tasoa: haastateltavat kertovat perinteenkeruusta ja samalla heidän oma kertomuksensa on muistitietoa itsessään. Käytän haastateltavista pseudonyymiä ”AKO” ja numeroa, esimerkiksi ”AKO1” ja ”AKO2”.

Erkki Ala-Könnin johtamalta kenttätyömatkalta Lapualla haastatteluja kertyi 360 avokelanauhan ja 60 C-kasetin verran. Osa näistä nauhoista on myös digitoituna Tampereen Kansanperinteen arkistossa. Kesäkuussa 2012 lainasin Lapuan kaupunginkirjaston erikoiskokoelmista kaseteilla olevia vuoden 1970 Lapuan kansanperinteen haastatteluja. Kaikkien kasettien haastattelut olivat samalta haastattelijalta. Kuuntelin kolme kasettia, ja sain esimakua neljän eri henkilön haastatteluista. Loput haastatteluista olivat kirjastolla avokelanauhoina, mutta toimivia laitteita niiden kuuntelemiseksi ei ollut. Elokuussa 2012 vierailin Tampereen Kansanperinteen arkistossa ja kuuntelin Erkki Ala-Könnin ja muiden kenttätyömatkalaisten haastatteluja Lapualta. Ennen arkistoon lähtöä selasin arkiston nettisivuilta löytyviä haastattelujen sisällysluetteloita ja tarkastelin, millaisia teemoja

kerääjät ovat käsitelleet haastateltavien kanssa. Lähes kaikilla kerääjillä oli oma aihealueensa, jonka voi havaita sisällysluetteloista.

Kävin haastatteluiden sisällysluettelot nopeasti läpi, joten en havainnut kaikissa haastatteluissa yhtä selkeää teemaa. Kolmentoista kerääjän haastatteluista kuitenkin löytyi selkeät teemat, jotka olivat: kunnallispolitiikka, tiet ja kuljetus, työnteko ja käsityöläisyys, työläiset ja työväenliike, kertomukset paikallisista tunnetuista ihmisistä, kaupankäynti, maanviljelys, ruuanlaitto, herännäisyys, sosiaalihuolto, laulut ja vaatetus sekä kankaat, Lapuan liike ja vapaussota, kansanparantajat ja kummitusjutut. Assistentti Vuokko Kivisaarella näyttää olleen useampia aiheita, ei yhtä selkeää teemaa. Erkki Ala-Könnin kymmenen nauhoituksen sisällysluetteloita tarkastellessani havaitsin teemana olleen erityisesti musiikin. Haastattelut kuitenkin pitivät sisällään myös sekalaisia aiheita, kuten esimerkiksi häät, kansalaissota, paikallishistoriat, herännäisyys, vapaa-ajantoiminta ja liikenne. Osa Erkki Ala-Könnin tekemistä nauhoituksista olivat laulu- tai soitinesityksiä.

Katselin etukäteen kaikilta haastatteliijoilta summittaisesti noin kolme haastattelua, jotka voisin kuunnella arkistossa. Olin Tampereen arkistossa kahtena päivänä, ja sinä aikana kuuntelin Erkki Ala-Könnin lisäksi kuuden haastattelijan nauhoituksia. Lapualta lainaamieni kasettien haastattelut mukaan laskettuna kuuntelin siis kahdeksan kenttätyöläisen nauhoituksia, yhteensä 25 nauhaa, joissa oli 26 haastateltavaa. Haastatteluiden kuunteleminen oli käytännössä helppoa, sillä vanhat kelanauhat oli digitoitu. Haastattelut olivat siten joko cd- tai dvd-levyillä. En kuunnellut kaikkia haastatteluja kokonaisuudessaan, vaan saatoinkin kuunnella esimerkiksi osia haastatteluista. Kuuntelemalla vähintään kahta eri haastattelua kultakin kerääjiltä, sain paremman kuvan siitä, miten haastattelijat ovat toimineet eri haastateltavien kanssa.

Näihin haastatteluihin viittaa tutkielmassani käyttämällä Tampereen Kansanperinteen laitoksen arkistointitunnuksia, esimerkiksi ”Kper Y/01988/1970”. Mikäli olen kuunnellut haastattelun kasettimuodossa Lapuan kaupunginkirjaston erikoiskokoelmasta, olen merkinnyt viitteeseen myös sen kasetin numeron, kuten esimerkiksi ”Kper Y/02266/ kasetti3”. Erkki Ala-Könnin itsensä tekemiin haastatteluihin viittaa Kansanperinteen arkiston arkistointitunnuksia käyttäen, kuten

”AK/1824/1970”. Kuunteleman haastattelut ovat vain hyvin pieni osa Ala-Könnin keruumatkojen nauhoista. Näin ollen tekemäni havainnot eivät voi kattaa kaikkia Ala-Könnin keruumatkojen nauhoja. Havainnot kuitenkin antavat yhden näkökulman haastatteluaineistoihin ja kuuntelemalla haastatteluja lisää, löytyisi varmasti uusia mielenkiintoisia havaintoja ja näkökulmia.

2.2. Keruutyöstä kenttätyöskentelyyn

Kenttätöillä tarkoitetaan tutkimusaineistojen hankintaa, kuten näytteiden ottoa luonnosta, arkeologisia kaivauksia, kiinnostavien kohteiden visuaalista tallennusta, ihmisten haastattelua ja ympäristöjen ja olojen havainnointia. Kulttuuritieteiden piirissä kentän käsite juontaa juurensa 1900-luvun alkuun, kun antropologit, Bronislaw Malinowski esimerkiksi näyttäen, vaativat tutkijoita matkustamaan alkuasukkaiden pariin eli lähtemään kenttätöihin ja jättämään tutkijakammionsa. Historian saatossa on kentän käsite vähitellen alkanut tarkoittaa maantieteellisen paikan sijasta tilaa, jonka tutkija hahmottaa omien teoreettisten tavoitteidensa ja käytäntöjensä mukaiseksi kohteeksi (Laaksonen, Knuutila & Piela 2003, 7–8). Kenttä voidaan siten määritellä tutkimusaineistojen muodostumisen prosesseiksi. Kentän rajat määräytyvät etnologin kysymyksenasettelujen, tulkintojen ja kirjoittamisen kautta. (Fingerroos, Junkala & Mäkinen 2012, 2.) Helena Ruotsala määrittelee kentän paikaksi tai tilaksi, jossa tutkimusaineisto luodaan vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Kenttä saattaa olla joko fyysinen paikka tai esimerkiksi arkisto. (Ruotsala 2005, 48.) Luvussa 1.2. esiteltiin tarkemmin suomalaisen kansatieteen kenttätyön historiaa.

Käsite kenttätyö tuli kansatieteelliseen käsitteistöön vasta 1960–1970-luvulla. Sitä ennen tutkimusaineiston hankkimisesta haastatteleamalla ja havainnoimalla käytettiin termiä keruu. Suomalaisen kansatieteilijän keruun kohteena oli aineellinen ja sosiaalinen kansankulttuuri sekä tapakulttuuri. (Snellman 2003, 44–46.) Hanna Snellmanin mukaan ei ole yhdentekevää, käytetäänkö kansatieteilijän aineistonkeruumenetelmästä käsitettä keruu vai kenttätyö. Keruuideologia on perustunut sille ajatukselle, että tutkija menee tutkittavien pariin ja kerää heiltä mahdollisimman paljon faktoja tutkittavasta ilmiöstä. Kertomusten totuudenmukaisuuteen uskottiin,

mikäli useampi informantti kertoi samasta asiasta. (Snellman 2003, 49–50.) Fakta on tässä yhteydessä hiukan ongelmallinen sana, sillä keruita tehtiin ennenkin muun muassa uskomuksista ja taioista, joita sinänsä ei voi faktatietoina pitää.

Snellmanin mukaan kenttätyö on prosessina moniulotteisempi, eikä faktojen mekaanista keräämistä. Kenttätyön tarkoituksena on selvittää, minkälaiset kokemukset ja arvot ovat tutkittaville tärkeitä, yksilön merkitys on siten suuri. Ryhmää koskevien yleistysten asemasta etsitään yksilöllisiä kokemuksia. Kenttätöihin liittyy myös ympäristön havainnoiminen. (Snellman 2003, 50.) Tämän päivän kenttätyössä aineiston ei nähdä olevan jotain valmista, jonka tutkija poimii kentältä, vaan tärkeää on se, miten tutkija ja hänen vuorovaikutuksensa tutkittaviin vaikuttaa tuloksiin. Tutkimuksissa tarkastellaan kriittisesti tutkijan roolia ja siihen vaikuttavia tekijöitä, tutkija paikannetaan osaksi tutkimusprosessia. Tutkijan integroiminen mukaan tutkimukseen on ikään kuin tutkimuksen tieteellisyyden ehto. (Ruotsala 2005, 47.)

Vuoden 1970 keruusta on päädytty kenttätyöskentelyyn. Kyse ei ole ainoastaan nimenvaihdoksesta, vaan myös tekotapojen muutoksesta. Tutkielmani idea perustuu juuri näihin muutoksiin, joita kenttätyöskentelyssä on tapahtunut. Faktojen tai kollektiivisen perinteen keräämisen sijaan tallennetaan muistitietoa yksilöllisistä kokemuksista. Kenttätöiden fokus on siten siirtynyt yhteisöstä yksilöön.

Erkki Ala-Könnin keruutyössä Lapualla vuonna 1970 keruun kohteena oli kollektiivinen perinne. Lähtökohtaisesti keruun kohteiden ero määrittelee mielestäni merkittävästi, miten keruuta suoritetaan ja mitä haastateltavilta ylipäättään kysytään.

Tässä tutkielmassa perinne-käsite määritellään Pertti Anttosen *Kulttuurin, perinteen ja perinnön kysymyksiä* -kolumnissaan (2009) esittelemän määritelmän mukaisesti. Anttosen mukaan toistuvat tai sukupolvelta toiselle välittyvät kulttuuriset tiedot, taidot ja ajatusmallit saavat pitkän ajan kuluessa perinteen nimen ja arvon, kun ne koetaan säilyttämisen arvoisiksi, velvoittaviksi ja ylevöittäviksi (Anttonen 2009, 3 [online]). Kansanperinne-käsite korostaa perinteen sosiaalista näkökulmaa, sulkien pois muun muassa yksilöperinteen ja tietoisien perinteeksi luomisen. Perinnettä voivat luoda ja ylläpitää myös yksilöt, jolloin perinne on myös yksilöllistä. Yleiseen käyttöön levinneet perinnetuotteet ovat yhteisöllisiä. (Saressalo 1979, 54.)

Perinne pitää sisällään käsityksen siitä, että se on jotain kollektiivista ja jatkuvaa. Tällöin yksilön oman persoonan ja elämän käsittely jää vähemmälle. Ala-Könnin aikaisessa perinteenkeruussa haastateltavalla oletettiin olevan tietoa, jonka hänen toivottiin purkavan nauhalle talteen. Haastateltava oli ikään kuin lipas, josta poimittiin tietoja. Muistitietokeruu taas antaa enemmän tilaa itse kertojalle. Taina Ukkosen mukaan muistitietohaastatteluissa keskeistä on aikaisemmin ohitetun tai näkymättömän menneisyyden tuominen näkyville sekä ihmisten omien kokemusten ja menneisyyden tulkintojen esiin saaminen. Muistelijoille annetaan myös oikeus omiin tulkintoihinsa, eikä kiinnitetä huomiota esimerkiksi siihen, jos hän salailee, kaunistelee tai muistaa väärin. (Ukkonen 2000, 14.)

Ala-Könnin opiskelijoiden teemoja tarkastellessa voi havaita, että ne tuolloin käsittivät melko perinteiset kansatieteelliset kiinnostuksen kohteet. Nämä perinteiset teemat ovat Hanna Snellmanin mukaan (2003, 46) nähtävissä Toivo Vuorelan vuonna 1975 ilmestyneessä kansatieteen yleisesityksessä *Suomalainen kansakulttuuri*. Vuorelan (1977) teoksessa esitetään seuraavat teemat: metsästys ja kalastus, maanviljely ja karjanhoito, ruokatalous, rakennukset, tekniset taidot, puku, perhe, perhejuhlat, yhteisöllinen elämä, soittimet, kulku- ja kuljetusneuvot, kansanomaisen lääkintä, ajanlasku ja vuotuisjuhlat. Ala-Könnin kenttätyömatkalla taas kerättiin perinnettä seuraavista teemoista: kunnallispolitiikka, juhlat, kuten häät ja joulu, tiet ja kuljetus, käsityöläisyys, maanviljely, työläisyys, uskonto, kaupankäynti, ruokatalous, kansanparantajat, sosiaalihuolto, kodin- ja lastenhoito, musiikki ja vaatetus (Muistiinpanot).

Vaikka tutkimuksia edelleen tehdään myös yhteisöistä ja kollektiivisista perinteistä, otetaan huomioon myös kertojien moniäänisyys. Nykyinen keruutyö antaa tilaa myös nykypäivän aiheille ja erilaisille kulttuurimuodoille. Muistitietohistorian (oral historyn) ja muistitietohaastattelujen tarkoituksena on antaa ääni sellaisille ryhmille ja yksilöille, joiden ääntä ei muuten kuultaisi ja joiden menneisyys on aiemmin ohitettu. Haastattelun historialliset kokemukset ovat erityisesti siitä näkökulmasta, mikä tuntuu puuttuvan muista lähteistä, kuten henkilökohtaiset suhteet, kotityöt ja perhe-elämä. (Perks & Thomson 1998, ix; Ukkonen 2000, 14.) Aiheet ovat monipuolisemmat ja ne

huomioivat erilaiset informantit. Meidän kenttätöössämme esimerkiksi huomioitiin sekä nykypäivän kulttuuri, että kertojien omat muistot elämästä Lapualla. Koska haastateltavina oli eri-ikäisiä ihmisiä, huomioitiin haastattelussa heidän elämäntilanteensa. Esimerkiksi nuorisokulttuuri tämän päivän Lapualla otettiin huomioon haastattelussa lukioikäisiä.

2.3. Aineiston käsittely

Tutkimukseni tavoitteena ei ole antaa kaiken kattavaa kuvaa tämän hetkisestä muistitietokeruusta. Lapualla tehty kenttätö on vain yksi monista muistitiedon keruun projekteista. Jokainen kenttätö ja keruu ovat kerääjiensä ja haastateltaviensa näköisiä. Kenttätötilanteet ovat aina tapauskohtaisia ja jossain määrin uniikkeja (Junkala 1999, 193). Etnologi pyrkii kenttätöön, elämäkokemuksensa ja tutkijakoulutuksensa avulla tulkitsemaan tutkimuskohteena olevaa ilmiötä ja kirjoittamaan siitä tieteen kielellä. Tutkimustulos ei kuitenkaan ole yhteneväinen tutkittavan todellisuuden kanssa. Tutkija on tutkimusta tekevä yksilö eli subjekti, jolla on omat tiedot, kokemukset ja havainnot. Nämä tekijät vaikuttavat siihen, millaisena kenttä tutkijalle näyttäytyy, mitä tutkija sieltä kerää tai tutkimuksessaan kirjoittaa. (Fingerroos, Junkala & Mäkinen 2012, 3–4.) Myös oma tutkimukseni on keräämiini aineistoihin ja omiin tulkintoihini pohjautuva. Joku muu meistä kentällä olijosta olisi varmaankin tehnyt erilaisen tutkimuksen, johtuen erilaisista tulkinnoistamme ja taustoistamme. Havaintoja tehdessäni olen myös varmasti tiedostamattani kiinnittänyt huomioni tiettyihin asioihin, mitkä ovat vaikuttaneet analyysiini.

Olen tarkastellut aineistoani pitäen silmällä tutkimuskysymyksiäni. Tekstissä olevien lyhyiden siteerausten tarkoituksena on osoittaa, että päätelmäni perustuvat aineistoon. Ryhmähaastattelusta olen saanut suoraan vastauksia tutkimuskysymyksiini. Opiskelijatoverini keskustelivat haastattelunauhoituksessa muun muassa siitä, miten he käsittivät muistitiedon, mitä mieltä he olivat kenttätöskentelystä ja minkälainen ajatus heillä on ollut keruunsa taustalla.

– – mä luulen että varmaa kun te ootte haastatelleet enemmän niinku just sillee lähtien ehkä enemmän niinku ihan lapsuus, miten muistat sodan ja

tälle. Ni se on ehkä enemmän minkä mä niinku koen just sillee muistitiedoksi, että tota. Tavallaan että tehdään avointa haastattelua jossa niinku haastateltava itse niinku kei niinku siihe haastatteluun tavallaan kertoo sellasen oman tarinansa. (Opiskelija1.)

Tutkimusotteeni omaa kenttätutkimustietämystäni on etnografinen. Kokoan siis tietoa ja ymmärrystä erilaisin etnografisin menetelmin. Etnografinen tieto rakentuu havainnoinnista, osallistumisesta, keskusteluista, haastatteluista, kentällä kerätyistä materiaaleista ja ihmettelystä (Hakala & Hynninen 2007, 213). Pyrin siten ymmärtämään kanssaopiskelijoideni toimia kentällä muun muassa havainnoimalla ja haastatteleamalla heitä. Laura Huttunen (2010) on lainannut antropologi Clifford Geertziltä (1973) muotoilua *tiheästä kuvauksesta* (engl. thick description), johon etnografisessa tutkimuksessa usein pyritään. Tiheässä kuvauksessa tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan monipuolisesti ja sävykkäästi, ja siihen pyritään erilaisten aineistojen yhdistämisellä. Kulloistakin tutkimuskysymystä lähestytään siten monien aineistojen yhtäaikaisen käytön avulla. Eri aineistot voivat täydentää, kyseenalaistaa tai selittää toisiaan. (Huttunen 2012, 43.) Aineistoa analysoidessani olen yhtäaikaisesti tarkastellut kenttätutkijoiden tai perinteenkerääjien tekemiä haastatteluaineistoja Lapualta, tekemiäni haastatteluista sekä kenttätutkimuskirjaani ja muistiinpanojani. Eri aineistoja tutkiessani olen pyrkinyt välttämään sitä, että etsisin niistä vain toisiaan tukevia havaintoja. Olen siten pyrkinyt olemaan avoin kaikille havainnoille, vaikka ne olisivat keskenään myös ristiriitaisia.

Olin yksi kenttätutkimuksen toimijoista, joten olin osallistuva havainnoija. Osuuteni tutkimuksessa on merkittävä, sillä olen itse valinnut, kerännyt ja tulkinut tutkimusaineistoni sekä rajannut tutkimuskohteen, valikoinut havainnoitavat ja haastateltavat ja tehnyt haastattelukysymykset (Junkala 1999, 191). Kansatieteilijä kentällä toimii itse tiedonhankinnan välineenä ja lähteenä, hänen taidoillaan ja henkilökohtaisilla ominaisuuksillaan on ratkaiseva rooli kenttätutkimuksessa (Ruotsala 2005, 46). Väitetään jopa, että etnologin tärkein tutkimusväline on kenttätutkija itse (Junkala 1999, 190).

Etnografiseen työskentelyyn kuuluu kiinteästi itsereflektio, ja se on erityisen tärkeää silloin, kun tutkija on omalla kentällään. Outi Fingerroosin mukaan itsereflektio liittyy tutkijan henkilökohtaisiin sitoumuksiin. Tutkijan on arvioitava omaa rooliaan joko

sisäpiiriläisenä, mikäli hän tutkii omaa kulttuuriaan eli on omalla kentällään, tai ulkopuolisena, mikäli hän ei kuulu tutkittavan yhteisön jäseniin. Tavoitteena on tuoda tutkimuksen lukijalle julki, mitä etuja ja haittoja on tutkijan asemasta ja mitkä ovat tutkijan ymmärryksen rajat. (Fingerroos 2003 [online].) Elina Makkosen mukaan tutkijan tulisi tutkimusprosessinsa eri vaiheissa tiedostaa henkilökohtaiset sitoumuksensa, menetelmänsä, teoriansa ja käsitteensä, sekä kentällä että tutkimuksen kirjoittamisvaiheessa. (Makkonen 2009, 19.) Laura Aron mukaan reflektiivisen ja kriittisen otteen on oltava mukana koko etnografiassa, kaikissa analyysivaiheissa. Tutkijan on oltava avoin tulkinnoissaan ja uskallettava ottaa myös erehtymisen riski. (Aro 1996, 29.)

Tutkija kantaa aina mukanaan omaa kulttuurista ja biologista painolastiaan, johon kuuluvat fyysisten tekijöiden lisäksi äidinkieli ja oman kulttuurin käsite- ja arvomaailma. Tutkija ei voi siten irrottautua kulttuurikontekstistaan. Tutkijan tekemiin tulkintoihin vaikuttavat hänen taustatekijänsä, eettiset, moraaliset ja ideologiset arvonsa ja sitoumuksensa. (Ruotsala 2005, 53.) Tutkija ei voi unohtaa tapaa, jolla hänet on ohjattu tarkastelemaan maailmaa. Tutkija on myös ikään kuin vihkiytynyt johonkin tieteen järjestelmään, jonka muodostama toisenlainen käsite- ja arvomaailma tulevat oman henkilökohtaisen taustan päälle, lomaan ja rinnalle. Tämän kulttuuri- ja tieteen taustansa vuoksi tutkija saapuu uudelle kentälle kysymysten kanssa, jotka ovat implisiittisten kulttuuristen ennakkokäsitysten muodossa. Oman kulttuurin tutkija usein olettaa annettuina ajattelutapoja, sääntöjä ja normeja pystymättä kysymään niiden taustojen syy-yhteyksiä. Tutkijan tulisikin tietoisesti pohtia, paljonko hänen elämäkokemuksensa vaikuttavat tutkimuksen ennako-oletuksiin, motivaatioon, tulkintaan ja merkitysten antamiseen. (Suojanen 1997, 154–155.)

Suhtautumiseni kenttätyökohteeseen poikkesi jonkin verran muualta Suomesta kotoisin olevien opiskelijoiden suhtautumisesta. Eteläpohjalaisuus oli koko ajan mukanani, mikä vaikutti omiin kokemuksiini kentällä, kun taas suurimmalle osalle muista opiskelijoista kokemus kentästä oli vieras. Koska kenttä oli itselleni tuttu, olen tutkimukseni aikana ajatellut muiden opiskelijoiden, lapualaissyntyistä opiskelijaa lukuun ottamatta, olleen vieraalla kentällä. Lisäksi osa ryhmästämmme oli etnologian ja osa historian opiskelijoita. Olen hyvin tietoisesti pitänyt mielessäni historian opiskelijoiden historiatieteellisen

taustan, kun olen pohtinut heidän käsityksiään ja mielipiteitään. Tämä on siten vaikuttanut merkittävästi myös tekemiini havaintoihin.

Olen oman kulttuurin tutkija kahdella tapaa: sekä akateemisen yhteisön että tutkimuskohteena olevan yhteisön jäsen, eteläpohjalaisen kulttuurin omaksujana. Lapualainen mentaliteetti on hyvin samanlainen kuin nurmolainen, joten voin hyvin samaistua lapualaisiin. Koska olen asunut jo kahdeksan vuotta poissa Etelä-Pohjanmaalta, koen, että olen saanut sen verran etäisyyttä kotiseutuuni, että osaan tarkastella sitä myös ulkopuolisena. En koe, että sisäryhmäläisyydestäni olisi ollut tutkimusta tehdessä haittaa. Nurmolaista taustaani käsittelen enemmän alaluvussa 6.2., kun kerron, millaista oli entisenä nurmolaisena haastatella lapualaisia. Tutkielmassani olen kuitenkin tarkastellut kenttätöskentelyä ensisijaisesti muiden ryhmäläisten kokemina, enkä niinkään omieni. Lapualta keräämääni aineistoa tarkastelen lähinnä kenttätöskentelyn näkökulmasta, joten en ole tutkielmassani liian lähellä omaa kenttääni kuin olisin silloin, jos tutkisin lapualaisuutta ja eteläpohjalaisuutta. Silloin joutuisin enemmän kiinnittämään huomiota omaan taustaani. Tässä tutkielmassa käsittelen lapualaisia melko lyhyesti kappaleessa 6.4.

Olen käsitellyt opiskelijaryhmäni tiedonantoja luottamuksellisesti, ja pyrin tuomaan heidän mielipiteitään esille siten, etteivät opiskelijat ole ulkopuolisten tunnistettavissa. Tähän on syynä se, että ainakin osa opiskelijoista halusi pysytellä nimettömänä. Käytän tutkielmassani opiskelijakollegoistani pseudonyymiä Opiskelija ja olen numeroinut heidät, kuten esimerkiksi ”Opiskelija1” ja ”Opiskelija2”. Ala-Könnin opiskelijoista käytän myös pseudonyymiä ”AKO1”, ”AKO2” ja niin edelleen. Tutustuin muihin kenttätöprojektin opiskelijoihin vasta *Projektit ja johtaminen* -kurssilla, ja toden teolla vietimme yhdessä aikaa vasta kenttätöissä Lapualla. En kokenut tutkimuksellisesti vaikeaksi tutkia akateemisen ryhmäni jäseniä, sillä tuttavuussuhteemme ei ole kuitenkaan niin pitkäikäistä, että siitä olisi ollut haittaa. Esimerkiksi pitkäaikaisia ystäviä voisi olla vaikeampaa pitää tutkimusryhmänä, sillä muut tekijät ystävyydessä voisivat haitata tutkimusta.

Palattuani kentältä kirjoitin muistiinpanojani kenttätöpäiväkirjasta puhtaaksi tietokoneelle sekä litteroin tekemäni ryhmähaastattelun. Kirjoitin myös raportin

kenttätömatkastamme ja siihen valmistautumisesta tuoreeltaan (katso luku 5), jolloin matka oli vielä hyvässä muistissa. Hyödynsin raportin tekemisessä kenttätöpäiväkirjaani. Helena Ruotsala jopa sanoo, ettei ole kenttätöitä ilman raporttia. Kirjoittamaton kenttätö on epätäydellistä ja jää ainoastaan tekijälleen kokemukseksi tai matkaksi. (Ruotsala 2005, 70.) Raportista voi saada kuvan siitä, miten valmistauduimme kentälle lähtöön ja miltä kenttä, eli Lapua, tämän opiskelijaryhmän silmissä näytti.

Kesän 2012 aikana kuuntelin sekä vuoden 1970 että vuoden 2012 opiskelijaryhmien tekemiä haastatteluja Lapualta. Niistä pyrin selvittämään, millainen haastatteluiden tekemisen tapa kerääjillä on ollut. Olen kiinnittänyt huomioni muun muassa siihen, miten haastattelijat ovat tehneet kysymyksiä, ja mitä he ovat kysyneet. Haastatteluita kuunnellessa olen myös kiinnittänyt huomioni siihen, miten käsitykset keruusta ja muistitiedosta tai perinteestä ovat näyttäytyneet haastatteluissa. Olen myös tarkastellut miten haastattelut ovat sujuneet ja onko haastatteluissa ollut mielestäni tutkimuseettisesti arkoja asioita. Samalla kun kuuntelin haastatteluita kirjasin ylös muistiinpanoja myöhempää pohdintaa ja analyysiä varten.

En kokenut kaikkia kuuntelemiani 1970 vuoden nauhoja oman tutkimukseni kannalta hyödylliseksi. Joissakin haastatteluissa haastateltava alkoi heti alkutietojen jälkeen kertoa tietystä teemasta. Tällöin haastattelu oli lähes kokonaan kertojan yksinpuhelua. Jotkut haastateltavat ovat olleet vähäsanaisempia, joten silloin haastattelijalla on ollut aktiivisemmassa roolissa haastattelutilanteessa. Pyrinkin siksi kuuntelemaan vähintään kaksi eri haastattelua jokaiselta haastattelijalta, jotta selviäisi, miten haastattelijalla on eri haastateltavien kanssa toiminut.

Aluksi luin muutaman kanssaopiskelijoideni tekemän litteraation haastatteluistaan. Elina Makkosen mielestä nauhaa kuunnellessa tutkija pääsee lähemmäksi alkuperäistä puhuttua aineistoa, kuin jos lukisi litteraatiota (Makkonen 2009, 46). Myös Alessandro Portelli on sanonut, että litteraatio vastaa kirjoitetun kääntämistä toiselle kielelle. Litterointi vaatii muutoksia ja sisältää usein kirjoittajan tulkintaa. (Portelli 1998, 65.) Totesin pian itsekkin, että tutkimukseni vaatisi myös nauhojen kuuntelemisen. Lukiessani ja kuunnellessani oman ryhmäni haastatteluista havaitsin, että litteraatiossa tulee usein

myös paljon virheitä. Esimerkiksi murre sanat näyttävät tuottaneen ryhmälleni vaikeuksia, ja usein murre onkin ”korjattu” kirjakieleksi. Myöskään kaikkia naurahduksia ei ole litteraatioon merkitty. Litteroija ei välttämättä myöskään ole saanut selvää kaikista sanoista, tai sitten muusta syystä jotkin sanat ovat voineet muuttua, jolloin ne voivat pahimmillaan muuttaa koko lausetta. Eräessä haastattelussa (KSMA CD 12/2:13) esimerkiksi sana kyläkoulu on muuttunut litteraatioissa kyläkaupaksi. Tällöin lauseesta tulee hieman huvittava.

Mä oon kuullut että jotkut kyläkaupat ihan niinkun sillei melkein repee liitoksistaan kohta kun siin on tulossa porukka niin paljon ainakin.

Kuuntelemalla nauhat sain paremman kuvan esimerkiksi haastattelun tunnelmasta ja tauoista. Luin tai kuuntelin lähes kaikki opiskelijakollegojeni tekemät haastattelut. Koen kuitenkin, etten saanut kuuntelemistani nauhoista tutkimuskysymysteni kannalta kovinkaan paljon irti. En tiedä, oliko minun vaikea löytää haastatteluista havaintoja siksi, että olin itse ollut tekemässä vastaavia haastatteluja. Ehkä en osannut kohdistaa huomiotani ”oikeisiin” kohtiin ja olin jollain tavalla sokea aineiston suhteen. Tekemäni analyysit haastatteluista ovat täysin omaa tulkintaani.

3. 1970-luvun keruiden taustat

3.1. Erkki Ala-Könni

Erkki Ala-Könni, ristimänimeltään Martti Erik (synt. 2.2.1911, kuol. 2.9.1996) syntyi Ilmajoella (Kansanmusiikki.fi 2012 [online]), maanviljelijän pojaksi Könnin taloon, joka oli tunnettu kellomestareistaan. Käytyään alakoulun Vaasassa ja keskikoulun Seinäjoella, aloitti hän viulunsoiton opiskelun Helsingin konservatoriossa vuonna 1929. Ala-Könni suoritti yksityisesti ylioppilastutkintonsa vuonna 1936 ja siirtyi opiskelemaan musiikkitiedettä Helsingin yliopistoon. Filosofian maisteriksi hän valmistui vuonna 1942 ja tohtoriksi vuonna 1956. (Kukkurainen 1983, 9.)

Ala-Könnin väitöskirja, *Suomalainen polska* (alkujaan julkaistu saksaksi "*Die Polska-Tänze in Finnland*, 1956), oli urauurtava teos suomalaisen kansanmusiikin tutkimuksessa (Ethno.net 2012 [online]). Väitöskirja paisui varsinaisen musiikkitieteen alueen ulkopuolellekin, sisältäen muun muassa polskasävelmien käyttöyhteydet ja polskaperinteeseen liittyvät tanssi- ja tapakulttuurit. Ala-Könnillä oli samanlainen pyrkimys laajojen, tieteenalojen rajojen ylittävien kokonaisuuksien luomiseen myös myöhemmissä tutkimustöissään ja erityisesti kenttätyöskentelyssään. Hän etsi jatkuvasti uusia kansanperinteen ja muistitiedon ulottuvuuksia. (Kukkurainen 1983, 10.)

Erkki Ala-Könnistä saa ahkeran ja alastaan innostuneen persoonan kuvan. Hän ei varmastikaan laskenut työtuntejaan, vaan työ lienee ollut lähinnä rakas harrastus. Ala-Könni oli monessa mukana, ja hänellä oli monia luottamustoimia. Eija Kukkuraisen mukaan Ala-Könni oli muun muassa useasti Kalevala-seuran toimistonhoitajana, sihteerinä vuosina 1947–1959 ja varapuheenjohtajana 1960-luvulla. Hän toimi musiikinopettajana Kajaanin seminaarissa ja Sivistysjärjestöjen kansankonservatoriossa. Ala-Könni ehti olla myös kansanmusiikintutkimuksen dosenttina Helsingin yliopistossa vuosina 1957–1965 ja Tampereen yliopistossa vuosina 1965–1971. Erkki Ala-Könni toimi vuodesta 1968 Kaustisen kansanmusiikkijuhlien presidenttinä, ja hän oli ideoimassa myös muita kansanmusiikkitapahtumia. (Kukkurainen 1983, 9,11.)

Vuonna 1965 Tampereen yliopiston yhteyteen perustettiin kansanperinteen laitos, jonka johtajaksi Ala-Könni nimitettiin. Laitoksen johtajana hän toimi vuodet 1965–1974 ja 1977–1981 ja professorina 1975–1977. Laitoksen kokoelman pohjana oli Ala-Könnin oma äänite-, kuva- ja soitinkokoelma. Vuonna 1974 perustettiin humanistiseen tiedekuntaan ”kansanperinne, erityisesti kansamusiikki” -niminen oppiaine, jonka professoriksi tohtori Ala-Könni kutsuttiin. (Kukkurainen 1983, 9.)

Erkki Ala-Könni oli työteliäs: hän muun muassa teki itse kaikki laitoksen valokuva-laboratoriotyöt ja satoi kirjoiksi ääninauhaluetteloita. Tunnuslauseinaan Ala-Könnillä oli ”Tässä laitoksessa tehdään kaikki itse” ja ”Ei terve ihminen lomaa kaipaa”. (Kukkurainen 1983, 14.) Ala-Könnin kerrotaan olleen laitoksella aina, kun ei ollut esitelmä-, kokous- tai kenttämatkoilla tai kansanmusiikkitapahtumissa (Kukkurainen 2012 [online]). Tampereen Kansanperinteen arkiston amanuenssi Eija Kukkurainen kuvailee Erkki Ala-Könniä seuraavasti:

Hän valokuvasi kaikkialla, missä liikkui, ja myös repositiiviksi lainaksi saatuja kuvia. Ala-Könniin suhtauduttiin laitoksella hyvin kunnioittavasti. Kaikki puhuttelivat häntä Tohtoriksi. Hän myös teititteli meitä työntekijöitä siihen asti, että katsoi aiheelliseksi tehdä sinunkaupat. Minun osakseni tämä kunnia tuli, kun olin ollut kaksi vuotta talossa. (Kukkurainen 2012 [online].)

Hannu Sinisalo muisteli Erkki Ala-Könnin olleen mukava mutta omituinen persoona. Vaikka Ala-Könni usein lokeroidaan kansanmusiikkiin, oli hänessä kuitenkin myös monia muita ulottuvuuksia. Yksityiselämänsä Erkki Ala-Könni piti muusta erillään. Hän ei muun muassa koskaan puhunut perheestään, joka asui Helsingissä. (Sinisalo 2012.) Kysyin myös Erkki Ala-Könnin kenttätömatkoilla mukana olleilta silloisilta opiskelijoilta, millainen persoona Ala-Könni heidän mielestään oli. Saamistani kommentteista päätellen Erkki Ala-Könni oli opiskelijoiden kesken pidetty henkilö. Ala-Könniä kuvailtiin energiseksi, opiskelijalähtöiseksi ja viehättäväksi persoonaksi (AKO3) sekä leppoisaksi ja leikkisäksi, mutta tarvittaessa jämäkäksi ja omiansa puolustavaksi (AKO2).

Kenttäretkillä hyvin epämuodollinen ja vaatimaton. Kannustava meille. Osasi käsitellä vanhoja ihmisiä ja sai heidät varmaan rentoutumaan ja avoimesti kertoilemaan ja laulamaan. Hän oli usein kujeissa mukana, ei häntä tarvinnut jännittää eikä pokkuroida. Kansanmies. Se saattoi olla

tietoinenkin rooli. Hän tiesi miten saa ihmiset avautumaan ja olemaan oma itsensä. Kyllä hän kritisoikin sitten joitakin itseään täynnä olevia virkamiehiä tms. Mutta ei koskaan haastateltavia. (AKO4.)

Vilkas. Se oli niin vikkellä. Kaikilla tavoilla älyllisesti ja fyysisesti vikkellä. Että tuota aina naurettiin, et mutkapaikoissa nähhään. Ja tuota sillee hyvin ennakkoluuloton järjestämään kaikkee ihan extemporee. Ja sitte hänellä oli se hyvä puoli että hän oli tavattoman vakuuttava silloin kun hän esimerkiksi haali rahaa näihin retkiin. Niin tuota, et hän sai ne kunnanpäättäjät vakuuttuneeksi että tää on nyt suuri kulttuuriteko, ja sitä rahaa oli aina, aina sitte käytettävissä. (AKO5.)

3.2. Perinteenkeruumatkat

Kansanmusiikintutkimukseen ja keruuseen Ala-Könniä innosti A. O. Väisänen, joka oli yksi Ala-Könnin yliopisto-opettajista Helsingissä (Etno.net 2012 [online]). Musiikkitieteen professori Armas Otto Väisänen (9.4.1890–18.7.1969) oli suomalaisen kansanmusiikin ja muiden suomensukuisten kansojen perinnemusiikin tutkija ja kerääjä. 1900-luvun alkupuolella hän teki parikymmentä kenttämätkaa, joilla hän tallensi musiikkia sekä fonografilla että suoraan nuotintamalla muusikoiden esityksiä. Väisänen myös otti paljon kuvia soittajista ja kulttuuriympäristöstä. Kenttätyömatkoillaan hän tallensi noin 6 000 sävelmää. A. O. Väisänen myös julkaisi artikkeleita kansanperinteestä ja teki kansanmusiikkia tunnetuksi Yleisradiossa 1930–1940-luvuilla. (Etno.net 2012 [online].)

Ala-Könnin innokkaaseen keruutyöhön vaikuttivat oletettavasti myös muut 1900-luvun alun kansanmusiikin kerääjät. Helsingin yliopiston Etelä-Pohjalaisessa Osakunnassa kansanmusiikin keräystä olivat tekemässä säveltäjä Toivo Kuula, maisteri Eino Levón ja ylioppilas Toivo Haapanen. He aloittivat toimintansa kesällä 1907 Etelä-Pohjalaisen Osakunnan myöntämien keruustipendien avulla, ja noin vuoden aikana eteläpohjalaista kansanmusiikkia saatiin talteen suuri määrä. (Numminen 2011, 361.)

Erkki Ala-Könnin tallennusmatkat alkoivat vuonna 1941 Halsualla (Etno.net 2012 [online]), kulkuneuvoinaan olivat mopo, moottoripyörä tai julkinen liikenne (Grönroos 2011 [online]). Ala-Könni teki ensimmäiset äänitteensä parlografilla vahalieriöille ja

siirtyi nauhureihin heti, kun niitä oli saatavilla. Hän myös kuvasi järjestelmällisesti kiinnostavat kohteet ja kopioi vanhoja valokuva-aineistoja. Ala-Könni tutustui Etelä- ja Keski-Pohjanmaahan perin pohjin ja ulotti kenttämatkansa kattamaan koko Suomen Suomenlahden rannikolta ja Kymenlaaksosta pohjoisimpaan Lappiin asti. Hän tallensi myös suomenruotsalaisilla alueilla, ja Suomen rajojen ulkopuolella. (Kukkurainen 1983, 11.) Viimeisinä työvuosinaan 1977–1981 Ala-Könni lähti aktiivisesti kiertämään Eurooppaa, kuten Unkaria, Kreikkaa, Puolaa, Romaniaa ja Albaniaa (Museovirasto 2011 [online]).

Ala-Könni opiskeli Helsingissä 1930-luvulla, jolloin maakuntakeskeinen ajattelu oli Suomessa vahvimmillaan (Sinisalo 2011 [online]). Toisaalta Ala-Könni sai kokea 1930-luvun Helsingissä myös modernia aikaa:

– – mutta täytyy muistaa, että Ala-Könnin juurethan oli kolmekymmentä luvun Helsingissä niinku opiskelussa. Kolkytä lukuhan oli tosi niin ku modernia aikaa Helsingissä ja se on opiskellu musiikkia, ja on ollut avantgardessa niinku mukana. Ymmärtäny mitä on Tulenkantajat, ymmärtäny mitä on eurooppalaisuuteen avautumine. Niin eihän se niinku poistu sieltä, vaikka hän niinku muuttas tänne, maaseutukaupunkiin jossa lähetään tutkimaan maaseudun, maaseudun maaseutua. (Sinisalo 2012.)

Ala-Könnin tietämystä kansanperinteestä pidettiin harvinaisen monipuolisena. Hän keräsi perinnetietoa muun muassa erilaisista ammateista, vanhoista työtavoista, hengellisestä perinteestä ja romanien perinteestä. Kenttänauhoituksiaan Ala-Könni hyödynsi elävöittämään luentojaan. (Kukkurainen 1983, 11.) Tampereen musiikintutkimuksen laitoksen kansanperinnearkiston johtajana toimineen Marko Ahon mukaan ”Ala-Könnillä oli tunne, että nyt on kerättävä ennen kuin muistitieto häviää”. Ahon mielestä Ala-Könnin ajatukseen liittyy harha, sillä asioita katoaa koko ajan eikä kaikesta tarvitse jäädä jälkeä. On kuitenkin myös tärkeää, että arkipäiväisestä elämästä jää joitakin dokumentteja. (Hotokka 2005 [online].)

Professori Vesa Kurkelan mukaan tietyt vanhakantaiset tyyli-olivat monelta paikkakunnalta jääneet tallentamatta, mikäli Erkki Ala-Könni ei olisi tehnyt mittavaa keruutyötä. Kurkelan mukaan Ala-Könnin keruun taustalla oli ehkä ajatus, että nimenomaan vanhoja ihmisiä pitää puhuttaa ja laulattaa tai soitattaa nauhalle, muuten jotakin vanhaa katoaa. (Grönroos 2011 [online].) Ala-Könni havaitsi, että maailma on

muuttumassa ja ympäristöä pitää siksi tallentaa. Erkki Ala-Könni kuvasikin muun muassa purkukohteena olleet vanhat puutaloalueet muun muassa Tampereella, Turussa ja Helsingissä, kertovat arkistovirkailija Timo Piipponen ja amanuenssi Eija Kukkurainen Tampereen yliopiston musiikintutkimuksen laitoksen arkistolta. (Laurinolli 2010 [online].)

Erkki Ala-Könni myös perusti ja avusti monia museoita. Museoihin hän keräsi esineitä kiertämällä talosta taloon, koluten vinttejä ja aittoja (Kukkurainen 1983, 14). Esinekeruu on kuulunut vahvasti kansatieteen oppihistoriaan. Sitä tekivät niin yksittäiset tutkijat, kuin yliopistojen osakunnat. Myös Tenho Pimiä (2009) kertoo jatkosodan aikana suomalaistutkijoiden keränneen mittavan esinekeruun miehityiltä alueilta Itä-Karjalasta. Ala-Könnin voidaan nähdä esinekeräilynsä perusteella kuuluneen vielä noihin 1900-luvun alun museoihmisiin, jotka kartuttivat museoiden kokoelmia. Ehkä Ala-Könni halusi pelastaa museoihin esineitä, jotka olivat jäämässä pois käytöstä.¹

3.3. Ala-Könnin kokoelmat

Ala-Könnin yli 5 000 kelanauhaa ja valokuvakokoelma sijaitsevat Tampereen yliopiston kansanperinteen arkistossa, joka kuuluu nykyisin musiikintutkimuksen oppiaineen alaisuuteen (Grönroos 2011 [online]). Ala-Könni kuvasi 1920-luvun lopulta vuoteen 1981 noin 130 000 negatiivia, joista noin 57 000 on hänen omia otoksiaan ja muut vanhojen kuvien jäljenteitä (Museovirasto 2011 [online]). Pertti Virtaranta (1983) kuvailee artikkelissaan *Erään tutkimusmatkan kuvaus* [Vienan Karjalassa] Ala-Könniä innokkaaksi valokuvaajaksi, joka ikuisti muun muassa käsitöitä, taloja, maisemia ja hautausmaata. Ala-Könnin perässä kulki pitkä jono kylän poikia, jotka innokkaasti halusivat kantaa kuvaajan varusteita. (Virtaranta 1983, 142.)

Missä vikkelijalkainen Erkki liikkui, sitä emme tiedeet. Lähden hetkellä häntä ei näkynyt missään. Häntä etsiessämme joku neuvoi, että kylän kadulta ei kannata etsiä, vaan talojen katoilta, niille hänen oli nähty usein

¹ Katso luvut 1.2. ja 1.3.

kameroineen kiipeävän kuin orava – ja jostakin sen tapaisesta paikasta kaivattu Erkki äkkiä ilmestyikin. (Virtaranta 1983, 144–145.)

Hannu Sinisalo on tutkinut Erkki Ala-Könnin kuva-aineistoja teoksessaan *Kolme artikkelia valokuvasta* (1994). Sinisalo kertoo kuvien aihepiireinä olevan haastateltavat henkilöt, maisemat, miljööt, rakennukset ja esineet. (Sinisalo 2012.) Tässä tutkielmassani en kuitenkaan käsittele sen tarkemmin Ala-Könnin valokuvaukseen liittyviä keruuperiaatteita.

Hannu Sinisalon mukaan Erkki Ala-Könni ei aikoinaan tehnyt luovutuskirjoja keräämistään soittimista, negatiiveista tai ylipäättään mistään muustakaan. Hän osti niitä melko paljon omilla rahoillaan. Koska Ala-Könnillä ei ollut kuitteja maksamistaan aineistoista, ne katsottiin Tampereen yliopiston omaisuudeksi. Ala-Könni riitaantui yliopiston kanssa keräämistään aineistoista, ja riita eteni aina korkeimpaan oikeuteen asti. Korkeimmassa oikeudessa osa tuomittiin Ala-Könnille, ja osa Tampereen yliopistolle. Sinisalon mielestä on omituista, että Ala-Könnin Helsingistä tuomat tavarat siirtyivät myös yliopistolle. Esimerkiksi valokuvakokoelmissa oli kuvia kolmekymmentäluvulta viisikymmentäluvulle, mutta ne eivät voi olla virassa otettuja, sillä virkaa ei ollut vielä ennen vuotta 1965. Silti katsottiin, että ne kuuluvat Tampereen yliopistolle. (Sinisalo 2012.)

Jäätyään eläkkeelle vuonna 1981 Erkki Ala-Könni perusti Aakoola -nimisen perinneinstituutin yhdessä assistenttinsa Vuokko Kivisaaren kanssa. Aakoolaan Ala-Könni vei omiksi katsomiaan nauhoitteita, valokuvia, negatiiveja ja soittimia. Kokoelma sijaitsi Tampereella kaksiossa, lähellä rautatieasemaa. Ala-Könnin kuoleman jälkeen kokoelmasta on huolehtinut Ala-Könni-säätiö. (Sinisalo 2012.)

Vuokko Kivisaari oli Ala-Könnin oikea käsi. Hänellä ei ollut varsinaista virka-asemaa, mutta hän hoiti Ala-Könnin puolesta monet käytännön asiat ja organisoi myös jokakesäiset kenttämatsut. (Kukkurainen 2012 [online].) Kivisaari oli syntynyt Alavudella vuonna 1937, ja hän menehtyi vaikeaan sairauteen syyskuun 9. päivänä 2012. Vuokko Kivisaari osallistui keruuseen ja tallennukseen, ja hän hyödynsi suomalaista soitettua ja laulettua kansanperinnettä. Tutkimuksen tuloksena syntyivät muun muassa kymmenet nuottikirjat 1970-luvulla. Lisäksi Kivisaari oli aktiivisesti

kehittämässä Suomen Kansanmusiikkiliiton ja eteläpohjalaisten Spelien sekä Kaustisen kansanmusiikkifestivaalien toimintaa. (Aro 2012 [online].)

Soittimia Ala-Könni keräsi yli tuhat (Laitinen, 2006 [online]). Hieman yli puolet niistä sijaitsee Kaustisella kansanmusiikki-instituutissa, jonne Tampereen yliopisto on ne lainannut. Loput soittimista, eli Ala-Könni-säätiön omistamat kokoelmat, siirrettiin vuonna 2004 Lapuan kulttuurikeskukseen Vanhaan Paukkuun. Lapualla sijaitsevaan kokoelmaan sisältyy myös Erkki Ala-Könnin yksityiseen kokoelmaan kuuluneita dokumentteja, kuten käsinkirjoitettuja nuotteja, nauhatallenteita, valokuvia ja kirjallisuutta. (Nygård 2012 [online].) Kokoelmassa ovat myös Ala-Könnin kenttätyövälineet, kuten kamerat, reput, laukut ja mopot (Sinisalo 2012). Soittimet ovat varastoituna pahvilaatikoihin, joita on yli 200 kuutiota. Kokoelman suurin soitin on Konginkankaan kirkon vanhat urut. (Nygård 2012 [online].)

Ala-Könnin kokoelman omistajuus ei ole aivan yksiselitteinen asia. Mikäli Ala-Könni ei tehnyt testamenttia säätiönsä hyväksi, on ennen vuotta 1965 kerättyyn aineistoon oikeus hänen perillisillään. Ala-Könnin lapset ovat oikeudenomistajia valokuvateoksiin, jollaisiksi valokuvat nyt käsitettäisiin. Perillisiltä on kysytty kiinnostusta aineistoon, mutta ainakaan tähän asti se ei ole heitä kiinnostanut. Vaikka perillisillä ei ole ollut halukkuutta aineistoihin, on Ala-Könnin lapsenlapsilla ja heidän perillisillään aikaa vuoteen 2066 asti vaatia oikeutta aineistoihin. Toisaalta, jos valokuvat ehditään skannata digitaaliseen muotoon, ei ole merkitystä, missä alkuperäiset kuvat sijaitsevat. Perillisillä kuitenkin tulisi olemaan tekijänoikeus, joka käsittää myös julkaisu- ja käyttöoikeuden. (Sinisalo 2012.)²

Ala-Könnin soitinkokoelmista käydään tällä hetkellä keskustelua, ja toiveena olisi, että ne saataisiin sijoitettua yhteen paikkaan. Nygårdin haastatteleman Kansanmusiikki-instituutin johtajan Matti Hakamäen mukaan soitinkokoelma on kulttuurihistoriallisesti arvokas kansainvälisestäkin arvioituna, ja yhtenäisenä kokoelmana soittimista olisi tutkimuksellisesti enemmän hyötyä. (Nygård 2012 [online].)

² Tekijänoikeuslaki 1 §, 2 §, 41 § ja 43 §

Erkki Ala-Könni jätti jälkeensä mittavan soitin-, kuva- ja esinekokoelman, joiden lopullinen sijoitus on tuottanut päänvaivaa. Hannu Sinisalo kertoo, että olisi kansanperinteen arkistossa työskennellessään mielellään hajottanut myös arkiston kokoelmat eri paikkoihin. Valokuvat olisi siirretty Museoviraston kansanperinteen kuva-arkistoon, äänitteet Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran äänitearkistoon ja paperimateriaali sen alueen maakunta-arkistoon, jota ne koskettavat. Aineiston keskittäminen saavuttaisi paremmin ihmiset, sillä harvat osaavat muutoin kysyä aineistoista, toisin kuin esimerkiksi Museovirastosta. Tampereen kansanperinteen arkistoa osaavat hyödyntää lähinnä ne, joilla on tietoa siitä, että omalla paikkakunnalla on aikoinaan perinteenkeruuta tehty. Aineistot ovat tosin hyvin löydettävissä, sillä ne ovat luetteloituna. Sinisalon mielestä aineistojen kannalta olisi kuitenkin parempi, mikäli arkistoja keskitettäisiin. (Sinisalo 2012.)

Ala-Könnin laajoja kokoelmia pohtiessaan Hannu Sinisalo epäilee Erkki Ala-Könnillä olleen tarve osoittaa olevansa tulostavasti johtaja. Tulosta voidaan mitata määrillä, eli tässä tapauksessa se tarkoittaa negatiiveja ja nauhoitteita. Ala-Könni ei valokuvaajana onnistunut aina, vaan samasta tilanteesta ja asiasta on arkistolla olemassa useita negatiiveja. Kymmenestä negatiivista yksi saattoi olla onnistunut, mutta Ala-Könni on säilyttänyt kaikki. Negatiivien määrässä kaikki ei ole relevanttia. Sinisalon mukaan Kansanperinteen arkistostakin voisi turhat rinnasteiset negatiivit hävittää. Nauhoitteet sen sijaan ovat radioesitystasoisia, mikä niiden tavoitteena olikin. (Sinisalo 2012.)

Arkiston eka tehtävä olis hävittää kaikki roska, omasta arkistosta. Mutta sitä ei niinku hyvällä katota. 40 prosenttia lähtee veke. Ei aihetta evaluoitaisi, vaan samat rinnakkaiset esim, negat. Ite vaa aattelen että syynä voi olla se, että täytyy näyttää sitä tulosta siis niinku lukumääräisesti. Kelanauhat on oikeesti todella hyviä, kun niitä on siirtäny sähköseen muotoon ja sitte kuunnellu. Ei yhtää mitää narinaa. (Sinisalo 2012.)

Tampereen kulttuuritoimenjohtajana pitkään työskennellyt kansatieteilijä/folkloristi Lassi Saressalon mukaan kenttätyönauhat olivat aiemmin kunnioitettuja, ja kenttätyötekijä, joka kantoi repullisen kenttänauhoja lyhyeltäkin matkalta, oli sankari. Saressalo kertoo nauhojen määrän jopa aikoinaan ratkaisseensa Tampereen kansanperinteenlaitoksen johtajan valinnan, kun tasavertaisista hakijoista valituksi tuli se, jolla oli enemmän kenttätyökokemusta eli arkistoituja nauhoja. Äänitearkistoille tuli

aikoinaan ongelmaksi suuret kenttänauhoitekokoelmat. Suuri osa nauhoitearkistoihin tallennetuista ääniteaineistoista on Saressalon mukaan kulttuurisesti merkityksetöntä hälyä. Aineistojen sisältöä ei ole riittävästi kyetty erittelemään kansalliseen sisältöluokitteluun resurssien puutteesta. Tällöin arkistojen uumenissa olevat mahdolliset helmetkin jäävät jatkuvasti karttuvan aineiston käsittelyprosessien alle. (Saressalo 2003, 250–251.)

Kartuttiko Ala-Könni kokoelmia vain siksi, jotta niillä voitiin osoittaa kansanperinteen laitoksen tuloksellisuutta? Luulen, ettei Ala-Könniä ajanut pelkkä tuloksellisuus vaan hän kansanmusiikkiin ja -perinteeseen perehtyneenä halusi myös pelastaa katoavat perinnemuodot. Kenties hän koki perinteen pelastamisen jonkinlaisena elämäntehtävänä – kuten monella muullakin professorilla, kuten Ilmar Talvella ja Kustaa Vilkunalla, siihen aikaan oli tavoitteena. Toisin kuin Saressalo kertoo, eivät Ala-Könnin nauhoitekokoelmat kuitenkaan sisällä merkityksetöntä hälyä. Ala-Könnille oli tärkeää, että nauhoitteet ovat radiokelpoisia, ja siksipä haastattelutekniikkaan kiinnitettiin keruumatkoilla huomiota, kuten myöhemmin voidaan huomata. Se, miksi Ala-Könni säästi kaikki epäonnistuneet negatiivit, on sen sijaan mysteeri. Toisaalta kriteerit sen suhteen, mikä otos on pilalle mennyt ja mikä ei, voivat muuttua. Mikä nyt määriteltäisiin pilalle menneeksi kuvaksi ei myöhemmin enää olekaan sitä.

3.4. Keruumatkat keräilijöiden kokemina

Erkki Ala-Könnin johtamia keruita suoritettiin sekä maalaiskunnissa sekä kaupungeissa mutta myös muissa asutustaaajamissa (Lehtimäki 1983, 65). Vuodesta 1965 alkaen Ala-Könni kokosi vuosittain kenttätöryhmiä Tampereen yliopiston eri alojen opiskelijoista (Kukkurainen 1983, 14). Kansanperinteen laitoksen ensimmäisinä vuosina ryhmät olivat suuria. Esimerkiksi Lapualla vuonna 1970 kenttätöihin osallistui 15 henkeä. Kenttätö kesti viikon tai kaksi, ja haastatteluiden sisällysluettelon tehtyään ryhmät luovuttivat aineiston kansanperinteen laitokselle. Kukin kunta rahoitti keruutyön. (Lehtimäki 1983, 63.) Perinteenkeruu ei 1960-luvulla ja 1970-luvun alkupuolella liittynyt millään tavoin opetukseen. Kun oppiaine, kansanperinne, erityisesti

kansanmusiikki, perustettiin syksyllä 1974, sen ensimmäisiä opiskelijoita oli innolla mukana seuraavan kesän kenttätöissä. (Kukkurainen 2012.)

Haastattelin kevään ja kesän 2012 aikana viittä Erkki Ala-Könnin kenttätömatkoilla mukana ollutta opiskelijaa heidän kokemuksistaan perinteenkeruumatkoista. Olen näin saanut selville muun muassa, miten he aikoinaan valmistautuivat keruumatkaan, miten haastatteluja käytännössä tehtiin, ja millaisin välinein. Haastateltavani ovat opiskelleet muun muassa suomen kieltä, englantilaista filologiaa, pohjoismaista filologiaa, musiikkitiedettä, kasvatustiedettä, oppiainetta kansanperinne erityisesti kansanmusiikki, yksityisoikeutta, kotimaista kirjallisuutta ja Suomen historiaa (AKO1, AKO2, AKO3, AKO4, AKO5).

Kaikki haastateltavani ovat osallistuneet Erkki Ala-Könnin perinteenkeruumatkoille 1970-luvun alkupuolella³. Voisi siis olettaa, etteivät kenttätömetodit muuttuneet merkittävästi eri kentillä eri vuosina. Vastauksia tarkastellessa olen kuitenkin huomannut joitakin eroja, mutta ne voivat johtua siitäkin, etteivät kaikki haastateltavani enää tarkasti muista, miten keruutyötä tehtiin 1970-luvulla.

Aineistonani olen käyttänyt lisäksi kuuntelemiani haastatteluita vuoden 1970 perinteenkeruumatkalta Lapualta sekä elokuussa 2012 tekemääni Hannu Sinisalon haastattelua. Sinisalo ei itse osallistunut ryhmäkeruumatkoille, vaan hän suoritti keruumatkoja 1970-luvun alussa kahdestaan opiskelijatoverinsa kanssa. Hannu Sinisalolla oli kuitenkin paljon tietoa Ala-Könnin toimintaperiaatteista ja keruuideologiasta, joten olen ottanut myös hänen näkökulmansa mukaan. Sinisalo työskenteli kansanperinteen laitoksella 1970-luvun alussa, ja oli myös myöhemmin paljon tekemisissä Ala-Könnin kanssa, palattuaan Tampereen yliopistolle töihin 1990-luvun alussa.

Haastateltavani olettivat, että keruumatkojen ideoitsijana oli joko Erkki Ala-Könni (AKO5), tai Ala-Könni yhdessä assistenttinsa Vuokko Kivisaaren kanssa (AKO2).

³ Haastateltavani olivat seuraavilla keruumatkoilla: Nokia ja Kankaanpää v.1973, Alavus v.1974 ja Kuhmo v.1975 (AKO1). Suonenjoki v. 1970 ja Lappeenranta v. 1971 (AKO2). Hamina v. 1972 ja Lempäälä v. 1972 (AKO2, AKO3). Tampereen ruotsinkielisen vähemmistön nauhoitukset v. 1976 ja poliittinen perinne Tampereen kaupungissa v. 1975 (AKO3). Porvoo, Kangasala, Savonlinna ja Kuhmo v. 1975 (AKO4). Viiala v. 1966, Lapua v.1970 ja muun muassa Virrat, Mänttä ja Vilppula (AKO5).

Myös kansanperinteen laitoksen epäiltiin tarjonnan kunnille keruuta (AKO4), tai kuntien oletettiin itse tehneen aloitteen keruiden järjestämiseksi (AKO3). Hannu Sinisalo arvelee, että kuntien ja Ala-Könnin välillä oli yhteydenpitoa puolin ja toisin, sillä kunnat tiesivät, että Ala-Könniin voi ottaa yhteyttä tällaisissa asioissa. (Sinisalo 2012.) Tieto Ala-Könnin perinteenkeruuryhmistä varmasti myös levisi, ja kunnat siten kiinnostuivat oman paikallisen perinteensä taltioimisesta. Etelä-Pohjalaisen osakunnan tekemistä kotiseuturetkistä kerrotaan, että maakunnassa mielenkiinto retkiä kohtaan oli niin suuri, että ajoittain Etelä- ja Keski-Pohjanmaan pitäjät jopa kilpailivat retkien saamisesta (Numminen 2011, 368).

Ala-Könnin perinteenkeruutyö sai alkunsa Helsingin yliopiston osakuntien kotiseuturetkistä, joilla kerättiin esineistöä kotiseutumuseoita varten. Hänelle syntyi henkilökohtaisia yhteyksiä eri puolille Suomea, ja ne johtivat yhteistyöhön kuntien kanssa. (AKO1.)

Varmaan Erkki Ala-Könnin. Hänhän kulki hyvin paljon moottoripyörällä pitkin, pitkin maisemia, ja oli pohojalaanen itte. Ja oletan että myös Lapuan kunta oli kiinnostunu ihan. Jos ei nyt ihan ensin kunta ja sitten Ala-Könni niin ainakin heti heti niinku taipuvainen lähtemään tällaseen hommaan. (AKO5.)

Kenttätömatkat olivat opiskelijoiden keskuudessa suosittuja. Opiskelijat tarvitsivat kesätöitä, ja kenttätömatkoista maksettiin palkkaa (AKO1, AKO2, AKO3, AKO4, AKO5). Kenttätömatkat olivat myös mielenkiintoisia (AKO1, AKO2), ja innostus perinteeseen sai osallistumaan retkille (AKO2, AKO5). Myös käytännön asiat oli hyvin järjestetty (AKO3).

Se oli vaihtelua teoreettisille opinnoille. Matkoista sai pientä palkkaakin ja täysihoidon. Porukat olivat mukavia, Ala-Könnin välitön ja hyvin kansanomaisen tyyli teki retkistä hauskoja ja helppoja osallistua. (AKO4.)

– – monella ei ollu kesätöpaikkaa, ja tähän oli kamalan, nää oli kamalan hauskoja kun maalle päästiin ja ikkään kuin leirille. Ja yleensä tuota, vähän samanhenkisiä ihmisiä, perinteistä kiinnostuneita. Niin niillä oli hirmu mukava olla. Ja ainahan niitä sattuu kaikennäköisiä sattumuksia joita sitten itkettiin ja naurettiin. (AKO5.)

Kaikki haastateltavat myös pitivät perinteenkeruuta tärkeänä. Perinteenkeruu oli hauskaa, ja kerääjä sai uuden, kokijan näkökulman menneisyyteen. (AKO5.) Keruumatkoilla tuli myös esille paljon ”outoja asioita”, jotka kiinnostivat. Ihmisten

tarinat olivat kiinnostavia, ja siten myös uusien ihmisten tapaaminen koettiin kiinnostavana. (AKO4.) Eräässä kuuntelemassani haastattelussa (Kper Y/01988/1970) opiskelija kannustaa lapualaista miestä kertomaan menneisyydestään, vaikka tämä ei kaikkea täsmällisesti muistaisikaan:

Joo, no kyllähän ne tärkeimmät papereista löytää ja on niitä kirjoja ja muuta, mutta saadahan vähän semmosta ajankuvaa ja taustatietoa tällä tavalla.

Edellisessä esimerkissä haastatteli on vastauksen perusteella kokenut keränneensä ajankuvaa ja tapahtumien tietoja yksilön kokemusten kautta. Kuten eräs haastateltavistanikin totesi, saivat kerääjät haastatteluiden avulla ”tavallisen kansanhimisen” näkökulman tapahtumista. Historiantutkimuksen tuottama tieto oli opiskelijoille selvää, mutta keruussa saatiin selville myös kokijan näkökulma. Tämä näkemys on jo lähempänä nykyistä muistitiedon keruuta kuin perinteenkeruuta, eli keruussa otetaan huomioon yksilölliset kokemukset.

Perinteen haastateltavani käsittivät olevan muistitietoa eri elämänaloilta (AKO1), edellisiltä sukupolvilta siirtynyttä tietoa, taitoa ja elämänasennetta (AKO2), erilaisia elämänmuotoja (AKO3), ja kaikkea ihmisen kokemaa ja kuulemaa (AKO5).

Kyllä kai ajattelin että kyseessä on tavallisen ihmisen eletty elämä, kokemukset, tavat, vanha kulttuuri, [j]uuri sillä paikkakunnalla eletty arki ja juhla. Myös laulut, leikit ja tanssit olivat aina aiheina sekä suullinen perinne eri muodoissaan. (AKO4.)

Haastateltavieni käsitys keruun kohteena olleesta perinteestä ei poikkea niistä perinteen määritelmistä, joita luvussa 2.2. esittelin. Olettaisinkin kuitenkin, että vastaajien käsitykset perinteestä ovat muuttuneet 1970-luvun keruujajoista. Tämän hetkiseen perinteen määritelmään ovat sekoittuneet varmasti myös nykyiset käsitykset muistitiedosta, joka ottaa huomioon yksilölliset kokemukset. Yksi vastaajista rinnastaa perinteen ja muistitiedon. Hänen mukaansa perinne on yhtä kuin muistitietoa elämän eri alueilta (AKO1). Perinteenkeruu on toki myös ollut suullista muistitietoa, mutta silloin ei huomioitu yksilöllisiä kokemuksia vaan yhteisöllinen perinne. Pääsääntöisesti oltiin kiinnostuneita hyvin rajatuista perinnee aiheista, jotka lähes poikkeuksetta sulki ulkopuolelle kertojien henkilökohtaisen elämän kokemukset.

Osa vastaajista määritteli perinteen myös yksilön kokemaksi, mikä viittaisi siihen, että perinteen käsitettiin olevan myös yksilöllisesti tuotettua, ei vain yhteisöllisesti jaettua ja säilytettäväksi katsottua. Kuten myöhemmin selviää, on perinteenkeruumatkojen tarkoituksena kuitenkin ollut lähinnä kerätä haastateltavien käsityksiä ja tietoja yhteisöllisistä perinteistä, ei yksilöperinnettä. Vaikka osa vastaajista kertoo perinteen kattavan myös yksilön kokemukset, eivät henkilökohtaiset teemat itse keruussa olleet merkittävällä sijalla. Kuten luvussa 2.2. kerrottiin, korostaa kansanperinne-käsitteen perinteen sosiaalista näkökulmaa sulkien ulkopuolelleen yksilöperinteen (Saressalo 1979, 54).

Uskontotieteilijä Juha Pentikäisen mukaan 1800-luvun folkloristinen keruu suorastaan jätti huomioimatta perinteenkannattajat, eikä tuon ajan perinnemuistiinpanoissa lainkaan mainita nimeltä kertojia tai paikkakuntia, joilta aineisto on peräisin (Pentikäinen 1971, 39). 1960–1970-luvun vaihteessa yksilön ja perinteen suhde alettiin nähdä aiemmasta poikkeavalla tavalla. Yksilö kollektiivista perinnettä kertovana ja perinteen merkityksiä arvioivana alkoi tulla kuultavaksi ja teksteissä luettavaksi. (Fingerroos & Kurki 2008, 12–13.) Aiemmin kansanrunouden tutkimuksessa kertojat eivät olleet yksilöitä vaan anonyymi kollektiivi, joilta perinteenkerääjät tallensivat kansanrunoja tutkijoita varten. 1970–1980-luvulla folkloristiikassa keskustelun kohteeksi nousivat henkilökohtaisen kerronnan ainekset ja yksilö perinteentutkimuksen kohteena. Tutkimus kohdistui perinnetekstin lisäksi myös kertojaan ja hänen perinteeseensä. (Peltonen 2008, 95, 98–99.) Yhden ihmisen perinnerepertuaaria tai elämänhistoriaa ei katsottu vielä 1960-luvulla sopivaksi vertailevan kansanrunouden opinnäytteen aiheeksi, joten Juha Pentikäinen kypsytti tutkimuksensa ajatusta vuoteen 1971, jolloin hänen uskontoantropologinen tutkimuksensa *Marina Takalon uskonto* ilmestyi (Pentikäinen 2003, 127). Tutkimuksessa Pentikäinen käsittelee yhden ihmisen maailmankatsomusta (Pentikäinen 1971).

Muistitieto asetetaan usein vastakkain julkisen tai ”virallisen” historian kanssa. Kuten eräs haastateltavani totesi, oli historiasta luettu oppikirjoista, mutta perinteenkeruussa sai kuulla myös kertojien omista kokemuksista (AKO5). Historiantutkija Jorma Kalelan mukaan ammattilaisten esittämää historiaa pidetään usein ”oikeana”. Historiaa

välitetään julkisuudessa monin eri tavoin. ”Virallisia” historiantulkintoja sisältyy esimerkiksi presidenttien puheisiin ja niitä välittävät myös viranomaisten pystyttämät patsaat. Kaikella sillä, mikä kelpuutetaan osaksi ”kansallista kulttuuriperintöä” on samanlainen asema. Museoiden kokoelmat ja näyttelyt esittävät historiaa omassa lajissaan. Historiatietoisuuttamme muokkaavat lisäksi erilaiset asiat, kuten oppikirjat, romaanit, elokuvat ja maalaukset. Historiaksi muuttumisessa keskeistä on ilmiön tai asian pitäminen muistamisen arvoisena tai selitystä kaipaavana. Ilmiöt ja asiat tulevat historiaksi myös toista väylää pitkin. Tällöin puhutaan kansanomaisesta historiasta. Se on kotona tai esimerkiksi työpaikalla puhuttua ja lähiympäristöstä omaksuttuja näkemyksiä. Kansanomainen historia on yhteisön, kuten perheen tai koulun ylläpitämää. Se välittyy perinteenä. Yhteisö myös valvoo, mitä kansanomaiseen historiaan kelpuutetaan ja miten sitä esitetään. (Kalela 2000, 31, 37–38.)

Historiantutkijat antavat usein suhteettoman suuren merkityksen historian julkisille esityksille verrattuna kansanomaiseen historiaan. Maallikoilla ei ole tarvetta erotella toisistaan perinnettä ja historiaa.⁴ 1800-luvulla historiantutkimus ja kansanrunoudentutkimus ikään kuin erkaantuivat yhteisestä lähtökohdasta. Historiantutkijat keskittyivät ”luotettavan” tiedon tuottamiseen ”todellisesta” menneisyydestä ja kansanrunoudentutkijoiden osuudeksi tuli selvittää, minkä ihmiset kertomuksissaan ottivat totena. (Kalela 2000, 40–41.)

⁴ Katso historiantutkimuksen ja muistitiedon suhteesta luvusta 6.1.

4. Perinteenkeruun käytännön toteutus

4.1. *Kaikkea relevanttia sai kysellä* – Perinteenkeruun teemat

Erkki Ala-Könnin järjestämällä perinteenkeruumatkoilla kansanperinnettä kerättiin ennalta päätettyjen teemojen mukaisesti. Ennen matkaa kenttätyöryhmäläisten kesken jaettiin teema-alueet, joista kukin osallistuja haastatteli kentällä (AKO2, AKO4, AKO5). Kysymykset sai suunnitella itse mallivihkojen (AKO4) tai aiemmin tehtyjen haastatteluiden sisällysluetteloiden avulla (AKO1). Yhden haastateltavan mukaan ”kaikkea relevanttia sai kysellä” (AKO3).

Joitakin kyselylistoja mm. musiikista oli, mutta ei kaikille teema-alueille. Teemat oli jaettu matkalaisten kesken. Ala-Könni teki yleiskeruuta vähän kaikilta aloilta, mutta erityisesti musiikista ja käsityöläisistä. (AKO2.)

Etukäteen sovituissa tapaamisissa Vuokko ja [Ala-] Könni kertoilivat mitä retkillä halutaan, mitkä olivat pääteemat ja pääaiheet jaettiin eri ihmisille, kaiketi oman kiinnostuksen mukaankin. (AKO4.)

Erään opiskelijan sanoin, kullakin kerääjällä oli ”suhteellisen rajattu aihe” (AKO5). Toinen haastateltavani tosin totesi, että kysymyslistassa ei tarvinnut tiukasti pysytellä, mikäli haastateltavalla oli jostain muusta aihepiiristä kiinnostavaa muistitietoa (AKO1). Myös eräs toinen vastaajistani oli samaa mieltä. Hänen mukaansa kerääjille sanottiin, että haastateltavan tulee antaa kertoa kaikkea maan ja taivaan väliltä, sillä kaikki tieto on ja tulisi olemaan arvokasta tuleville sukupolville. Tästä syystä jouduttiin usein teema-alueen ulkopuolellekin. (AKO2.)

Myös Hannu Sinisalon mukaan haastattelut olivat tarkoin suunniteltuja. Haastatteluluetteloita lukiessa voi havaita, ettei niissä ole poikkeamia siitä, mistä haastattelu on lähtenyt käyntiin. Haastateltavaa ei koskaan keskeytetty, vaan hänet ohjattiin takaisin oikealle tielle. (Sinisalo 2012.)

Ja sitte mitä heiltä [haastateltavilta] kysytään, niin se on kans myös niinku strukturoitu polku, mitä mennään. Ja siit ei hirveesti, jos mennää ohi, niin – – Palautetaan takasi sinne polulle aina että sivu niinku rönsyille ei lähdetä ollenkaa. (Sinisalo 2012.)

Vastaajillani oli ristiriitaiset näkemykset haastattelun vapaamuotoisuudesta. Osan mielestä haastatteluiden teema-alueessa ei tarvinnut pysyä, vaan haastateltava sai kertoa, mistä halusi. Hannu Sinisalon ja erään haastateltavan mukaan taas keruuteemat olivat hyvin rajattuja, ja haastateltava pyrittiin ohjaamaan takaisin teema-alueelle, mikäli siltä poikettiin. Kenties 1970-luvulla elettiin jo keruutyön murrosaikaa, jolloin pyrittiin pysymään tarkasti strukturoiduissa teemoissa, mutta toisaalta myös haastatteluiden ja haastateltavien yksilöllisyys pyrittiin ottamaan huomioon antamalla haastateltavalle vapaat kädet muisteluun.

Voi myös olla, etteivät vastaajani tarkasti muistaneet, miten 1970-luvun keruutyössä toimittiin. Mikäli vastaajani ovat tehneet kenttätöitä myös 1970-luvun jälkeen, on vastauksiin saattanut sekoittua myös uuden kenttätöskentelyn periaatteita. Näihin kuuluvat esimerkiksi käsitykset haastattelutilanteesta. Haastattelussa ei oleteta, että haastateltava on tietolipas, josta haastattelijä poimii haluamiaan tietoja, vaan aineisto muodostuu yhteistyössä haastateltavan ja haastattelijan kanssa. Haastateltavan yksilöllisyys on lisäksi otettava huomioon⁵. Voisi myös olettaa, että haastateltavani muistaisivat, milloin keruutyö toimintatapoineen on muuttunut kenttätöskentelyksi ja miten perinteenkeruu on muuttunut yksilöllisen muistitiedon keruuksi. Mikäli he ovat tehneet kenttätöitä Ala-Könnin keruidenkin jälkeen, luulisi, että he muistaisivat keruussa tapahtuneet muutokset. Ehkä uudet kenttätöskentelyn periaatteet tulivat hiljalleen mukaan keruutyöhön, joten selkeää rajapyykkiä ei voi huomata ja muistaa.

Vuoden 1970 nauhoitteita kuunnellessani huomasin, että niistä useimmissa oli selkeät teemat, joiden mukaisesti haastattelut etenivät. Seuraavassa kuuntelemassani haastattelussa (Kper Y/01971/1970) voi huomata, kuinka haastattelijä sivuuttaa mielestäni mielenkiintoiset aiheet ja siirtyy haastattelemaan teemastaan tiet ja kuljetus. Haastattelijä kysyy haastateltavaltaan, mitä tämä on elämänsä aikana tehnyt. Haastateltava aloittaa kertomalla työelämästään ja sen jälkeen jatkaa:

Sitte on urheelua ollu. Tuolla on kaappi tuolla.

Siellä on monen näkööstä pokaalia.

Ja sodis ollu, kolmes sodas on. – – Nuori väki ei ne oikeen tiedä, me oomme sotarikollisia. Niin mutta nämä on sivuasioita.

Niin [haastattelijä naurahtaa].

⁵ Katso luku 2.2.

Eihän se tuonne nauhalle mee?
 Kyllä se mennä jyristelee sinne.
 Voi voi.
 Haastattelija naurahtaa, ja siirtyy keruuteemaansa:
 No joo, puhuttasko vähän noista tieasioista ja kuljetusasioista?

Mielestäni vaikuttaa siltä, että haastateltava olisi mieluusti kertonut sekä urheilu- että sotakokemuksistaan. Kuitenkin haastattelija on päättänyt pitäytyä alkuperäisessä teemassaan.

Hannu Sinisalon mukaan keruun kohteena ollut ilmiö käytiin todella tarkasti läpi. Mikäli teemana oli esimerkiksi talon rakentaminen, käytiin haastatteluissa jokainen väline ja rakentamisen osat yksityiskohtaisesti läpi. Sinisalon mukaan ennen kenttätöitä olisi mahdollisesti luettu U. E. Sireliuksen *Suomen kansanomaista kulttuuria* osat yksi ja kaksi sekä Toivo Vuorelan *Kansatieteen sanasto*. Näistä teoksista olisi Sinisalon mukaan opittu kysymään ilmiöistä detalji detaljilta. (Sinisalo 2012.) Kukaan haastateltavistani ei kuitenkaan maininnut, että ennen kenttätöitä olisi luettu kyseisiä teoksia. Voi olla, että jotkut opiskelijoista lukivatkin näitä kansatieteellisiä teoksia jossakin muussa yhteydessä kuin varsinaisesti kenttätöihin valmistautuessaan. Teokset ovat varmasti kuuluneet tutkintovaatimuksiin joillakin oppiaineilla.

Erkki Ala-Könnin kenttätöryhmien haastattelujen aiheet voidaan jakaa yleisaiheisiin ja paikallisiin erikoisaiheisiin. Yleisaiheita ovat esimerkiksi olleet maatalouden vaiheet, tiet, kuljetukset sekä kauppatoimi, kansanomaisen ruokatalous, sosiaalihuolto vaivahoidosta tukirahaan, siirtokarjalaiset, koululaitos, kunnallistoimen vaiheet ja työväenperinne, yhdistystoiminta, käsityöläisperinne, vuotuis- ja perinnejuhlat sekä leikki- ja huviperinne, tarinaperinne kansanpersoonallisuuksineen ja hengellinen perinne. Paikallisia erikoisaiheita ovat olleet esimerkiksi Hämeenkyrössä F. E. Sillanpää, Kyrökoskella paperitehtaan historia ja Ikaalisissa kylpylä. (Lehtimäki 1983, 63.) Verratessani edellä mainittuja yleisaiheita Lapuan haastattelujen sisällysluettelojen aiheisiin, jotka esittelin luvussa 2.2., huomasin, että nämä vastaavat paljolti toisiaan. Ala-Könnin keruiden yleisaiheet vastasivat myös silloisia perinteisiä kansatieteellisiä kiinnostuksen kohteita⁶. Ala-Könnillä näytti siten olleen aiheiden osalta samanlainen

⁶ Katso luku 2.2.

kaava kenttätöiden tekemisessä. Hiukan eroa keruuaineistoihin toivat vain paikalliset erityisaiheet.

Ala-Könnin keruuteemoja tarkastellessa voi myös havaita, että niissä on paljon samaa, kuin Keski-suomalaisen Osakunnan⁷ ja Helsingin yliopiston Etelä-Pohjalaisen Osakunnan keruuteemoissa. Etelä-Pohjalaisen Osakunnan retkillä 1930-luvulla suuri huomio kiinnitettiin kansatieteeseen ja kielitieteelliseen keruutyöhön. Talonpoikaiselämän eri muodot haluttiin tallentaa, ja ensimmäisten retkien tutkimusaiheita olivatkin naisten tekniikka ja miesten tekniikka. Näillä tarkoitettiin kansanomaisia työmenetelmiä, kuten maanviljelyä ja karjanhoitoa, metsästystä ja kalastusta, ruokataloutta, kansanpukuja ja kansanrakennuksia. Sotien jälkeisillä retkillä jatkuivat vakiintuneet kansatieteelliset aiheet, lähinnä maatalousyhteiskuntaa koskevat tutkimusaiheet. Samalla kiinnitettiin huomiota myös maalaiskulttuurissa tapahtuvaan muutokseen. Kohteena olivat maatalouden kehitys ja sen muutokset, kunnallisen elämän kehitys, yhdistystoiminta ja siirtolaisuus. Vähitellen mukaan tuli puhtaasti historiallisia aiheita. 1950-luvun lopulla kotiseuduntutkimusretkillä alettiin suunnata tutkimusaiheita myös humanististen alojen ulkopuolelle. Esimerkiksi vuonna 1959 Seinäjoelle suunnatulla retkellä tutkittiin perinteisten aiheiden ohella alueen työllisyyttä, liikennettä ja väestörakennetta. Vasta 1960-luvun lopulta lähtien osakuntien päähuomio suuntautui yhteiskunnallisiin kysymyksiin. (Numminen 2011, 372, 374.)

Erkki Ala-Könni oli aloittanut yksityisesti kansanmusiikin keräämisen, mutta liittyi vuonna 1946 Etelä-Pohjalaisen Osakunnan Lapuan retkikuntaan, ja hänen keruutyönsä jatkui kaikilla seuraavilla retkillä. Erkki Ala-Könni myös toimi Etelä-Pohjalaisen Osakunnan kotiseuduntutkimusretkien johtajana vuosina 1952–1955, 1957, 1960 ja 1967 sekä useiden Kymenlaakson Osakunnan kotiseuduntutkimusretkien. (Numminen 2011, 368–369, 371). Ala-Könnin myöhemmillä perinteenkeruumatkoilla noudatettiin varmasti siten hyvin samanlaista kaavaa kuin osakuntien kotiseuturetkillä, erityisesti keruuteemojen osalta.

Kysyin vuoden 1970 Lapuan perinteenkeruumatkalla mukana olleelta haastateltavaltani, muistiko hän Lapualta erityisiä teemoja, joista perinteenkeruuta olisi tehty.

⁷ Katso luku 1.3.

Haastateltavani mukaan Lapuan liike ja heränteet olivat erityisaiheita, jotka olivat keruuteemoina kaikissa muissakin Etelä-Pohjanmaan kunnissa. Yleensä myös ruokaperinne ja tiet ja kuljetus olivat keruiden vakioaiheita. Joillakin paikkakunnilla saatettiin puhua myös nuorten seurustelusta ja muista yksilöperinteen aiheista. Yleensä aiheet olivat kuitenkin enemmän yhteiskuntaan kuin yksilöön liittyviä. (AKO5.) Selatessani nauhojen sisällysluetteloita, huomasin itsekin Lapuan liikkeen ja herännäisyyden paikallisiksi erikoisaiheiksi. Myös tunnetut lapualaiset olivat yksi teema, kuten esimerkiksi Lapuan liikkeen johtaja Vihtori Kosola ja Isänmaallisen Kansanliikkeen poliitikko Hilja Riipinen. (Muistiinpanot.)

Kysyin Lapuan keruumatkalla olleelta haastateltavaltani myös, tehtiinkö kysymyksiä haastateltavien henkilökohtaisesta elämästä, kuten tämän taustoista. Haastateltavani mukaan sellaisia kysymyksiä ei oikeastaan esitetty, muuten kuin siinä tarkoituksessa, että pyrittiin selvittämään jonkin tapahtuman ajankohtaa. Haastateltavalta saatettiin siten esimerkiksi kysyä, minkä ikäinen silloin olitte. Näin saatiin tapahtuma sijoitettua tiettyyn vuoteen. (AKO5.)

Ja yleensä kun ihmiset ei kauheen hyvin muista vuosilukuja niin sitte kysäsin että, olitteko käyny rippikoulun silloin tai olitteko jo naimisissa. Et sillä tavalla ankkuroitiin se sitte johonkin tiet tiettyyn vuoteen esimerkiks. – – Oli olishan sen voinu tarkistaa jostain asiakirjoista, mutta se on aina kivempi jos se tulee sieltä haastateltavalta ittestään. (AKO5.)

Kuunnellessani haastatteluita huomasinkin joitakin kysymyksiä, joilla lienee ollut tarkoitus kartoittaa tapahtuman ajankohtaa, kuten seuraavassa esimerkissä (Kper Y/02000/1970) (Haastattelussa keruuteemoina ovat olleet hääperinteet ja purpuri).

Kenen häät ne oli [joissa purpuria tanssittiin]? Oliko ne häät ennen kapina-aikaa?

Seuraavassa esimerkissä (Kper Y/01970 /1970) haastattelija kyselee haastateltavalta, miten tämän vanhemmat ovat tavanneet. Haastattelijan keruuteemana ovat olleet tiet ja kuljetukset. Haastateltavan vastauksesta voi kuulla, kuinka hän käsittelee kysymystä tämän teeman kautta kertoen vanhempiansa nuoruuden ajan liikkumisesta.

Onko teillä ollut koskaan puhetta, minkälaisessa yhteydessä teidän isäni ja äitini rookasivat?

No ei tiedä, mä tiedä oikeen niistä, kun eihän silloin ollu polokupyöriä, eikä mitään. Ne on tietysti vähän liikkunehet ja en mä tiedä sitte oikee sen paremmin. Mutta eikö ne hevoosella oo silloin vähän liikkunu ja millä ne on liikkunu. Sillo polokupyöriä ollu.

Vaikka kysymys käsittelee henkilökohtaisia taustoja, on sen kautta varmaankin pyritty selvittämään entisaikojen liikennöintiä henkilökohtaiseen elämään liittäen. Ehkä haastattelija on ajatellut, että teemaa on haastateltavan kannalta helpompaa käsitellä, kun sen voi liittää jotenkin tämän omaan elämään tai kuulemaansa perintöön. Kysymyksellä on siten kartoitettu, miten ihmiset liikkuvat paikasta toiseen ennen haastateltavan syntymää.

Kuunnellessani haastatteluita huomasin, että kysymyksillä on usein kartoitettu yleistä paikallista perinnettä kuten seuraavissa esimerkeissä:

No onko potaskasta mitään puhuttu? (AK/1824/1970)

Sillon ku te olitte aivan lapsena, niin millä tavalla täältä kuljettiin kirkonkylälle? Oliko samat tiet ku nykyään? (Kper Y/01971/1970.)

Jälkimmäisellä kysymyksellä on selvitetty, miten kylältä yleensä liikuttiin kirkonkylälle. Samalla yritetään saada haastateltava muistelemaan teiden sijaintia lapsuudessaan, olivatko ne muuttuneet niistä ajoista. Myös toisessa haastattelussa (Kper Y/02000/1970), jossa aiheena on hääperinne, haastattelija kysyy haastateltavan omista häistä ja sen jälkeen hääperinteestä yleisesti. Ehkä haastateltava on saatu paremmin muistelemaan hääperinteitä kysymällä myös tämän omista häistä:

Teillä omat häät, vih häät niin...

Omat häätkö?

Omat, tuhat yhdeksänsataa... Minä vuonna teillä oli?

Yhdeksäntuhhat... kaksikymmentä.

Millainen vihkipuku oli siihen aikaan?

Mulla oli valkoonen.

Käytettiinkö huntua?

Käytettiin huntua, mutta mulle ollu huntua.

Oliko teillä eläviä kukkia vai tekokukkia?

Eläviä kukkia.

Mitäs kukkia silloin suosittiin?

Kyllä ne ruusuja oli.
Niin yleensä?

Uskontotieteen professori Juha Pentikäinen (2003) kirjoittaa artikkelissaan *Kenttätyöstä elämäntapa* opiskeluaikanaan tekemästään kenttätyöstä 1960-luvulla. Ennen perinneeaiheista kysymistä hän kertoo kuunnelleensa ihmisten elämäntarinaa ja antaneensa jokaisen muistella pääkohdat elämästään. Pentikäinen huomasi muistin paikallistuvan ja ajoittuvan vuosilukujen sijasta oman elämän merkkipaaluihin ja -paikkoihin, joilla ihminen ”merkitsi” elämäänsä. Tällaisia merkkipaaluja olivat esimerkiksi läheisen kuolema, syntymä tai avioliitot. (Pentikäinen 2003, 121.)

Jotkut kysymykset kuitenkin olivat minusta lähempänä nykyistä muistitiedon keruuta kuten haastattelussa (Kper Y/01912/1970), jossa haastateltavalta on kysytty, miltä tästä oli tuntunut sotia kansalaissodassa luokkaveljiä vastaa. Tähän haastateltava vastaa:

No, vastenmieliseltä tietenkin, eihän se mieluusta ollu. Minen ollu oikeen hengessäni mukana, mutta se ku siellä piti olla.

Haastattelussa on siten huomioitu yksilön henkilökohtaiset tuntemukset ja kokemukset. Kolmannessa haastattelussa kerääjän yhtenä teemana on ilmeisesti ollut perhesuhteet, ja aihetta käsitellään laajasti henkilökohtaisten kysymysten kautta (Kper Y/02157/1970). Haastateltavalta on kysytty muun muassa lapsuuden perheen koosta ja kasvatusperiaatteista. Haastateltava on kertonut useiden sisarustensa kuolleen nuorena, ja haastattelija on jatkanut kysymällä kertojan asemasta vanhimpana lapsena sekä tämän opiskeluhaaveista. Myös kertojan suhteet muihin perheenjäseniin ovat kiinnostaneet.

No milläs tavalla se vaikutti tommonen perheen vanhimman lapsen asema teidän siinä lapsena oloon, oliko siinä jotain erikoisia velvollisuuksia?

No ei muuta, mutta mun teki kauheasti mieleni koulutielle, mutta ei ollu mahdollisuutta, kun oli vanhin, ei päässy.

Oisko teillä ollu joku semmonen ammatti, johon te olisitte halunnu erityisesti valmistua?

Te sanoitte, että teille oli äiti erittäin läheinen henkilö.

Kyllä.

Onko teillä muita tämmösiä henkilöitä, jotka ois teille ollu erittäin läheisiä? Olikos teillä sisaristanne joku?

Myös uskonnon merkitystä haastateltavalle on selvitetty. Haastateltavalta on lisäksi kysytty, montako lasta tällä on ja mitä he tekevät. Haastateltava kertoo olleensa 35-vuotias mennessään naimisiin, ja haastattelija on kysynyt, mistä tämä oli vaimonsa löytänyt. Seuraavaksi haastattelija kysyy:

Olisko teillä jotain kerrottavaa tästä teidän seurusteluajasta ja?
No en minä tiedä, ne on yksityisasiota [nauraa].
Muistatteko esimerkiksi häistä jotakin?

Haastateltava on kokenut seurustelua koskevan kysymyksen henkilökohtaisena, joten haastattelija on yrittänyt käsitellä parisuhteen teemaa hieman neutraalimmalla kysymyksellä. Yllätyksekseni haastattelija on tehnyt myös silloista aikaa koskevaan kysymykseen, joka oli mielestäni poikkeuksellinen kansanperinteen teemoissa (Kper Y/02157/1970):

Jos teiltä nyt kysys vähä mielipiteitä näistä nykyajan tapahtumista niin...
Nyt mennään politiikkaan [naurahtaa].
Vähä nuorisosta.
Minä oon sitä mieltä, ettei se oo niin paha, ku sanotaan. Minä oon sitä mieltä, että nykyajan nuorisos on paljo hyvää. Mutta sitte sanotaan, ne jotka niistä on sellaaasia, ne joista minä en pidä niin ne on suurisuisia [naurahtaa].

Haastattelija on jopa kysellyt haastateltavansa harrastuksista (Kper Y/02157/1970), mikä myös oli poikkeuksellista. Kuuntelemissani haastatteluissa nimittäin ei yleensä oltu kovin kiinnostuneita kertojien henkilökohtaisesta elämästä ja vapaa-ajasta. Kysymys lähtee siitä, kun haastateltavan vaimo puuttuu keskusteluun kertoen:

Mutta lukee hän paljon.
Niin niitä harrastuksista piti kysyä, että noin.

Kuitenkin haastateltavan vaimo lähinnä jatkaa puolisonsa harrastuksista kertomista. Haastattelijalla on ollut mielestäni hieman poikkeuksellinen näkemys keruuseen. Hän on ottanut huomioon haastateltavansa yksilöllisyyden ja kysellyt tälle itselleen henkilökohtaisista asioista. Myös eräs sosiaalihuollosta keruutaan tehnyt haastattelija on kysellyt eräässä haastattelussaan haastateltavan lapsuudesta ja siitä, millaista se kotona oli. Haastattelija on tallentanut sosiaalihuoltoon liittyviä asioita kertojan

henkilökohtaisten kokemusten kautta. (Kper Y/01904/ 1970). Toisessa haastattelussa häntä on kiinnostanut haastateltavan lapsuudenperheen toimeentulo perheen isän kuoltua. Myös perheen suhtautumisesta kirkkoon on kysely. Haastateltavalta on myös kysytty pidettiinkö kotona hartauksia ja luettiin Raamattua. (Kper Y/01904/ 1970.)

Kiinnostus haastateltavien perhesuhteita ja sosiaalisia suhteita kohtaan on erikoista, kun tarkastellaan Ala-Könnin keruumatkojen teema-alueita. Vaikka kansanperinteen keruussa yksilön kokemuksilla ei ole ollut yleisesti ottaen suurta sijaa, oli joissakin kuuntelemisani haastatteluissa kysely haastateltavien ihmissuhteista ja perhesuhteista sekä kertojien kokemuksista ja tuntemuksista. Onkin varmasti riippunut keruuteemasta, miten henkilökohtaisia kysymyksiä haastateltavalle on tehty. Kerääjät ovat myös varmasti etukäteen tienneet, jos joku haastateltavista on esimerkiksi lapsuudessaan jäänyt orvoksi tai muutoin ollut lapsena sosiaalisen avunannon piirissä. Näin ollen tällaisille haastateltaville myös osattiin tehdä tietynlaisia kysymyksiä heidän henkilökohtaisesta elämästään.

Kansatieteen oppihistorian alkuaikoina keskityttiin vielä aineellisen ja elinkeinollisen kansanelämän tutkimiseen, mutta myöhemmin myös tapakulttuuri ja siihen liittyvä henkinen kansanperinne tulivat myös kansatieteen kiinnostuksen kohteeksi (Vilkuna 1992, 11–12). Helsingin yliopiston Suomalais-ugrilaisen kansatieteen oppituolin professoriksi vuonna 1931 nimitetty Albert Hämäläinen totesi virkaanastujaisesityksessään, ettei kansatieteessä etnologisena kulttuuritutkimuksena voida erottaa henkistä ja esineellistä eli aineellista puolta. Aineellinen kulttuuri on henkisten saavutusten luomus, joten niitä ei voida erottaa toisistaan. Etnologisen tutkimuksen tuli käsittää sekä henkisen että aineellisen elämän ilmaukset. (Hämäläinen 1933, 19–21.) Hanna Snellmanin mukaan kansatieteellinen aineellisen perinteen tallentaminen ennen 1960–1970-lukuja liittyi vahvasti museoiden esineiden kartuttamiseen. Henkilöistä yksilöinä tai ryhmänsä jäseninä artefaktien taustalla ei oltu kiinnostuneita. Tämä traditio jatkui pitkään, ja vielä 1960-luvulla kysymykset muotoiltiin koskemaan yhteisön toimintatapoja. Oli siten melkein sama, olisiko aineisto kerätty kirjallisesti vai suullisesti kyselemällä. Vielä 1950-luvulla kertojien oma elämä ei juuri kiinnostanut tutkijoita, mutta kun tutkimuskohteeksi tulivat eri ammatti- ja sosiaaliryhmät, kiinnostus kasvoi. (Snellman 2003, 45, 50.)

Outi Lehtipuron mukaan Kansanrunousarkisto otti 1960-luvun lopulla aktiivisen roolin kiinnostavien kulttuurien ja ilmiöiden dokumentoijana ja näkijänä. Uuden kenttätutkimuksen ideoiden toteuttajiksi ryhtyivät nuoret tutkijat, jotka aloittivat suunnitelmallisen haastattelutyön kertojien ja elävän kerronnan tavoittamiseksi. Pyrkimys oli kohti oman ajan ilmiöitä ja laveampaa kulttuurinäkemystä. Tämä näkyi myös uusissa kilpakeruuhankkeissa, jotka suunnattiin eri ammatteihin ja tilanteisiin (kuten työttömille) oleville. Keruuseen vastanneilta kirjoittajilta kysyttiin laveampaa persoonallista kokemusta elämästä, ei enää tiukasti suullista perinnettä. Aiemmin painettujen keruunopeiden toistuvana elementtinä oli yleisluonteinen luettelo kerättävän perinteen aihepiireistä ja lajeista. Yleistä perinteentuntemusta kartoitettavia ja yksityiskohtaisia, tiettyihin aiheisiin tähtääviä kysymyksiä vuorotteleva haastatteluteknikka oli niin itsestään selvä, että sitä käytettiin keruutyössä vielä senkin jälkeen, kun uudenlaista kenttätutkimusta alettiin kehittää ja kiinnostus alkoi suuntautua kertojiaan tai perinneyhteisöön. (Lehtipuro 2003, 21–22, 27.)

Kuuntelemistani haastatteluista havaitsin, että osalla kysymyksistä on pyritty kartoittamaan yleistä paikallisperinnettä, mutta osassa kysymyksistä taas on nähtävissä yksilöperinteen teemoja sekä yksilön muistitiedon keruuta. Kenties tässäkin on nähtävissä keruutyön murrosaikaa. Kuten aiemmin todettiin, Ala-Könni etsi jatkuvasti uusia kansanperinteen ja muistitiedon ulottuvuuksia. Tämä näkyy mielestäni siinä, mitä haastattelijat ovat kysyneet haastateltaviltaan. Osalla taustoittavista kysymyksistä on pyritty vain kartoittamaan tapahtumien ajankohtaa, ja osa kysymyksistä käsittelee haastateltavien henkilökohtaisia kokemuksia. Kerääjien käsitykset perinteestä olivat siten kokemassa muutoksen. Osittain pitäydettiin tututussa haastatteluteknikassa, jossa pyrittiin tiettyihin yksityiskohtaisiin aiheisiin, mutta toisaalta taustalla jo kyti kiinnostus itse kertojaa kohtaan.

4.2.Nauhureihin tutustuttiin – Valmistautuminen kentälle

Kysyessäni Ala-Könnin perinteenkeruumatkoilla olleilta haastateltaviltani, täytyikö opiskelijoiden jotenkin valmistautua kenttätyömatkaa varten ja annettiinko sitä varten ohjeistuksia, vastasivat lähes kaikki, että opiskelijoita opastettiin nauhurin käytössä (AKO1, AKO2, AKO3, AKO5). Yksi vastaajista kertoi työskennelleensä kansanperinteen laitoksella keruumatkojen aikoihin ja saaneensa pientä opastusta kokoa ajan työn ohessa (AKO2). Eräs haastateltavista muisteli, että joitakin kokoontumisia pidettiin ja kysymysvihkosia saatiin perehtymistä varten (AKO4). Vain yksi haastateltavista muisteli, että ennen matkaa hieman tutustuttiin myös keruukohteen erityisperinneaiheisiin. Myös omaan aiheeseen saattoi perehtyä etukäteen, mikäli tahtoi. (AKO5.)

– – taidettiin harjotella silloin ku sovittiin, että ketkä lähtee retkelle niin sen nauhurin käyttöön ja muistiinpanotekniikat ja ja tällaset mutta. Ei niinku siihen paikkakuntaan ei sen kummemmin perehdytty. Mitä sitten tiedettiin että millä perusteella joku paikkakunta, esimerkiksi Viialassahan oli tietysti nahkatehdas ja tuota sen tyyppistä perinnettä. Ja ja Lapualla nyt on lapualaista perinnettä. Mutta ei mitään semmosia niinku opiskelutehtäviä etukäteen ollu. (AKO5.)

[E]n muista, Hammasharja mukaaan.... Nauhureihin tutustuttiin (AKO3).

Vastauksia tarkastellessa voi huomata, etteivät haastateltavani ehkä tarkalleen enää muistaneet, miten kenttätyömatkaan valmistauduttiin. Nauhureiden käytön opastus on jäänyt päällimmäisenä mieleen. Vastausten perusteella kenttätyötä varten ei annettu kovinkaan paljon opastusta. Tärkeimmät ohjeistukset näyttävät olleen tekniikkaan liittyvät asiat. Haastattelun tiedot, kuten haastateltavien ja haastattelijan nimet, paikka ja haastateltavan syntymätiedot, tuli järjestelmällisesti kertoa jokaisen haastattelun alkuun. Välineistön käyttö tuli myös hallita, ja siksi varmasti jokainen myös muistaa, että nauhurien käyttöön annettiin ohjeistusta. Voi myös olla, että ohjeistuksia annettiin enemmän toisilla keruumatkoilla kuin toisilla, tai sitten haastateltavani eivät vain enää muistaneet.

Yksi haastateltavista mainitsee kysymysvihkoset, ja edellisessä alaluvussa kaksi haastateltavaani kertoo mallivihkosista ja kyselylistoista, jotka auttoivat kysymysten muodostamisessa. Oletettavasti Ala-Könnin keruuretkillä käytössä olleiden

kysymysvihkosten malleina olivat Helsingin yliopiston osakuntien keruissa mahdollisesti käytetyt vihkoset. Minulla ei ole tietoa, mistä osakunnat olivat mahdolliset kyselyvihkoset saaneet. Intendentti Pirkko Hakala Museovirastolta kertoo, että Museoviraston arkistoissa on muutamien Helsingin yliopiston osakuntien luovuttamia kenttätyökeruita, mutta mitään kysymysvihkoja tai -listoja niihin ei sisälly. Monet perinnettä tallentaneet tahot, kuten Suomen Kirjallisuuden Seura, ovat aikoinaan julkaisseet keruoppaita ja kyselyvihkoja, mutta ei ole tietoa, ovatko osakunnat käyttäneet näitä eri tahojen vihkosia vai ovatko he tehneet omia kyselyitään. (Hakala 2012.) Museoviraston muistitietokyselyt alkoivat jo vuonna 1956. Muinaistieteellisen toimikunnan kansatieteellinen osasto järjesti vuonna 1956 ensimmäisen kansanperinteen keruukilpailun aiheenaan ”Muistattekko vanhan tuvan ja pirtin?”. Sen jälkeen Museovirasto on vuosittain julkaissut kyselyitä eri aiheista. (Vilppula 1976, 1.)

Kysyin haastateltaviltani myös, annettiinko haastatteluiden tekemisestä tai haastateltavan kohtaamisesta ohjeistuksia. Vastaukset erosivat jonkin verran toisistaan. Kaksi haastateltavista kertoi, ettei ohjeistuksia erityisemmin ollut (AKO1, AKO2). Yksi vastaajista kertoi, että ohjeistuksia olisi saatu haastateltavan kunnioittamisesta (AKO3). Erään haastateltavan mukaan kenttätyöntekijöitä opastettiin kertomaan haastateltaville, mihin tarkoitukseen äänitteet tulevat ja että ne jäävät arkistoon tutkijoiden käyttöön. (AKO4). Vain yksi haastateltavista muisti, että ohjeistuksia olisi annettu enemmänkin. Opiskelijoita esimerkiksi neuvottiin esittelemään itsensä ja asiansa heti haastattelun aluksi (AKO5).

Ja sitten monet halus tietää että mitä varten heitä ja mistä heidän nimi on tullu että. Näitä kerrottiin. – – omat henkilötiedot ja haastateltavan henkilötiedot siihen nauhan alkuun. Ja Ala-Könnin mielestä oli erittäin tärkeä semmonen juttu, että ei sanota että haastateltavana se ja se, vaan että kertojana. Ja se tuota, vähens haastateltavan jännitystä, kun ei hän ollu haastateltava vaan hän oli kertoja. Ja yleensä semmonen neuvo, että nauhuri mahollisimman näkymättömään paikkaan ja yritettiin opetella käsitlemään sitä nauhuria niin että sen käsittely ei niinku häirinny sen, niinku sanottiin, oppaan puhe-eläytymistä. Et tääkin oli tää opas Ala-Könnin sanoja. Että hän sano, että ne on meille oppaita menneeseen ja perinteeseen. (AKO5.)

On mielenkiintoista, että Ala-Könni halusi haastateltavista käytettävän sanaa kertoja. Hän oli kiinnittänyt huomiota siihen, miten tilanteesta saisi haastateltavan kannalta

mukavamman. On ajateltu, että haastateltavana olo olisi jännittävämpää ja virallisempaa kuin kertojana oleminen. Myös opas on mielestäni mielenkiintoinen sana viitatessa haastateltaviin. Kenties haastateltavien ajateltiin olleen oppaita menneeseen, mutta he eivät olleet sellaisia oppaita, jotka saivat haastattelussa ohjata kertomustaan haluamiinsa suuntiin, kuten oppaiden yleensä ajatellaan ohjaavan. Haastattelija oli se, joka määräsi, mistä asioista opas kertoisi, vaikkakin jotkut haastateltavistani myös sanoivat, ettei tutkimusaiheessa tarvinnut tarkasti pysytellä. Hannu Sinisalo kirjoittaa kertojan ottavan opastajan roolin omaan perinne- ja arvomaailmaansa. Hän ohjailee kerrontaansa kysymyskehysten sisällä, jonka haastattelija on kysymyksillään luonut. Kertoja huomioi kuulijakuntansa ja kertoo perinteestä sen mukaisesti. 1970-luvulla haastateltavasta käytettiin vielä nimitystä opas. (Sinisalo 1997, 9.)

Haastateltavieni vastausten perusteella tärkeintä on ollut haastatteluvälineistön hallitseminen, jotta niiden olemassaolo häiritsisi mahdollisimman vähän haastateltavia. Kahden haastateltavani mukaan ohjeistuksia itse haastattelutilanteeseen tai haastateltavan kohtaamiseen ei annettu. Mikäli ohjeita on annettu, ne ovat lähinnä liittyneet siihen, miten haastatteluista saadaan arkistointikelpoisia, eli nauhalle otetaan ylös taustatiedot. Haastateltavieni vastaukset koskien kentälle valmistautumista ja ohjeistuksia erosivat jonkin verran toisistaan. Keruumatkoille varmasti osallistui sekä kokeneita kerääjiä että ensi kertaa osallistuvia, joten kenties Ala-Könnillä ei ollut tarkkoja ohjeistuksia joka keruumatkalle, vaikka ryhmän kokoonpano olisikin vaihdellut.

Sinisalon mukaan nauhoitustekniikka oli tarkkaa. Haastattelutilanne suorastaan jäädytettiin. Isokokoinen äänitin pöydällä ja mikrofoni eivät olleet omiaan häivyttämään tilanteen jännittävyyttä. Ala-Könni myös ohjeisti, miten haastateltava on sijoitettava istumaan tarkalleen yhteen paikkaan, eikä hänellä saanut olla mitään rapisteltavaa kädessään. Haastateltava saatettiin jopa tukea paikalleen tyynyn avulla, jotta tämä ei liikkuisi paljoa. Tilanne ei siten ollut kovin luonteva. Haastattelutilanteesta annettiin tarkat tekniset ohjeistukset, mutta kerääjiä ei neuvottu, mitä tehdään jos kohdataan jotain mielenkiintoista tai yllättävää. Tematiikka oli tarkasti strukturoitua ja haastattelija oli omnipotentti, joka tiesi etukäteen, mitä haastattelussa käsitellään. (Sinisalo 2012.)

Lassi Saressalo kertoo artikkelissaan *Kenttätöyssä kohtaa muita* (2003) ohjeistuksista, joita haastatteluiden tekoon liittyi 1960-luvulla. Tuolloin käytössä olleen Nagra -nauhurin akku kului nopeasti ja paristoja oli säästettävä, joten haastattelihoita kehoitettiin suorittamaan haastattelu kamarissa, sähkötöpselin ulottuvilla. Itse haastattelutilanteessa kaikki häiriötekijät tuli poistaa, kuten esimerkiksi lapset piti siirtää ulos leikkimään. Myös kertojan sijoittelu oli tarkkaa. Haastateltava ei saanut istua keuhutuolissa, jotta ääni olisi tasainen eikä narina kuuluisi nauhalle. Haastateltava ei myöskään saanut rapistella esimerkiksi tulitikkuja. Haastattelunahojen tuli olla arkisto- ja radiokelpoista. Siitä ei välitetty, että tilanne oli luonnoton keskustelutilanteeksi. (Saressalo 2003, 249–250.)

Vai oltiinko edelleen sitä sotaa edeltänyttä kansanrunouden keruumieltä, että kun maisteri saati sitten dosentti tai oikein professori on kiinnostunut, on se informantille pääsääntöisesti oltava suuri kunnia. Tuolloin ei oikein uskottu siihen, että folkloreviestintä tapahtuu muualla kuin keinotekoisessa haastattelutilanteessa. (Saressalo 2003, 250.)

Helena Ruotsala kertoo artikkelissaan *Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä* (2005) eräästä epäonnistuneeksi kokemastaan haastattelusta. Puhelimessa vuolaalta kertojalta vaikuttanut haastateltava osoittautui haastattelutilanteessa hyvin niukkasanaiseksi. Hän antoi lyhyitä vastauksia ja rapisteli käsissään paperia. Huoneen nurkassa viserteli häkkilintu ja viereisessä huoneessa soi radio. Loppujen lopuksi nauhalle tallentui etupäässä paperin rapinaa, radion ääntä ja linnun viserrystä. Kun haastattelu oli ohi ja haastateltava saatteli tutkijan ulos, alkoi haastateltava vuolaasti kertoa juuri niitä asioita, joita haastattelijalla olisi itse haastattelussa halunnut nauhalle tallentuvan. Väsyneenä kenttätöhaastattelijana Ruotsala ei enää ymmärtänyt, että haastattelutilanne nauhureineen ja olohuoneessa istumisineen oli ollut haastateltavalle jäykkä ja epäluonteva tilanne, jolloin vastauksetkin olivat jääneet lyhyiksi. (Ruotsala 2005, 66–67.)

Joitakin haastateltavia nauhuri on saattanut jännittää, kuten erästä haastateltavaa (Kper Y/2265/1970 kasetti3), joka naureskelee välillä jännittyneen oloisesti. Nauhuri on ollut varmasti erikoinen kapistus ja tehnyt tilanteesta virallisen tuntuisen. Haastateltava yskäisee kesken nauhoituksen ja kysyy huolissaan:

Tuliko se yskä?

Ei ei.

Kahdessa kuuntelemassani haastattelussa huomasin, miten haastattelija on ohjannut haastateltavaa lähemmäs mikrofonia, mikäli tämä on ollut liian kaukana. Toisessa haastattelussa haastateltava oli ilmeisesti liikkunut kauemmas mikrofonista, sillä haastattelija totesi: ”Älkää menkö kauemmas” (Kper Y/01904/1970). Toisessa esimerkissä kesken haastattelua huoneeseen tulee haastateltavan puoliso, jonka haastattelija ottaa mukaan keskusteluun. Koska puoliso jää kauemmas, kehottaa haastattelija tätä siirtymään lähemmäs: ”Tulkaas vähän lähemmäs niin kuuluu paremmin” (Kper Y/01975/1970). Nauhurin suuri koko on varmasti hankaloittanut sen siirtelyä tarpeen vaatiessa. Nykyäänkin kenttätyöskentelyssä kiinnitetään huomiota haastattelutilanteeseen, jotta se olisi mahdollisimman häiriötön, mutta haastateltavan mukavuus otetaan paremmin huomioon. Tallennusvälineiden kehittymisen ansiosta ei tilanteita tarvitse tehdä kliinisiksi.

Yllätyksekseni huomasin, että monessa haastattelussa paikalla oli myös haastateltavan puoliso tai joku muu henkilö, joka saattoi olla mukana jo heti haastattelun alussa tai tuli paikalle kesken nauhoituksen. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole ollut tehdä parihaastattelua, sillä nauhan alkuun on otettu vain yleensä yhden haastateltavan tiedot. Mikäli kolmas henkilö on tullut paikalle kesken kaiken, on tämänkin tiedot saatettu ottaa nauhalle kesken nauhoituksen (Kper Y/ 01975/1970). Haastattelun aikana haastateltava tai haastattelija on saattanut kysyä taustahenkilöltä lisätietoja (Kper Y/02000/1970), tai taustahenkilö on pyytämättä saattanut kommentoida jotain (Kper Y/01951/1970, Kper Y/02157/1970). Taustalta on saattanut kuulua jopa lasten puheensorinaa (Kper Y/02157/1970). Eräässä Ala-Könnin haastattelussa (AK/1808/1970) paikalle tulee haastateltavan naapuri, joka on iältään satavuotias. Erkki Ala-Könni huomioi huoneeseen tulleen naapurin:

No niin, tähän tähän tuli tämä Ma Manta kertomaan...

Mantan puheesta ei saa nauhalla kunnolla selvää. Ala-Könni kysyy haastateltavaltaan paikalle tulleesta naapurista, vaikka tämä on yhä läsnä huoneessa:

Niin tämä Manta, niin minkälainen ihminen se on iästään huolimatta?

Kysymys tuntuu erittäin oudolta, kun ottaa huomioon, että keskustelun kohde on yhä paikalla. Mielestäni kysymys on alentava naapuria kohtaan. Välillä Manta on kommentoinut haastattelua kauempaa, ja Ala-Könni on vienyt mikrofonia lähemmäs. Haastateltava itse kysyy naapuriltaan tämän Amerikan vuosista. Nauhoitus loppuu kesken, ja se alkaa uudelleen uudesta aiheesta. Ehkä haastattelutilanne on ollut sen verran sekava, että nauhoitus on joko katkaistu kesken, tai osio on poistettu jälkikäteen. Haastattelutilanteita ei ole siten täysin pystytty tekemään häiriöttömiksi, niin että kolmannet osapuolet olisivat pysyneet poissa nauhoituksen aikana.

Nauhoissa uusien haastateltavien haastattelut alkoivat lähes poikkeuksetta samalla tavalla. Ensin haastattelija kertoo oman nimensä, päivämäärän ja paikan, jossa haastattelu suoritetaan, sitten haastateltavalta on kysytty koko nimeä, syntymäaikaa ja -paikkaa, sekä usein myös vanhempien tai useimmiten isän nimeä. Kertojien taustatietoja ei yleensä tätä syvällisemmin käsitelty. Jotkut haastattelijat saattoivat myös kertoa nämä tiedot itse nauhalle, ilmeisesti etukäteen nämä tiedot kysyneenä. (Muistiinpanot.) Ihmettelin, miksi haastateltavalta on kysytty myös isän nimeä, ja kysyinkin tähän selitystä Hannu Sinisalolta. Hän epäili kysymyksen tarkoituksen piilleen siinä, että ennen vanhaan nimeä saatettiin muuttaa talon mukaan. Jos esimerkiksi mies muutti uuteen taloon, otti tämä sukunimekseen talon nimen. Näin ollen tarkoituksena oli selvittää, mikä haastateltavan isän nimi oli siinä tapauksessa, että haastateltava itse oli muuttanut nimeään. (Sinisalo 2012.) Eräässä kuuntelemassani haastattelussa (Kper Y/01951/1970) selviää, että haastattelijan isä on vaihtanut nimeään:

Ja hän [haastateltavan isä] on sitte nimensä vaihtanu Vuoreks vai?
Niin se on ennen vanhaan sitte muuttunu sitte se nimi kun muuttaa paikkakuntaa, sen taloon nimi.

Juha Pentikäinen kirjoittaa jokaisen 1960-luvulla tekemänsä kenttätyön nauhoituksensa alkaneen kuulutuksella, jossa kerrottiin päivämäärä, haastateltavan nimi ja tämän asuinpaikka, ammatti ja syntymäaika, mitkä ovat tietysti tärkeitä tietoja edelleen. Pentikäistä oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistonjohtaja neuvonut ennen matkaa säästämään nauhaa ja välttämään sellaisen muistitiedon keruuta, jolla ei olisi

käyttöä laulu- tai kerrontanäytteinä esimerkiksi äänilevyjä tuotettaessa. Arkistoon tuotu hyödylliseksi osoittautuva nauha-aineisto oli tarkoitus kopioida arkistonauhoille poistaen samalla haastattelijan kysymykset ja muu tarpeeton keskustelu. (Pentikäinen 2003, 120–121.)

Haastateltavien kysymyksiä ei ollut kuuntelemistani haastatteluista poistettu. Haastattelut ovat kuitenkin lähes poikkeuksetta kliinisiä siten, etteivät haastattelijat ole välttämättä esimerkiksi kommentoineet runsaasti haastateltavien kertomuksia vaan usein on tehty tarkentavia kysymyksiä. Ehkä nauhoille ei haluttu mitään ylimääräistä haastattelijan itsensä puhumana. Havaitsin kuitenkin, että poikkeuksiakin löytyi. Esimerkiksi erään haastattelijan haastatteluissa voi havaita vastavuoroista keskustelua. Haastateltava on saattanut esimerkiksi kysellä myös haastattelijalta jotain (Kper Y/01983/1970), tai haastattelijalla on saattanut kommentoida haastateltavaa leikkisästi kenties siksi, että tilanteesta tulisi leppoisaampi. Haastateltavan kerrottua jonkin tarinan itsestään, on haastattelijakin kertonut vastavuoroisen tarinan kaveristaan. Samaisessa haastattelussa haastattelijalla on kysynyt lupaa piipun polttamiseen ja on tarjonnut haastateltavalle ilmeisesti kurkkupastillia. Haastattelijalla on myös kysynyt haastateltavalta, joko tätä väsyttää ja keskustellut välillä hyvin arkisista asioista kuten säästä (Kper Y/01987/1970; Kper Y/01988/1970).

Kysyin Lapuan kenttätyössä mukana olleelta haastateltavaltani, siivottiinko nauhoituksia jälkikäteen, poistettiinkö niistä esimerkiksi jotain. Haastateltavani mukaan nauhat pyrittiin pitämään lähes sataprosenttisesti semmoisinaan. Joillakin saattoi olla kuitenkin kiusaus haastattelutilanteessa ottaa nauhoitus uusiksi, jos vaikka haastattelijalla itse sanoi jotain mielestään tyhmää. (AKO5.) Kuuntelemissani haastatteluissa törmäsin yhteen tällaiseen korjattuun nauhaan (Kper Y/01941/1970). Nauhoituksessa haastattelijalla on epäroinyt päivämäärän suhteen ja kysynyt haastateltavalta, mikä päivämäärä on.

Nyt on... onko se 10.pvä?
Eikö se oll...

Tämän pätkän jälkeen nauhoitus katkeaa ja alkaa uudelleen haastattelijan kertomalla alkutiedolla, joka kuulostaa jälkepäin nauhoitetulta.

4.3. *Sitten oli Ala-Könnin ohje että kaljaa ja makkaraa – Kentällä*

Haastateltavien mukaan kenttätyömatkojen pituudet vaihtelivat 3–4 päivästä kahteen viikkoon (AKO1), kuudesta päivästä viikkoon (AKO2), viikosta pariin viikkoon (AKO3, AKO4) tai runsaat pari viikkoa (AKO5).

Tuota yleensä pari viikkoo. Sanotaan reilut pari viikkoo. Ja – – jos ja kun oli viikonloppu, niin se yritettiin sitte ni jotta mentiin, tehtiin joku oma ekskursio johonkin. Tai sitte aika monta kertaa sattui niin että joku paikkakuntalainen kutsu esimerkiksi saunomaan tai johonki isompaan taloon vierailulle. (AKO5.)

Kysyessäni haastateltaviltani, kuka huolehti keruumatkan käytännön asioista, kuten majoituksesta ja matkoista, vastasivat he näistä asioista huolehtineen Vuokko Kivisaaren (AKO1, AKO4, AKO5), Ala-Könnin yhdessä Vuokko Kivisaaren kanssa (AKO2) tai Erkki Ala-Könnin yksin (AKO3). Yksi vastaajista muisteli myös, että jokaiselle retkelle olisi valittu retkenjohtaja:

Semmonen käytäntö oli että joka retkelle valittiin niin sanottu retkenjohtaja. Nyt en muista kuka oli tän [Lapuan] retken johtaja. Mutta ne kaikki järjestettiin tietysti etukäteen, että koulut missä majotet majotuttiin ja. Tämmöset oli kyllä etukäteen Tampereelta järjestetty. Varmaan Vuokko Kivisaari aika paljon niitä järjesti. (AKO5.)

Haastateltavien mukaan majoitus oli useimmiten kouluilla (AKO1, AKO2, AKO3, AKO4, AKO5), mutta mahdollisesti myös kouluasuntolassa (AKO1) tai jossain kunnan/kaupungin omistamassa tilassa (AKO2). Iltaisin opiskelijat kokoontuivat, ja kävivät läpi päivän tapahtumia (AKO2, AKO5).

– – joka ilta oli tietysti vapaamuotoinen keskustelu, miten homma meni ja mitä kokemuksia/kommelluksia sattui. Miten esim. Veikko Kallio pääsi Lempäälässä 1971 haastateltavan luo vasta leikattuaan pitkän tukkansa lyhyeksi (teemanaan 1918-vuoden tapahtumat) (AKO2.)

Saat[t]oi olla juhlasali tai iso luokka, jonka keskelle vedettiin kankaita joilla erotettiin tyttöjen ja poikien puoli. Muistan erityisesti Kuhmon, jossa olimme samaan aikaan kun kamarimusiikkijuhlat. Asuimme samalla koululla kuin monet soittajat. Kimasten pienet lapset juoksentelivat luokissa. Saunoimme yhdessä joidenkin muusikoiden kanssa. Se oli rentoa ja hauskaa. Kiinalaiset tai japanilaiset muusikot taisivat ihmetellä, mihin olivat joutuneet. (AKO4.)

Ruokailu tapahtui paikallisissa baareissa (AKO2, AKO5), ruokaloissa (AKO3) tai iltaisin ravintolassa (AKO4). Etukäteen oli saatettu myös kysellä ruokapaikan hintoja. Kerääjät pyrkivät yhdessä syömään tietynä aikana päivästä. (AKO4.) Ala-Könni myös kehotti ostamaan evääksi makkaraa ja juomaa (AKO4, AKO5).

Mutta jos oli siellä kolmenkymmenen kilsan päässä, niin eipä sieltä sitte vaan lähdetty. Sitten oli Ala-Könnin ohje että kaljaa ja makkaraa. Keskiolutta ei silloin vielä niin paljo käytetty, mutta Ala-Könni aina sano että pilsneri on hyvää makkaran kans, että se kyllä pittää nälän. Että aina sanottiin että tohtorin määräyksestä kaljaa ja makkaraa. (AKO5.)

Liikkuminen kentällä tapahtui polkupyörällä (AKO1, AKO2, AKO3, AKO4) tai jalan (AKO3) ja jollakin saattoi olla jopa auto (AKO2). Etäisimpiin kyliin kuljettiin myös linja-autolla, ja jos takaisin päin ei ollut linja-autoa, saatettiin liftata. (AKO4.)

Polkupyörä oli kova sana, [Ala-] Könnillä oli mopo (AKO2).

No se onki sitte aika jännä juttu, että muistan tästä Lapuasta erityisen hyvin kun – – jouduin aika pitkiä matkoja kulkemaan. Mulla oli semmonen viistoista kilo painava Tandberg -nauhuri, mutta kun sen kanssa menin tien poskeen niin aina sain kyydin. Että ei ei yhtään kertaa siihen sellasta tilannetta sattunu että olisin joutunu pitkään odottamaan. Että jos ei joku vieny perille saakka, niin se sitte, mihin oli itte menossa niin kävi jostain naapurista kysymässä että voisitko viedä tuota likkaa pitemmälle. Että se oli tosi hyvin. Mutta se että mä oon aika pieni kooltani ja se nauhuri oli tosi vaikuttava näky. Ne arvas ettei tuo räpäle jaksa sitä kantaa. Että siitä oli kyllä, kyllä suuri apu. (AKO5.)

Perinteenkeruumatkojen käytännönasiat hoituivat hyvin samantapaisesti kuin Helsingin yliopiston Etelä-Pohjalaisen Osakunnan kotiseuturetkillä. Retkeläiset majoittuivat kansakouluille ja retkien kestoajaksi vakiintui kaksi viikkoa, joskus ne kestivät jopa kolme viikkoa. (Numminen 2011, 367.)

Alkuvuosina retkeläiset liikkuiivat säännönmukaisesti pitäjällä polkupyörillä. Monesti päivamatkat olivat kymmeniä kilometrejä. Erkki Ala-Könni hankki kuitenkin jo varhain moottoripyörän, jonka takatuupparilla minullakin oli kunnia istua. Myöhemmin Ala-Könni liikkui vaatimattomalla autolla. (Numminen 2011, 370.)

4.4. Mulla oli semmonen viistoista kiloa painava Tandberg-nauhuri – Välineistö

Haastattelijoilla oli käytössään joko Uher -kentänauhuri (AKO1, AKO2, AKO3) tai Tandberg -kelanauhuri (AKO2, AKO3, AKO4, AKO5). ”Ala-Könnillä oli Nagra” (AKO1). ”Jotkut myös valokuvasivat” (AKO2). Verrattuna käyttämiimme digitaalisiin nauhureihin, Ala-Könnin opiskelijoiden käyttämät tallennusvälineet ovat olleet aivan eri suuruusluokkaa. Tandberg-nauhuri painoi peräti viisitoista kiloa (AKO5). Nagra tuli käyttöön 1960-luvulle tultaessa. Se painoi noin kymmenen kiloa paristoineen ja akkuineen. Nagrasta puhuttiin ylpeinä ”radiokelpoisena”, sillä sen äänen laatu oli tarpeeksi hyvä radiossa toistettavaksi. Uher-nauhuri tuli käyttöön hieman Nagraa myöhemmin. Uher oli saksalaista laatutyötä. Se oli kevyempi, äänitti kahdelle raidalle ja oli kohtuullinen paristonkulutuksessaan. (Saressalo 2003, 249–250.)

Kysyin haastateltaviltani, kerättiinkö kenttätöiden aikana talteen myös esimerkiksi haastateltavien valokuvia tai esineitä. Yhden haastateltavan mukaan niitä kerättiin, mutta hänen keruualueillaan melko vähän (AKO2). Toisen haastateltavan mukaan joku saattoi kerätä valokuvia (AKO3). Kaksi haastateltavaani kertoi Ala-Könnin keränneen joko esineitä (AKO4) tai valokuvia, mutta myös opiskelijat keräsivät valokuvia jälleenkuvattaviksi, jonka jälkeen alkuperäiset palautettiin omistajilleen (AKO5). Esineistöä saatettiin kerätä paikalliseen museoon, kuten esimerkiksi Viialassa kerättiin lasiesineistöä (AKO5). Myös Hannu Sinisalon mukaan esineistöä saatettiin kerätä keruupaikkakunnan museoon. Ala-Könni oli monilla paikkakunnilla tunnettu jo kuusikymmentä luvulla kansanmusiikkikeskeisyydestään. Sinisalo uskoo, että juuri siksi hänelle myös mielellään annettiin soittimia. Mikäli kyseessä oli arvokas soitin, siitä jopa maksettiin. (Sinisalo 2012.)

Kysyin haastateltaviltani, pidettiinkö matkan aikana kenttätöpäiväkirjaa. Vain yksi haastateltavista kertoi, ettei muista sellaisia pidetyn (AKO4). Muut eivät maininneet mitään kenttätöpäiväkirjoista. Erään haastateltavan mukaan mahdollisiin muistiinpanoihin merkattiin lähinnä itselle muistiin, mihin asioihin haastateltavan kanssa kannattaisi palata. Näin haastateltava sai puhua mahdollisimman spontaanisti ilman, että häntä olisi tarvinnut keskeyttää. Tarkentaviin kysymyksiin saattoi palata jälkeinpäin. (AKO5.)

Mielestäni on erikoista, etteivät perinteenkerääjät pitäneet kenttätyöpäiväkirjoja. Ilmeisesti Ala-Könnin tavoitteena ei kuitenkaan ollut saada havaintomateriaalia, vaan pelkästään suullisesti kerrottua perinnettä. Ajatteliko Ala-Könni, että koska havainnot ovat subjektiivisia, niillä ei siten ole samanlaista arvoa kuin haastatteluilla tai valokuvilla? Pirjo Korkiakangas arvelee, ettei kenttätyöpäiväkirjojen pitäminen ollut kovin yleistä tällaisilla keruumatkoilla, joita esimerkiksi Ala-Könni järjesti (Korkiakangas 2012, a.) Ehkä kenttätyössä olleet opiskelijaryhmät eivät pitäneet kenttätyöpäiväkirjoja, mutta jotkut yksittäiset keräilijät varmaankin pitivät. Esimerkiksi Tenho Pimiä on osittain pohjannut tutkimuksensa *Tähtäin idässä* (2009) yksittäisten kansa- ja kielitieteilijöiden ja kansanrunouden tutkijoiden työstä jäljelle jääneisiin dokumentteihin. Tutkijat Itä-Karjalan miehitetyillä alueilla tekivät äärimmäisen tarkkoja ja täsmällisesti esitettyjä havaintoja. (Pimiä 2009, 74). Myös Ala-Könnin 70-vuotispäiväksi julkaistussa juhlakirjassa Pertti Virtaranta kertoo kenttätyöpäiväkirjansa avulla eräästä kenttätyömatkasta Vienan Karjalaan. Tuolla retkellä mukana oli myös Erkki Ala-Könni. Artikkelissaan *Erään tutkimusmatkan kuvaus* (1983) Virtaranta kuvailee kenttätyömatkaa kertomalla muun muassa matkavalmisteluista, kohdatuista ihmisistä, haastattelutilanteista, retken sujumisesta ja muista kenttätyöretkeläisistä.

Hannu Sinisalo kertoi löytäneensä Ala-Könnin kokoelmasta tämän kenttäpäiväkirjoja, ja myös ihmetelleensä niiden havainnointiaineksen puuttumista. Muistiinpanoissa oli pelkästään lyhyesti faktoja nauhoituksista, eli kuka on haastatellut ja ketä, missä ja milloin haastattelu on tehty, sekä haastateltavan syntymätiedot ja ammatti. Samat tiedot toistuvat myös valokuvissa. Kenttäpäiväkirjat tai muistiinpanot eivät siten sisältäneet mitään ylimääräistä, kuten havaintoja itse kenttätyöstä. Ala-Könnin yhtenä ohjeistuksena olikin se, että kenttätyö on tiukasti strukturoitua, siihen ei oteta mitään ylimääräistä. (Sinisalo 2012.)

Mä oikeesti mietin että niin, niitä pidettiin tietysti samanlaisia päiväkirjoja mitä Ala-Könni opetti pitämään. Että kaikki piti systemaattisesti joka kuvaa[n] ja joka ruutuu[n] merkitä kaikki infot. Ja aina haastatteluun, myös nauhaan kerrotaan alkuun kaikki infot, mikä on tosi hyvä tapa. Ja kirjoitetaan ylös, mutta ei mitään havaintoja sinänsä. (Sinisalo 2012.)

4.5. Yleensä mentiin ihan extemporee – Haastateltavat ja haastattelutilanteet

Haastateltavat saatiin eri tavoin: paikallisilta yhteyshenkilöiltä tai eri kylistä saatiin nimiä tai niin sanottuja avainkertojia (AKO1, AKO2, AKO4, AKO5), ja haastateltavien kautta haastateltavien verkostoa laajennettiin (AKO1, AKO2). Myös Vuokko Kivisaaren epäiltiin ottaneen yhteyttä kuntaan ja kirkkoherranvirastoihin (AKO4). Opiskelijoita myös kehoitettiin kyselemään itse, onko paikkakunnalla vanhoja ihmisiä haastateltavaksi (AKO4, AKO5). Yhden haastateltavan mukaan jostain vain tuli vinkkejä haastateltavista (AKO3). Jotkut saattoivat myös itse ilmoittautua haastateltaviksi (AKO5).

Niin kyllä sitte kyliltä kyseltiin että, missä on sellasia vanhempia ihmisiä jotka pitkään asuneet paikkakunnalla. Et niitä ihan sillee kyselemällä. Ja kyllä niitä löytyi. (AKO5.)

– – sattumallakin oli osuutensa (esim. sateensuojaan pyrkiminen yksinäiseen taloon ukonilman yllättäessä, kun olin polkupyörällä nauhurin kanssa liikkeellä, ja asukkaiden osoittautuminen juuri sellaisiksi informanteiksi, joita hain) (AKO1).

Tarkensin eräältä haastateltavalta, pyrittiinkö nimenomaan iäkkäitä ihmisiä saamaan haastateltaviksi:

Niin niin, että kyllä jos oli alle kuuskymppinen niin tuntu että ei se, ei se tiedä vielä oikein mittään. Että sitte ku alko olla kaheksan kymmentä lasissa niin tuntu että nyt, nyt kuulee jotakin mukavaa. (AKO5.)

Teppo Ylitalo (2011) kertoo Lapuan kaupungin katselleen vuoden 1970 keruuryhmälle etukäteen haastateltavat, jotka olivat pääasiassa vanhempaa sukupolvea. Vanhimmat olivat 1880-luvulla syntyneitä. Hannu Sinisalo kertoi haastateltavien valintaan vaikuttaneita kriteereitä olleen spesialiteetti, ikä ja selväjärkisyys. Haastateltavien tuli olla myös hyviä puhujia. Jokaiselle haastateltavalle asetettiin oma spesialiteetti, jonka edustaja tämän nähtiin olevan. Iäkkäiden haastateltavien perusteluna oli se, että heidän avullaan päästiin kerrostumiin, joihin ei enää myöhemmin pääse. Oli olemassa myös asioita, joita ei voinut tavoittaa kuin tietyn ikäisten eli vanhojen ihmisten kanssa. Hannu Sinisalon mukaan Ala-Könnin keruuideologia oli jopa hiukan ”putkimainen”. Jokaiselle kerääjälle jaettiin oma alue, ja jokaisesta alueesta oli selkeä toimintamalli ja tavoite. Lisäksi oli määritelty, millaisia ihmisiä haastatellaan ikänsä, asuinpaikkansa, ammatinsa

kuin elämänhistoriansakin perusteella. Haastateltavat valikoitiin tarkasti. (Sinisalo 2012.)

Hannu Sinisalo teki kenttätöitä Viljakassa vuosina 1970–1971 kansanperinteen laitoksella samaan aikaan töissä olleen koulutoverinsa kanssa. Ala-Könni ei antanut tiukkoja kehyksiä ”perinteen” mieltämiseen ja keräämiseen. Suullista tietoa lähdettiin keräämään iäkkäiltä viljakkalaisilta. Tavoitteena oli tallentaa mahdollisimman vanhaa perinnevarastoa, eli kertomusperinnettä, joka ulottuisi kertojien omaa elämänkaarta varhaisempaan aikaan. Kertojien omakohtaista kerrontaa ei suljettu pois, mikäli se antoi käsityksen yhteisöllisestä toiminnasta tai perinteenmuutoksesta Viljakkalassa. Kun kertojien maailmankuva ja elämänhistoria paljastuivat haastatteluiden edistyessä, kohdennettiin kysymykset oletettujen henkilökohtaisten repertoaarien mukaisiksi. Mikäli haastateltava oli esimerkiksi ollut aktiivinen kunnallispoliitikko, suunnattiin kysymykset kunnalliselämää koskevaan omakohtaiseen kerrontaan. (Sinisalo 1997, 11, 14.)

Ikä ja perinteentaitajan kyvyt oli siten tärkeä kriteeri haastateltavien etsinnässä. Kunnat ja kaupungit oletettavasti etsivät haastateltavia myös keruuteemojen mukaisesti, kuka osaisi kertoa esimerkiksi paikkakunnan kunnallispolitiikasta tai Amerikan siirtolaisuudesta tai kuka sosiaalihuollon teemaa ajatellen osaisi kertoa vaikkapa orpolasten kohtaloista. Koska tarkoituksena oli kerätä perinnettä, toivottiin, että haastateltaviksi saatiin vanhoja, kauan paikkakunnalla eläneitä ihmisiä, jotka muistaisivat mahdollisimman vanhoja asioita. Eräs haastateltavista jopa sanoi, ettei alle 80-vuotiailta saanut kuulla tallentamisen arvoista perinnettä, sillä heillä ei oletettu olevan sellaista tietoa. Tämä kertoo siitä, etteivät kiinnostuksen kohteena olleet niinkään nykypäivän asiat vaan mahdollisimman vanha perinne.

Päivikki Suojasen mukaan erilaisissa kertojatutkimuksissa on pyritty kartoittamaan hyvän kertojan ominaisuuksia. Hyvällä kertojalla on nähty olevan laaja perinnevarasto, valokuvamaisen tarkka muisti, rikas sanavarasto ja suurenmoinen eläytymiskyky. Tällainen kertoja on luova lahjakkuus – alansa spesialisti ja taiteilija. (Suojanen 1980, 68.) Folkloristi Annikki Kaivola-Bregenhøj (1980) on artikkelissaan *Juho Oksanen, Sysmän suntio*, kuvaillut erään haastateltavansa hyvän kertojan ominaisuuksia. Hän

kertoo haastateltavansa olleen erittäin taidokas, osaava ja hyvämuistinen kerrontansa ydinalueilla. Haastateltava saattoi usein kertoa pitkiä tarina- ja muistelmajaksoja, joita haastattelijan ei tarvinnut ohjailla välikysymyksin. Hän pystyi myös muotoilemaan kerronnallisen kokonaisuuden selkeästi, niin että se litteroituna olisi ollut lukukelpoista. Haastateltava käytti vähän täytesanoja, eikä hän eksynyt useinkaan aiheen sivuun. Haastateltava oli myös rutinoitunut kertoja, ja hän vaikutti vapautuneelta ja spontaanilta. Kaivola-Bregenhøj toteaa, että hyvän kertojan tavattuaan kerrontatilanne tuntuu luontevavalta haastattelijan omista taidoista ja henkilökohtaisista ominaisuuksista riippumatta. (Kaivola-Bregenhøj 1980, 171–172.)

Haastateltaviksi ei ole siten välttämättä päässyt kuka tahansa, vaan häneltä on toivottu tiettyjä ominaisuuksia kuten hyvämuistisuutta ja hyviä kertojantaitoja. Haastateltavat ovat usein olleet myös paikkakunnallaan tunnettuja hyvistä kertojantaidoistaan ja heidän erityisalansa on ollut tiedossa (ks. Siikala 1980, 83). Nykyisissä kenttätöissä haastateltavien joukko on laajentunut. Haastateltava voi olla mihin ikäryhmään tahansa kuuluva. Haastattelu käsitetään vuorovaikutteiseksi tilanteeksi, jossa haastateltava käyttää valtaa siinä, millaisia asioita hän ylipäättään tulee kertoneeksi haastattelijalle. Haastateltava ei ole lipas, josta haastattelijä käy poimimassa tarvitsemansa tiedon.⁸

Myös Vesa Kurkela ja Marko Aho epäilivät Ala-Könnin ajatelleen vanhojen perinteiden katoavan iäkkäiden ihmisten mukana⁹. Voikin pohtia, mikä näkemys Ala-Könnillä oli perinteeseen. Erään opiskelijan mukaan ”Ala-Könnille kaikki oli perinnettä” (AKO1). Ajatteliko Ala-Könni, että kaikki perinne täytyy saada tallennettua? Perinne voidaan ymmärtää prosessiksi, sillä se ei ole pysyvää vaan se elää ja muuttuu, sitä luodaan ja sitä eletään. Perinteitä myös kuolee ja häviää. Perinne on tiettyjen asioiden ja ilmiöiden ajallista, sosiaalista ja paikallista periytyvyyttä. Ne tulevat osaksi kulttuuria. Perinne on myös luopumista ja uudelleen luomista. (Aro 1999, 179, 186.) Ilmeisesti Ala-Könni tavoitteli ilmiöiden mahdollisimman vanhoja, jopa alkuperäisiä muotoja. Ala-Könnin perinneajattelu ei näytä pitäneen sisällään mahdollisuutta perinteiden muokkautumisesta. Ehkä hän ajatteli perinteen olevan jotain muuttumatonta ja pyhää, mutta katoavaa, jollei sitä pelasteta arkistoihin.

⁸ Katso luvut 2.2. ja 6.3.

⁹ Katso luku 3.2.

Useimmiten haastattelut suoritettiin haastateltavan kotona (AKO1, AKO2, AKO3, AKO4, AKO5), ”joskus myös majoituspaikassa, työpaikalla, sairaalassa tai muussa sopivassa paikassa” (AKO2). Haastateltaviin ei välttämättä saanut yhteyttä ennen haastatteluun menoa. Eräs haastateltava ei muista, otettiin yhteyttä, mutta kertoi Kivisaaren tai Ala-Könnin kenties ottaneen yhteyttä (AKO4). Yksi haastateltava kielsi, että yhteyttä olisi otettu, mutta kertoo että ajasta sovittiin (AKO3). Epäselväksi jää, miten haastatteluajasta sovittiin. Erään haastateltavan mukaan puhelimella saatettiin ottaa yhteyttä, mikäli sellainen oli käytössä:

Jos nyt sattui olemaan puhelin niin soitettiin että tänään tullaan, ootteko kotona. Jos ei ollut puhelinta (ei kännyköitä), niin mentiin vain kokeilemaan onnea. (AKO2.)

Eräs haastateltavani kertoi, että haastatteluun mentiin ihan tarkoituksella yllättäen:

Yleensä mentiin ihan extemporee, just sitä varten, et että niistä pyrittiin saamaan spontaaneita niistä haastattelutilanteista. Ja ettei olis mittään papereista luettavaa tekstiä ja eikä eikä sillee huolellisesti valmisteltua. Että se olis semmosta aika vapaata kerrontaa. (AKO5.)

Lapualla 1970 vuonna olleelta haastateltavaltani kysyin, kerrottiinko haastateltavalle ennen nauhoituksen alkua, mistä aiheesta tämän toivottiin kertovan. Hänen mukaansa yleensä näin tehtiin (AKO5). Yhdessä esimerkkihaastattelussa haastattelijan nauhalle puhumien alkutietojen, eli paikan, päivän, haastateltavan ja haastattelijan nimien yms. tietojen jälkeen haastattelu alkaa haastateltavan sanoilla: ”Jos alootetaan lääkityksestä”. Sitten haastateltava kertoo sekä eläinten että ihmisten lääkityksestä. (Haastattelijan keruuteemana on ollut kansanparannus ja kummitustarinat/taikausko). (Kper Y/02264/1970 kasetti1.) Myös eräessä toisessa haastattelussa, kun alkutiedot on käyty läpi, alkaa haastateltava oma-aloitteisesti kertoa liittymisestään työväenpuolueeseen (haastattelijan keruuteemana on ollut työväenliike ja työläiset) (Kper Y/01912/1970). Vaikuttaa siis siltä, että haastatteluun oli etukäteen sovittu joidenkin haastateltavien kanssa. Myös kolmannessa esimerkissä on haastateltava jo ilmeisesti aloittamassa kertomustaan, kun nauhoitus alkaa. Haastattelijan ohjeistaa heti haastateltavaa sanoen: ”Teidän nimi sinne ensin kumminki”. Alkutietojen jälkeen haastateltava pääsee kertomaan keruuteemasta eli Amerikan matkasta. (Kper

Y/02000/1970). Haastateltavalle oli siten ilmeisesti selvää, mistä aiheesta tätä oli tultu haastattelemaan.

Hannu Sinisalon mukaan haastateltaville ei kerrottu etukäteen haastatteluteemasta. Haastateltavien oletettiin toimivan yhdessä spesialiteetissa, mutta sitä ei kerrottu haastateltavalle vaan haastattelu aloitettiin suoraan kysymällä aiheesta, jonka perusteella haastateltava oli valittu. Esimerkiksi haastateltavalta, joka oli ollut mukana kunnallishallinnossa, saatettiin alkutietojen jälkeen suoraan kysyä, milloin menitte kunnallishallintoon. (Sinisalo 2012.)

Ja se aloitettiin niinku suoraan siitä, oikeestaan hirvittävän ohuella taustotuksella. Ja kun tiedettiin että hän oli kunnallishallinnossa ollut pitkään. Eli tää oli niinku se, että jokaisella on oma hyvin kapee sektori, joka mennää täysin loppuun. (Sinisalo 2012.)

Haastatteluissa oli osa myös sellaisia, joissa haastattelija on heti alkutietojen jälkeen mennyt suoraan keruuteemansa kysymyksiin.

Teiän isä niinku ties paljo näitä kummitusjuttuja (Kper Y/02265/1970 kasetti2).

Teidän isänne oli tunnettu kunnallismies (Kper Y/01993/1970).

Ehkä joillekin haastateltaville oli etukäteen kerrottu, minkä vuoksi hänet oli valittu haastatteluun ja mistä asioista tämän toivottiin puhuvan. Monet haastateltavat varmaankin tahtoivat tietää, mistä haastattelussa on kyse ja mitä se käsitteli, joten on luonnollista, että silloin haastateltavalle kerrottiin haastattelun sisällöstä. Mikäli taas haastateltavan kanssa ei ollut tullut puheeksi, minkä vuoksi juuri hänet oli valittu haastatteluun, kysyttiin varmaankin haastateltavan spesialiteettialueesta eli tietystä temasta vasta haastattelun kuluessa.

Mikäli haastateltava tahtoi puhua jostain muusta aiheesta, vihjaistiin haastateltavasta jollekin toiselle kenttätyöryhmän jäsenelle, jonka tema-alueeseen haastateltavan kertomus sopi. Haastateltavalta saatettiin myös kysyä, voiko toinen haastattelija vielä tulla kyselemään. (AKO5.)

– – sille tietysti vinkattiin, että jos oli hyvä semmonen puhelias kertoja niin, että saatto olla että kolme, neljäkin henkeä kävi samaa ihmistä jututtamassa. Justiin että kukin oman [omista] asioista. (AKO5.)

Selatessani Lapuan kansanperinteen nauhoitusten sisällysluetteloita huomasin, että jotkut haastateltavat esiintyivät useamman kuin yhden kerääjän haastatteluissa. Esimerkiksi lapualaista Jaakko Laurilaa oli haastatellut kolme eri kerääjää. Sama kerääjä oli saattanut haastatella häntä kahtena eri päivänäkin. Kahdesta nauhasta (Kper Y/2266/1970 kasetti3, Kper Y/02264/1970 kasetti1) esimerkiksi saa selville, että haastattelut on tehty eri päivinä ja haastattelupaikkakin on vaihtunut Kauhajärveltä Ruhaan. (Muistiinpanot.) Ehkä haastateltava on itse ottanut uudelleen yhteyttä muistaessaan vielä jotain, jonka haluaa kertoa haastattelijalle, sillä toisena päivänä tehdyssä nauhoituksessa (Y/02266/1970 kasetti3) haastateltava aloittaa:

Joo, no mulla on nyt vielä yksi ainakin yksi, ehkä kaksikin kummitusjuttua, mutta se on täältä Ylistaron puolelta.

Kuunnellessani haastatteluja kiinnitin huomioni siihen, kuinka haastateltavia on saatettu suostutella kertomaan jostain tapahtumasta. Yhdessä esimerkissä (Kper Y/01904/1970) haastattelija suostuttelee haastateltavaa kertomaan orvoista, joiden kohtelu joissakin taloissa oli huonoa.

Tunnetteko te yhtään tällaista tapausta?

En tarkemmin, mutta kuullu oon notta ovat valittaneet että oli huonoa taloos, kohdeltiin huonosti.

Voitteko kertoa siitä enemmän?

No en minä oikeestaan kertoa voi, mutta...

Nimiä mainitsematta niin...

No, tuolla toisella puolella jokea – –.

Yhdessä haastattelussa (KperY/02264/1970) haastattelijan ei tarvitse suostutella, vaikka haastateltava hieman aluksi epäröikin. Nauhalla haastattelija kysyy, onko paikkakunnalla tapahtunut kummittelujuttuja. Haastateltava vastaa:

Se on niin suurta sukua ja sitä on piretty salas että että tuota sitä ei viittis, mutta voihan sen ny kertua, vaikkei ny nimiä mainittiskaan.

Joskus haastateltavat varmasti epäröivät, onko kaikki kertomisen arvoista, kuten yhdessä kuuntelemassani haastattelussa (Kper Y/2264/2265/1970 kasetti1). Haastateltava epäröi, onko eräs kertomus liian tuttu tallennettavaksi. Haastattelija kuitenkin rohkaisee haastateltavaa kertomaan juttunsa:

Sittenhän tytöt kuulemma, kans sitä tulevaa puolisoansa yrittivät saada selville jo varhaisessa vaiheessa. Mutta näitä tarinoita nyt on tietysti jo kerrottu ja ne on kait meleko yleisiä, etteihän tässä mitään uutta ole. Antaa tulla vaan.

Erikoista on mielestäni myös se, miten eräässä haastattelussa (Kper Y/01904/1970) haastateltava pyrkii lopettamaan haastattelun, mutta haastattelija vain yrittää jatkaa.

No joo, en mä ny tiedä täs muuta. Mun pitäs oikee lähtiä tuonne (?) joelle. Ettekö voisi vielä kertoa hieman siitä Amerikan jutusta, niin minkälaisesta talosta sinne Amerikkaan mentiin?
No en mä ny.

Haastateltava vastailee kuitenkin vielä kerääjän kysymyksiin, mutta lopettaa jälleen haastattelua:

No joo, en mä ny tosiaan muuta taida täs ny.
No joo, kiit... [Nauhoitus loppuu].

Outi Lehtipuro kertoo artikkelissaan *Voiko perinnettä kerätä* (2003) eräästä kenttätyömatkakokemuksestaan, jolla hän pyrki saamaan erään kylän parhaana kertojana pidetyn miehen laulamaan hirvipeijaisista kertovan laulun nauhalle.

Käytin kaikki keinot – flirttailin, kehuin, yllytin. Vetosin laulun maineeseen ja siihen että ”koko kylä” haluaisi sen olevan tallessa. Sanoin, että hallussani oli myös naapurin emännän kirjoittama hirvikronikka ja vihjasin, että Kallen laulua pidetään kylällä parempana. Lupasin, että laulu – tekijänsä mukaan ”renkutus” – ei joudu naurunalaiseksi vaan tulee arkistoon ”mukavana ajan merkkinä” tutkimuskäyttöön ja säilyy satoja vuosia. Jälkimaineen houkutus voitti ja Kalle aloitti laulunsa. Saatuaani tavoittelemiani saaliin nauhalle en uskaltanut sanoa juuri muuta kuin ”olipas pitkä laulu” ja vaihdoin pian keskustelun aihetta peläten, että Kalle tulisi katumapäälle ja vaatisi kylän ihmisiä nimeltä mainitsevan, mielestään arkaluontoisen laulun hävitettäväksi. (Lehtipuro, 2003, 13.)

Snellmanin mukaan nykytutkijoiden ei tulisi mieleenkään millään tavalla hämätä haastateltavaa informaation saamiseksi. Tämä on yksi tutkimusetiikan tuomista muutoksista keruutyössä. (Snellman 2003, 51.) Mikäli haastateltava ei ole halukas kertomaan jostain tapahtumasta, on haastateltavan tahtoa kunnioitettava eikä haastateltavaa yritetä maanitella kertomaan. Haastattelu tehdään myös haastateltavan ehdoilla, ja haastateltavalla on oikeus lopettaa haastattelu tahtoessaan.

4.6.– – siellä saatto sattua ihan mitä vaan – Keruumatkan jälkeen

Perinteenkeruun jälkeen nauhat luettelointiin (AKO1, AKO2, AKO3, AKO5) *Tandberg-kierroslukemien mukaisesti* (AKO3, AKO5). Luettelointi oli siis sisällysluettelointia, mikä tarkoitti haastateltavien nimien ja aihepiirien merkitsemistä (AKO5). Joskus nauhat myös koodattiin (AKO2). Yksi haastateltava muisteli, että Haarlan henkilökunta olisi purkanut nauhat [Haarla: Rakennus, jossa Tampereen yliopiston kansanperinteenlaitos sijaitsi aiemmin] (AKO4). Kerääjät saivat keruustipendin toisen osan, kun sisällysluettelot oli tehty (AKO1). Yhdeltä retkeltä saattoi kertyä 20–30 tuntia nauhoitusta (AKO1, AKO5), joten litterointia ei tehty, sillä siinä olisi ollut suuri työ. Litteroinnissa ei haastateltavani mukaan myöskään tule esille äänenpainot ja tauot. (AKO5.)

Ala-Könni oli kyllä tämmönen äänitteitten mies. Yleisradiolta sai käytöstä poistettuja nauhoja, ja niitä sitte ajettiin siellä kansanperinteen laitoksella tyhjiksi, ja selattiin uudestaan, ja niitä me käytettiin. (AKO5.)

Hanna Snellmanin mukaan 1960- ja 1970- lukujen kansatieteelliset keruutyöt olivat kaavamaisia: haastatteluita ei litteroitu, vaan niitä referoitiin ja aineisto oli kirjoitettava A5-kokoisille lipukkeille. Keruutöissä on aina ensin keruukertomus ja haastateltavien esittely ja sen jälkeen referaatit haastattelukertomuksista, tiettyjen asiansanojen alle ryhmiteltynä. (Snellman 2003, 51–52.) Koska suuren nauhamäärän vuoksi sanatarkka litterointi ei olisi tullut kyseeseen ja referaatissa haastatteluista olisi varmasti kadonnut paljon oleellista, Ala-Könni varmaankin näki parempana säilyttää keruuaineiston nauhoina. Helena Ruotsalan mukaan vielä 1980-luvulla opiskelijoita ohjeistettiin tuomasta omaa subjektiaan esille tutkimuksessa tai kirjoittamasta opinnäytetyötä minä -

muodossa. Vallalla oli positivistinen tiedonkäsitys, jonka mukaan tutkija ei vaikuta tutkimuskohteeseen, tutkimustilanteeseen, tutkimusaineistoon eikä näin ollen myöskään tuotettuun tietoon (Ruotsala 2002, 48–50.) Ehkä Ala-Könni oli tarkka sen suhteen, että keruuaineistot sisältävät mahdollisimman vähän kerääjien tulkintaa. Ala-Könni mahdollisesti myös uskoi, että aineisto säilyy ja on parhaiten hyödynnettävissä sellaisenaan, eli nauhoina. Totta onkin, että haastatteluita kuunnellessa saa enemmän tietoa haastattelutilanteesta. Haastattelu kuunneltuna on erilainen kuin haastattelu luettuna. Litteroinnit vaativat aina muutoksia ja ne sisältävät tekijänsä tulkintaa¹⁰.

Haastateltavieni mukaan perinteenkerääjiin suhtauduttiin yleensä myötämielisesti (AKO1, AKO2, AKO4), vaikka alussa saattoikin olla varautuneisuutta (AKO1). Kolme haastateltavaa myös kertoi saaneensa jopa kestitystä, esimerkiksi kahvia (AKO2, AKO3, AKO5). Haastatteluista kieltäytyneitä oli hyvin vähän (AKO5). Haastatteluiden tekeminen koettiin myös yleensä helpoksi (AKO1, AKO2, AKO3, AKO4, AKO5). Joukossa saattoi kuitenkin olla myös lyhytsanaisia ”lypsettäviä” haastateltavia (AKO1, AKO2, AKO4), mutta myös niitä, jotka eivät malttaneet odottaa nauhurin käynnistymistä kun jo aloittivat kertomisen. Jotkut taas ”innostuivat puhumaan kaikesta muusta kuin siitä, mitä kysyttiin” (AKO1.) Jotkut haastateltavista saattoivat suhtautua negatiivisesti haastatteluun ja ”tekivät helposti tenän vastauksissaan”. Osa haastateltavista saattoi olla myös huonomuistisia. (AKO2.) Eräs haastateltava muisteli monta kertaa ihmetelleensä, miten vapautuneesti nuoret opiskelijat otettiin vastaan. Usein haastattelun jälkeen juteltiin myös muuten vain. Haastateltavani kuvailikin kenttätyöhaastattelua kyläilykäynniksi. (AKO5.)

Kerran haastateltava oli kerronnassaan niin `tylsä`, että nukahdin kesken haastattelun ja nauhuri alkoi liukua sylistä. Heräsin säpsähtäen. Haastateltava totesi: taidan olla vähän tylsä haastateltava!? Mitäpä siihen sanomaan. (AKO2.)

Vanhat maalaisihmiset olivat ja ovat edelleenkin helposti lähestyttäviä. Ja kai Ala-Könnin retkillä oli jo sellainen mainekin, että meitä ja työtämme pidettiin tärkeinä ja arvostettavina. En varmaankaan osannut tutkijan silmin ja korvin ottaa tilanteita haltuun, nauhalle tuli varmaan paljon turhaa, mutta luulen että olin aika hyvä saamaan ihmiset kuitenkin puhumaan. (AKO4.)

¹⁰ Katso luku 2.3.

Kokemukset kentältä ovat jääneet haastateltavieni mieleen positiivisena. Mielenkiintoista on, että yksi haastateltavistani on maininnut haastateltavien huonomuistisuuden hankaloittavaksi tekijäksi. Onko kerääjä ajatellut, että nauhalle olisi saatava tapahtumat oikein muistettuna, eikä esimerkiksi vuosiluvun väärinmuistamista ole katsottu hyvällä?

Kysyin haastateltaviltani myös, miltä kenttätyöskentely jälkikäteen tuntuu. Eräs haastateltavista totesi, että se oli järkevää ja tarpeellista (AKO2), ja toinen vastasi sen olleen hauska kokemus (AKO3).

Se oli täyttä työtä, melko rankkaa mutta antoisaa. Unohtumattomia kokemuksia – –. (AKO1.)

Hienoja kokemuksia, ehdottomasti. Opin paljon, sain uskallusta. Mutta varsinainen anti saattoi olla aika satunnaista, monet meistä olivat aika kokemattomia eikä koulutus hommaan ollut kovin painavaa. (AKO4.)

Tuota ihan ihan jännältä. Ja sitte semmonen vielä että monet näistä haastateltavista tuli sillä tavalla tutuksi, että niihin tuli pidetyks yhteyttä sitte puolin ja toisin. Että tuota sieltä saatto saada semmosen oikein ihanan kirjailun, joltaki mumolta niin, oikein ihanan kirjaillun saunapyyhkeen, jossa oli minun nimi kirjoitettuna ja se pitsi virkattuna, jonka nimi oli rakkauren solmu. Että kaikkee tällasta, siellä saatto sattua ihan mitä vaan. (AKO5.)

5. Muistitiedon keruu Lapualla

5.1. Hankkeen päätyminen Jyväskylän yliopistoon

Lapualaisen muistitiedon keruuhanke (kuten hanketta itse kutsuimme), toteutettiin Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksessa lukuvuoden 2011–2012 aikana. Kurssille haettiin opiskelijoita opiskelijajärjestöjen Nefan ja Tosineen sähköpostilistoilla:

Opiskelijat suunnittelevat noin 40 paikkakuntalaisen haastatteluprojektin, jonka tilaajana on Lapuan kaupunki. Tavoitteena on, että valmis muistitietoaineisto (haastattelunauha, nauhapöytäkirjat, litteraatiot ja keruureportit) ovat valmiina arkistoitavaksi kesällä 2012. Opiskelijoille maksetaan hankkeen toteutuksesta palkkio ja matkakulut. (Tiedotus 2011.)

Lapuan muistitiedon keruuhankkeen ideoitsija oli filosofian tohtori ja historioitsija Esa Ruuskanen, joka oli kirjoittanut yhdessä intendentti Teppo Ylitalon kanssa Lapuan historian kolmannen osan. Suomen sodan 200-vuotisjuhlapäivän kunniaksi laadittu *Lapuan historia III: Jälleenrakennuskaudesta EU-ajan alkuun* julkaistiin vuonna 2010. Teoksessa on hyödynnetty Erkki Ala-Könnin haastattelumateriaalia vuodelta 1970. Nykyään Oulun yliopistossa tutkijatohtorina työskentelevä Ruuskanen kertoi innostuneensa Ala-Könnin haastatteluaineistosta ja pohtineensa, millainen lisäarvo niille olisi, mikäli haastattelut uusittaisiin samantapaisilla teemoilla 40 vuotta Ala-Könnin keruiden jälkeen. Idea sai kannatusta sekä Lapuan puolelta että Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitokselta (jatkossa Hela). Jyväskylän yliopisto oli luonnollinen valinta keruun toimeenpanijaksi, sillä Ruuskanen oli sillä hetkellä työsuhteessa Jyväskylän yliopistoon ja Lapuan museotoimenjohtaja Esa Honkimäki oli aikoinaan valmistunut Jyväskylän yliopistosta. (Ruuskanen 2012.)

Jyväskylän yliopistosta hanketta edistämään valittiin silloinen etnologian yliassistentti Pirjo Korkiakangas. Korkiakangas tutustui myös itse Ala-Könnin aineistoon. Hankkeen rahoituksesta vastasi Lapuan kaupunki, ja rahoituksen valmisteluun kului toista vuotta. Helan laitoksen johtaja, professori Jari Ojala ja Pirjo Korkiakangas tekivät Lapuan kaupungille raha-anomuksen. (Korkiakangas 2012, b.) Lapuan kaupunki puolsi

anomusta ja varasi talousarvioon tarvittavat varat puoliksi kaupunginhallituksen ja kulttuuritoimen kesken. Hankkeen tarkoituksena oli siten kerätä Erkki Ala-Könnin haastatteluja vastaavaa materiaalia nykylapualaisten näkökulmasta. (Honkimäki 2012.) Korkiakankaan siirryttyä hoitamaan etnologian professuuria, hanke siirtyi vuonna 2011 etnologian silloiselle yliopistotutkijalle, dosentti Outi Fingerroosille (Korkiakangas 2012, b). Muistitiedon keruu tuli tapahtumaan Helan *Projektit ja johtaminen* -kurssin aikana, joka alkoi lokakuussa 2011. Opiskelijat hakivat kurssille avoimen haun kautta syksyllä 2011. Yhteensä opiskelijoita valikoitui kuusi, neljä etnologiaa ja kaksi historiaa pääaineinaan opiskelevaa. Itse olin yksi valituista etnologian opiskelijoista.

5.2. Projektina muistitiedon keruu – Valmistautuminen

Syventävien opintojen *Projektit ja johtaminen* -kurssi alkoi 4.10.2011. Kurssin ensimmäisellä tapaamisella saimme tietoa kurssin tavoitteista ja muun muassa siitä, mitä meiltä opiskelijoilta odotettiin. Keskustelimme myös, mitä käsite *kenttä* voi pitää sisällään etnologiassa ja mitä *muistitiedolla* tarkoitetaan. Kurssin alkupuolella meille pidettiin kaksi luentoa projektityöskentelystä; luennoijina olivat filosofian tohtori ja strategian ja taloushistorian professori Juha-Antti Lamberg sekä filosofian tohtori, dosentti Jorma Wilmi. Luennoilla pohdimme muun muassa, millaisia ongelmia projekteissa voi ilmetä. Projekteihin kuuluvasta kustannusten laskemisesta huolehti projektimme vetäjä Outi Fingerroos. Kustannuksista ylijäänyt osa jaettiin palkkioksi meidän opiskelijoiden kesken, kun haastatteluista tehdyt litteraatiot ja keruukertomukset oli tehty kurssin lopulla toukokuussa 2012. Lapuan kaupunki vastasi majoituksesta ja aamupalasta Lapuan kristillisessä opistossa. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Aikataulujen laatiminen sekä haastattelujen suunnittelu ja toteutus olivat meidän opiskelijoiden vastuulla. Meillä oli viisi päivää aikaa työskennellä Lapualla (13.–17.2.2012), joten meidän tuli itse huolehtia siitä, että haastattelut saatiin suoritettua. Jokaisella meistä oli kuusi haastateltavaa. Tammi-helmikuussa 2012 soitimme haastateltavillemme ja ehdotimme heille sopivia aikoja ja päiviä, jotta päällekkäisyyksiltä vältyttiin. Osa meistä suoritti haastattelut Lapuan kristillisellä opistolla, ja osa tarvitsi kyyditystä, mikäli haastattelupaikat sijaitsivat kauempana

keskustasta. Kahdella opiskelijalla oli omat autot käytettävissään, ja lisäksi projektimme johtaja Outi Fingerroos kuljetti meitä autollaan kauempana sijaitseviin haastattelupaikkoihin. Aikataulutus sujui loppujen lopuksi ongelmitta, vaikka pientä hiomista ja säätämistä olikin paikan päällä, kun esimerkiksi haastateltava oli muistanut kellonajan väärin tai unohtanut koko haastattelun. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Projekteihin perinteisesti kuuluu se, ettei kaikki aina mene suunnitelmien mukaisesti. Jyväskylän yliopistolla samaan aikaan käynnissä ollut suuri remontti aiheutti tilaongelmia, joiden vuoksi emme saaneet mahdollisuutta kuunnella Lapualta lainassa olleita Ala-Könnin opiskelijoiden tekemiä haastatteluita, jotka olivat kelanauhoilla. Saimme kuitenkin jonkinlaisen yleiskuvan nauhoissa olleista teemoista Esa Ruuskaselta ja Teppo Ylitalolta, jotka olivat kuunnelleet nauhat. (Kenttätyöpäiväkirja.) Itse kuuntelin Ala-Könnin opiskelijaryhmän tekemiä haastatteluita vasta kenttätyömatkan jälkeen, kesällä 2012.

Opiskelijaryhmä sai Lapualta listan mahdollisista haastateltavista, jotka Lapuan kaupungin kulttuuritoimisto hankki kokemuksensa ja tietämyksensä perusteella (Honkimäki 2012). Listassa tuntui olevan jollain tapaa merkittäviä ja aktiivisia lapualaisia, kuten kunnanpäättäjiä, virkamiehiä, toimittajia ja järjestöjen toimijoita. Listan nähtyämme kaipasimme mukaan myös ns. tavallisia lapualaisia, jotka saattoivat kertoa arkisesta Lapuasta. Onhan tietenkin totta, että myös aktiivisilla ja nimekkäillä lapualaisilla on kerrottavaa tavallisesta arkielämästä Lapualla. Epäilimme kuitenkin, että ehkä Lapualla merkittävässä asemassa olevat tai muutoin näkyvät persoonat olivat valikoituneet Lapuan listalle. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Tavoitteenamme oli saada monipuolisesti haastateltavia eri ikäryhmistä, riippumatta heidän ammatistaan ja sosiaalisesta taustastaan. Kontaktien luominen olisi kuitenkin ollut vaikeaa, jolleme olisi saaneet Lapualta listaa mahdollisista haastateltavista. Lisäksi ryhmässämme ollut lapualaisyyntyinen opiskelija etsi meille haastateltavia omasta tuttavapiiristään. Otimme myös itse yhteyttä muun muassa vanhusten palvelukoteihin ja lukioon. Koska lapualaisuutta leimaa ”ittellisyys” [itsellisyys] ja yrittäjäisyys, halusimme saada yrittäjäkontakteja, jotta saisimme myös työelämän ääniä kuuluville. Itse myös kysyin eräältä haastateltavistani, osaisiko hän nimetä ketään

haastateltavaksi. Näin saimme kokoon tarvittavan määrän haastateltavia. Aikomuksenamme oli laittaa myös lehti-ilmoitus paikallislehtiin, mutta sen tekeminen jäi, emmekä lopulta nähneet sen laittamista tarpeelliseksi. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Jaettuamme ryhmämme kahtia siten, että osa haastatteli iäkkäitä ihmisiä ja osa työikäisiä ja nuoria, aloimme suunnitella kysymyksiä Lapuasta ja lapualaisista saatujen esitietojen pohjalta. Tarkoituksenamme oli selvittää, millaista lapualaisuus on ja millaista elämä Lapualla on ollut. Myös Lapuan toiveena oli selvittää tapahtumahistoriaa lapualaisten muistelemana. Lapua toivoi myös arkisia kokemuksia ja tietoa tavallisesta elämästä (Ylitalo 2011). Koska oman ryhmäni haastateltavat olivat iäkkäitä, olivat kysymykset lähes koko eliniän kattavia. Kysyimme muun muassa, millaista lapsuus oli Lapualla, millaisia leikkejä leikittiin ja millaista nuoruus oli Lapualla (kysymyslistat liitteenä). Esa Ruuskanen tarjoutui myös kommentoimaan tekemiämme kysymyksiä ja hän ehdotti muutamia lisäkysymyksiä. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Vaikka Lapuan historian kolmas osa (Ruuskanen & Ylitalo 2010) oli vastikään ilmestynyt, meidän tavoitteenamme oli kerätä ”lihaa” sen ympärille. Onkin mielenkiintoista tietää, miten Lapua nähdään itsensä lapualaisten silmin. Oma keruuajatuksemme oli kerätä muistitietoa ”tavallisten” lapualaisten kokemuksista. ”Tavallisten” ihmisten ajattelusta ja kokemuksista jää tuskin mitään dokumenttia, jolleivät he sitten pidä esimerkiksi omaa päiväkirjaa.

Suurimmalle osalle ryhmästä Etelä-Pohjanmaa ja Lapua olivat vierasta seutua. Ryhmämme tarvitsi siis jonkinlaista infoa Lapuasta ja lapualaisuudesta. Aivan kurssimme aluksi intendentti Teppo Ylitalo kertoi meille hieman Ala-Könnistä ja hänen kokoelmistaan. Saimme myös kuulla itse keruutyöstä Lapualla ja esimerkiksi Lapuan toiveista keruun suhteen. Lapualta toivottiin myös, että mikäli haastateltavilla olisi mielenkiintoisia kuvia albumeissaan, pitäisi niistä kertoa Lapuan kulttuuritoimelle kopioiden saamiseksi. (Ylitalo 2011.) Ryhmämme lapualaissyntyinen opiskelija piti meille esitelmän, jossa hän kertoi tarkemmin Lapuan faktoja. Myös Esa Ruuskanen Oulun yliopistosta luennoitsi meille Lapuasta tammikuussa 2012. Itse esitelmöin Erkki

Ala-Könnistä ja hänen merkityksestään alkuperäisen keruuaineiston luoja.
(Kenttätyöpäiväkirja.)

Syksyllä ja keväällä Outi Fingerroos luennoi meille muun muassa tutkimusetiikasta ja kävimme läpi mahdollisia ongelmatilanteita. Keruuseen liittyy aina toisen ihmisen kohtaaminen, ja juttelimme kurssilla myös siitä, miten haastateltavaa puhutellaan: onko esimerkiksi teititteleminen paikallaan, mikäli kyseessä on vanhempi ihminen. Ennen lähtöä tutustuimme vielä lomakkeisiin, joihin oli saatava suostumus haastateltavilta aineiston eli heistä otettujen valokuvien ja haastatteluiden käyttöön. Pohdimme myös arkaluontoisiksi luokiteltavia aiheita, joita haastattelussa saattaisi tulla esille. (Kenttätyöpäiväkirja.) Henkilötietolain 11 § mukaan arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on kiellettyä. Arkaluonteisina tietoina pidetään henkilötietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan esimerkiksi rotua, henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista, rikollista tekoa, henkilön terveydentilaa, henkilön seksuaalista suuntautumista tai henkilön saamia sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia. Tieteelliseen tutkimuskäyttöön arkaluontoisia tietoja voidaan kuitenkin kerätä tutkittavien yksilöidyllä suostumuksella lain 12 §:n nojalla. (Henkilötietolaki 1999 [online].) Poistettavia asioita olisivat esimerkiksi haastateltavan kertomukset toisen henkilön kuten naapurinsa asioista.

Selvitimme luennolla myös, mihin aineisto talletetaan ja millaiseen käyttöön se on tarkoitettu. Haastattelut tallennettaisiin sekä Lapuan kaupunginkirjaston erikoiskokoelmiin että Keski-Suomen Muistiarkistoon (KSMA). Keski-Suomen Muistiarkisto on tutkimukseen, opetukseen sekä muistiperinteen keruuseen ja tallennukseen keskittyvä yksikkö (Jyväskylän yliopisto 2012). Muistiarkistossa haastatteluaineistoa voisi siten käyttää vain edellä mainittuihin tarkoituksiin, mutta Lapuan kaupunginkirjastossa haastattelut ja litteraatiot voisivat olla kaikkien halukkaiden kuunneltavissa ja luettavissa. Huolenamme oli jo ennen kenttätyömatkaa, että aineistoa pääsisi tarkastelemaan ja käyttämään kuka tahansa. Joku saattaisi käyttää aineistoa haastateltavien omilla nimillä sellaisissa yhteyksissä, joissa haastateltavat eivät toivoisi niitä käytettävän. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Meitä ohjeistettiin kertomaan haastateltaville ennen haastattelua, mihin haastattelut tulitaisiin tallentamaan. Tarkoituksena oli, että haastateltavat eivät kertoisi sellaisia henkilökohtaisia asioita yksityiselämästään, joita eivät haluaisi ulkopuolisten tiedettäväksi. Aineiston keruussa oli otettava huomioon, ettei se loukkaa kenenkään yksityisyyden suojaa (Kuula 2006, 15). Koska aineisto tulisi olemaan kaikkien saatavilla, tuli meidän pohtia jo kysymysten tekemisen vaiheessa, mitä asioita ylipäättään voisi kysyä, jotta haastattelu ei menisi arkaluonteisille alueille. Haastattelukysymyksiä ei lähetetty etukäteen haastateltaville, lukuun ottamatta kahta haastateltavaa, jotka halusivat tarkastella kysymyksiä etukäteen. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Harjoittelimme nauhurien käyttöä ennen kenttätyömatkalle lähtöä. Käytössämme oli digitaalinen nauhuri (Zoom H2), sillä sen käyttö on helppoa ja digitaalinen muoto on helposti käsiteltävissä. Haastattelut tallennettiin WAV-muodossa. Varmuuden vuoksi päätimme tehdä muistiinpanoja sen varalta, että laitteeseen tulisi jokin vika kesken nauhoituksen. Tarkoituksenamme oli myös valokuvata kaikki haastateltavamme ja halutessamme muutoinkin Lapuaa. Ennen matkaa meitä ohjeistettiin haastattelupaikan valinnassa haastateltavan kotona. Nauhureiden käyttöä ajatellen tuli valita mahdollisimman hyvä paikka akustisesti, jotta tila kaikuisi mahdollisimman vähän. Opistolla suoritettavia haastatteluja varten sovimme, että huolehdimme jonkinlaisesta tarjoilusta, esimerkiksi kahveista ja pullista. Keskinäisessä palaverissa ryhmämme kesken joitakin ei-eteläpohjalaisia opiskelijoitamme mietitytti, miten heihin suhtaudutaan Lapualla. Jonkinlaista kulttuurishokin pelkoa oli siten aistittavissa. (Kenttätyöpäiväkirja.)

5.3.Miten täällä oikein aurataan? – Kenttätyö Lapualla

Lähdimme kahdella autolla maanantaiaamuna 13. päivänä helmikuuta kello seitsemältä Jyväskylän yliopistolta. Lähestyttäessä Lapuaa saattaa huomata, kuinka maisema hiljalleen muuttuu laakeammaksi. Yhtäkkiä matkaajia ympäröivät vain pitkät pellot. Jo tämä maisema sai huomiota osakseen ensimmäistä kertaa Etelä-Pohjanmaalla vierailleilta. Kummastusta herättivät rakennusten sijoittelu ja taloja ympäröivät pihamaat. Komeat *kaksvooninkiset* eli kaksikerroksiset maatalot herättivät ihastusta ja

taisi joku sanoakin haluavansa päästä vierailulle eteläpohjalaiseen maataloon. Talot eivät sijoittuneet kylämäisesti, vaan ne vierustivat isoa tietä matkalla Lapuan keskustaan. Talojen pihat olivat matkaajista erikoisia: ne olivat suuria, avaria ja usein puuttomia. Myös auraaminen ja parkkeeraustapa herättivät ihmetystä jo taukopaikallamme Tuurissa Veljekset Keskisen kyläkaupan pihalla. Moneen kertaan viikon aikana joitakin opiskelijaryhmässämme nauratti se tapa, miten innokkaasti kaikki tiet kävelyteineen aurattiin heti, kun vähänkin satoi lunta. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Saavuimme Lapuan ”kruununjalokiveen”, eli kulttuurikeskus Paukkuun, noin kello yksitoista. Lapuan museotoimenjohtaja Esa Honkimäki esitteli meille Paukkua: sen museota, taidemuseota, auditoriota ja kirjastoa. Paukun vierailun jälkeen majoittauduimme Lapuan kristilliselle opistolle, aivan keskustan tuntumaan. Ryhmällemme oli varattuna lähes koko ajaksi yksityiseen käyttöön yksi asuntolarakennuksista. Huomasimme asuntolassa lasiovisen keskusteluhuoneen, josta pienellä ”sisustamisella” saimme erinomaisen haastattelupaikan meille, jotka suoritimme haastatteluja myös siellä. Siirsimme huoneeseen maton ja isoja tyynyjä seinien vierustoille, jotka estivät tilaa kaikumasta. Myös alakerrassa olevassa sauna- ja oleskelutilassa tehtiin joitakin haastatteluja. Yleisissä tiloissa oli pieni keittiö, jossa pystyimme keittämään kahvit opistolle tulleille haastateltaville. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Kenttätyö sujui mukavasti ja vaikeuksilta vältyttiin. Omat haastatteluni opistolla lähtivät käyntiin yleensä kahvinjuonnilla. Tällöin saatettiin jutella ensin muista asioista ja tehdä siten haastateltavan oloa kotoisemmaksi ja tuttavallisemmaksi. Haastattelin kahta informanttiani heidän omissa kodeissaan, ja tällöin kesken haastattelua tarjottiin kahvia ja leipomuksia. Vaikka mieli ei olisi tehnytään, oli kohteliasta ottaa kahvitarjoilu vastaan. Usein pullat oli saatettu tehdä tai ostaa varta vasten haastattelutilaisuutta varten, joten kieltäytyminen ei tullut kyseeseenkään. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Ensimmäiset haastattelut olivat monille jännittävimpiä, mutta jännitys helpottui loppua kohden. Haastateltavilta opittiin kysymään jatkokysymyksiä ilman, että tarvitsi koko ajan turvautua kysymyslistaan. Yksi haastatteluista suoritettiin puhelimitse jo ennen kenttätyömatkaa, sillä tiedettiin, ettei haastateltava olisi ollut Lapualla kenttätyöviikollamme. Suurin osa haastatteluista suoritettiin kahden kesken

haastateltavan kanssa. Yhdessä haastattelussa oli tarkoituksella myös aviopuoliso paikalla, jotta saatiin myös parihaastattelu. Neljää lukiolaista oli haastattelemassa kaksi haastattelijaa. Lukiolaisia päätettiin haastatella ryhmässä, sillä ajattelimme että ryhmässä tilanne olisi luonnollisempi, eikä haastateltavia jännittäisi niin paljon. Joitakin yrittäjien haastatteluita suoritettiin liikehuoneistossa, jolloin asiakkaat saattoivat olla paikalla haastattelua tehdessä. Haastattelu jouduttiin tällöin myös keskeyttämään välillä, mikäli haastateltava joutui palvelemaan asiakasta. Tämä saattoi tietenkin vaikuttaa siihen, mitä haastateltava kertoi, mikäli ulkopuolisia oli paikalla. Suurimmaksi osaksi haastattelut kuitenkin suoritettiin rauhallisissa olosuhteissa. Mahdollisuuksien mukaan jokainen haastateltava pyrittiin myös valokuvaamaan. Projektin johtaja Fingerroos otti valokuvia itse haastattelutilanteista, yleensä vain haastattelujen alkupuolella. Muutoin viikon aikana kuvia otettiin myös yleisesti Lapuasta. (Kenttätyöpäiväkirja.)

Lapualla illat olivat meillä vapaina, joten vietimme paljon aikaa yhdessä keskustellen päivän tapahtumista ja tehdyistä haastatteluista. Opiskelijoidemme eräs puheenaihe iltaisin käsitteli uskonnollisuutta ja körttiläisyyttä, joiden opiskelijat havaitsivat olevan olennainen osa lapualaisuutta ja Lapuan historiaa. Osalle opiskelijoista vahva uskonnollisuus oli vierasta ja jopa ahdistavaa. Erityisesti opastettu kierros Wanhan Karhunmäen körttimuseossa herätti paljon keskustelua. (Kenttätyöpäiväkirja.) Wanha Karhunmäki oli Suomen ensimmäinen herännäishenkinen kristillinen kansanopisto vuosina 1914–1988. Nykyisin opiston toiminta on Lapuan keskustassa, Lapuan kristillisellä opistolla (Wanhakarhunmaki.fi 2012, Herännäisyys [online]), jossa siis majoitauduimme. Yhtenä iltana kävimme myös seuraamassa Lapuan lukiolaisten vanhojen tansseja Lapuan urheilutalolla. Muutoinkin tutustuimme Lapuan ympäristöön Teppo Ylitalon opastuksella ja omin päin kiertelimme kaupungilla muun muassa kirpputoriostoksilla. Kävimme myös paikallisissa ruokakaupoissa, kahvilassa, ravintolassa ja pitseriassa. (Kenttätyöpäiväkirja.)

5.4. Paluu auraamattomille teille – Kenttätyön päätyminen

Palasimme Jyväskylään perjantaina 17. helmikuuta, noin kello seitsemän jälkeen illalla. Joku opiskelijoista kiinnitti heti Jyväskylän keskustassa huomionsa siihen, miten huonosti kadut oli aurattu. Heti tuli ikävä Lapuan siistejä teitä. Seuraavalla viikolla tapasimme ryhmän kesken ja kävimme läpi täytettäviä lomakkeita matkakulukorvauksista ja päivärahoista. Jokaisen tuli kenttätyön jälkeen kirjoittaa haastattelutilanteista kentällemenokertomus, jossa selvitetään ketä on haastateltu, missä ja millainen tilanne on ollut ja millaisia mahdollisia häiriötekijöitä sekä kertomisen arvoisia asioita haastattelutilanteessa tapahtui. Nauhoituksista täytyi myös tehdä litteraatiot, ja lisäksi sisällysluettelo aineiston selaamisen helpottamiseksi. Opintopisteet kurssista tulivat rekistereihimme heti kenttätyön jälkeen ja palkkiorahat saimme litteraatiot tehtyämme. Lisäksi jokainen sai projektista työtodistuksen.

Kenttätyömatka osoittautui monelle meistä raskaammaksi kuin etukäteen olimme ajatelleet. Kahdella opiskelijoista oli toimittajan kokemusta, ja he olivatkin ennen kenttätyömatkaa ihmetelleet haastatteluiden vähyyttä. Toinen opiskelijoista totesi, että oli ajatellut haastatteluiden sujuvan kuin liukuhihnalla:

– – että mulla oli ennen ennen tänne tuloa oli vähä niinku – – oli vähä sellane ajatus mitä, kuus haastateltavaa! Aika vähä. Vois vetää niinku kymmenen-viistoista ei oo niinku mitää ongelmaa. (Opiskelija4.)

– – siis niinku ainoastaa se ku tietää ne litteraatioitten määrät, niin niissä niinku tiesi että loppuu tila, mut muute sillee niinku, joo viisi haastattelua päivässä kiitos (Opiskelija1).

Kentällä kuitenkin osoittautui, ettei haastatteluiden tekeminen ollutkaan ihan niin kevyttä puuhaa.

Nyt sitte niinku maanantai – – ku oli se yks haastattelu ja mä olin ihan niinku maani myyny. Siinä vaihees oli että meillä on vasta viikko alussa ja niinku heti muuttu niinku se ajatus. Että eihän täs voi niinku sillee, tuntikaupalla jaksaa kuunnella niinku toiste jorinoita. (Opiskelija4.)

Koko haastatteluajan tarkkaavaisena pysyminen ei ollut niin helppoa, vaikka keskustelut mielenkiintoisia olisivat olleetkin. Etukäteen ei voinut arvata, kuinka kauan

haastattelut tulisivat kestämaan. Opiskelijat, jotka olivat toimittajan työtä tehneet, saivat huomata, etteivät kenttätöhaastattelut vastanneetkaan toimittajan työssä saatuja haastattelukokemuksia.

Opiskelijaryhmämme piti viikkoa Lapualla kuitenkin erittäin antoisana kokemuksena. Opiskelijat toivoivat myös lisää vastaavia kenttätöprojekteja. Viikko koettiin lyhyenä aikana, ja yksi opiskelija sanoikin, että vasta kun oli päässyt perille kaikista ”klikeistä”, joutui jo lähtemään pois (Kenttätöpäiväkirja; Opiskelija2). Osa meistä oli ottanut jopa tenttikirjoja mukaan matkalle, mutta totesimme, ettei niitä ehtinyt avaamaan kertaakaan (Kenttätöpäiväkirja).

6. Kenttätöön etnografiaa

6.1. *Haastateltava sai kertoa sen, minkä koki tärkeäksi* – Muistitieto ja keruu

Kenttätöön kuuluu oleellisesti se, miten haastattelija käsittää keruun kohteen, kuten muistitiedon. Miten kenttätöntekijä määrittää ja käsittää muistitiedon, vaikuttaa siihen, mitä hän kysyy haastateltaviltaan ja miten hän käsittää keruutyön. Haastattellessani kenttätöryhmää kysyin, miten he määrittelevät muistitiedon. Muistitieto määriteltiin yhteisön muistiksi (Opiskelija3), henkilökohtaiseksi kokemukseksi (Opiskelija4) ja muisteluksi (Opiskelija1). Muistitiedon käsitettiin myös olevan kaikkea, mitä ihminen muistaa omasta ajastaan (Opiskelija5). Erään opiskelijan mukaan muistitietohaastattelussa haastateltava kertoo avoimen haastattelun kautta oman tarinansa. Hän käsitti muistitiedon sisältävän esimerkiksi haastateltavan lapsuutta tai sota-aikaa käsitteleviä asioita. (Opiskelija1.) Ryhmä oli yksimielinen siinä, että muistitietohaastattelussa haastateltava ei voi antaa oikeita tai vääriä vastauksia ja kaikki mielipiteet ovat yhtä arvokkaita. Kun opiskelijoiden vastauksia tarkastellaan johdantoluvussa esitettyjen muistitiedon määritelmien mukaisesti, voidaan havaita niiden vastaavaan määritelmiä.

Toinen historianopiskelija totesi, että muistitiedosta puhuttaessa haastateltavan ei tarvitse muistaa tarkkoja päivämääriä, vaan kyse on haastateltavan omasta kokemuksesta. Historia muistaa tarkat vuosiluvut. (Opiskelija4.) Ihminen tietää mitä tapahtui ja mitä tehtiin, hänellä on ruohonjuuritason kokemus. (Opiskelija1; Opiskelija4).

Ja sitte toisaalta että mä niinku ite ajattelen sen niin että, välttämättä ku puhutaan muistitiedosta, niin ei niinku sataprosenttisesti tarvi muistaa että minä päivänä, minä vuonna vaan se on niinku henkilön oma kokemus siitä. Et se niinku ei tarvi olla niinku historiakirja, kun menöö kyselemään. Ihminen on erehtyväinen. – – Mutta sitte ku sä meet toisen kotiin ja annat toisen puhua, niin se on niinku arvokasta se mitä se puhuu, vaikka se puhuis höpöjä. (Opiskelija4.)

Vastauksissa kiinnitin erityisesti huomiota historianopiskelijoiden käsitykseen muistitiedosta. He haastattelivat vanhempaa väestöä näiden muistoista Lapuasta aina

lapsuudesta asti, mutta kokivat kuitenkin tärkeäksi myös nykypäivää ja ajankohtaisia aiheita koskevat kysymykset. Heidän käsityksensä mukaan nykyhetki on tulevaisuuden historiaa ja muistitietoa, mitä se tietysti onkin. Heidän mielestään mielipide vanhoista asioista on voinut muuttua moneen kertaan. (Opiskelija; Opiskelija4). Toinen historianopiskelijoista jopa totesi, että tämän päivän mielipide on todellisempi kuin muistelu menneisyyden käsityksistä.

– – sitte 40–50 vuoden päästä ku joku näitä kuuntelee niin se on niille historiaa, vaikka se on meille nykypäivää. Tavallaan kerätään pankkoon ennestään sitä muistitietoa. (Opiskelija4.)

Tietyllä tapaa mu mielestä se on mielenkiintoisempaa kuulla siitä nykypäivästä, koska se on paljo todellisempaa. Se on oikeasti se todellinen mielipide. Mutta sitte ku sie kysyt, se mitä se mummikka kertoo sodasta, niin se on periaatteessa se sen tään hetken mielipide. Ei se, se on voinu muuttua niin monta kertaa. Että se ihan siitä omat kokemukset, että jos sille on joskus sanottu, että siitä ei puhuta tai muuta ja sitte. Tai sitte jos siltä olis sillo kysytty se ois ollu varmaa ihan eri eri mielipide, että miltä susta tuntui sillo just sen jälkee. Tietysti asiat on sekottunu, mutta siis, kyllähän ihminen niinku... sen hetken mielipidehän se on aina sen hetken muisto. (Opiskelija3.)

Historianopiskelijat käsittivät siten, että muistot tai mielipiteet ovat saattaneet muuttua monta kertaa vuosien saatossa ja aidon mielipiteen saattaa saada vain tuoreeltaan. On totta, että muistot ovat muuttuvia, mutta mielestäni on mielenkiintoista, että historianopiskelijoiden mielestä mielipiteet nykypäivän asioista ovat todellisempia kuin muistot menneiden tapahtumien kokemuksista. Mielestäni tässä on selkeästi nähtävissä opiskelijoiden historiatieteellinen tausta. Historiantutkimuksessa muistitietoa on pidetty lähinnä toissijaisena ja yksipuolisena, jopa hyödyttömänä lähdemateriaalina, jota lähinnä käytettiin kirjallisia dokumentteja täydentävänä ja elävöittävänä silloin, kun muuta ei ollut saatavilla (Ukkonen 2000, 13). Historiantutkimuksessa on pyritty saavuttamaan ”varmaa tietoa menneisyydestä” lähdekritiikin avulla (Kalela 2000, 90). Historiantutkija Pentti Renvall (1965) kirjoitti sittemmin kritiikkiä saaneessa klassikkoteoksessaan *Nykyajan historiantutkimusta*, että lähdekriittisessä ajattelussa tarkoituksena on päästä käsiksi tietoon, joka on lähimpänä kerrottua asiaa, tai kyseessä olevan tiedon alkulähteeseen. Mikäli kokemusten ja siitä kertomisen ajallinen välimatka kasvaa, on ongelmana muistierehdysten mahdollinen lisääntyminen, mutta myös se, että

kertoja ehkä myöhemmin katsoo asioita toisella tavalla ja parantelee kertomusta kokemuksistaan sen mukaisesti. (Renvall 1965, 203–204.)

Historiantutkija Jorma Kalelan mukaan Renvallin näkökohta korostaa alkuperäisen lähdekritiikin tavoitetta. Tavoitteena oli päästä paikkansa pitävään tietoon, ja siksi oli korjattava ”vääristymät”, joita ajallinen tai tilaan liittyvä etäisyys tutkittavasta ilmiöstä oli tuonut lähteeseen. ”Vääristymillä” tarkoitettiin lähteen subjektiivisia aineksia. Siksi pidettiin tärkeänä tunnistaa piirteet, jotka olivat lähtöisin lähteen laatijasta tai lähteessä esiintyvistä henkilöistä. ”Väärin muistamisen ilmaukset osoittavat tunnistamisen kohteita.” Tutkimuksen kohteena olevien ihmisten ajattelutapa oli selvitettävä, jotta voitaisiin tuhota sen ”todellisuutta vääristävä” vaikutus lähteisiin ja sen kautta tutkijan esitykseen. Muistinvaraista tietoa pidetään lähdekriittisessä ajattelussa mahdollisimman epäluotettavana tietona. ”Alkuperäisen lähdekritiikin suhde tutkimuksen kohteena oleviin ihmisiin oli jokseenkin tyly.” (Kalela 2000, 90–91.)

Kalela toteaa artikkelissaan *Muistitiedon näkökulma historiaan* (2006), että historiantutkijat ovat luopuneet ”varman” tiedon tavoittelusta ja korvanneet sen ”hedelmällisellä tiedolla”, mutta pitävät muistinvaraista tietoa yhä epäluotettavana. Historiantutkijat myös myöntävät, että minkään lähteen osalta ei ole tietoteoreettisesti mahdollista poistaa epäluotettavaa tai väärää tietoa tai tavoittaa aitoa kokemusta tai tiedon alkulähdettä, mutta he pitävät silti tärkeänä tietoon sisältyvien vääristymien tunnistamista alkuperäisen lähdekritiikin mukaisesti. (Kalela 2006, 75–76.) Jorma Kalelan mukaan jotkut historiantutkijat yhä epäilevät muistitietolähteiden käyttöä, sillä ”Ihmiset muistavat kuitenkin väärin”. Kalela itse jakaa italialaisen muistitietotutkijan Alessandro Portellin näkemyksen siitä, että muistitiedon käytön idea on juuri väärin muistamisessa: ”On hedelmällistä selvittää, miksi ihminen muistaa ja kertoo siten kuin hän muistaa ja kertoo.” (Kalela 2006, 83.)

Portelli on kirjoittanut artikkelissaan *What makes oral history different?* (1998) muistitiedon kertovan ensisijaisesti tapahtuman merkityksestä kertojalle, ei niinkään itse tapahtumasta. Se ei kuitenkaan sulje pois sitä, ettei sillä olisi asiaperäistä arvoa. Haastattelut paljastavat usein tuntemattomia tapahtumia tai tuntemattomia aspekteja tunnetuista tapahtumista. Muistitietoaineistot kertovat siitä, mitä ihmiset tekivät, mutta

myös siitä, mitä he uskoivat tekevänsä sekä mitä he kerrontatilanteessa ajattelevat tehneensä. Mitä kertoja uskoo tapahtuneen, on yhtä lailla historiallinen fakta kuin se, mitä todella on tapahtunut. Tärkeä tieto saattaakin piillä siinä, mitä kertoja salaa kuin siinä, mitä hän kertoo. Muistin tekemät muutokset ovat suullisen lähteen hyöty, ei sen kyky säilöä mennyt. Väärät todistukset ovat psykologisesti oikeita, ja ne ovat yhtä arvokkaita kuin fakta todellisuudessa. (Portelli 1998, 67–69.) Kalelan mukaan kyse on siitä, mikä asetetaan etusijalle. Onko tärkeää perinteiseen tapaan selvittää, mitä tapahtui vai onko tavoiteltava sen käsittämistä, miksi toinen ihminen ajattelee ja toimii siten kuin tekee. (Kalela 2006, 83.)

Opiskelijoiden näkemystä tarkasteltaessa näyttäisi siltä, että heille on tärkeää selvittää, miten asiat alun perin olivat. Miten haastateltavat esimerkiksi kokivat sodan heti sen päätyttyä, ei niinkään se, miten he nyt jälkikäteen sodasta ajattelevat. Muistitietotutkijat sen sijaan tiedostavat muistitietoon sisältyvän muuttuvaisuuden, eivätkä he vaadi muistitietoaineistoilta niin sanottua alkuperäisyyttä tai ”vääristymien” eliminoimista. Historianopiskelijat ehkä ajattelivat, että kysyessään nykypäivän asioista he saisivat aitoa kokemusta, jota muuttuneet muistot eivät ole vielä päässeet ”vääristämään”. Toinen historianopiskelija kuitenkin myös totesi, ettei haastateltavan tarvitse muistaa tarkkoja päivämääriä vaan kyse on kertojan omasta kokemuksesta.

Kaisu Kortelaisen mukaan muistitieto on rajatonta, ja olemme oppineet kokoamaan ja järjestelemään omaksumaamme tietoa elämäämme ja näkemyksiimme sopiviksi loogisiksi kertomuksiksi siitä, mitä aikaisemmin on tapahtunut, mitä tapahtuu nyt ja miksi tulevaisuus näyttäytyy siltä, kuin se näyttää. Muistitieto myös uusiutuu ja muokkautuu koko ajan. (Kortelainen 2009, 1.) Kaikki kokemamme vaikuttaa näkemykseemme elämästämme, ja siksi myös muistot menneestä muuttuvat sitä mukaan kuin uusia muistoja syntyy. Pirjo Korkiakankaan mukaan haastateltava, joka kertoo esimerkiksi elämäntarinaansa, muokkaa ja konstruoi muistelemaansa ja rakentaa kokemuksellista todellisuuttaan kulloisenkin muistelu- ja kerrontakontekstin mukaan. Muisteltaessa ei kerrota todellisuudesta vaan tuotetaan koetun todellisuuden tulkintoja. (Korkiakangas 2006, 133.)

Kenties historianopiskelijoiden oli vaikea hyväksyä se, ettei muistitietohaastattelussa pyritäkään oikean ja alkuperäisen muiston tai mielipiteen saavuttamiseen. Muistitietotutkijalle aito muisto tai mielipide on se, mitä kertoja itse uskoo kerrontatilanteessa. Muistitietoa muokkaavat kaikki ihmisen kokemat asiat, se ei siten voi olla stabiilia. Esimerkiksi sotamuistot ovat voineet muuttua alkuperäisiä kokemuksia valoisammiksi tai ankeammiksi. Tämä on tietenkin luonnollista, koska koko muu elämä kokemuksineen muokkaa muistoja. Historianopiskelijat ymmärsivät muistitiedon muuttuvan luonteen ja siksi arvottivat nykypäivän asioista kertovat mielipiteet todellisimmiksi.

Käsitykset muistitiedosta ovat vaikuttaneet siihen, miten opiskelijat ovat hahmottaneet kenttätöön. Koska puolet ryhmästä haastatteli vanhempaa sukupolvea, eläkeikäisistä vanhuksiin, ja puolet nuorempaa väestöä, työikäisistä lukiolaisiin, poikkesivat kysymyksemme ja tavoitteemme hiukan toisistaan. Haastateltavien kohderyhmä määritteli osittain ryhmäläisten tavoitteet keruulle. Nuoremmalle väestölle esitetyt kysymykset käsitelivät lähinnä nykyhetkeä, kun taas vanhemman väestön kanssa käsiteltiin koko elämän kattavia muistoja. Kenttätöömme kulki nimellä muistitiedon keruuhanke, mutta nuoremman väestön haastattelijat käsittivät oman keruunsa enemmän nykytiedon keruuksi (Opiskelija1; Opiskelija2). Eräs nuorempaa väestöä haastatellut opiskelija määritteli oman keruunsa etnografiseksi, eikä niinkään muistitiedon keruuksi. Opiskelija kertoi antaneensa haastatteluiden edetä enemmänkin sillä linjalla, mistä haastateltavat ovat itse halunneet puhua. (Opiskelija1.)

Haastatellaa ihmisiä niinku niitä itseään, heille itselleen niinku keskeisistä aiheista, ja sellasista mitkä heillä on sillä hetkellä mielen päällä. Ei niinkään että yritetään niinku luoda sellasta – – kulttuuriperintöä ja tällasta, että – – ois muka joku kokonaisuus. (Opiskelija1.)

– – on tärkeätä saaha niinku tän päivän mieipiteitä. Että mä en niinku aatellu historiallisesti. (Opiskelija2.)

Historianopiskelijat määrittelivät keruuajatuksensa pohjautuvan museologia-ideologialle. Aivan kuten museot tallentavat menneisyyden lisäksi nykyhetkeä, ajateltiin tietoa nykyisyydestä ja menneisyydestä tietyllä tavalla museoesineenä, joka pitää säilöä. Siten myös historianopiskelijat ajattelivat keräävänsä nykypäivää koskevia asioita talteen, ikään kuin tulevaisuuden muistitietona. Toinen historiaopiskelijoista totesi

myös, että on mielekkäämpää kuunnella ja säilöä ihmisten muistoja kuin esineitä (Opiskelija3). Toisen opiskelijan mielestä on erilaista kuunnella jonkun itsensä kertomaa muistelua kuin lukea toisen kirjoittamaa kertomusta samasta asiasta. Silloin se ei enää olisi ensikäden tietoa. (Opiskelija4.) Hänen ajatuksensa muistitiedon keruusta oli hiukan ”alakönnimäinen”:

– – ny ku on alkanu tajuta, että on paljo sellasia haastateltavia, jotka niinku saattaa kuolla huomenna pois, ja jos ei niitä tänää käy haastattelemassa, niin se kattoo se juttu (Opiskelija4).

Toinen historianopiskelija myös totesi, että vanhoja ihmisiä haastatellessaan hän halusi, että se olisi heille mukava kokemus, ettei heitä jäisi harmittamaan jälkikäteen. Opiskelija kertoi itsellään olleen humaani lähestyminen keruuseen. (Opiskelija3.)

– – et kun kävin vaikka siel palvelukodilla niin mie toivon, että mie toin myös vähän jotain iloa niitten mummikoitten ja papikoitten elämään (Opiskelija3).

Osa opiskelijoista kertoi myös antaneensa haastateltavalle mahdollisuuden puhua haluamistaan asioista (Opiskelija1; Opiskelija3; Opiskelija5).

Se mitä haastateltavalla oli sanottavaa oli kaikki tärkeätä, varsinkin jos se oli hänen mielestä mainitsemisen arvosta alun perin. Haastateltava sai kertoa minkä näki tärkeäksi. (Opiskelija5.)

Ne on siinä asiantuntijioita, että mikä täällä on ollu tärkeätä tai muuta. Ku se et mie tuun sanomaan että älä nyt tosta kerro. (Opiskelija3.)

Eräässä haastattelussa voi myös kuulla haastattelijan toteavan, että haastattelussa voidaan edetä vapaamuotoisesti (KSMA CD 12/2:18):

– – ihan tota, voidaan puhua hyvin vapaasti, että mikä on, sellasia aiheita mistä on mielenkiintoista puhua, ja tota, voiaan tosiaan lähtee, niinku, liikkeelle vähä muisteluistaki, mutta tota...

Litteraatioita tarkastellessani huomasin, ettei valmiita haastattelukysymyksiä ole orjallisesti esitetty haastateltaville. Haastateltavista riippuen on joitakin asioita käsitelty enemmän ja jotkin asiat jätetty käsittelemättä. Nuoremman väestön haastatteluissa on pääpaino ollut nykyajassa. Koska osa haastateltavista oli yrittäjiä, on haastatteluissa usein eniten käsitelty heidän työtään. Kahden opiskelijan haastatteluissa on kuitenkin

tullut esille myös lapsuus, esimerkiksi lapsuusajan harrastukset ja koulunkäynti. Yksi haastateltava on jättänyt lapsuuden ja nuoruuden asiat käsittelemättä. (Muistiinpanot.)

Vanhempaa väestöä haastatelleiden opiskelijoiden haastattelujen sisällöt erosivat hiukan. Toisen opiskelijan haastateltavista osa ei ollut syntyperäisiä lapualaisia, jolloin lapsuutta ja nuoruutta koskevia asioita ei ole välttämättä käsitelty. Haastattelu on usein alkanut ajasta, jolloin haastateltava on muuttanut Lapualle. Tämän opiskelijan haastatteluissa on paljon keskitytty haastateltavan työhön tai harrastuksiin sekä yleisiin teemoihin kuten herännäisyyteen tai lapualaisuuteen. Syntyperäisten lapualaisten haastatteluissa on käsitelty enemmän myös lapsuutta ja sota-ajan muistoja. Toisen vanhempaa väestöä haastatelleen opiskelijan haastatteluissa on usein käsitelty lähinnä haastateltavien lapsuusmuistoja tai sota-aikaa. Nykyaikaa koskevat kysymykset ovat jääneet vähemmälle tai kokonaan käsittelemättä. (Muistiinpanot.)

Haastatteluista havaitsin, että ryhmämme oli osannut mielestäni taitavasti ottaa huomioon muun muassa haastateltavansa iän, elämäntilanteen ja ammatin. Esimerkiksi lukiolaisilta on osattu kysellä nuorisolle sopivia kysymyksiä kuten vapaa-ajanvietosta ja koulun traditioista ja juhlista (KSMA CD 12/2:13). Nuorelta äidiltä on kysytty hänen elämäntilanteensa huomioon ottaen sopivia kysymyksiä kuten lasten kasvatuksesta Lapualla (KSMA CD 12/2:30). Työelämässä mukana olleilta on kyselty työstä tai kehityksen tuomista työn muutoksista (KSMA CD 12/2:26; KSMA CD 12/2:24). Kun haastattelukysymyksiämme¹¹ vertaa vuoden 1970-luvun perinteenkeruun teemoihin, voi huomata, että keruussa on tapahtunut muutos. Kenttätyössämme keräsimme muistitietoa yksilöiden omista kokemuksista ja elämästä. Haastattelut sisälsivät myös ajankohtaisia ja nykypäivän asioita koskevia asioita, kuten arjen sujuminen Lapualla, harrastukset ja vapaa-aika, mielipiteet asuinympäristöstä, Lapuan keskustasta ja palveluista. Ala-Könnin keruiden aiheet eivät poikkeuksia lukuun ottamatta käsitelleet haastateltavien omakohtaisia kokemuksia, eikä haastatteluissa huomioitu sen ajan arkea. Tarkoituksena oli kerätä mahdollisimman vanhaa perinnettä, kuten esimerkiksi tietoa vanhoista hääperinteistä tai kertomuksia kansalaissodasta.

¹¹ Katso liitteet. Nuoremman väestön haastattelijoiden oli kaksi kysymyslistaa, jotka hieman erosivat toisistaan.

Osalla opiskelijoista oli enemmän aikaisempaa kokemusta haastatteluiden tekemisestä kuin toisilla. Vain yksi opiskelija ilmoitti, ettei hänellä juurikaan ollut aiempaa haastattelukokemusta. (Muistiinpanot.) Aikaisempi haastattelukokemus voi antaa luottamusta itseensä haastattelijana. Välttämättä ei tarvitse nojautua kysymyslistaan, kun oppii tekemään jatkokysymyksiä luontevasti. Haastattelutilanne myös muuttuu siten keskustelevämmäksi ja luontevämmäksi. Helena Ruotsalan mielestä hyväksi haastattelijaksi ja kenttätötekijäksi tullaan oppimalla. Usein luullaan, että kaikki osaavat haastatella ja että se on helppoa. Haastattelussa haastattelija on usein oppilaan roolissa, mutta toisinaan haastattelut voivat olla tasavertaisia keskustelutilanteita, joissa molemmat vaihtavat kokemuksiaan ja ajatuksiaan. (Ruotsala 2005, 67.)

Omassa kenttätöössämme haastattelijat olivat enemmänkin kuulijoina kuin keskustelijoina. Tämä saattoi johtua siitä, että käsiteltävät asiat eivät välttämättä olleet sellaisia, joista haastattelijoilla olisi ollut omakohtaisia kokemuksia. Haastattelijat eivät myöskään ehkä halunneet omia näkemyksiään arkistoitavan. Mikäli haastattelut olisivat tulleet haastattelijoiden omaan käyttöön, olisivat haastattelut ehkä sisältäneetkin enemmän keskustelua ja haastattelijoiden omia kokemuksia ja mielipiteitä. Kuitenkin jotkut haastattelijat saattoivat kertoa myös itsestään haastattelun aikana, kuten seuraavassa esimerkissä (KSMA CD 12/2:21):

Mites tossa historiassa, onks teillä joku semmonen, niinku lahjakkaammille oppilaille, jotka on kiinnostunu, mitään kerhoo tai semmosta?

Ei, ei oo kyllä.

Omassa lukiossa oli sillon aikanaan, iteki olin siin.

Koska sä oot päässy?

Mä oon 2009 päässy.

Joo, mistä päin?

Pieksämäeltä.

6.2.Voi me ymmärretään toisiamme sitte vaikka kuinka hienosti – Kotikentällä

Kentällä koin lapualaisten lähestymisen helpoksi. Entisenä naapurikuntalaisena minun ei ollut vaikea ymmärtää heidän mentaliteettiaan. Lähes kaikille haastateltavilleni kerroin olevani kotoisin Nurmosta, joko kysyttäessä tai muutoin. Kertoessani olevani Nurmosta yksi haastateltavistani totesikin ”Voit me ymmärretään toisiamme sitte vaikka

kuinka hienosti” (KSMA CD 12/2:1). Eteläpohjalainen mentaliteetti näkyi esimerkiksi siinä, ettei minulla ollut vaikeuksia ymmärtää lapualaisten huumoria. Toisaalta koen, että koska olen asunut jo muutaman vuoden poissa Etelä-Pohjanmaalta, ei minulla ollut vaikeuksia ottaa etäisyyttä eteläpohjalaiseen kulttuuriin.

Koen eteläpohjalaiset juureni vahvana osana identiteettiäni ja ymmärrän lapualaisten vahvan kotiseutuylpeyden. Myös käytännön asioissa paikallisuudestani oli hyötyä, sillä ymmärsin murteen ja tiesin paikkakunnat, joista kulloinkin lapualaisten kanssa oli puhetta. Paikallispolitiikkaakin tunsin sen verran, että tiesin, mitä lapualaisille merkitsisi mahdollinen kuntaliitos Seinäjoen kanssa. Haastatteluita kuunnellessa voikin aistia ja suorastaan myös kuulla oma kantani kuntaliitoksesta Seinäjoen kanssa. Aihe ei jätä kylmäksi ketään eteläpohjalaista. En kokenut eteläpohjalaisuudestani olleen harmia haastatteluja tehdessä.

Toisin oli lapualaissyntyisen opiskelijan laita. Ennen kenttätyötä hän oli olettanut että lapualaiset kertoisivat lapualaiselle enemmän, mutta kenttätyön aikana hänestä oli alkanut tuntua, että lapualaiset kertovat mieluummin ulkopaikkakuntalaiselle ajatuksistaan (Opiskelija4).

Mulle jäi niinku sellanen olo, että eikö nää vaa halua kertoa, vai olettaako ne että mä tiedän sen. Mä oon kyllä yrittäny niille sanoa sitäki että että kertokaa mulle niinku mä en olisi lapualaanen. Musta vaa tuntuu, tai mulle jäi itelle sellanen olo, että se vaikuttaa, se että mä oon lapualainen, että ne ei kerro mulle silleen. (Opiskelija4.)

Hänestä tuntui, etteivät lapualaiset kertoneet hänelle kaikkea, sillä he tietysti olleet opiskelijamme olevan perillä Lapuan asioista ja lapualaisuudesta ja kokivat siten ehkä tarpeettomaksi kertoa tiettyjä asioita (Opiskelija4). Vaikka lapualaisten olisikin ollut helppoa kertoa toiselle lapualaiselle muistoistaan, he saattoivat jättää kertomatta sellaisia asioita, joita olleet myös haastattelijan muistavan ja tietävän. Jos opiskelija esimerkiksi pyysi haastateltaviaan määrittelemään lapualaisuutta, olivat vastaukset suppeita. Hän pohti sen todennäköisesti johtuneen siitä, etteivät lapualaiset kehu itseään toisilleen vaan ulkopuolisille. Opiskelija epäili olevansa hiukan liian lähellä, jotta hänelle olisi uskallettu kertoa kaikesta. (Opiskelija4.) Myös eräs toinen opiskelija pohti,

että toiselle lapualaiselle voi olla vaikea kertoa negatiiviseksi kokemistaan asioista, sillä pelkona voi olla, miten toinen reagoi siihen (Opiskelija2).

Tiettyyn kulttuuriin syntynyt ja siinä kasvanut jäsen omaa sellaista kulttuurista kompetenssia, joka puuttuu ulkopuolisilta. Siitä, että tuntee asian entuudestaan, on sekä haittaa että hyötyä. Haastattelija tulkitsee saamiaan tietoja oman viitekehänsä perusteella ja tekee tiedonhankinnassa sen mukaisia valintoja, kuten esimerkiksi esittäessään täydentäviä kysymyksiä. Saman kulttuurin jäsenelle saatetaan usein kertoa sellaista, jota ei ulkopuoliselle paljasteta. Toisaalta saman kulttuurin jäsenelle ei aina kerrota sellaista, mitä voidaan kertoa ulkopuoliselle haastattelijalle. (Ruotsala 2005, 68.)

Joitakin asioita on siten helpompi kertoa ulkopuoliselle ja vieraille kuin oman yhteisön tutulle jäsenelle. Mietin, olisivatko lapualaiset haastateltavat hieman jopa arastelleet lapualaista opiskelijaa. Ehkä lapualaiselle haastattelijalle oli vaikeampaa kertoa esimerkiksi lapualaisuudesta siksi, että haastateltavat pelkäsivät kertovansa jollain tapaa ”väärin”. Toinen lapualainen saattaisikin tietää asian paremmin kuin itse. Lapualainen opiskelija oli ehkä lapualaisten haastateltavien silmissä liian sisäpiiriläinen. Minut taas koettiin ehkä tarpeeksi tuttuna, mutta sen verran ulkopuolisena, että minulle mieluusti kerrottiin Lapuasta, josta en tietysti naapurikuntalaisena niin paljon tiennyt.

Toisaalta tähän lapualaisten puhumattomuuteen saattoi vaikuttaa myös se, kuinka hyvin he tunsivat lapualaisen opiskelijan entuudestaan. Myös hänen aikaisempi toimittajan roolinsa Lapuan Sanomissa, joka oli varmasti vielä lapualaisten muistissa, saattoi vaikuttaa haastattelutilanteessa. Kenties entiselle toimittajalle ei haluttukaan kertoa kaikkea.

Vaikuttaako siihen se että mä oon näitä tai nämä ihmiset tuntoo, en mä oo kaikkia haastatellu ikään mutta niinku et nämä ihmiset tuntee mut Sanomista, koska mun nimi on siellä ollu monta vuotta niin sitte ne niinku sillee varmaa. En mä tiä onko siinä sitte sekin ettei ne tiä oikeen et miten ne muhun nyt suhtautuis, ku en mä nyt ollukkaa Lapuan Sanomissa sitte. (Opiskelija4.)

Lapualaisuudesta oli kuitenkin hyötyä opiskelijalle siinä, että hänellä oli paikallista perustietoa. Hän tuntee Lapuan, joten saattoi pohjatietoihinsa nojautuen keksiä kysymyksiä tapahtumista, mistä meillä muilla opiskelijoilla ei ollut tietoa. (Opiskelija4.)

Joistakin kuuntelemistani haastatteluista käy ilmi, että lapualaissyntyinen opiskelija on entuudestaan tuntenut haastateltavansa, kuten seuraavassa esimerkissä (KSMA CD 12/2:9):

No kyllä siis muakin rupes naurattamaan kun mä soitin sulle pari viikkoa sitten ja sä sanoot heti, että kummoon niin kiireinen että ei kerkiä – –. [naurahtavat] Niin mä nauroon että ei se oo yhtään hirastunu se Aino vaikka ei oo sitä hetkeen nähänykkään.

Tutuilta haastateltavilta täytyi myös kysyä sellaisia perusasioita, jotka opiskelija jo entuudestaan tiesi, kuten seuraavassa haastattelussa (KSMA CD 12/2:16):

Kertokaas ny muuten tähän välihin mä ny periaattees sen tiäränkin mutta mitä te ootta niin ku elämäntyöksenne tehenny kumpiki?

Joissakin haastatteluissa opiskelija tuo myös esille paikkakuntalaisuutensa (KSMA CD 12/2:16):

– – ku mä oon itte Ruhaasta kotoosin niin mä tiärän että ruhalaaset ajatteloo niin ku valtavirran lapualaasuuresta aina vähä jotakin muuta.

Kotikentällä työskennellessä voi joutua kyselemään haastateltavilleen itsestäänselvyyksiä, joita he olettavat haastattelijan jo tietävän. Toisinaan sisäryhmäläisyys voi estää ”tyhmien” kysymysten esittämisen, jotka usein ovat niitä hedelmällisimpiä. Tutkija, jolla ei ole riittävää etukäteisinformaatiota tutkittavasta tutkimuskohteesta, voi myös tietämättömyydellään ärsyttää haastateltaviaan. (Ruotsala 2005, 68.) Tutun haastattelijan ei oleteta kysyvän asioita, joista tämän tiedetään jo olevan tietoinen. ”Itsestään selvät” kysymykset voivat siten jopa hämmentää haastateltavia.

Päivikki Suojanen kirjoittaa artikkelissaan *Työkaluna tutkijan persoona*, että läheisen kulttuuri-ilmion tutkiminen vaatii ainakin hetkeksi ulkopuolisen näkökulman hankintaa ja hallintaa. Tutkijan tulisi etäännyttää tuttu kulttuuri, tehdä kokonaan uusia kysymyksiä ja kyseenalaistaa. Jo ennen kentälle lähtöä tulee usein valinneeksi tietyt käsitteet ja ennako-oletukset enemmän tai vähemmän tietoisesti, vaikka pyrkisikin kartoittamaan

tutkittavien ajatustapoja. (Suojaanen 1997, 154–155.) Ehkä lapualaisella opiskelijalla oli muistitiedon keruusta odotuksia, jotka eivät kentällä täytyneekään. Opiskelijalla itsellään oli ehkä tietynlaisia näkemyksiä lapualaisesta perinteestä ja kulttuurista, jotka eivät kentällä saaneet vastakaikua. Haastateltavat eivät siten tuottaneet sellaista aineistoa ja kuvaa lapualaisuudesta, mitä opiskelija oli odottanut.

Opiskelija myös kertoi, että oli aiemmin haastatellut erästä haastateltavaansa Lapuan Sanomiin, ja tuolloin haastateltava oli kertonut esimerkiksi sotamuistoistaan runsassanaisesti. Haastatellessaan uudelleen samaa henkilöä sotamuistot ohitettiin nopeasti:

Moon käyny saman keskustelun lähestulkoon hänen kans kolme vuotta sitte ku hän täytti yheksänkymmentä ja me puhuttiin sillo neljätuntia. Ja se puhu sillo kaks tuntia siitä niinku kokemuksesta ku se on ollu rintamalla ku se on käyny koko talvisodan ja meni jatkosotaan eikä menny sitte kauan ku se haavottu. – – Nii nyt se sivuutti sen viides minuutis sen jutun. – – mä meinasin niinku oikeesti kysyy siltä että onko susta vaa tullu niin vanha, ettei sua kiinnosta puhua tästä enää. – – Mutta nyt oli justiin sellanen että et se puhuu mulle nyt niinku sillee niinku et se halua jättää tietyt asiat pois. (Opiskelija4.)

Voi olla, että sanomalehtihaastattelu koettiin eriarvoisempana kuin haastattelu, joka arkistoitaisiin tutkimuskäyttöön. Opiskelijan kertomasta esimerkistä voi huomata, etteivät muistelijat ole passiivisia muistojen tuottamisen suhteen, vaan he itse määräävät, mitä haluavat missäkin tilanteessa kertoa tai mitä pitävät kertomisen arvoisena (Fingerroos 2003, 204–205).

6.3. Menin jututtamaan karjalaiseen tapaan – Haastattelutilanteet

Etukäteen ei voi arvata, millaiseksi haastattelutilanne muodostuu ja millainen haastateltava on. Perinteentutkija Elina Makkosen mielestä haastattelussa tapahtuvan kohtaamisen lähtökohtana ovat lähes poikkeuksetta tutkijan toiveet ja odotukset. Vaikka muistelu olisikin melko vapaata, toimintaa ohjaa tutkija-haastattelija, joka yleensä toivoo haastateltavan kertovan tietyistä aiheista. (Makkonen 2009, 40.)

Myös Outi Fingerroos (2003) kirjoittaa artikkelissaan *Karjalainen – heimolainen vai uusheimolainen?*, että haastattelutilanteen ymmärretään olevan prosessi, jossa tutkija määrää, millaista tietoa tuotetaan. Haastattelu käsitetään siten tutkijavetoiseksi vuorovaikutustilanteeksi, joka vain ideaalitapauksissa voi olla tasavertaista dialogia. Fingerroos on kuitenkin omissa haastatteluissaan kokenut, että haastateltavat ovat käyttäneet primaarialogissa valtaa jopa haastattelijan yli. Haastattelun ei siten tarvitse olla vallankäytön suhteen vain yksisuuntainen prosessi. Fingerroos pitää haastattelutilannetta dialogisena, vastavuoroisuuteen perustuvana keskustelutilanteena, jossa haastattelijä ja haastateltavat yhdessä tuottavat muistitietoa. Fingerroos ei näe haastateltavia passiivisina objekteina vaan haastattelun kulkuun ja kerättävän tiedon sisältöön aktiivisesti vaikuttavina subjekteina. Fingerroosin haastateltavilla oman perinteensä asiantuntijoina oli jopa toisinaan välillä etulyöntiasema haastattelussa. Haastateltavat ohjasivat ja opettivat haastattelijaa ja testasivat tämän paikallistuntemusta ja eläytymiskykyä. He myös johdattelivat keskustelua tiettyyn suuntaan, valitsivat puheenaiheita ja esittivät kysymyksiä. (Fingerroos 2003, 204.)

Myös kenttätyöryhmä koki että, haastattelijä voi jäädä haastattelussa myös täysin sivurooliin, mikäli haastateltava on puhelias. Esimerkiksi yhdessä keruukertomuksessa (KSMA CD 12/2:16) haastattelijä kertoo, että hänen osuutensa jäi haastattelussa vähälle. Haastateltavina on ollut kaksi saman kylän iäkästä miestä. Kuunneltuani haastattelua havaitsinkin, että haastateltavat ovat keskenään muistelleet ja tarinoineet, jolloin haastattelijan lisäkysymyksille ei ole jäänyt paljonkaan tilaa tai niille ei ole välttämättä ollut edes tarvetta. Jotkut haastateltavat saattavat myös olla tottuneita esiintymään ja puhumaan, mikä voi vaikuttaa haastattelun sujumiseen. Esimerkiksi eräässä keruukertomuksessa (KSMA CD 12/2:27) haastattelijä kertoo, että ”haastateltava vaikutti tottuneelta puhujalta ja otti varsin aktiivisen ja oma-aloitteisen roolin haastattelussa”. Haastattelu alkaakin haastateltavan sanoin ” No niin, [nimi poistettu] kertoo elämästään.” Aloitus on kuin tarinasta, ja haastateltava vaikuttaa siltä, että on hyvin valmistautunut haastattelutilanteeseen. Kaikki haastateltavat eivät välttämättä tarvitse kysymystä ottaakseen vastuun kertomisesta, mutta on myös haastateltavia, joille haastattelu tarkoittaa kysymyksiin vastaamista. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 212.)

Haastattelijoilla saattoi olla vaikeaa pysyä ”skarppina” haastattellessaan puheliaita ihmisiä (Opiskelija1; Opiskelija4). Heidän haastattelemisensa koettiin myös uuvuttavana (Opiskelija3). Tällaiset haastateltavat eksyivät herkemmin muistoihin, jotka eivät millään tavalla liittyneet Lapuaan ja keruun teemoihin. Historianopiskelijat kokivat ongelmaksi muistelut, jotka koskivat esimerkiksi aikaa ennen haastateltavan Lapualle muuttoa tai muistoja ulkomaanmatkoista, mutta myös kertomukset, jotka käsittelivät teemoja opiskelijoiden mielestä liian henkilökohtaisella tasolla. Opiskelijat yrittivät kuunnella tarkkaavaisesti haastateltaviaan, jotta pystyivät tilaisuuden tullen ohjaamaan haastateltavaa takaisin haastatteluteemoihin ja Lapuaa koskeviin muistoihin. Opiskelijat pyrkivät johdattamaan haastateltavia kertomaan yleisellä tasolla Lapuaan liittyvistä muistoista. (Opiskelija3; Opiskelija4.)

Mulla on tullu just se ongelma, että välillä on joutunu miettiin oikeesti, niin sä puhut nyt siitä Reisjärvestä, mistä sä oot kotosin, mutta niinku, että koska me päästään sinne Lapualle? (Opiskelija4).

Ja sitte ku se helposti lähtee, että on semmoset tietyt jutut, mistä [haastateltava] haluais puhua vaikka kuinka paljon, mitkä ei välttämättä nyt liity ihan just tähän näin mitä, ku täs ei oo kyse henkilöhaastattelusta kuitenkaan. Niin tavallaan et sitte saaha sinne sitte yleisempää. Et sitte tavallaa joutuu siihen väliin heti ku tulee semmonen tilaisuus, et ku pitää tavallaan hyökätä siihen ja olla joku kysymys valmiina, mikä vähän liittyy siihen, tai joku tarkentava tai yleensä yleistäviä. Et yleensä ku se on menny siihen, et sitte [haastateltava] selittää jostain omasta metsäretkestään Romaniaan. Niin tavallaan siihen johonki väliin, niin että Lapualla on ollu paljo järjestötoimintaa. Ja että mistäs tää kertoo? (Opiskelija3.)

Seuraavassa esimerkissä (KSMA CD 12/2:27) haastatteliija yrittääkin johdattaa haastateltavaa kertomaan yhdistyksistä yleisellä tasolla. Haastateltava kuitenkin jatkaa kertomalla asiasta omasta tai läheistensä näkökulmasta.

Meillä on kummipoika siellä Saksassa. Se on hyvin vilkas toiminta. Sitten on Suomi-Unkari seurassa Liisa mukana, mä en oo näissä yhdistyksissä, muuta kun takapiruna mukana.

Onko Lapualla paljon yhdistyksiä?

No Liisahan on ollut sekakuorossa -54 lähtien, ei kun -75 lähtien.

Johanna Ruusuvoori ja Liisa Tiittula kirjoittavat artikkelissaan *Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus* haastateltavien olevan usein kiinni omissa kokemuksissaan ja

välittömästi omaan elämäänsä liittyvissä yksittäisissä tapahtumissa. Haastattelija sen sijaan liikkuu yleisellä tasolla. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 37.) Haastattelukysymykset oli pääosin muotoiltu koskemaan henkilökohtaisia kokemuksia, joten haastateltavat harvemmin kertoivat haastatteluteemoista yleisellä tasolla. Kuuntelemieni haastatteluiden perusteella lapualaisille haastateltaville tuntui olleen helpompaa käsitellä haastattelukysymyksiä omien kokemusten ja elämän kannalta, mikä tietysti on muistitietohaastattelussa oleellistakin. (Muistiinpanot.)

Yhden opiskelijan kokemus haastatteluista sen sijaan oli päinvastainen. Hänen mielestään haastatteluissa tuli hyvin vähän henkilökohtaisia kokemuksia esille:

Mulla on just päinvastanen ongelma, että mulla on tuota niin yleisiä että niinku niissä tarvis olla jotain henkilöstä ittestääkin (Opiskelija1).

Opiskelijan haastateltavista osa oli yrittäjiä, jolloin haastatteluissa onkin käsitelty suurimmaksi osaksi työelämää koskevia asioita. Tällöin henkilökohtainen elämä on jäänyt vähemmälle. Opiskelija myös kertoi eräästä haastattelustaan, joka ei ollut sujunut odotusten mukaisesti. Yrittäjänä työskentelevä haastateltava ei ollut halukas puhumaan yrittämisestä ja oli ihmetellyt, kun haastattelussa esitettiin yksityiselämää koskevia kysymyksiä. Syyksi opiskelija epäili aluksi sitä, että haastateltava oli kenties odottanut erilaista haastattelua. Haastattelun lopussa kuitenkin selvisi, että haastateltavalla oli ollut jostain aikaisemmasta haastatteluun osallistumisesta ikäviä kokemuksia, kun luottamukselliset asiat olivatkin tulleet julkiseksi. (Kenttätyöpäiväkirja; Opiskelija1.) Haastateltavan aikaisemmat kokemukset voivat siten myös merkittävästi vaikuttaa haastattelun sujumiseen.

Refleksiivisestä etnografiasta kirjoittanut Charlotte Aull Davies muistuttaa, että etnografisen haastattelun tarkoituksena on löytää erilaisia tulkintoja, eikä sen sijaan etsiä yhtenäisiä vastauksia, jotka voidaan tilastollisesti yleistää. Hyvän haastattelijan on oltava avoin sille mahdollisuudelle, ettei haastateltava halua tai pysty kertomaan asiasta siinä mielessä, mitä tutkija ehdottaa (Davies 1999, 109, 112). Alessandro Portellin mukaan haastateltavat saattavat kertoa sen, mitä he uskovat haastattelijan tahtovan kuulla. Haastattelijan täytyy hyväksyä haastateltava ja antaa yksityisyys kertoa, mitä hän haluaa sen sijaan, mitä tutkija haluaa kuulla. (Portelli 1998, 71.) Meidän

kenttätyössämme tilaajana oli Lapuan kaupunki, joten meidän tuli huomioida haastatteluissamme myös tilaajan toiveet keruusta.

Pitää kuitenkin sillee miettiä ku tää on kuitenkin tilaustyö, et tää ei oo mikään yleishaastattelu ja sillee (Opiskelija3).

Haastattelijat yrittivät antaa haastateltaville vapauden puhua asioista, jotka heitä itseään puhuttelivat, mutta myös huomioida, että kenttätyön tavoitteet täyttyvät. Nykyisin yliopistojen suorittamat aineistonkeruut ja tutkimukset ovat usein tilaajalähtöisiä. Armi Pekkalan mukaan tutkija ei tee työtään arvotyhjiössä, vaan valintojamme ohjaavat arvot ja velvollisuutemme. Taloudelliset tulokset ovat nousseet myös yliopistoissa arvoksi, johon tieteen tekeminen on yhä tiukemmin sidoksissa. Taloudelliset paineet voivat vaikuttaa yksittäisten tutkijoiden toimintaan ja erityisesti heidän toimintansa eettisyyteen. (Pekkala 2003, 88.) Aineistonkeruuta suorittavan opiskelijan on siten huomioitava myös keruun rahoittajan toiveet. Meidän keruussamme ei tiukkoja rajoituksia haastatteluteemojen suhteen ollut, mutta oli kuitenkin huomioitava, että keruuteemat jossain määrin liittyvät Lapuaan, sillä lapualaista muistitietoa olimme tallentamassa.

Kenttätyön jälkeen eräs opiskelija totesi, että mikäli haastattelut tehtäisiin uudestaan, hän kysyisi tarkempia ja suurempia kysymyksiä (Kenttätyöpäiväkirja; Opiskelija4). Osa opiskelijoista ohjailisi rohkeammin haastateltaviaan haastattelutilanteessa (Kenttätyöpäiväkirja; Opiskelija2; Opiskelija3; Opiskelija4). Yhden opiskelijan mukaan haastatteluista saattaisi saada enemmän ”irti”, mikäli haastatteluteemat olisivat selkeämmät (Kenttätyöpäiväkirja; Opiskelija3). Eräs opiskelija mietti myös, tarvitsisiko kaikkia haastatteluteemoja käsitellä kaikkien haastateltavien kanssa. Jollakin haastateltavalla voisi kuitenkin olla paljon mielenkiintoista kerrottavaa sellaisista teemoista, joita ei ole aiottu kysyä häneltä, jolloin tiukasti rajatut teemat eivät välttämättä olisikaan hyvä idea. (Kenttätyöpäiväkirja; Opiskelija4.)

Opiskelijoiden mietteet haastateltavien ohjailusta ja valittujen haastatteluteemojen kohdistamisesta tietyille haastateltaville lähenee mielestäni Erkki Ala-Könnin kenttätöiden keruuideologiaa. Ala-Könnin kenttätöissä haastateltavien oletettiin olevan tietyn spesialiteetin edustajia, ja heitä myös haastateltiin useimmiten vain tästä yhdestä

teema-alueesta, joka saattoi olla esimerkiksi kunnallispolitiikka¹². Haasteltavia ei huomioitu moniulotteisina ihmisinä, joiden elämä muodostuu erilaisista kokemuksista ja tapahtumista. Tiukasti rajatut teema-alueet ja kysymykset eivät palvele muistitietokeruuta. Rajatut kysymykset eivät välttämättä edistä haastateltavien yhteistyöhalua, sillä haastateltavilla on myös valtaa, mitä he haluavat kertoa haastattelijalle.

Tutkimuksen kannalta merkittäviä kulttuurisia tekijöitä ovat muun muassa sekä tutkijan että tutkittavan pukeutuminen, ihonväri, ikä, sukupuoli sekä sosiaalinen asema (Ruotsala 2005, 53). Sosiaaliantropologi Anna Rastaa mukaan on vaikea kuvitella haastattelutilannetta, jossa ei olisi minkäänlaisia haastattelijan ja haastateltavan välisiä eroja. Ne eivät välttämättä näy haastattelijan ja haastateltavan kohtaamisessa tai ne voivat näyttäytyä, mutta eivät osoittaudu merkityksellisiksi suhteessa haastattelun kulkuun ja tavoitteiden saavuttamiseen. (Rastas 2005, 92.) Elina Makkosen mukaan muun muassa tutkijan ikä voi vaikuttaa muistelupuheeseen (Makkonen 2009, 98). Toisaalta itse huomasin, etteivät etenkin vanhemmat ihmiset välttämättä osaa arvioida nuorempien ihmisten ikää. Ainakin yksi haastateltavani arveli minunkin muistavan Lapuan patruunatehtaan räjähdysten vuodelta 1976, vaikka olenkin syntynyt noin kymmenen vuotta myöhemmin kyseisestä tapahtumasta. Toki virhe ei ollut merkittävän suuri. Haastateltavan ikä voi kuitenkin vaikuttaa siihen, miten haastattelijä suhtautuu haastateltavaansa. Yksi opiskelijoista pohti, kuinka hänellä, nuorella naisella, voisi olla auktoriteettia puheliaaseen 80-vuotiaaseen mieheen, vaikka hänen tulisi olla se, joka johtaa keskustelua tiettyihin suuntiin. Kunnioitus vanhempaa ihmistä kohtaan voi rajoittaa haastattelijan mahdollisuuksia ohjata keskustelua. (Opiskelija3.)

Ja nuoret ihmiset ei toisaalta, niillä ei ehkä oo samanlaista itsetietosuutta, useestikkaan. Että ne lähtis sellaaseen ihan jorisemaan, tai ne jollain tavalla niinku ennemmin kysyy sitä että mitä sinä haluat. (Opiskelija3.)

Opiskelija myös totesi, että saattaisi suhtautua eri tavalla haastatteluun, mikäli haastateltava olisi joku toinen:

– – jos mie menisin just jututtamaan vaikka jotai yrittäjää tai... Vaikka tottakai haluaisin että se olis positiivinen kokemus. – – Voisin olla jollain

¹² Katso luku 4.5.

tavalla ehkä haastavampikin. – – Ennemmin niinku kaivaa tai sillee olla ärheä, kysyä ehkä provosoivia kysymyksiä tai muuta. (Opiskelija3.)

Näin ollen haastattelun kannalta voi olla merkittävää, kuka haastateltavana on. Esimerkiksi vanhempaa haastateltavaa kohtaan voi olla erilainen suhtautuminen kuin vaikkapa teini-ikäiseen haastateltavaan. Eräs opiskelija totesi, että samankaltaisuus haastateltavan kanssa helpotti haastattelun tekemistä. Vaikka opiskelija ja haastateltava edustivat eri sukupolvia, sopivat heidän kemiansa niin sanotusti yhteen. (Kenttätyöpäiväkirja; Opiskelija2.) Haastateltavan ja haastattelijan sama sukupuoli ja ikä näyttävät usein samankaltaisten kokemusten tuottamana samanmielisyytenä sekä mahdollisuutena puhua tietyistä asioista määrättyllä tavalla. Sama sukupuoli voi edesauttaa myös sellaista avoimuutta, mikä tuottaa muistelupuhetta hyvin aroistakin asioista. Anna Rastas on esimerkiksi omissa nuorten parissa tehdyissä haastatteluissa huomannut, kuinka vitsailut ja yhdessä nauramiset keskittyvät selvästi tyttöjen ja naisten haastatteluihin. (Rastas 2005, 92.)

Samanikäisen ja samanlaisen kokemuspöörin omaavan ihmisen reaktion osaa arvioida paremmin, mikä helpottaa myös vaikeiden aiheiden esiin tuomista. Kun haastattelija ei tunne haastateltavansa ajatusmaailmaa ja jos heidän keskinäinen vuorovaikutuksensa on kankeaa, haastattelija saattaa varmuuden vuoksi välttää aiheita, joiden epäilee olevan iäkkäälle ihmiselle hankalia. Nuoremman haastattelijan voi olla vaikea arvioida, mikä on arka tai hankala aihe iäkkäälle haastateltavalle. (Lumme-Sandt 2005, 142–143.) Haastatteluista tehdessään opiskelijat eivät ole välttämättä mielellään halunneet kysyä tietyistä asioista. Yksi opiskelijoista koki vaikeaksi kysyä Lapuan patruunatehtaan onnettomuudesta etenkin silloin, jos tiesi haastateltavan tunteneen jonkun onnettomuudessa kuolleista (Opiskelija5). Kaksi opiskelijaa kertoi, etteivät mielellään kyselleet enempää perhetaustoista (Opiskelija3; Opiskelija4), sillä esimerkiksi leskeksi jääneelle tai lapsensa menettäneelle sellaiset kysymykset eivät olisi helppoja (Opiskelija3). Perhetaustasta on voitu myös kysyä, mutta keskustelua ei ole jatkettu enempää, kuin mitä haastateltava on itse halunnut kertoa (Opiskelija1; Opiskelija4). Ehkä haastateltavan perhetaustoista kyselemistä pidettiin liian henkilökohtaisena ja utelevana.

– – en oo kysyny oikeestaan mitään siinä alussa perhetaustaa tai muuta. Että oon tainnu kysyä sitte lapsuuden perheestä ja sitte siitä on lähdetty

menemään. Mutta se on jotenkin mun mielestä ikävä alotuskin että, selittää sitä että olin naimisissa ja jäin leskeksi ja sellasta. (Opiskelija3.)

Mä oon vissiin jokasessa haastattelussa kysyny, että on onko perhettä. Ja sitte niinku, en varmaankaan siitä oo muuta kysynykkää. Ja sitte joku haluaa kertoa tarkemmin ja joku ei. (Opiskelija1.)

Eräässä haastattelussa (KSMA CD 12/2:9) voikin kuulla, kuinka haastattelija kyselee hieman arasti haastateltavan perheestä:

Tuota, haluatko puhua tai kertoa että ketä kuuluu perheeseen? Vai jätetäänkö vo voidaan toki jättää...

Sosiaaligerontologi Kirsi Lumme-Sandtin mukaan haastattelijan suhtautuminen esimerkiksi sairauksiin, menetyksiin ja suruihin voi erota paljon vanhojen ihmisten asioille ja kokemuksille antamista merkityksistä. Asiat, jotka nuoret kokevat vaikeiksi, eivät välttämättä ole vanhoille ihmisille vaikeita tai ahdistavia kerrottavia. ”Vaikeista asioista puhuminen voi ahdistaa enemmän haastattelijaa kuin haastateltavaa.” Haastateltavan kokemukset eivät aina ole myöskään suhteessa siihen, millaisia tuntemuksia ne haastattelijassa aiheuttavat. Ajallinen etäisyys tapahtumiin on usein antanut mahdollisuuden käsitellä näitä kokemuksia ja muodostaa niistä tarinoita. Kipeät kokemukset on usein jo työstetty osaksi elämän kokonaisuutta. (Lumme-Sandt 2005, 139.) Haastateltavan ja haastattelijan ikäero voi myös siten vaikuttaa siihen, millaisia kysymyksiä haastateltavalle ”uskalletaan” esittää. Perheestä ei mielellään tehty kysymyksiä, mutta erään opiskelijan mukaan vanhojen ihmisten kanssa saatettiin jäädä varsinaisen haastattelun jälkeen keskustelemaan esimerkiksi haastateltavan lapsenlapsista (Kenttätöyöpäiväkirja; Opiskelija3). Perhe voikin usein olla juuri sellainen aihe, joka on erityisesti iäkkäille ihmisille tärkeä.

6.4. Mitähän muutkin ajattelo – Lapualaisuus ja keruunaineisto

Kysyessäni opiskelijoilta, millaisen kuvan Lapuasta ja lapualaisista he saivat haastatteluaineiston perusteella, olivat he yllättyneitä siitä, miten kotiseurakkaita lapualaiset ovat. Opiskelijoiden mukaan lapualaiset kertoivat vain positiivisia asioita Lapuasta, paria poikkeusta lukuun ottamatta. Kun lapualaisia haastateltavia pyydettiin kuvailemaan, millaisia lapualaiset ovat, saatiin määrittelyiksi seuraavia asioita: ”ittellisiä”, periksiantamattomia, itsepäisiä, yhteisöllisiä, suorasukaisia, rehtejä ja jämäköitä. Yrittäjiä haastatellut opiskelija sai käsityksen, että itsenäisyys on keskeinen osa lapualaista identiteettiä. Yrittäjäys vaikutti luonnolliselta tavalta toimia. (Opiskelija1.)

Erään opiskelijan suosikkimääritelmä lapualaisuudesta oli erään hänen haastateltavansa tokaisema ”ollaa vaatimattomasti komiaa” (Opiskelija1). Lapualaiset kantavat tietyllä ylpeydellä lapualaisuuttaan, mutta liiallista uhoamista, muutoin kuin leikkimielellä, ei lapualaistenkaan keskuudessa katsota hyvällä (Opiskelija2). Yksi opiskelijoista kertoi arvostavansa lapualaisia elämänarvoja, kuten perheen arvostamista. Opiskelijan mukaan sopusointu ja itsenäisyys ovat lapualaisille tärkeitä. (Opiskelija5.) Lapualaisten omia määritelmiä lapualaisuudesta olivat myös hyvät peruspalvelut kuten terveydenhuoltopalvelut ja vanhustenhoito (Opiskelija4). Kahden opiskelijan mukaan lapualaiset ovat ylpeitä ja nöyriä samaan aikaan (Opiskelija2; Opiskelija3).

– – että tavallaa niinku ollaan komeita, mut sit ollaan nöyriä. Ja sitte vähä röyhistelään ja niinku korostaa itteensä, mutta sitte sisällä elää vähä semmonen nöyrä ja vähä jumalanpelkosen, hyvin semmonen perinteinen. Ku sitte taas jotenki semmonen että jos aattelis niinku karjalalaista, niin se on enemminki se että ikinä ei saa kehua sitä että mitä on – –. (Opiskelija3.)

Just se että tavallaa olla vaatimattomia mut sit kuitenkin ylpeitä. Semmone sopusointu ja ristiriita yhtä aikaa ni se on jotenki tullu esille. (Opiskelija2.)

Opiskelijat kokivat lapualaisen huumorin hyvin erilaisena kuin kotipaikkakuntansa (Opiskelija2; Opiskelija3). Erään opiskelijan mukaan (Opiskelija3) lapualaiset eivät esimerkiksi vitsaile itsestään. Itseironia on erilaista, lapualaiset eivät tee itsestään

”hölmöjä”. Opiskelija kertoi yhdestä haastattelusta, jossa oli jäänyt epätietoisuuteen, laskiko haastateltava leikkiä vai oliko tämä tosissaan:

Tänää et en tienny et oliko se huumoria vai ei, että ku nii että ku minä olen niin kova puhumaan että ja sitte ku oli saanu joka sanan niinku jotenki nyhtää. Ja must tuntu että mä olin enemmän ite äänessä siinä. Mut mie luulin, et se ei ollu vitsi ja ehkä just ku se sanotaan semmosena vähä semmosena vakavana. (Opiskelija3.)

Myös eräs haastateltava pohti, ettei lapualaista huumoria ymmärretä kaikkialla:

Että tuota minä niin ku sanon että tietysti tämä itsellisyys nii on on valtava vahvuus. Mutta se on myöski heikkous. Tuota ulospäin kun niin esiinnyttään nii ei niin kö välttämättä aina niin ajettu tai sitte ymmärretä oikein tätä itse ironiaa niin ei niin ku muualla päin niin tota tota ne ei niin ku ymmärrä tällästä pohjalaasta huumoria ja mitä kauemmas itään mennään niin sen se sitä vähemmän. (KSMA CD 12/2:6.)

Koska opiskelijat olivat saaneet pääasiassa positiivisia määritelmiä lapualaisista ja Lapuasta, mietti opiskelijaryhmä, miksi lapualaiset eivät esittäneet kritiikkiä Lapuasta. Yhdeksi syyksi epäiltiin sitä, että keruun tilaajana oli Lapuan kaupunki. Esimerkiksi yrittäjät eivät ehkä halunneet kritisoida kaupunkia. Myös kuntaliitos-keskusteluja epäiltiin syyksi. Ehkä lapualaiset halusivat puheillaan osoittaa, että kyllä täällä pärjätään yksinkin. (Opiskelija1; Opiskelija3; Opiskelija4.) Eräs opiskelija kuitenkin arveli myös, että lapualaiset vain suhtautuvat positiivisesti kuntaansa kohtaan (Opiskelija1).

Mä mietin et johtuuko se siitä, et ku mä oon sanonu kaikille haastateltaville että tää menee Lapuan kaupungille. Ja mä oon miettiny haluaako ne sen kaupungin takia niinku sillee tavallaan niinku sanoa kauniisti. Mutta siis kai se nyt vaan on niin että siis Lapuasta, niinku siis siitä nyt vaan ei ole muuta ku hyvää sanottavaa lapualaisella (Opiskelija1).

Tietyllä tavalla täällä on semmonen et pitää puhaltaa yhteen hiileen. Semmonen että et se onks se sitte tää kuntaliitokset sun muut sitte vielä enemmän tehny sitä että tavallaan että pitää tulla tällasta että meillä on asiat hyvin nytte ja. (Opiskelija3.)

Haastattelujen perusteella kuntaliitoskeskustelut koettiin lapualaisten keskuudessa tärkeiksi. Joissakin haastatteluissa (esim. KSMA CD 12/2:5; KSMA CD 12/2:10; KSMA CD 12/2:19; KSMA CD 12/2:34) haastateltavat ottivatkin aiheen omaaloitteisesti puheeksi, kuten seuraavassa esimerkissä (KSMA CD 12/2:32):

Ohan nyt, kun näistä kuntien pakkoliitoksista on, ni kyllä mä sanon, että sen pitää olla ihminen, joka Lapuan saa yhdistettyä johonkin paikkaan. Täältä lähtöön pian tämä Lapuan liike uudestaan kohta, Kosolan aika, Helsinkiin kyydittämään [nauraen].

Kuunneltuani haastatteluita havaitsin muutamia Lapuaa kritisoiviakin kommentteja. Erään lapualaisen haastateltavan mukaan puheet lapualaisuudesta jopa loukkaavat nykylapualaisia, jotka eivät ole syntyperäisiä (KSMA CD 12/2:2).

No sitten lapualaisuus on myös sitten, kun mä puhuin siitä ahdistavuudesta, on myös henkisesti vähän pieni paikka. Sellaanen, että, että ne omat, omat arvot jotenkin, vaikka ne onkin vahvat ja perinteet, niin niitä ei kuitenkaan niinkun päästetä kyseenalaistamaan. (KSMA CD 12/2:34.)

– – minkä takia mä huomaan kriittisesti suhtautuvani pohjalaisuuteen toisinaan on tää, että mä oon aika läheltä saanu huomata tään, kuinka, kuinka niinkun eteläpohjalaiselle luonteeseen kuuluu semmonen tietty ulkokuoren ylläpito. Toisaalta tosta voidaan argumentoida, että se kuuluu – – ylipäättään suomalaisuuteen. Suomalaisista itestää kerrotaan jo vitsiä, että suomalainen ulkomailla näkee eläintarhassa elefantin, että se heti miettii, että mitähän toi elefanti musta aattelee. – – et toisinaan oon joutunu huomaamaan että tollasten samojen, mitähän naapurit sanoo, tai mitähän muutkin ajatteloo – –. (KSMA CD 12/2:18.)

– – niin kun vielä on sanottu kun täällä niin kun tämä hengellinen elämä on niin niin ja niin voimakasta. Paskan marjat. Se oo yhtään sen voimakkaampaa kun missään muallakaan. (KSMA CD 12/2:2.)

Kaksi haastateltavaa myös kritisoi kuvaa, jonka media ja lapualaiset itse mediassa antavat Lapuasta ja eteläpohjalaisuudesta. Usein julkisuudessa toistetaan samoja vanhoja kliseitä.

Mutta se, että nämä täältä lähtevät me lapualaaset ja pohojalaaset kumme pääsemmä julukisuuteen ja vaikkapa televisioon niin me ruakimme näitä samoja myyttejä edelleenkin. Kyllä mä oon siitä sanonu monta kertaa että voi lopettakaa ny jo hyvät ihmiset tua. E e et siis väenväkisin halutaan antaa semmonen saran vuaren takaaan kuva meistä. (KSMA CD 12/2:2.)

– – mä oon sitä niin ku yrittänyt sano että okei, täällä on nämä, mutta täällä on paljon muutakin. Se on se että, ja sitä moniarvoisuutta ja mun mielestä ei tämä ole niin yksipäätyistä kansaa kun sitä niin ku, jos leima lyödään että ne on tuollaisia, ne on tuollaisia, ne on tuollaisia. Ei se niin mee. Kyllä tääl on harmaansävyjä aika paljon. (KSMA CD 12/2:5.)

6.5. Meille sanottiin, että aineiston voi julistaa salaiseksi, ei muuta – Tutkimusetiikka

Kysyin Ala-Könnin kenttätömatkoilla mukana olleilta haastateltaviltani, puhuttiinko kenttätömatkalla tai ennen sitä mitään tutkimusetiikasta, kuten arkaluontoisesta aineistosta ja sen käytöstä tai haastateltavien tunnistettavuudesta. Yksi opiskelijoista kertoi ohjeena olleen sen, että haastateltavalle oli annettava mahdollisuus rajoittaa arkaluonteisen aineiston käyttöä (AKO1). Toisen opiskelijan mukaan aineistoa pystyi salaamaan, mutta vain mikäli haastateltava keksi itse sitä pyytää (AKO2).

Meille sanottiin, että aineiston voi julistaa salaiseksi, ei muuta. Tunnistettavuus ei siihen aikaan ollut mikään ongelma. Haastateltavalle ei kerrottu mitään aineiston salaamisesta, jollei tämä huomannut sitä pyytää. (AKO2.)

Tutkimuseettisiin ohjeistuksiin nähtiin kuuluvan myös haastateltavan kunnioittaminen (AKO3) ja nauhoituksen alun henkilötietojen tärkeyden korostaminen (AKO4). Eräs haastateltava käsitti tutkimuseettiseksi ohjeeksi myös sen, että haastateltavan tulee antaa kertoa kaikesta haluamastaan, sillä kaikki tieto on ja tulee olemaan arvokasta jälkipolville (AKO2). Myös haastattelutilanteesta riippui, miten tutkimusetiikka tuli esille:

Et esimerkiksi siinä vuoden 18 tapahtumissa, niin kyllä silloin vielä kun Virroilla haastateltiin, monet sano että että ei niinku niistä kaikista voi puhua. Mitä silloin oli ohje se että sitte yritetään vaivihkaa palata asiaan ja jos se ei onnistu niin sitte vaa jätetään. (AKO5.)

Kysyin myös, ajattelivatko opiskelijat itse tutkimuseettisiä asioita kenttätöissä tai jälkikäteen. Yksi opiskelijoista vastasi ajatelleensa melko vähän, sillä hänen keruuteemansa olivat neutraaleja (AKO1). Vastaajien mukaan tutkimusetiikkaa ei juurikaan ajateltu (AKO3, AKO4) tai siitä ei erikseen puhuttu (AKO2). Yksi haastateltavistani kertoi miettineensä, mitä kaikkea haastateltavalta voi kysyä:

– – esimerkiksi kuukautissuojis kuukautissuojista kysymistä ei niinku kaikille voi naisihmisille esittää, jotka tuntuu että on, ainakaa nyt ihan alkuhaastattelussa. Jotka tuntuu että on hyvin häveliäitä. Ja samoin näistä niinku ihmisten seurustelemisesta ja kaikesta semmosista. Lähinnä niinku henkilökohtaisista asioista. Siihen Ala-Könni aina sanoo että pitää ensin

pitää ensin niinku kissa kuumaa puuroa ja sitten varovaisesti maistaa. (AKO5.)

Hannu Sinisalon mukaan haastateltavat olivatkin melko turvattuja sen suhteen, mitä he kertoivat nauhalle. Haastateltavat saivat kertoa, mitä halusivat, ja välillä esille tuli myös arkaluontoisia asioita. Haastateltavat eivät keskenään saaneet tietää, mitä joku toinen oli puhunut, sillä tieto jäi haastattelijalle. Haastattelutilanteet olivat kahdenkeskisiä haastattelijan ja haastateltavan välillä. Kenttätyön jälkeen nauhoitteet vietiin arkistoon, joka oli kuin suljettu säiliö. Tällöin haastattelut eivät enää vuotaneet takaisin kentälle. Tutkimusetiikkaa ei siinä mielessä ollut, että haastateltavien nimiä tai muita taustoja olisi peitelty. Aineistot ovat tulleet vasta paljon myöhemmin julkisiksi, kuten Lapuan kaupunginkirjaston erikoiskokoelmiin. Kukaan ei voi siten tietää, mihin aineisto päättyy esimerkiksi sadan vuoden kuluttua, kaikki tulee lopulta julkisiksi. (Sinisalo 2012.)

Että ei oo sitä feedbackia, ei oo kosketusta takasin, jolloin se arkaluontosuuden merkitys on aika vähäne. Näinhän toimi Kansallisarkisto ja näin toimi SKS, ja kaikki muutki toimi aikanaan. (Sinisalo 2012.)

Eräässä haastattelussa (Kper Y/02000/1970) haastateltava on oma-aloitteisesti kertonut mielestäni melko henkilökohtaisesta asiasta eli avioerostaan. Haastattelun teemana on Amerikan siirtolaisuus, mutta haastateltava sivumennen lähinnä pohtii myös Amerikassa tapahtunutta avioeroaan:

Me myymmä sen Amerikan asunnon pois, minä sitten annoon sille [vaimolle] rahaa siitä, kun me saimme. Ja tuota niin, mutta enhän mä tietysti puolia voinu antaa, koska mun piti pitää elämästä huolen. Etten mä ny tietysti sentää puoliksi menny. Mutta sai se rahaa sitte aikalaila. – – Ja sitte kun se mun ensimmäinen avioliitto oli sellaanen vähä, ettei siitä oikeastansa tullu mitään, vaikka en mä tiedä minkä tähäde sen piti sellasta olla. Meillä mitää puutetta ollu koskaan.

Kuten haastateltavani kertoivat, tutkimusetiikka ei ollut suuressa roolissa kenttätyötä tehdessä 1970-luvulla. Haastateltavaa oli kohdeltava kunnioittavasti, mikä tarkoitti muun muassa sitä, että haastateltavan tuli antaa kertoa niistä asioista, mistä halusi. Silloisia opiskelijoita oli ohjeistettu tallentamaan myös haastateltavan itsensä mielestä arkaluonteisia asioita. Haastateltavia saatettiin jopa suostutella kertomaan niistäkin tapahtumista, mistä nämä epäröivät kertoa¹³. Nykyisen käsityksen mukaan tällainen

¹³ Katso luku 4.5.

suostuttelu ei kuitenkaan ole tutkimuseettisesti korrektia. Arja Kuulan mukaan aineiston hankinnassa painottuvat ihmisarvon suojelua koskevat normit. Ne määrittävät tutkittavien kohtaamista, heihin suhtautumista ja heitä koskevien tietojen käsittelyä. Ihmistä tutkittaessa eettisiksi periaatteiksi ovat vakiintuneet tutkittavien ihmisten itsemääräämisoikeus, vahingoittumattomuus ja yksityisyyden kunnioittaminen. (Kuula, 2006, 60.) Ala-Könnin entiset opiskelijat kyllä kunnioittivat haastateltaviaan, mutta se ei estänyt heitä suostuttelemasta haastateltaviaan, jotta nämä kertoisivat myös sellaisista asioista, joista he epäröivät kertoa.

Eräs haastateltavistani (AKO2) kertoikin, että tunnistettavuutta ei pidetty ongelmallisena perinteenkeruun aikoihin. Koska aineistot eivät enää päätyneet takaisin kentälle, ei haastateltavien kannalta ollut riskialtista kertoa myöskään arkaluontoisista asioista. Jälkikäteen, kun aineistot ovat tulleet julkisiksi, voi haastateltavien jälkipolvilla olla oma mielipiteensä siitä, millaista aineistoa heidän suvustaan on esillä. Kuulemani mukaan joitakin nauhoituksia on myös kadonnut Lapuan kaupungin kirjastosta.

Meidän kenttätöössämme tutkimuseettiikka oli esillä koko keruun ajan ja vielä kenttätöön jälkeenkin. Ryhmä keskusteli tutkimuseetikasta useaan kertaan kenttätöön aikana. Lapualaisten avoimuus kertoa hyvinkin henkilökohtaisia asioita ihmetytti joitakin opiskelijoita (Opiskelija3; Opiskelija4). Jo puhelimessa, kun haastattelukutsua esitettiin, saattoivat haastateltavat kertoa hyvinkin avoimesti esimerkiksi sairauksistaan ja harrastuksistaan. Kenttätöryhmä pohti, kuinka haastateltavalle tulisi painottaa, ettei nauhalle kannata kertoa liian henkilökohtaisista asioista. Myös aineistonkäyttöluvut saatiin kirjoittaa hyvin auliisti, ilman aineiston käyttämisen kyseenalaistamista. (Kenttätöpäiväkirja.) Eräs haastateltava allekirjoittaessaan lupalappuja oli todennut haastattelijalle: ”On teilläkin murheenna” (Opiskelija4).

Omissa haastatteluissamme esille tulleita arkaluontoisiksi luokiteltavia asioita olivat esimerkiksi uskonnollinen vakaumus ja sairaudet. Yleensä haastateltavat itse toivat sairautensa esille, siitä kysymättä. Myös uskonnollisuus saattoi tulla esille haastateltavan omasta aloitteesta:

– – herännäisyys on esimerkiksi mulle rakas liike, se on mun hengellinen koti (KSMA CD 12/20:1).

Mutta minoon körttiläinen eli kulukenu aina siinä joukos ja. Ja Lapualla on herännäisyys, se on tuon seurakunnan pää (KSMA CD 12/20:12).

Tai sitten haastattelijat kysivät herännäisyydestä ja uskonnollisuudesta yleisluontoisesti:

– – näkyykö uskonnollisuus sun mielestä tänä päivänä Lapualla? (KSMA CD 12/20:9.)

Onkos täällä Lapualla, onko täällä vahvaa tää herännäisyys? (KSMA CD 12/20:17.)

Haastateltavilta saatettiin kysyä myös suoraan heidän omista kokemuksistaan:

Niin haluatteko te kertoa, että onko teillä henkilökohtaisesti, käyttkö te kirkos tai tilaisuuksis tai tälläläilla niin kun omaa uskonnollisuutta? (KSMA CD 12/20:22.)

– – miten sun mielestä, tota näkyy Lapualla tää... tai siis niinku, herännäisyyden näkyvyys ja merkitys Lapualla – –. Miten niinku, sää koet sen. (KSMA CD 12/20:19.)

Suoraan kysyminen uskon henkilökohtaisesta merkityksestä haastateltavalle ei mielestäni ollut yhtä sopivaa, kuin aiheesta yleisesti kysyttäessä. Tällöin haastateltavan omasta vakaumuksesta kysyttiin suoraan, ei hänen näkemyksestään, miten asianlaita yleisesti Lapualla on. Yksi opiskelija kertoi avoimesti olevansa herännäinen, joten hänen suorasukaiset kysymyksensä uskon merkityksestä saattoivat johtua siitä. Hän ei varmaankaan kokenut uskonnollisista asioista puhumista kiusallisena tai tunkeilevana. Lapualla herännäisyys on merkittävä osa historiaa ja yhä tänä päivänä osa lapualaisten elämää, joten uskonnollista suhtautumista ei samalla tavalla ehkä peitellä, kuten kenties muualla päin Suomea. Voi myös olla, että esitiedot haastateltavasta, kuten esimerkiksi tieto haastateltavan ammatista kirkon työntekijänä, saattoivat rohkaista kysymään suoraan uskon merkityksestä haastateltavalle.

Kenttätyöskentelyn jälkeen haastatteluista poistettiin yhden opiskelijamme avustuksella mielestämme arkaluontoiset asiat. Palattuamme kentältä keskustelimme vielä aineiston

käyttöön liittyvistä rajoituksista. Käsityksemme oli, että Lapualla suhtautuminen haastatteluaineiston käyttöön oli vähemmän tarkkaa kuin yliopistolla. Outi Fingerroos kertoikin, että tarkoituksena oli selvittää Jyväskylän yliopiston lakimiehen kanssa, että aineiston luovutuksen jälkeen meille ei enää koidu harmia niiden mahdollisesta käytöstä. Tietosuojalainsäädäntö antaa mahdollisuuden säilyttää aineistoja ja julkaista tutkimustekstejä tutkittavien omilla nimillä silloin, kun siitä on nimenomaisesti sovittu tutkittavien kanssa (Kuula 2006, 203). Henkilötietolaki vaatii tutkittavien yksilöiden suostumusta arkaluontoisten tietojen käyttöön tieteellisessä tutkimuksessa¹⁴. Haastateltavamme antoivat kirjalliset luvat tietojensa arkistointiin ja käyttöön heidän omalla nimellään, joten laillisesti aineistoa voidaan käyttää haastateltavien omilla nimillä. Keski-Suomen Muistiarkistossa haastattelut tulevat olemaan vain tutkijoiden käytössä, mutta käsittääkseni Lapuan kaupunginkirjastossa haastattelut tulevat olemaan suhteellisen vapaasti kuunneltavissa.

Ottaen huomioon aineiston avoimen käytön Lapuan kirjastossa, olisi varmasti ollut hyvä miettiä tutkimuskysymyksiä vielä tarkemmin. Meidän olisi kenties pitänyt pysytellä yleisluontoisemmissa teemoissa. Toisaalta haastateltavat saivat itse päättää, kuinka vapaasti ja syvällisesti he kysymyksiä käsitelivät. Silti olen jälkikäteen miettinyt, ymmärsivätkö kaikki haastateltavat tarkalleen, mihin aineistot tallennetaan ja kuka niitä pääsee katsomaan. Esimerkiksi eräässä haastattelussa (KSMA CD 12/20:19) haastateltava epäroï, voiko hän kertoa työhönsä liittyneestä tapahtumasta:

Mutta tota, sitte... voinko mä kertoa siis niinku näin tätä juttua, mitä mä kerron sulle?

Kyl mun puolesta, siis ihan tota, öö, tää nauha menee tutkimuskäyttöön...

Haastattelija ei kuitenkaan ottanut huomioon sitä, että haastattelu tallennettaisiin myös Lapuan kaupunginkirjastoon. Haastattelijan olisi mielestäni täytynyt ottaa huomioon se, että haastateltavan työhön liittyvä kertomus ei välttämättä ole tarkoitettu kaikkien avoimeen tietoon.

Kenttätyön jälkeen eräs opiskelijoista kertoi, ettei hänelle ollut tehty selväksi, että me haastattelijatkin joudumme osaksi aineistoa. Opiskelija olisi halunnut pysyä täysin

¹⁴ Katso luku 5.2.

anonyyminä, eikä aineiston tallentamisvaiheessa hänen yksityisyydensuojaansa huomioitu. Hänen mielestään kenttätöntekijöiden joutuminen osaksi aineistoa ei ollut eettistä. Itselleni opiskelijan huoli tuli yllätyksenä. En tiennyt, että hän ei esimerkiksi pitänyt siitä, että kenttätöön aikana otettiin arkistoon päätyviä valokuvia, joissa hän esiintyy. En usko muidenkaan kenttätöryhmäläisten tietneen asiasta. Itselleni oli selvää, että haastattelija joutuu yleensä väistämättä osaksi aineistoa, ja esimerkiksi haastattelijan nimi tulee arkistoihin. En tiedä, miksi opiskelija olisi tahtonut pysyä täysin anonyyminä aineistossa. Mikäli haastattelun aikana opiskelija olisi puhunut yksityiselämästään, olisi se voitu jälkikäteen poistaa nauhalta. Yleensä aineiston keruussa ja tallentamisessa huomio kiinnitetään haastateltavan oikeuksiin pysyä anonyyminä halutessaan, sillä he ovat niitä, jotka haastattelussa kertovat henkilökohtaisesta elämästään.

Jos oisin tajunnut, olisin varmistanut etten joudu osaksi aineistoa (Opiskelija5).

Kyselin jälkikäteen sähköpostitse historianopiskelijoilta, miten historiatieteessä on käsitelty tutkimusetiikkaa. Historiantutkimuksessa tutkimusetiikka on huomioitu osana tutkimuksen tekoa myöhemmässä vaiheessa kuin etnologiassa. Onkin mielenkiintoista, miten historianopiskelijat hahmottavat tutkimusetiikan ja miten heidän näkemyksensä mukaan tuotetaan historiaa ja tietoa. Toinen opiskelijoista vastasi käsityksensä tutkimusetiikasta olevan monitieteellinen, sillä hän on opiskellut muutakin kuin historiaa (Opiskelija4). Opiskelijoiden vastaukset erosivatkin hiukan toisistaan johtuen ehkä juuri siitä, että toisen vastaukseen vaikuttivat myös muiden oppiaineiden näkemykset.

Toinen opiskelijoista määritteli tutkimusetiikan pitävän sisällään seuraavia asioita: tutkimusetiikalla pyritään uskottavan, pätevän, laadukkaan, luotettavan, rehellisen ja ammattitaitoisen tieteen tuottamiseen. Tutkimusetiikkaan kuuluu lainsäädännön noudattaminen, mikä käsittää esimerkiksi tekijänoikeuslain, yksityisyydensuojan ja vaitiolovelvollisuuden. Opiskelijan mukaan historiantutkimuksessa korostuvat lähteiden luotettavuus, tutkijan rehellisyys ja ymmärrys siitä, että arkistolähteet eivät kerro koko totuutta. (Opiskelija4.) Toisen opiskelijan näkemykset liittyivät lähteiden käsittelemiseen: ”Lähteitä ei voi pakottaa puhumaan”, eli lähteistä ei voi tehdä sellaisia

olettamuksia, joita ei niissä ole. Historiantutkijan on myös asetettava tutkimuskohteensa tasolle, eli tarkasteltava asioita kyseessä olevan ajan ja paikan mukaan, ei omasta ajastaan käsin. Historian tutkimusetiikkaan kuuluu myös tutkijan subjektin pohtiminen, sillä tutkimus on aina subjektiivista. (Opiskelija3.)

Molempien mielestä *Projektit ja johtaminen* -kurssilla annettu opetus tutkimusetiikasta käsitteli arkisempia ja käytännöllisempiä asioita kuin historiantutkimuksessa annettu opetus. Syynä nähtiin olevan lähteiden erilaisuus. Historiantutkimuksessa arkistolähteet ovat olleet yleisempiä, ja niiden tutkimuseettinen käsittely on ollut erilaista kuin vaikkapa kentältä kerätyn aineiston. (Opiskelija3; Opiskelija4.) Toinen opiskelijoista näki historian lähteiden olevan tietyllä tapaa ”virallisempia”, sillä ne ovat jo olleet arkistoituna tai julkisesti painettuna, eli joku on jo tehnyt päätöksen niiden sopivuudesta lähdeaineistoksi. Tutkijan on kuitenkin huomioitava arkistoidunkin aineiston subjektiivisuus tutkimuksessaan. (Opiskelija3.)

Jos mietin tutkimuseettisiä kysymyksiä siinä mielessä kuin ne etnologiassa käsitetään, en voi sanoa että niistä olisi juurikaan puhuttu historian metodologiassa, mutta tietyllä tavalla niitä oletetaan kunnioitettavan. Ehkä nämä ovat eräällä tavalla ”liian käytännöllisiä” ongelmia, että niitä pohdittaisiin tutkimuseetikassa (ja myöskin lähteiden erilaisuus). (Opiskelija3.)

Projektikurssilla korostui tutkimusetiikkaan liittyvät lainsäädännölliset jutut, kuten esimerkiksi yksityisyyden suoja. Historian opetuksessa yksityisyyden suoja ei välttämättä ole aiemmin kuulunut osaksi kaikkein keskeisimpiä tutkimuseettisiä kysymyksiä, koska historian tutkimus on vanhastaan perustunut ark[i]stojen penkomiselle. Kuitenkin nykyisin, kun myös historian tutkimuksessa on yleistymässä etnografinen aineiston lähestyminen, ovat tällaiset projektikurssille tutut eettiset asiat alkanet nousta myös osaksi historian tutkijan arkea. Projektikurssilla huomasin kuitenkin, että etnologinen tieteenala painii hieman arkisempien tutkimuseettisten asioiden kanssa. (Opiskelija4.)

Jorma Kalelan mukaan arkistolähteet ovat olleet historiantutkimuksessa suosittuja siksi, että ne sisälsivät pääasiassa asiakirjoja, joissa oli vähemmän subjektiivisia aineksia kuin muissa lähteissä. Siksi niitä pidettiin myös luotettavampina. (Kalela 2000, 91.) Alessandro Portellin mukaan myös kirjoitetut dokumentit perustuvat usein suulliseen todistukseen. Jotkut hyväksyvät kyllä nämä kirjoitetut tekstit tajuamatta niiden

alkuperää, mutta kammoksuvat suullista todistusta. Esimerkiksi sanomalehtien haastattelut perustuvat suulliseen lähteeseen. (Portelli 1998, 68.)

Omassa projektissamme korostuivat juuri haastateltavan oikeudet, kuten aineiston käyttämiseen ja tiedon arkistointiin liittyvät asiat. Historiatieteessä muistitietoaineiston keruu ja käyttö on varmasti melko uutta, ja siksi siihen liittyviä tutkimuseettisiä kysymyksiä ei ole nostettu esille samoissa määrin kuin etnologiassa. Historiantutkijoiden aineisto on ollut valmiiksi valikoituneina arkistossa, kun taas etnologit ovat keränneet itse aineistonsa kentältä. Arkistoaineistojen käyttöön liittyy erilaisia tutkimusongelmia kuin muistitietoaineiston käyttöön. Kentältä kerätyn aineiston tutkimuseettiset kysymykset ovat liittyneet muun muassa siihen, miten aineistoa kerätään ja keneltä, mihin sitä käytetään ja miten se arkistoidaan (Olsson 2005). Etnologisessa tutkimuksessa tutkimuseettiset kysymykset ovat liittyneet jo aineiston keräämisvaiheeseen kentältä, kun historiantutkimuksessa tutkimuseettinen pohdinta on alkanut aineiston hankkimisesta arkistosta.

7. Yhteenveto

7.1. 1970-luvun keruuideologia

Tutkielmani tavoitteena oli selvittää, mistä lähtökohdista ja millaisin metodein perinnettä kerättiin Erkki Ala-Könnin johtamilla perinteenkeruumatkoilla 1970-luvulla. Olen selvittänyt tutkimuskysymystä tekemieni haastatteluiden ja Lapuan vuoden 1970 perinteenkeruun nauhoitusten avulla. Tarkastelin tutkimuskysymystäni muun muassa keruuteemojen, perinne käsitysten ja saatujen ohjeistusten kautta. Lisäksi pohdin, miten eri henkilöt tai aikaisemmat keruut ovat mahdollisesti vaikuttaneet Ala-Könnin keruuideologiaan.

Keruuteemat

Erkki Ala-Könnin kenttätöryhmien haastattelujen aiheet voidaan jakaa yleisaiheisiin ja paikallisiin erikoisaiheisiin. Keruuteemat vastasivat tyypillisiä kansatieteellisiä kiinnostuksen kohteita 1970-luvulla. Lapualla perinnettä kerättiin muun muassa seuraavista teemoista: kunnallispolitiikka, tiet ja kuljetus, työnteko ja käsityöläisyys, työläiset ja työväenliike, paikalliset, kaupankäynti, maanviljelys, ruuanlaitto, sosiaalihuolto, laulut ja vaatetus sekä kankaat, vapaussota, kansanparantajat ja kummitusjutut. Lapualla kerätyt paikalliset erikoisaiheet olivat Lapuan liike ja herännäisyys. Myös tunnetut lapualaiset olivat yksi teema, kuten esimerkiksi Lapuan liikkeen johtaja Vihtori Kosola ja Isänmaallisen Kansanliikkeen poliitikko Hilja Riipinen. Erkki Ala-Könnin haastattelujen erityisenä teemana oli musiikki, vaikka jotkut haastattelut pitävät sisällään myös sekalaisia aiheita. Osa Ala-Könnin tekemistä nauhoituksista oli laulu- tai soitinesityksiä.

Ennen kenttätömatkaa keruuteemat jaettiin ryhmäläisten kesken. Haastatteluissa oli siten tarkoituksena käydä tietty teema perusteellisesti läpi kunkin haastateltavan kanssa. Osa haastatteluista käsittelee hyvin tiukasti tiettyä aihetta, eikä sivupoluille ole juurikaan eksytty. Osa Erkki Ala-Könnin perinteenkeruumatkoilla mukana olleista

haastateltavistani muisteli, että keruuta varten oli olemassa valmiita kyselylistoja tai -vihkosia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston keruuoppaisiin kuului luettelo keruun kohteena olevan perinteen aihepiireistä ja lajeista. Kysymykset olivat yleistä perinteentuntemusta kartoittavia ja yksityiskohtaisia, tiettyihin aiheisiin tähtääviä. (Lehtipuro 2003, 21–22.) Todennäköisesti perinteenkeruumatkoilla on hyödynnetty samankaltaisia oppaita tai kyselyvihkosia, joita esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Museovirasto ja muut perinteentallentajat käyttivät keruutöissään. Kaikki haastateltavani eivät kyselyvihkosia maininneet, vaan kysymyksiä sai myös kehittää aikaisempien haastatteluiden sisällysluetteloiden avulla. Erään haastateltavan mukaan ”kaikkea relevanttia sai kysellä”.

Joidenkin haastateltavien mukaan keruuteemoissa ja kysymyksissä ei tarvinnut tiukasti pysytellä, mikäli haastateltavalla oli muuta mielenkiintoista kerrottavaa. Hannu Sinisalon ja erään haastateltavan mukaan teemat olivat kuitenkin hyvin rajattuja. Sinisalo kertoi, että haastateltava pyrittiin ohjaamaan takaisin keruuteemaan, mikäli tämä lähti sivupoluille. Joissakin haastatteluissa voikin kuulla, miten haastateltavaa ohjataan takaisin teemaan. Haastateltavillani oli siten erilainen käsitys haastatteluiden vapaamuotoisuudesta.

Käsitys perinteestä ja haastattelujen sujuminen

Erkki Ala-Könnin kenttätyömatkoilla mukana olleet haastateltavani määrittelivät perinteen muistitiedoksi eri elämänaloilta, edellisiltä sukupolvilta siirtyneeksi tiedoksi, taidoksi ja elämänsenteeiksi, erilaisiksi elämänmuodoiksi ja kaikeksi ihmisen kokemaksi ja kuulemaksi. Perinteen ajateltiin myös olevan ”tavallisen ihmisen” elettyä elämää, tapoja, vanhaa kulttuuria ja tietyllä paikkakunnalla elettyä arkea ja juhlaa. Myös laulut, leikit ja tanssit sekä suullinen perinne eri muodoissaan olivat perinteenkeruun aiheina. Käsitykset perinteestä vastaavat melko hyvin perinteen määritelmiä, joita luvussa 2.2. esittelin. Tosin oletan myös, että käsitykset ovat muuttuneet 1970-luvun keruuajoista ja niihin on varmaankin sulautunut myös uudempia, 1990–2000-lukujen muistitiedon määritelmiä, sillä osa haastateltavista määritteli perinteen olleen myös yksilöllisiä kokemuksia ja yksilöllisesti tuotettua.

Eräs haastateltava muisteli, että kertojan henkilökohtaisesta elämästä ei paljoa kysely, ellei niillä sitten kartoitettu tapahtumien ajankohtaa. Sinisalon mukaan kertojien omakohtainen kerronta ei yleensä ollut haastatteluiden kiinnostuksen kohteena muutoin, kuin jos ne antoivat käsityksen yhteisöllisestä elämästä tai perinteen muutoksesta. Kuuntelemieni haastatteluiden perusteella ajattelen kyseessä kuitenkin olleen muutakin, kuin vain pyrkimys selvittää yhteisöllistä toimintaa tai muutoksia perinteessä. Toki joillakin henkilökohtaiseen elämään liittyvillä kysymyksillä on pyritty johdattelemaan haastateltavaa kertomaan, miten kyseessä oleva ilmiö yleisesti näyttäytyi yhteisössä, tai niillä on pyritty selvittämään tapahtumien ajankohtaa. Joissakin haastatteluissa on mielestäni kuitenkin selvästi huomioitu yksilö, sillä kysymykset ovat liittyneet haastateltavan omakohtaisiin kokemuksiin ja tuntemuksiin. Haastattelut ovat siten olleet lähempänä nykyistä käsitystä muistitiedon keruusta. Ainakin yhdessä kuuntelemassani haastattelussa on kysely haastateltavan henkilökohtaisesta elämästä kuten perheestä. Lisäksi haastattelussa on otettu esille haastateltavan harrastukset sekä muitakin henkilökohtaisia asioita käsitteleviä aiheita.

Kansanperinne-käsite korostaa perinteen sosiaalista näkökulmaa. 1970-luvun keruissa on pääasiallisena kohteena ollut yhteisöllisen perinteen kerääminen, eivät yksilön kokemukset. Haastatteluissa on kuultavissa se, miten on pyritty tallentamaan perinnettä yhteisön näkökulmasta. Toisaalta ovi näyttää olleen avoinna myös yksilöllisille kokemuksille ja täten myös nykyisille käsityksille kenttätyöskentelystä. Aineistoni perusteella näyttää siltä, että 1970-luvun perinteenkeruussa elettiin murroskautta. Kerääjät eivät täysin uskaltaneet antautua yksilöperinteen keruuseen, mutta joissakin haastatteluissa on kuitenkin kuultavissa kiinnostus kertojan persoonaa ja hänen kokemuksiaan kohtaan. Keruiden mielenkiinto oli siten siirtymässä kohti yksilöllisiä kokemuksia, mutta vielä oltiin kiinni vanhassa kollektiivisen perinteen keruussa. Haastateltavieni näkemys myös haastattelujen vapaamuotoisuudesta erosi. Joidenkin mielestä teemat olivat tiukasti rajattuja ja niiltä ei poikettu, kun taas osan mielestä haastateltava sai vapaasti puhua mistä halusi. Folkloristisessa keruussa 1970–1980-luvulla mielenkiinto alkoi suuntautua yksilöön ja henkilökohtaiseen kerrontaan (Peltonen 2008, 95). Juha Pentikäisen teos *Marina Takalon uskonto* (1971) oli ensimmäisiä yksilötraditiosta kertovia tutkimuksia. Siinä Pentikäinen on tutkinut yhden

ihmisen maailmankatsomusta. Tutkimuksen perusaineistona on käytetty Marina Takalon eri henkilöille suullisesti välittämä muistitieto. (Pentikäinen 1971, 6–7.)

Haastateltavat saatiin ja hankittiin eri tavoin. Lapuan perinteenkeruussa vuonna 1970 Lapuan kaupunki oli katsellut etukäteen haastateltavia. Paikalliset yhteyshenkilöt antoivat nimiä, ja haastateltavien kautta verkostoa laajennettiin. Haastateltavat valikoituivat tiettyjen kriteerien perusteella. Haastateltavien tuli olla iäkkäitä, pitkään paikkakunnalla asuneita, hyviä kertojia. Hannu Sinisalon mukaan jokaiselle haastateltavalle asetettiin tietty spesialiteetti, jonka edustajana hänet nähtiin. Haastattelut olivat hyvin intensiivisiä siten, että tietyt keruuteemat on käyty haastateltavan kanssa perin pohjin läpi. Joissakin haastatteluissa on saatettu keskittyä vain yhteen tiettyyn keruuteemaan, kuten esimerkiksi siirtolaisuuteen, jolloin muihin aiheisiin ei ole poikettu. Iäkkäiltä haastateltavilta pyrittiin kysymään niin vanhoista asioista kuin mahdollista. Myös tämä kertoo keruuideologiasta. Tavoitteena ei ollut niinkään nykypäivän asioista tiedustelu, vaan mahdollisimman vanhat perinteenmuodot haluttiin tallentaa ja iäkkäillä ihmisillä nähtiin olevan tietoa näistä vanhoista perinteistä.

Ilmeisesti Ala-Könni tavoitteli ilmiöiden mahdollisimman vanhoja, jopa alkuperäisiä muotoja. Ala-Könni havaitsi maailman muuttuvan ja joidenkin perinteiden katoavan tai muuttuvan sen mukana. Vanhoilla ihmisillä oli vielä tietoa noista katoamassa olevista perinteistä, ja ne tuli tallentaa ajoissa. On luonnollista, että osa perinteistä katoaa ja muuttuu eikä kaikkea voida mitenkään tallentaa. Ala-Könnillä näytti kuitenkin olleen tavoitteena saada mahdollisimman paljon pelastettua. Perinteenkeruussa ja nykyisessä muistitiedon keruussa on tässä selkeä ero. Nykyisessä muistitiedon keruussa ei ajatella, että täytyisi saada tallennettua muuttumatonta ja alkuperäisen aitoa ilmiötä tai tapahtumaa vaan keskiöön nousee henkilön oma kokemus tapahtuneesta. Toki nykyisinkin tehdään haastatteluja, joissa pääpaino on menneessä ja joissa kohteena on jonkin yhteisön perinteet ja historia. Nykyisessä tutkimuksessa kuitenkin huomioidaan yksilö kertojana.

Ohjeistukset

1970-luvun Kerääjien muistikuvat kentälle valmistautumisesta ja ohjeistuksista erosivat. Niissä Ala-Könnillä ei ehkä ollut tiettyä kaavaa. Eräs opiskelijoista totesikin, että monet olivat melko kokemattomia haastattelihoita eikä koulutusta ollut kovinkaan paljoa. Tärkeintä lienee ollut, että tallenteista saatiin laadukkaita ja siten kaikki haastateltavani muistavatkin nauhurien käytön opastukset. Tekniikan hallitseminen oli tärkeää, ettei haastateltava häiriintynyt. Joissakin haastatteluissa voi myös kuulla, miten haastateltavaa ohjataan lähemmäs mikrofoonia, jotta ääni kuuluisi paremmin. Nauhoitusten oli oltava radiokelpoisia. Lisäksi jokaisen haastattelun alut noudattavat tiettyä kaavaa, eli alkuun on kerrottu tiedot haastattelupaikasta ja päivämäärästä, jolloin haastattelu on suoritettu. Myös haastattelijan ja haastateltavan nimet on kerrottu ja yleensä haastateltavalta on kysytty isän tai kummankin vanhemman nimet. Kenttätöntehtäjiä oli ohjeistettu tähän käytäntöön. Perustietojen tallentaminen haastattelun alkuun on edelleenkin hyvä käytäntö. Myös meidän keruussamme kysyimme haastattelun alkuun haastateltavan nimen ja syntymäajan.

Haastattelut olivat mielestäni melko klinisiä, eli niissä ei kovinkaan paljon kuule haastattelijoiden kommentteja tai muuta keskustelua. Poikkeuskin kuitenkin löytyi. Eräs haastattelijaksi oli mielestäni hyvin luonteva haastateltaviana kohtaan. Hänen haastattelunsa sisältävät vastavuoroistakin keskustelua arkipäiväisistä asioista, ja haastattelijaksi on esimerkiksi saattanut kertoa omista kokemuksistaan. Osa haastateltavistani ei muistanut, että haastateltavan kohtaamisesta olisi annettu ohjeistuksia. Joidenkin mukaan ohjeistuksina oli, että haastateltaville tuli kertoa aineiston käyttötarkoituksesta ja arkistoinnista. Haastattelihoita ohjeistettiin esittelemään itsensä ja haastateltavia tuli kunnioittaa. Haastateltavan kunnioittamiseen liittyi varmasti myös se, että Ala-Könni ohjeisti kutsumaan haastateltavia kertojiksi. Tällä hälvennettiin tilanteen jännittävyttä. Toisaalta kertoja-nimitys viestittää siitäkin, että haastateltava ei kohdeltu ”lippaana”, josta tieto poimittiin, vaan hänen nähtiin olevan jo enemmän tasavertainen suhteessa haastattelijaan. Haastateltava-nimitys viittaisi enemmän asetelmaan, jossa haastateltavalle esitetään tietyt kysymykset, joihin tämä vastaa. Kertoja-nimitys antaa enemmän tilaa sille, mitä haastateltava itse haluaa kertoa.

Nykyään käsitetään, ettei haastateltava ole passiivinen tiedontuottaja vaan hän käyttää paljon valtaa siinä, mistä asioista hän haluaa kertoa ja missä määrin. Mielenkiinto kertojia kohtaan virisi tutkimuksissa vasta 1980-luvulla, vaikkakin Juha Pentikäinen oli tutkinut yksilöä perinteenkertojana jo 1971. Esimerkiksi Anna-Leena Siikala keskittyi teoksessaan *Tarina ja tulkinta* (1984) useaan eri kertojaan ja loi heistä viisi kertojatyyppiä. Havaittiin, että kertoessaan esimerkiksi uskomustarinaa, kertoja välittää samalla muuta tärkeäksi katsomaansa tietoa, mielipiteitään, näkemyksiään ja tunnekokemuksiaan (Siikala 1984, 12). Annikki Kaivola-Bregenhøj korosti tutkimuksessaan *Kertomus ja kerronta* (1988), että kertomusteksteistä on mahdollista saada tietoa ihmisistä, heidän elinoloistaan ja maailmankuvastaan sekä kulttuurissa keskeisinä olevista arvoista ja ongelmista (Kaivola-Bregenhøj 1988). Kertojatutkimusten myötä kertojien elämänhistoria sekä omaelämäkerrat ja muistelmat tulivat tutkimusten mielenkiinnon kohteiksi. Tutkijoita alkoi kiinnostaa tiedon luonne ja merkitys. Huomiota alettiin kiinnittää perinteen merkityksiin ja siihen, kenen merkityksestä on kyse ja onko kontekstilla väliä merkityksen ymmärtämiseksi ja voidaanko merkitystä etsiä pelkästään tekstistä. (Peltonen 2008, 104.)

Erkki Ala-Könni

Erkki Ala-Könnin merkitys perinteenkeruumatkoille oli suuri, joten olen pyrkinyt tarkastelemaan, millaiset asiat mahdollisesti vaikuttivat hänen keruuideologiaansa. Ala-Könnin keruutyöhön vaikutti hänen opettajansa A. O. Väisänen, jonka esikuvan mukaisesti hän kiersi ympäri Suomea tallentamassa kansanmusiikkia. Myös 1900-luvun alun Etelä-Pohjalaisen Osakunnan kansanmusiikin kerääjät olivat oletettavasti esikuvina Ala-Könnin omille keräyksille. 1870-luvulla osakunnan ylioppilaat myös keräsivät eri puolilta maata kansantieteellistä esineistöä ja perustivat ylioppilaitten kansantieteellisen museon, josta muodostui 1890-luvulle tultaessa nykyisen Kansallismuseon kokoelmien pohja. Erkki Ala-Könnin kanssa samoihin aikoihin Etelä-Pohjalaisen Osakunnan kotiseuturetkillä mukana ollut Väinö Tuomaala tallensi kansantarinoita ja koulusi talojen ullakoita ja aittoja keräten suuret kokoelmat Maakuntaliitolle ja Evijärven Väinöntalon museoon. (Numminen 2011, 359, 368.) Uskoakseni Helsingin yliopiston osakunnilla oli merkittävä vaikutus Erkki Ala-Könnin perinteenkeruumatkoille,

toimihan Ala-Könni itsekin johtajana joillakin kotiseutretkillä. Ollessaan mukana osakuntien retkillä Ala-Könni todennäköisesti solmi suhteita eri pitäjiin, joihin lähdettiin myös myöhemmin perinteenkeruumatkoille kansanperinteen laitokselta.

Kansatieteen oppihistorian alkuaikoina keskityttiin aineellisen kansankulttuurin tutkimukseen (Vilkuna 1992, 11–12). Albert Hämäläinen kuitenkin totesi virkaanastujaisesityksessään vuonna 1931, että kansatiede ei voi erottaa henkistä ja esineellistä eli aineellista kulttuuria, sillä ne kuuluvat yhteen (Hämäläinen 1933 19–21). Myös Ala-Könnin keruissa mielenkiinto kohdistui sekä henkiseen että aineelliseen kansankulttuuriin. Erkki Ala-Könni oli massiivisten keruiden mies, ja etnomusikologina hänen erityinen kiinnostuksensa kohdistui kansanmusiikkiin. Mihin Ala-Könnin loputtomalta vaikuttanut keruutyö perustui? Kenties hän koki elämäntehtäväkseen pelastaa katoamassa olevia perinnemuotoja. Ala-Könni näyttää kuuluneen niihin 1900-luvun alun museoihmiisiin eli kansatieteilijöihin, jotka kartuttivat museoita keräämillään kokoelmilla. Ala-Könni kerrytti kansanperinteen arkistoa soittimilla, valokuvilla ja nauhoitteilla. Ehkä Ala-Könni halusi myös olla tulostavasti johtaja, joka pystyi osoittamaan tuloksellisuutta nauhoitusten ja negatiivien määrillä.

Erkki Ala-Könni jätti taakseen suuren kokoelman, joka yhä tänä päivänä etsii paikkaansa. Ala-Könnin aikomus kerätä talteen ja siten suojella kenties katoavaa perinnettä, tuottikin lopulta oikeusriidan ja epätietoisuuden, mitä kokoelmalla pitäisi tehdä ja minne se pitäisi sijoittaa. Myös Ala-Könnin omaisilla olisi oikeus tiettyyn osaan Ala-Könnin kokoelmista, mutta he eivät ole tähän päivään mennessä niitä vaatineet. En ole tässä tutkielmassani käsitellyt kulttuuriperintöön liittyvää vallankäyttöä, mutta siitä voisi tehdä jatkotutkimuksen.

7.2. Muistitiedon keruu vuonna 2012

Tutkielmassa tavoitteena oli myös selvittää, millaista muistitiedon keruu oli Lapualla vuonna 2012. Selvitin, miten Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian opiskelijat käsittivät muistitiedon ja mikä heidän ajatuksensa muistitiedon keruusta oli. Huomioni kiinnittyi erityisesti ryhmän historianopiskelijoiden mietteisiin. Mielestäni heidän

näkemyksissään voi selkeästi huomata heidän historiatieteellisen taustansa. Tarkastelin myös opiskelijoiden kokemuksia kentältä. Opiskelijoita mietitytti erityisesti puheliaan ja itseohjautuvan haastateltavan kohtaaminen. Lisäksi selvitin, millaisen kuvan keräämämme aineisto lapualaisista tuotti. Lopuksi olen tutkinut, huomioitiinko 1970-luvun perinteenkeruissa tutkimusetiikkaa ja miten se näyttäytyi meidän keruussamme.

Käsitykset muistitiedosta ja keruusta

Historian ja etnologian opiskelijat määrittivät muistitiedon yhteisön muistiksi, henkilökohtaiseksi kokemukseksi, muisteluksi ja kaikeksi, mitä ihminen muistaa omasta ajastaan. Opiskelijat totesivat myös, että muistitietohaastattelussa haastateltava ei voi antaa oikeita tai vääriä vastauksia. Kahden opiskelijan mukaan muistitietohaastattelussa on kyse haastateltavan omista kokemuksista, joten hänen ei tarvitse muistaa tarkkoja päivämääriä. Historianopiskelijat kuitenkin käsittivät, että muistot ja mielipiteet ovat saattaneet muuttua vuosien saatossa. Toisen opiskelijan mielestä aidon mielipiteen saattaa saada vain tuoreeltaan. Tässä onkin mielestäni nähtävissä opiskelijoiden historiatieteellinen tausta. Historiatutkimuksessa muistitietoa pidettiin hyvin epäluotettavana tietona, sillä pyrkimyksenä oli saavuttaa varmaa tietoa menneisyydestä. Muistitietoon liittyi paljon erehdysten mahdollisuuksia ja vääristymiä, joita kertojan mahdollisesti parannellut kertomukset kokemuksista tuottivat (Renvall 1965, 203–204). Historianopiskelijoille oli siten nähdäkseni tärkeämpää selvittää, miten asiat todellisuudessa, ovat kuin sen ymmärtäminen, miksi ihminen ajattelee ja toimii niin kuin tekee.

Historianopiskelijoiden käsitys muistitiedosta vaikutti myös siihen, miten he käsittivät keruun. Heidän keruuajatuksensa pohjautui museologia-ideologiaan, mikä tarkoittaa sitä, että he kokivat tärkeäksi museoiden tavoin tallentaa nykypäivän tietoa menneisyyden lisäksi. Heidän mielestään nykypäivää koskevat asiat olisivat tulevaisuudessa muistitietoa. Tähän liittyy myös toisen opiskelijan toteamus siitä, että nykypäivän asioista kysyttäessä saa aidomman mielipiteen, kuin jos asiasta kysyttäisiin vuosien päästä. Historianopiskelijat ehkä näkivät tärkeäksi tallentaa sellaista tietoa, jota aika ei ole vielä päässyt muuntelemaan.

Nuoremman väestön haastattelijat kokivat keruunsa enemmän nykytiedon keruuksi ja tämä näkyikin siinä, että haastatteluissa on keskitytty enemmän nykyistä aikaa koskeviin teemoihin. Haastateltavien lapsuusmuistot eivät ole olleet yhtä paljon esillä kuin vanhemman väestön haastatteluissa. Yrittäjien haastatteluissa on paljon keskitytty nimenomaan työelämään. Vanhemman väestön haastatteluissa on usein käsitelty lapsuus- ja nuoruusajan muistoja, jos haastateltavat ovat olleet syntyperäisiä lapualaisia. Mikäli haastateltavat ovat olleet muualta muuttaneita, on haastattelu aloitettu siitä hetkestä, kun Lapuulle muutto on tapahtunut. Haastatteluista havaitsin, että muun muassa haastateltavien ikä, elämäntilanne ja ammatti on osattu ottaa hyvin huomioon. Kysymyksiä tehdessä on ajateltu haastateltavan yksilöllisyyttä.

Kenttätyöryhmäläisten vastauksia tarkastellessani saatoin huomata kaksi erilaista lähtökohtaa, jonka mukaisesti keruuta on suoritettu. Osaltaan opiskelijat tekivät keruuta haastateltava-lähtöisesti eli haastateltaville on annettu vapaus kertoa heille itselleen tärkeistä ja ajankohtaisista aiheista. Haastateltavien yksilöllisyyttä ja vapautta omiin muistoihin on kunnioitettu. Kuten eräs opiskelija totesikin, haluttiin, että haastattelukokemus jäisi haastateltavien mieleen positiivisena. Toisaalta keruuta on tehty myös tilaaja-lähtöisesti. Haastateltavia on pyritty ohjaamaan Lapuaa koskeviin haastatteluteemoihin, jotta tilaajan toiveet aineiston sisällöstä täytyisivät. Vaikka keruussa on pyritty huomioimaan haastateltavan vapaus kertoa haluamistaan aiheista, on taustalla vaikuttanut myös ajatus tilaajasta. Tilaajan toiveet ikään kuin tekivät raamit aineiston keruulle. Kysymyksiin haastateltavaa saattoi ohjalla pysymään noiden raamien sisällä. Tilaajat keruiden ja tutkimusten taustalla ovat osa nykypäivän tutkimusta. Useimmiten tilaaja haluaa kerättävän tietynlaista aineistoa, ja toisinaan tilaajan edustamat arvot saattavat ohjata jopa tutkimustuloksia. Meidän keruussamme ei kovin tiukkoja rajoituksia aineiston suhteen ollut, mutta oli kuitenkin toivottavaa, että aiheet käsittelisivät jotenkin Lapuaa.

Haastattelujen sujuminen

Osa historian ja etnologian opiskelijoista koki puhelioiden haastateltavien ohjailun vaikeaksi, ja tällaisten haastateltavien kanssa saattoi olla myös vaikeaa pysyä ”skarppina”. Opiskelijat saattoivat jäädä joissakin haastatteluissa sivurooliin, mikäli haastateltavalla riitti kerrottavaa omasta takaa. Eräs opiskelija koki, että puheliaat haastateltavat olivat uuvuttavia. Tällaiset haastateltavat saattoivat myös herkästi eksyä muistoihin, jotka eivät liittyneet Lapuaan ja keruuteemoihimme. Opiskelijoiden mietteitä tarkastellessa voikin huomata, etteivät haastateltavat ole passiivisia vaan he itse päättävät, mitä he haluavat missäkin tilanteessa kertoa (Fingerroos 2003, 204–205). Osa opiskelijoista myös toivoi, että haastateltavat olisivat kertoneet Lapuasta yleisesti, ei vain omaan elämäänsä ja henkilökohtaisiin asioihin liittyen. Yksi opiskelija pohti, että haastatteluista saisi kenties enemmän ”irti”, mikäli haastatteluteemat olisivat selkeämmät. Toinen opiskelija mietti, tarvitsisiko kaikkia teemoja edes käsitellä kaikkien haastateltavien kanssa. Tiukasti rajatut ja kohdennetut teemat eivät kuitenkaan sovi muistitietokeruuseen, sillä on vaikea tietää, mistä teemoista kullakin haastateltavalla olisi mielenkiintoista kerrottavaa. Haastateltavat eivät myöskään välttämättä olisi motivoituneita haastatteluun, mikäli heille annettaisiin tiukat säännöt kerronnan suhteen. Haastateltava kuitenkin lopulta itse päättää, mitä hän pitää kertomisen arvoisena.

Haastateltavien ikä saattoi vaikuttaa siihen, miten haastattelijat suhtautuivat haastateltavaan ja millaisia kysymyksiä tältä ei ehkä haluttu kysyä. Eräs opiskelija kertoi, että iästä haastateltavaa kohtaan hänellä on sellaista kunnioitusta, mikä voi vaikeuttaa haastateltavan muistelupuheen ohjailua. Opiskelija totesi, että mikäli haastattelisi nuorempaa henkilöä, saattaisi hän suhtautua eri tavalla tilanteeseen. Toinen opiskelija totesi myös, että samankaltaisuus haastateltavan kanssa helpotti haastattelun tekemistä. Osa opiskelijoista kertoi, että he eivät mielellään kyselleet haastateltaviltaan perhetaustoista. Erään opiskelijan mukaan ei olisi mukavaa haastateltavan kannalta kertoa perheestä, mikäli tämä on esimerkiksi menettänyt puolisonsa tai lapsensa. Nuoremman haastattelijan voi olla vaikea arvioida, mikä on arka tai hankala aihe iäkkäälle haastateltavalle. Tällöin haastateltava saattaa varmuuden vuoksi välttää aiheita, joiden epäilee olevan iäkkäälle vaikeita. (Lumme-Sandt 2005, 142–143.)

Lapualaiset

Opiskelijat kertoivat saaneensa lapualaisuuden määritelmiksi seuraavia: ”ittellisiä”, periksiantamattomia, itsepäisiä, yhteisöllisiä, suorasukaisia, rehtejä ja jämäköitä.

Myös hyvät peruspalvelut ja vanhustenhoito kuuluivat lapualaisten mielestä lapualaisuuteen. Eräs yrittäjiä haastatellut opiskelija sai käsityksen, että itsenäisyys ja sen myötä yrittäjyys, ovat keskeinen osa lapualaista identiteettiä. Eräs opiskelija koki lapualaisten kantavan lapualaisuuttaan tietyllä ylpeydellä, mutta liiallista uhoamista ei lapualaisten kesken hyväksytä. Kahden opiskelijan mukaan lapualaiset vaikuttavat olevan ylpeitä ja nöyriä samaan aikaan. Eräs opiskelija arvosti lapualaisten elämänarvoja, joihin hänen mukaansa kuuluu muun muassa perheen arvostaminen. Lapualaisia haastatellessaan osa opiskelijoista myös huomasi, että lapualainen huumori on hyvin erilaista kuin heidän kotipaikkakuntansa. Lapualaiset eivät esimerkiksi vitsaile itsestään tai Lapuasta.

Opiskelijat yllättyivät siitä, kuinka kotiseurakkaita lapualaiset ovat. Kovin paljon Lapuaa ja lapualaisuutta kritisoivia kommentteja opiskelijat eivät saaneet kuulla. Ryhmä pohtikin, johtuiko lapualaisten positiivinen näkemys siitä, että keruun tilaajana oli Lapuan kaupunki. Ehkä jotkut haastateltavat kokivat, etteivät olleet vapaita kritisoimaan kaupunkiaan. Opiskelijat myös epäilivät, että kuntaliitoskeskustelujen vuoksi lapualaiset halusivat korostaa Lapuan hyviä puolia ja osoittaa, että lapualaiset pärjäävät yksinäänkin. Haastatteluista voikin kuulla, että lapualaiset ovat usein jopa kysymättä tuoneet esille kuntaliitoskeskustelut ja näkemyksensä siitä.

Joitakin Lapuaa ja lapualaisia kritisoivia kommentteja kuitenkin löytyi. Kaksi haastateltavaa kritisoi esimerkiksi sitä, miten mediassa usein vahvistetaan vanhoja kliseitä Lapuasta ja eteläpohjalaisuudesta. Usein eteläpohjalaiset itse ovat syypäitä näiden stereotyyppien vahvistamiseen. Tietyt pinttyneet mielikuvat lapualaisista ovat erään haastateltavan mukaan jopa nykylapualaisia loukkaavia, sillä useat ovat kotoisin muualta eikä Lapuan väestö ole homogeeninen. Haastateltava kritisoi esimerkiksi mielikuvaa, jonka mukaan Lapualla hengellinen elämä olisi erityisen voimakasta. Eräs haastateltava moitti Lapuan olevan tietyllä tavalla ahdistava ja henkisesti pieni paikka. Arvoja ja perinteitä ei juurikaan kyseenalaisteta. Yksi haastateltavista myös kritisoi sitä,

kuinka lapualaisuuteen ja yleisesti eteläpohjalaisuuteen kuuluu tietynlainen ulkokuoren pito. Ihmiset ovat tarkkoja siitä, millaisen kuvan he itsestään antavat.

Tutkimusetiikka

1970-luvun perinteenkeruussa tutkimuseettiset kysymykset eivät juuri olleet esillä. Haastateltavilla oli mahdollisuus rajoittaa arkaluonteisen aineiston käyttöä, mikäli he keksivät sitä itse pyytää. Eräs haastateltava kertoi, että tutkimuseettisiin ohjeisiin kuului haastateltavan kunnioittaminen, mikä tarkoitti muun muassa sitä, että haastateltavan tuli antaa kertoa niistä asioista, mistä halusi. Haastateltavani eivät pohtineet tutkimuseettisiä ongelmia esimerkiksi siksi, että keruuteemat olivat neutraaleja. Yksi haastateltavani kertoi kuitenkin miettineensä, millaisia kysymyksiä haastateltavilta voidaan kysyä.

Huomasin haastatteluista, että kerääjät saattoivat suostutella haastateltavia kertomaan arkaluonteisista asioista. Tutkimuseettisten normien vakiintumisen myötä haastateltavan suostuttelu ei tämän päivän keruussa ole enää korrektia. Eettisiin periaatteisiin kuuluu tutkittavien itsemääräämisoikeus, vahingoittumattomuus ja yksityisyyden kunnioittaminen (Kuula, 2006, 60). Haastateltavalle annetaan vapaus puhua haluamistaan asioista haluamallaan tavalla.

Eräs haastateltavistani kertoi, että tunnistettavuutta ei pidetty ongelmana Ala-Könnin perinteenkeruun aikoihin. Hannu Sinisalon mukaan haastateltavat olivatkin melko turvattuja sen suhteen, mitä he kertoivat nauhalle. Kaikki haastattelut suljettiin arkistoon, joten muilla haastateltavilla ei ollut tietoa, mitä toiset olivat kertoneet. Haastattelut eivät siten vuotaneet takaisin kentälle, joten haastateltavat olivat turvattuja kertomaan myös arkaluonteisista asioista. Aineisto on tullut paljon myöhemmin esimerkiksi Lapuan kaupunginkirjastoon kaikkien ulottuville.

Vuoden 2012 keruussa jokaiselta haastateltavalta pyydettiin luvat aineiston käyttöön ja arkistointiin. Haastateltavat olivat siten tietoisia, mihin haastattelut tultaisiin tallentamaan ja että niitä hyödynnettäessä tullaan mahdollisesti viittaamaan heidän henkilötietoihinsa. Koska aineistoa ei suljettu arkistoon 1970-luvun tapaan, oli tärkeää

huomioida, mitä haastateltavilta voitaisiin kysyä. Omissa haastatteluissamme arkaluontoisiksi luokiteltavia asioita olivat esimerkiksi haastateltavien sairaudet, uskonnollisuus ja poliittinen vakaumus. Yleensä haastateltavat toivat itse nämä asiat esille niistä kysymättä. Joissakin haastatteluissa on kuitenkin saatettu myös suoraan kysyä haastateltavien uskonnollisesta vakaumuksesta ja sen merkityksestä heille. Haastateltavat kuitenkin saivat päättää, miten syvällisesti ja henkilökohtaisesti he kysymyksiin vastaisivat.

Kysyin ryhmän historianopiskelijoilta, miten heille on historian tutkimuksessa opetettu tutkimusetiikkaa. Historianopiskelijoiden mukaan historian käyttämät lähteet ovat olleet hyvin erilaisia kuin etnologian, jolloin myös tutkimuseettiset ongelmat ovat olleet erilaisia. Historianopiskelijoiden mielestä *Projektit ja johtaminen* -kurssilla annettu opetus tutkimusetiikasta käsitteli arkisempia ja käytännöllisempiä asioita kuin historian tutkimuksessa annettu opetus. Projektissamme tutkimuseettisistä ohjeista korostuivat haastateltavan oikeudet, kuten aineiston käyttämiseen ja tiedon arkistointiin liittyvät asiat.

7.3. Lopuksi

Tutkielmani todentaa, että 1970-luvun yhteisökeskeisestä perinteenkeruusta on päädytty yksilöllisen muistitiedon ja henkilökohtaisten kokemusten keruuseen. Keruun kohteessa tapahtunut muutos on vaikuttanut niin keruun työskentelytapoihin kuin siihenkin, miten haastateltavat nähdään. Tutkielmani idea perustuu juuri näihin muutoksiin, joita kenttätyöskentelyssä on tapahtunut. Kansanperinne-käsite piti 1970-luvulla vahvasti sisällään sosiaalisen näkökulman. Perinnettä pyrittiin siten keräämään yhteisön näkökulmasta. Kohteena oli perinne, joka oli yhteisössä sukupolvelta toiselle siirtynyttä ja yhteisössä hyväksytyksi tullutta. Tavoitteena oli mahdollisimman vanhojen perinteiden tallentaminen ja yhteisössään tunnettujen hyvien kertojien kuuleminen.

Muistitiedon keruussa vuonna 2012 ei enää ajateltu, että kerättäisiin jotain koko yhteisön kattavaa kansanperinnettä, vaan aineistomme koostui ”tavallisten” ihmisten yksilöllisistä kokemuksista. Jokaisella haastateltavalla oli omat muistonsa ja

kokemuksensa elämästä Lapualla, eikä haastateltaviksi haettu enää tunnettuja perinteen taitajia. 1970-luvun perinteenkeruun aikana kertojasta ja hänen henkilökohtaisesta elämästään ei juuri oltu kiinnostuneita. Haastateltava oli kuin lipas, josta perinnettä käytiin poimimassa. Haastateltaviksi ei päässyt kuka tahansa, vaan hänen tuli olla iäkäs, hyvä kertoja ja jonkin spesialiteetin edustaja. Käsitys kertojasta onkin muistitiedon keruussa muuttunut. Uusien tutkimuskohteiden myötä haastateltavien ryhmä on laajentunut. Nykyisin haastateltava voi olla vaikka pieni lapsi, mikäli tutkimuskohteena on esimerkiksi lastenleikit. Muistitiedon keruussa ensisijaisena tarkoituksena on usein kerätä haastateltavien henkilökohtaisia kokemuksia, tunteita, arvoja ja muistoja. Kertojan muistoja muokkaa koko hänen elämänsä. Kertoessaan jostain yhteisönsä tapahtumasta haastateltava kertoo omasta näkökulmastaan, peilaten omaan elämäänsä. Kollektiivisesta perinteenkeruusta huomio ja mielenkiinto on siten kohdistettu yksilöön. Ryhmää koskevien yleistysten sijaan etsitään yksilöllisiä kokemuksia. Huomasin kuitenkin, että 1970-luvun perinteenkeruussa elettiin jo uuden kenttätyöskentelyn murroskautta. Yleisesti ottaen pidättäytyttiin vielä kollektiivisen perinteenkeruussa, mutta kiinnostus kertojaa kohtaan oli näkyvissä joissakin haastatteluissa.

Vuoden 2012 kenttätyöryhmäläisiä ja 1970-luvun perinteenkerääjiä yhdistivät positiiviset kokemukset ja muistot kenttätyöskentelystä. 1970-luvun kerääjät muistelivat keruutyön olleen hauska kokemus ja kerääjät otettiin pitäjissä hyvin vastaan. Perinteenkeruuta pidettiin tärkeänä ja kerääjiä yhdisti mielenkiinto perinnettä kohtaan. Vaikka opastusta työhön ei juuri ollut, olivat keruumatkat opiskelijoiden keskuudessa suosittuja. Tämän voi todeta siitäkin, kuinka kaikki haastateltavani ovat olleet useilla perinteenkeruumatkoilla mukana. Myös vuoden 2012 kenttätyötekijöiden kommentit matkasta olivat positiivisia. Monet toivoivatkin, että opiskelijoilla olisi enemmän mahdollisuuksia osallistua vastaaville kenttätyömatkoille. Opiskelijat otettiin Lapualla avoimesti vastaan, ja uskon lapualaisten olleen aidosti kiinnostuneita muistitiedonkeruustamme.

Kuuntelemalla lisää Lapualla tehtyjä haastatteluista, voisi varmasti löytää uusia mielenkiintoisia näkemyksiä ja havaintoja keruu- ja kenttätyöskentelyyn. Kuuntelin vain pienen osan Ala-Könnin keruumatkoilla tehdyistä haastatteluista, joten aihe ei ole mielestäni läheskään loppuun käsitelty. Haastatteluista itsestään voisi myös tehdä

tutkimuksen, sillä paljon mielenkiintoisia, hauskoja ja koskettavia kertomuksia oli sekä vuoden 1970 että vuoden 2012 haastatteluaineistoissa.

Jatkotutkimuksessa keruutyötä voitaisiin tarkastella myös kulttuuriperintö-käsitteen kautta. Erkki Ala-Könni keräsi opiskelijaryhmänsä kanssa perinnettä, josta on tullut lapualaista kulttuuriperintöä. Kulttuuriperintö on yläkäsite, jolla viitataan aineettomaan ja aineelliseen omaisuuteen (Aarnipuu 2009, 1 [online]). Aineellinen perintö on ikään kuin aineettoman perinnön varasto. Aineellisiin kulttuurituotteisiin liittyy henkisiä arvoja. (Tuomi-Nikula 2011 [online].) Kulttuuriperintö on Outi Tuomi-Nikulan mukaan kaikki, mitä olemme perineet aikaisemmilta sukupolvilta. Se sisältää sellaiset perinteet ja jäljet, joita pidetään tärkeinä ja jotka valitaan säilytettäväksi ja siirrettäväksi tuleville sukupolville. (Tuomi-Nikula 2010.) Kulttuuriperintöä voi olla peritty tapakulttuuri, lauluperinne, runosto, muisti, kerronta ja tarinat, joita on opittu vanhemmilta sukupolvilta. Tällaista kulttuuriperintöä on Suomessa tallentunut runsaasti erilaisiin arkistoihin, maisemaan ja rakennettuun ympäristöön. (Fingerroos 2012, 216.) Kulttuuriperintö on myös yhteisöllistä ja kollektiivista me-henkeä, yhteisiä arvoja, yhdessä tekemistä ja toimimista (Tuomi-Nikula 2011 [online]).

Kulttuuriperinnön arvoluokitukseen voidaan nostaa myös sellaisia tietoja, taitoja ja ajatustapoja, jotka eivät tule osaksi arkipäivän käytäntöjä, vaan ne mieluummin säilytetään arkistotallenteina ja museoissa, kuten esimerkiksi agraarinen kansanperinne teollistuneissa yhteiskunnissa. Perinnettä siten myös säilötään edustavina otoksina ja tallenteina. Tässä yhteydessä perinteet ovat perinteiksi luokiteltujen ilmiöiden edustumia ja kuvauksia. (Anttonen 2009, 3 [online].) Kulttuuriperintö näyttää erityisesti jälkimodernissa yhteiskunnassa yhä lisääntyvässä määrin perinne- tai perintöteollisuutena (*heritage industry*). Se on tietoisesti tuotettua kulttuuripoliittista toimintaa ja sen tuotteita. Poliitikka-sanalla viitataan toiminnan tavoitteellisuuteen ja ohjelmallisuuteen. (Anttonen 2009, 3 [online].)

Tiettyjä perinneaiheita, jotka tulivat Lapualla 1970 vuoden haastatteluissa esille, on pidetty edustavina sellaisella tavalla, että ne on nähty muistamisen ja esillä pitämisen arvoisiksi. Ne eivät ole jääneet ainoastaan arkistoihin, vaan ne on tuotu esille ja jopa tuotteistettu. Esimerkiksi Lapuan historiaan kuuluva Lapuan liike on saanut oman museokauppansa Lapuan kulttuurikeskus Vanhan Paukun alueelle kesällä 2007.

Museossa voi tutustua kansanliikkeen historiaan kuvien ja tarinoiden kautta. (Seinajoensanomat.fi, 2012 [online].) Myös Lapuan liikkeen johtajan Vihtori Kosolan kotitalo on säilytetty ja se toimii tätä nykyään kirjakauppana. Lapuan historiaan merkittävästi kuuluva herännäisyys on myös tullut osaksi kulttuuriperintöä. Herännäisyyteen liittyvää kulttuuriperintöä vaalitaan tallennettuna Lapuan entisen kristillisen opiston, Wanhan Karhunmäen, museoon. Tiettyä kulttuuriperintöä halutaan varmasti pitää esillä muistutuksena lapualaisesta historiasta.

Lapua muistetaan myös vuoden 1976 patruunatehtaan räjähdyksestä. Patruunatehdas toimii nykyään Vanhan Paukun kulttuuri- ja yrityskeskuksena. Vanhassa Paukussa on yhteensä neljä museota, joista yksi on patruunatehtaan toiminnasta ja räjähdyksestä kertova museo (Vanhapaukku.fi 2012 [online]). Lapualainen perinne elää myös materiaalina, kuten lahjatavaroina. Esimerkiksi Wanhan Karhunmäen puodissa myydään niin körttipastilleja, Savipaja Lintukodon körttipatsaita kuin Jussi-sukkiakin (Wanhakarhunmäki.fi, Puoti 2012 [online]). Lapuan liikkeen museokaupan yrittäjä Tuula Pöntinen kertoo, että koska lapualaiseen historiaan liittyville tuotteille ja lahjatavaroille oli kysyntää, perustettiin museon yhteyteen myös kauppa (Seinäjoen sanomat.fi 2010 [online]). Museokaupasta voikin ostaa muun muassa mukeja, lompakoita ja puukkoja Lapuan liike -logolla, sekä Muilutusauto-säästölippaan, Lapuan liike-neulepaidan tai T-paidan Vihtori Kosolan kuvalla (Lapuanliike.fi 2012 [online]). Perinne on siten saatu myös tuotteistettua turismituotteeksi ja lahjatavaraksi.

Sekä vuoden 1970 että vuoden 2012 keruissa tallennettiin lapualaista kulttuuriperintöä. Tallennettaessa kulttuuriperintöä luodaan myös uutta kulttuuriperintöä. Määritellessään, mikä on tallentamisen arvoista, kerääjät tulivat osallisiksi kulttuuriperintöprosessia. Kenttätyöntekijöillä on valtaa päättää, mikä on keruun ja tallentamisen arvoista. Paikallisen perinteen tallennusta ja keruita voisi jatkotutkimuksessa tarkastella kulttuuriperintö-käsitteen kautta.

Lähteet

Painetut lähteet

- Aarnipuu, Petja 2008. Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1162, Tiede. Helsinki: SKS.
- Aro, Laura 1996. Minä kylässä. Identiteetikertomus haastattelututkimuksen folklorena. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 650. Helsinki: SKS.
- Aro, Laura 1999. Identiteetti ja perinne. Teoksessa Lönnqvist Bo, Kiuru, Elina & Uusitalo, Eeva (toim.) Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin. Tietolipas 155, 177–187. Helsinki: SKS.
- Anttila, Veikko 1997. Kansatiede – kansallisesta tieteestä kulttuurin yleisselittäjäksi. Teoksessa Korhonen, Teppo & Leimu, Pekka (toim.) Näkökulmia kulttuurintutkimukseen, 11–20. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Turku.
- Davies, Charlotte Aull 1999. Reflexive Ethnography. A Guide to Researching Selves and Others, 3–25. London, New York: Routledge.
- Fingerroos, Outi 2003. Karjalainen – heimolainen vai uusheimolainen? Teoksessa Laaksonen, Pekka, Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) Tutkijat kentällä. Kalevalaseuran vuosikirja 82, 194–207. Helsinki: SKS.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214, 25–48. Helsinki: SKS.
- Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija 2006. Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214, 7–24. Helsinki: SKS.
- Fingerroos, Outi & Kurki, Tuulikki 2008. Tihenevä ja laajeneva äänien kenttä. Teoksessa Fingerroos, Outi & Kurki, Tuulikki (toim.) Ääniä arkistosta. Haastattelut ja tulkinta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1194, 7–24 Tiede. SKS: Helsinki.
- Fingerroos, Outi 2012. Ylirajainen karjalainen kulttuuriperintö. Teoksessa Fingerroos, Outi & Häyrynen, Maunu (toim.) Takaisin Karjalaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1250, 202–220 Tiede. Helsinki: SKS.
- Geertz, Clifford 1973. The Interpretation of Cultures: Selected essays. New York: Basic Books.

Hakala, Katariina & Hynninen, Pirkko 2007. Etnografisesta tietämisestä. Teoksessa Lappalainen, Sirpa, Hynninen, Pirkko, Kankkunen, Tarja, Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus, 209–225. Tampere: Vastapaino.

Huttunen, Laura 2010. Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Ruusu vuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi, 39–63. Tampere: Vastapaino.

Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Ruusu vuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, 189–222. Tampere: Vastapaino.

Hämäläinen, Albert 1933. Suomalais-ugrilaisen kansatieteen alasta ja tehtävistä. Porvoo: Kalevalaseuran vuosikirja 13.

Junkala, Pekka 1999. Kenttätyö etnologin profiilina. Teoksessa Lönnqvist Bo, Kiuru, Elina & Uusitalo, Eeva (toim.) Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin. Tietolipas 155, 188–200. Helsinki: SKS.

Kaivola- Bregenhøj, Annikki 1988. Kertomus ja kerronta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 480. Helsinki: SKS.

Kalela, Jorma 2000. Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.

Kalela, Jorma 2006. Muistitiedon näkökulma historiaan. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä Tietolipas 214, 67–92. Helsinki: SKS.

Kirveennummi, Anna 1997. Kulttuuri, kansantiede ja kritiikki, Murtumia 1900-luvun lopun tiedonintresseissä ja kulttuurikäsitteissä. Teoksessa Korhonen, Teppo & Leimu, Pekka (toim.) Näkökulmia kulttuurintutkimukseen, 33–53. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Kirveennummi, Anna & Räsänen, Riitta 2000. Suomalainen kylä – Kuvattuna ja muisteltuna. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 777. Helsinki: SKS.

Kirveennummi, Anna & Räsänen, Riitta 2005. Muisteltu ja kuvattu suomalainen kylä. Teoksessa Korhonen, Teppo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) Polkuja etnologian menetelmiin. Ethnos-toimite 11, 89–103. Helsinki: Ethnos ry.

Kiuru, Elina 1999. Esineet etnologiassa. Teoksessa Lönnqvist Bo, Kiuru, Elina & Uusitalo, Eeva (toim.) Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin. Tietolipas 155, 219–231. Helsinki: SKS.

Korkiakangas, Pirjo 1996. Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa. Kansatieteellinen Arkisto 42. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Korkiakangas, Pirjo 2006. Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214, 120–144. Helsinki: SKS.

Korkiakangas, Pirjo 2010. The romanticised countryside – ethnological research and countryside nostalgia. Teoksessa Bata, Tímea & Szarvas, Zsuzsa (edit.) Past and Present Stereotypes –Ethnological, Anthropological Perspectives. (75–86) Budapest: Hungarian Ethnographical Society and Museum of Ethnography.

Kukkurainen, Eija 1983. Erkki Ala-Könni kahdeksannella vuosikymmenellä. Teoksessa Virtaranta, Pertti, Mattila, Pekka, Lehtimäki, Pekka, Koironen, Antti & Nallinmaa, Eero (Toimituskunta) Kentältä Kentälle. Juhlakirja Erkki Ala-Könnin 70-vuotispäiväksi 2.2.1981. Tampere: Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen julkaisu 10, 9–14. Tampere 1983.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laaksonen, Pekka 2003. Lapin ja Ruijan retket 1963–1964. Teoksessa Laaksonen, Pekka, Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) Tutkijat kentällä. Kalevalaseuran vuosikirja 82, 219–236. Helsinki: SKS.

Laaksonen, Pekka, Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla 2003. Saatteeksi. Teoksessa Laaksonen, Pekka, Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) Tutkijat kentällä. Kalevalaseuran vuosikirja 82, 7–9. Helsinki: SKS.

Lehtimäki, Pekka 1983. Kansanperinteen laitoksen nauhoitekokoelmat kielentutkijan näkökulmasta. Teoksessa Virtaranta, Pertti, Mattila, Pekka, Lehtimäki, Pekka, Koironen, Antti & Nallinmaa, Eero (Toimituskunta) Kentältä Kentälle. Juhlakirja Erkki Ala-Könnin 70-vuotispäiväksi 2.2.1981. Tampere: Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen julkaisu 10, 61–68. Tampere 1983.

Lehtipuro, Outi 2003. Voiko perinnettä kerätä? Teoksessa Laaksonen, Pekka, Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) Tutkijat kentällä. Kalevalaseuran vuosikirja 82, 13–33. Helsinki: SKS.

Lehtonen, Juhani, U. E. 2005. Kansatieteen tutkimushistoria. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) Polkuja etnologian menetelmiin. Ethnos-toimite 11, 11–24. Helsinki: Ethnos ry.

Leimu, Pekka 1979. Muistitieto. Teoksessa Leimu, Tuula, Saressalo, Lassi & Leimu, Pekka: Etnologian sanastoa. Turun Yliopiston Kansatieteen laitoksen Toimituksia 1. Turku.

Leimu, Pekka 2005. Kyselyt. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) Polkuja etnologian menetelmiin. Ethnos-toimite 11, 77–88. Helsinki: Ethnos ry.

Lumme-Sandt, Kirsi 2005. Vanhan ihmisen kohtaaminen haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, 125–144. Tampere: Vastapaino.

Makkonen, Elina 2009. Muistitiedon etnografiaa tuottamassa. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 58. Joensuun yliopisto.

Numminen, Jaakko 2011. Etelä-Pohjalaisen Osakunnan kotiseuduntutkimusretket. Teoksessa Syrän kultaa – kieli kun puukkoo. Etelä-Pohjalaisen Osakunnan vaiheita 1908–2008. Etelä-Pohjalaisen Osakunnan julkaisusarja, Kyrönmaa XVI, 358–381. Helsinki: Etelä-Pohjalainen Osakunta.

Olsson, Pia 2005. Tutkijan vastuu ja velvollisuus – tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Korhokangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) Polkuja etnologian menetelmiin. Ethnos-toimite 11, 281–290. Helsinki: Ethnos ry.

Pekkala, Armi 2003. Tutkijan eettiset ongelmat. Teoksessa Laaksonen, Pekka, Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) Tutkijat kentällä. Kalevalaseuran vuosikirja 82, 85–108. Helsinki: SKS.

Peltonen, Ulla-Maija 2008. Muistitieto folkloristiikassa. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214, 93–119. Helsinki: SKS.

Pentikäinen, Juha 1971. Marina Takalon uskonto. Uskontoantropologinen tutkimus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 299. Helsinki: SKS.

Pentikäinen, Juha 2003. Kenttätöystä elämäntapa. Teoksessa Laaksonen, Pekka, Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) Tutkijat kentällä. Kalevalaseuran vuosikirja 82, 111–129. Helsinki: SKS.

Perks, Robert & Thomson, Alistair 1998. Introduction. Teoksessa Perks, Robert & Thomson, Alistair (eds.) The Oral History Reader, ix–xiii. London: Routledge.

Pimiä, Tenho 2009. Tähtäin idässä. Suomalainen sukukansojen tutkimus toisessa maailmansodassa. Jyväskylän tutkimus Humanities 124. Jyväskylän yliopisto.

Portelli, Alessandro 1998. What makes oral history different? Teoksessa Perks, Robert & Thomson, Alistair (eds.) The Oral History Reader, 63–74. London: Routledge.

Rastas, Anna 2005. Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, 78–102. Tampere: Vastapaino.

Renvall, Pentti 1965. Nykyajan historiantutkimus. Helsinki: WSOY.

Ruotsala, Helena 2002. Muuttuvat palkiset. Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995. Kansatieteellinen Arkisto 49. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

- Ruotsala, Helena 2005. Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) Polkuja etnologian menetelmiin. Ethnos-toimite 11, 45–76. Helsinki: Ethnos ry.
- Ruuskanen, Esa & Ylitalo, Teppo 2010. Lapuan historia 3. Jälleenrakennuskaudesta EU-ajan alkuun. Lapua: Lapuan kaupunki.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, 22–56. Tampere: Vastapaino.
- Räsänen, Matti 1997. Kansan kulttuurista ihmisen arkeen. Tutkimuksen painopistealueita toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa Korhonen, Teppo & Leimu, Pekka (toim.) Näkökulmia kulttuurintutkimukseen, 21–32. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Räsänen, Matti 2000. Lukijalle. Seurasaarisäätiö ja kylätutkimukset. Teoksessa Kirveennummi, Anna & Räsänen, Riitta. Suomalainen kylä – Kuvattuna ja muisteltuna. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 777. Helsinki: SKS.
- Saressalo, Lassi 1979. Perinne. Teoksessa Leimu, Tuula, Saressalo, Lassi & Leimu, Pekka: Etnologian sanastoa. Turun Yliopiston Kansatieteen laitoksen Toimituksia 1. Turku.
- Saressalo, Lassi 2003. Kenttätyössä kohtaa muita. Teoksessa Laaksonen, Pekka, Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) Tutkijat kentällä. Kalevalaseuran vuosikirja 82, 246–257. Helsinki: SKS.
- Setälä, E.N. 1915. Kansatieteestä ja sen tehtävistä. – Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirja XXIX; 2 – 22. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura.
- Siikala, Anna-Leena 1980. Perinneorientaatio ja kertojan persoonallisuus. Teoksessa Laaksonen, Pekka (toim.) Kertojat ja kuulijat. Kalevalaseuran vuosikirja 60, 83–92. Helsinki: SKS.
- Siikala, Anna-Leena 1984. Tarina ja tulkinta. Tutkimus kansankertojista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 404. Helsinki: SKS.
- Sinisalo, Hannu 1994. Kolme artikkelia valokuvasta. Tampereen yliopisto kansanperinteenlaitoksen julkaisu 18. Tampereen yliopisto.
- Sinisalo, Hannu 1997. Kaksi kertojaa – kaksi maailmaa. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Julkaisusarja C 1/97. Tampere.
- Snellman, Hanna 2003. Kansa tietää! Teoksessa Laaksonen, Pekka, Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) Tutkijat kentällä. Kalevalaseuran vuosikirja 82, 44–61. Helsinki: SKS.

Suojanen, Päivikki 1997. Työkaluna tutkijan persoona. Teoksessa Viljanen, Anna Maria & Lahti, Minna (toim.) *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätutuksesta*, 149–157. Helsinki: Suomen antropologinen seura.

Ukkonen, Taina 2000. *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuksetuotusten tuottamisprosessina. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 797*. Helsinki: SKS.

Valjakka, Sirkka 1973. Keski-suomalaisen Osakunnan kotiseuduntutkimusretket vuosina 1931–1967. Teoksessa *Keski-Suomi 12. Keski-Suomen Museoyhdistyksen julkaisuja 12*, 277–295. Jyväskylä.

Vilkuna, Janne 1992. *Suomalaiset vainajien karsikot ja ristipuut. Kansatieteellinen arkisto 39*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Vilppula, Hilikka 1976. *Museoviraston kyselylehti. 23. kansanperinteen keruukilpailu*.

Virtaranta, Pertti 1983. Erään tutkimusmatkan kuvaus. Artikkeliteoksessa Virtaranta, Pertti, Mattila, Pekka, Lehtimäki, Pekka, Koironen, Antti & Nallinmaa, Eero (toimituskunta) *Kentältä Kentälle. Juhlakirja Erkki Ala-Könnin 70-vuotispäiväksi 2.2.1981. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen julkaisu 10*, 139–174. Tampere 1983.

Vuorela, Toivo 1977. *Suomalainen kansankulttuuri*. Porvoo: WSOY.

Elektroniset lähteet

Aarnipuu, Petja. 2009. *Olemme kulttuurin perikuntaa*. Elore. vol. 16. 1/2009. [online] http://www.elore.fi/arkisto/1_09/art_saateeksi_1_09.pdf [viitattu 12.7.2012]

Anttonen, Pertti 2009. *Kolumni: Kulttuurin, perinteen ja perinnön kysymyksiä*. Elore vol.16. 1/2009. [online] http://www.elore.fi/arkisto/1_09/art_anttonen_09.pdf [viitattu 31.5.2012].

Aro, Jorma 2012. *Kaikkien kansanmusiikin ystävien tuntema*. Ilkka.fi. 29.09.2012. [online] <http://www.ilkka.fi/arki-ja-el%C3%A4m%C3%A4/kaikkien-kansanmusiikin-ystavien-tuntema-1.1263487> [viitattu 29.10.2012].

Etno.net 2012. *Armas Otto Väisänen*. [online] http://etno.net/henkilo/armas_otto_vaisanen [viitattu 26.7.2012.]

Etno.net 2012. *Erkki Ala-Könni*. [online] http://etno.net/henkilo/erkki_ala_konni [viitattu 10.4.2012.]

Fingerroos, Outi 2003. Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. – Elore 10. vuosikerta 2/2003 [online]. < http://www.elore.fi/arkisto/2_03/fin203c.html> [viitattu 23.5.2012]

Grönroos, Reija 2011. Ala-Könnin arkistot elävät. Yle.fi. 21.1.2011 [online] http://www.yle.fi/uutiset/kulttuuri/2011/01/ala-konnin_arkistot_elavat_2306393.html?print=true [viitattu 11.4.2012].

Henkilötietolaki 22.4.1999/5233 luku 3: Arkaluonteiset tiedot ja henkilötunnus. [online] <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>. [viitattu 24.5.2012].

Hotokka, Päivi 2005. Perinnearkisto säilöö arjen historiaa. Aviisi 8/2005. <http://www.aviisi.fi/artikkeli/?num=08/2005&id=bf8e8d8> [viitattu 22.10.2011]

Jyväskylän yliopisto 2012. Keski-Suomen Muistiarkisto. [online] <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/hie/hallinto/muistiarkisto> [viitattu 14.5.2012].

Kansanmusiikki.fi. Erkki Ala-Könnin juhlintaa Ilmajoella (tammikuu 2011). [online] <http://www.kansanmusiikki.fi/ajankohtaista/erkki-ala-konnin-juhlintaa-ilmajoella> [viitattu 13.8.2012].

Knuuttila, Seppo 1998. Perinteentutkimuksen paikka. – Elore 5. vuosikerta 1/1998 [online] < http://www.elore.fi/arkisto/1_98/knu198.html > [viitattu 23.5.2012].

Kortelainen, Kaisu 2009. Ajankohtaista: Muistitietotutkimus työläisyydestä sahayhteisössä. [online] Lectio praecursoria Joensuun yliopistossa 29.11.2008. http://www.elore.fi/arkisto/1_09/ajank_kortelainen_01_09.pdf Elore vol.16 [viitattu 30.5.2012].

Kukkurainen, Eija 2012. Muistan kun... Tampereen yliopisto. [online] http://www.uta.fi/laitokset/mustut/palatsi/muistan_eijakukkurainen.html [viitattu 3.2.2012].

Laitinen, Heikki 2006. Erkki Ala-Könnin kivinen kantele. kantele.net [online] <http://kantele.net/erkki-ala-konnin-kivinen-kantele/1125> [viitattu 10.4.2012].

Laurinolli, Heikki, 2010 Digitointi pelastaa Ala-Könnin aarteet. Aikalainen. Tampereen yliopiston tiede- ja kulttuurilehti [online] <http://aikalainen.uta.fi/2010/12/09/digitointi-pelastaa-ala-konnin-aarteet/> [viitattu 11.4.2012].

Lapuanliike.fi 2012. [online] <http://kauppa.lapuanliike.fi/> [viitattu 28.9.2012].

Museovirasto 2011. Valokuvanäyttely *Ikkunoita maailmaan* 15.5. - 31.8.2007. [online] http://www.nba.fi/fi/ylilaurosela_nayttelyarkisto [viitattu 20.10.2011.]

Nygård, Leena 2012. Tavoitteena kokoelmien yhdistäminen. KP24.fi 28.9.2012. [online] <http://www.kp24.fi/uutiset/317493/Tavoitteena-kokoelmien-yhdist%C3%A4minen> [viitattu 22.10.2012].

Seinäjoensanomat.fi 2010. ”Kosolan paita” on Lapuan liikkeen hittituote. 25.10.2010. http://www.seinajoensanomat.fi/artikkeli/8815-%E2%80%9Dkosolan-paita%E2%80%9D-on-lapuan-liikkeen-hittituote?quicktabs_4=2 [viitattu 17.9.2012]

Sinisalo, Hannu 2011. Valokuvanäyttely Erkki Ala-Könnin Etelä-Pohjanmaa. Tampereen yliopisto [online]. <http://www.uta.fi/laitokset/mustut/kuvaprojekti/lapua.html> [viitattu 22.10.2011]

Tekijänoikeuslaki. 1.luku & 3.luku. [online] <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404#e-48> [viitattu 13.11.2012].

Tuomi-Nikula, Outi. 2011. Aineeton perintö kulttuurisena voimavarana. Kestävä kulttuuriseminaari Helsingissä 27.1.2011 [online] <http://kulttuuriperintokasvatus-fi-bin.directo.fi/@Bin/098233478426b3004485a9d99521debd/1338463135/application/pdf/137714/OUTI%20tuomi-nikula.pdf> [viitattu 12.7.2012]

Ähtäri.fi 2012. Ähtäri-Seuran historia. [online] <http://www.ahtari.fi/kaupunki/index.php/vapaa-aika/kulttuuritoimi/ahtari-seura-ry/ahtari-seuran-historia> [viitattu 5.6.2012].

Wanhakarhunmaki.fi 2012. Herännäisyys. <http://www.wanhakarhunmaki.fi/fi/herannaisyyys.html> [viitattu 16.7.2012].

Wanhakarhunmaki.fi 2012. Puoti. <http://www.wanhakarhunmaki.fi/fi/puoti.html> [viitattu 17.9.]

Haastattelut ja sähköpostihaastattelut

AKO1 – AKO5 (tekijän hallussa).

Hakala, Pirkko 2012. Sähköpostitse saatu tiedonanto. 9.11.2012.

Honkimäki, Esa 2012. Sähköpostitse saatu tiedonanto. 18.4.2012.

Korkiakangas, Pirjo 2012, a. Suullinen tiedonanto. 1.11.2012.

Korkiakangas, Pirjo 2012, b. Sähköpostitse saatu tiedonanto. 13.4.2012.

Kukkurainen, Eija 2012. Sähköpostitse saatu tiedonanto. 24.4.2012.

Opiskelija1 – Opiskelija5 (tekijän hallussa).

Sinisalo, Hannu 2012. Haastattelu 21.8.2012. (tekijän hallussa).

Ruuskanen, Esa 2012. Sähköpostitse saatu tiedonanto. 16.4.2012.

Painamattomat lähteet

Fingerroos, Outi, Junkala, Pekka & Mäkinen, Minna 2012. Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksen opetusmateriaali.

Kenttätyöpäiväkirja (tekijän hallussa).

Muistiinpanot (tekijän hallussa).

Tiedotus 2011. Historian ja etnologian laitoksen tiedotus Nefan ja Tosineen sähköpostilistojen kautta. syksy 2011.

Tuomi-Nikula, Outi 2010. Luento 19.2.2010. Menneisyyden jäljet kulttuuriperintöprosessissa. Muistiinpanot tekijän hallussa.

Ylitalo, Teppo 2011. Luento 25.10.2010. Muistiinpanot tekijän hallussa.

Arkistolähteet

Lapuan kaupunginkirjaston erikoiskokoelma:

Kper Y/02264/1970 kasetti1

Kper Y/2264/2265/1970 kasetti1

Kper Y/02265/1970 kasetti2

Kper Y/2266/1970 kasetti3

Kper Y/2265/1970 kasetti3

Keski-Suomen Muistiarkisto:

KSMA CD12/20: 1–35

Tampereen kansanperinteen arkisto:

AK/1824/1970

AK/1808/1970

Kper Y/01904/ 1970

Kper Y/01912/1970

Kper Y/01941/1970

Kper Y/01951/1970

Kper Y/01971/1970

Kper Y/ 01975/1970

Kper Y/01983/1970

Kper Y/01987/1970

Kper Y/01988/1970

Kper Y/01993/1970

Kper Y/02000/1970

Kper Y/02157/1970

KperY/02264/1970

LIITTEET:

Lapuan vuoden 2012 kenttätötekijöiden kysymyslistat.

A-ryhmän kysymykset iäkkäille lapualaisille

Kaikilta kysyttävät perustiedot:

- Nimesi?
- Ikäsi?
- Keitä kuuluu perheeseesi?
- Oletko syntyperäinen lapualainen?
 - o Milloin olet muuttanut Lapualle?
 - o Miksi olet muuttanut Lapualle?

Lapsuus

- Millaista oli lapsuusaika Lapualla? Missä asuitte?
- Millainen oli perheesi? Monta sisarusta oli, asuivatko esim. isovanhemmat kanssanne?
- Millainen oli kotinne?
- Millainen oli arki?
 - Missä kävitte kaupassa?
 - Kuka laittoi ruuan kotona? Millaista ruokaa söitte?
- Millaisia leikkejä leikitte?
 - Missä leikitte kavereiden kanssa kesällä ja talvella?
- Perheen elinkeino?
- Teitkö autoitko vanhempiasi kotitöissä, miten? Miten vietit vapaa-aikasi?
- Mitä muistat koulunkäynnistä?
 - Missä kävitte koulua?
 - Millä kuljitte kouluun?
 - Millä kuljitte pidempiä matkoja? Linja-auto, oma auto, traktori, mopo?
- Muistatko lapsuudestasi erinäisiä sairauksia, kuten tuberkuloosi, lavantauti, polio?
 - Miten niistä päästiin eroon?
 - Rokotukset? Toimenpiteet?

Millaista sota-aika oli Lapualla? (Jos syntynyt ennen 40-lukua:)

- Mitä muistat niistä ajoista? (Missä olit, mitä teit?)
- Miten sota koettiin Lapualla?
- Miten sota vaikutti arkeen? Miten arki sujui?

- Miten sotaa seurattiin?
- Millaisia tunteita sota herätti, pelottiko sota?
- Oliko Lapualla sotavankeja? Miten heihin suhtauduttiin?

Sodan jälkeen

- Miten kuulit, että sota oli ohi? Miten reagoit siihen?
- Miten sotilaat otettiin vastaan?
- Millaista arki oli sodan jälkeen? Saiko sodasta puhua?
- Muuttiko Lapualle Karjalan evakkoja?
 - Miten heidät otettiin vastaan?
 - Millaista elämä oli heidän kanssaan?
- Mitä Venäjästä ajateltiin sodan jälkeen?
 - Pelottiko, että Venäjä hyökkäisi? Miten siihen varauduttiin?

- Onko teillä muistoja säännöstelystä?
 - Miten se vaikutti arkeen?

(Lapsuus/nuoruus) Kehityksen tuomat uutuudet

- Onko teillä muistoja sähköistymisestä?
 - Milloin sähköt tulivat teidän kotinne? Muistatko päivän kun sähköt tulivat?
 - Miten se muutti elämää?

- Mitä muistat autoistumisesta?
 - Milloin ja mistä ensimmäinen auto hankittiin?
 - Miten se muutti elämää?

- Entä muut ”uutuudet”, kuten kodinkoneet?
 - Esimerkiksi milloin pesukone hankittiin, miten se muutti arkea?
 - Milloin televisio hankittiin ja puhelin? Miten television tulo muutti ajanviettoa?

Nuoruus (n.50/60- luku)

- Millaista nuoruus oli Lapualla?
- Mitä nuoriso teki vapaa-ajalla?
 - Miten vanhemmat suhtautuivat nuorten huvitteluun?
 - Miten vanhemmat suhtautuivat meikkaamiseen, poikien pitkiin hiuksiin, amerikkalaiseen uuteen musiikkiin, vaatteisiin? (50/60-luvuilla)
- Jos asunut maalla: Kuinka usein kävi keskustassa, miksi kävi mitä ajatteli keskustasta?
- (Seuraavia voi kysyä, jos haastateltava ei keksi kerrottavaa:)

- Kerrotaan että 50- luvulla nuorten villitys oli mennä katsomaan iltakahdeksan junaan, pitääkö paikkaansa? Olitteko itse katselemassa?
- Viinamatkat Seinäjoelle? Alko vasta 60- luvulla Lapualla.
- 70- luvulla järjestettiin diskoja, olitteko mukana? Kävikö paljon nuoria?
- Kävittekö elokuvissa? Mitä katselemassa?
- Nuorison harrastukset?
- Millaiset harrastusmahdollisuudet olivat nuoruudessasi?
- Kannustettiin kotona lapsia harrastamaan (esim. urheilua)?
- Menitkö töihin? Minkä ikäinen olit?
 - Lähditkö pois Lapualta? Jäitkö työskentelemään kotitalalle?
- Muutitko pois kotoa? Milloin?
- Lähditkö opiskelemaan?
 - Mikä olet koulutukseltasi? Missä olet kouluttautunut?
 - Miten jatko-opiskeluusi suhtauduttiin kotona?
- Mitä itse ajattelit pois muuttamisesta – Miksi palasit?
- Miten eri puolella Lapuaa asuviin suhtauduttiin? Oliko Lapualla ns. kyläidentiteettiä?

Aikuisuus (n. 50/70 – luku)

- Missä olet työskennellyt?
- Lähdettiinkö Lapualta ulkomaille työn perään? Minne?
 - Mitä lähtijöistä ajateltiin? Muistatko ihmisiä, jotka lähtivät ulkomaille?

Jos perheellinen:

- Missä olet tavannut puolisosi?
- Naisille työelämässä: Kuka hoiti lapset? Mitä mieltä olet kunnallisesta lastenhoidosta? Miten se muutti elämää?
- Mitä muistatte kunnalliskodeista? Mitä niistä ajateltiin?

Mitkä ovat olleet tärkeitä tapahtumia Lapualla, jotka ovat jääneet mieleen?

Piispanistuun; tuomiokirkkoseurakunta Lapualla vuonna **1956**

- Mitä muistat päätöksenteosta?
- Mitä merkitsi lapualaisille?

Lapuan patruunatehtaan räjähdys 1976

- Mitä muistat tapahtumasta?
 - Missä olit kun tehdas räjähti?

- Mitä tunteita tapahtuma herätti?
 - Miten se vaikutti yhteisöön?
 - Mitä mieltä olette Patruunatehtaan nykykäytöstä?
- Mitä muistat lama-ajasta? Miten se näkyi Lapualla?

Lapua tänään

- Sanotaan, että Lapualla herännäisyydellä on ollut merkittävä ja pitkä historia. Näkyykö herännäisyys mielestänne tämän päivän Lapualla? Tai uskonnollisuus ylipäättään?
 - o Onko se jotenkin muuttunut?
 - o Onko muistoja, että eri herätysliikkeiden jäseniä olisi vieroksuttu?
 - o Jos kertoo käyvänsä tilaisuuksissa:
 - Missä tilaisuuksissa käyt? Kuinka usein?

Asuminen:

- Missä asut?
 - Kauanko olet asunut nykyisessä asuinpaikassa?
- Missä muualla Lapuaa olet asunut?
- Miten koet asuinympäristösi?
 - Onko se muuttunut, miten?
 - Miten Lapua on kokonaisuudessaan muuttunut? Miten Lapuan keskusta on muuttunut?
 - Onko maaseutu tyhjentynyt?

Arkielämä Lapualla

- Miten arkipäiväsi sujuu, mitä siihen kuuluu?
- Mieltä olet keskustasta? Onko se toimiva? Viihtyisä?
 - Käytkö siellä kaupassa, vai missä?
 - Mitä mieltä olette kauppojen etno-hyllyistä, uusista erikoista ruuista?
 - Ovatko kaupat muuten muuttuneet ajansaatossa, miten?
 - Mitä mieltä olette sunnuntain aukiolosta?
- Mitä palveluja käytät?
 - Onko kauppojen ja palvelujen saatavuus muuttunut ajansaatossa, miten?
 - Käytättekö autoa? Onko vaikea päästä asioille ilman autoa?
 - Onko palveluja riittävästi? Mitä puuttuu?
- Mitä mieltä olette Lapualla kaavaillusta uudesta Ideapark-kauppakeskuksesta?
- Miten vietätte vapaa-aikaa?
 - Mitä harrastatte?
 - Koetteko, että ennen on ollut edes vapaa-aikaa?

- Missä tapaat ystäviäsi?

Lapualaisuus

- Miten koet Lapuan kotikaupunkina?
 - o Lapuan hyvät ja huonot puolet?
- Miten Lapualla suhtaudutaan Seinäjokeen?
 - Onko Lapua ”itsenäinen” vai Seinäjoen esikaupunkia?
- Mitä mieltä olette siitä, että maakuntahallinnon keskuspaikka sijaitsee Seinäjoella?
- Mitä mahdollisesta kuntaliitoksesta ajatellaan? Minkä kunnan kanssa Lapua voisi liittyä?
- Mitä mieltä olette EU:sta ja sen määräysvallasta esimerkiksi maatalouteen?
- Mitä mieltä olette Kauhavasta?
 - Ovatko Lapua ja Kauhava kilpakumppaneita?
- Mitä on mielestäsi lapualaisuus?
 - o Millaisia lapualaiset ovat?
 - o Mikä tekee Lapuasta Lapuan, ja erilaisen kuin muut lähikunnat esimerkiksi miten eroaa Seinäjoesta ja Kauhavasta?
 - o Lapualaisten kerrotaan olevan ittellisiä, mitä mieltä olette tästä ajatuksesta? Miten se näkyy?
 - o Lapualla on paljon pienyrittäjiä, onko se osa ittellisyyttä vai onko se pakon sanelemaa?

ETNS016 Projektikurssi B-RYHMÄ HAASTATTELUKYSYMYKSET

VANHEMMAT JA YRITTÄJÄT

Perustiedot

Nimi

Syntymäaika ja -paikka

Ammatti

Perhe

1. Lapualaisjuuret

Kaunko olet asunut Lapualla?

Lapualaisjuuret?

*Onko sukua muualla tällä hetkellä (jos on kuinka usein he vierailevat Lapualla, viihtyvätkö he...)

*Jos lapsia, Pohjalaisuuden/Lapualaisuuden/perinteen siirtäminen lapsille

2. Lapualaisuus

Mitä Lapualaisuus merkitsee sinulle?

*hyviä ja huonoja puolia

*oletko lapualaisuudestasi ylpeä, miksi

*Mitä tekee Lapuasta Lapuan

*Miksi olet Lapualainen (/oletko Lapualainen)

vrt. myös esim Seinäjokeen tai Kauhavaan

Kuinka kauan olet asunut Lapualla, oletko esim muuttanut joskus pois (miksi)?

Miten viihdyt Lapualla?

3. Lapualla: Toiminta ja palvelut

Koulutus

*Oliko aluksi vaikeata saada töitä Lapualta

Tehtävät

Harrastukset/vapaa-aika

Palvelut

4. Lapualla: Elämä ja yrittäjäys Lapualla

Minkälaiselta elämä vaikuttaa täällä Lapualla

Lapuan muuttuminen

*nuorisokulttuuri silloin ja nyt

Pienyrittäjäyys

Yrittelijäisyyden vaikutukset

Mitä mieltä olet patruunatehtaan nykykäytöstä?

5. Lapualla: Lapua kotina

Kuinka usein vieraillet muualla, jos vieraillet

Matkustatko paljon pois Lapualta, kuinka usein käytkö esim Seinäjoella asioita
hoitamassa

Kotiseutuun sitoutuminen

*muutto eläkeiällä?

Kotiseudun puolesta ponnistelu

Mitä mieltä olet Kauhavasta

6. Loppu- ja lisäkysymykset

Tulevaisuuden suunnitelmat

Lapuan tulevaisuus?

Muuta sanottavaa

NUORET

Perustiedot

Nimi

Syntymäaika ja -paikka

Ammatti

Perhe

1. Lapualaisjuuret

Kaunko olet asunut Lapualla?

Lapualaisjuuret?

*Onko sukua muualla tällä hetkellä (jos on kuinka usein he vierailevat Lapualla,
viihtyvätkö he, mitä he tekevät...)?

*Kuinka usein vieraillet heidän luona?

2. Lapualaisuus

Mitä Lapualaisuus merkitsee sinulle?

*hyviä ja huonoja puolia

*oletko lapualaisuudestasi ylpeä, miksi

*Mitä tekee Lapuasta Lapuan

*Miksi olet Lapualainen (/oletko Lapualainen)

vrt. myös esim Seinäjokeen tai Kauhavaan

Kuinka kauan olet asunut Lapualla, oletko esim muuttanut joskus pois (miksi)?

Miten viihdyt Lapualla?

3. Lapualla: Vapaa-aika ja nuorisokulttuuri sekä palvelut/toiminta

Harrastukset/vapaa-aika

Peltoautot

Mitä teet kavereiden kanssa

Missä tykkäät hengaila kavereiden kanssa

Kuinka usein vieraillet muualla

(uskonnollisuus asiat)

Palvelut

*mikä on hyvää

*puuttuuko joitain palveluita tms.

Mitä teet lomilla?

Mitä teet kesällä?

*kesätöiden saanti (minkälaista)

B-Ryhmän toinen kysymyslista

- saahan sinutella
- aineistosopimus: saahan arkistoida ja liittää henkilötiedot mukaan?
- Henkilötietoja, elämän kulkua, erikoisosaamista eli ammattiasioita ja lopuksi lapualaisuuden merkityksestä, lapualaisesta identiteetistä ja mielipiteesi elämän kulusta Lapualla tänä päivänä
- **Perustiedot:**
 - nimi, syntymävuosi ja - paikka, ammatti, perhe
- **2. Lapualaisuudet ja ”elämän tarina”**
 - lapsuus Lapualla: missä päin Lapuaa asuit? Muutitko Lapuan sisällä? Koulut (mitä kouluja kävit: ala-aste, yläaste, lukio?), harrastukset tuolloin?
 - koulutus: missä kouluttauduit ammattiisi?
 - kauanko olet asunut Lapualla, muutitko välillä muualle?
- **3. Ammatti ja erikoisosaaminen**
 - Mitä teet tällä hetkellä työkseksi?
 - Kertoisitko työstäsi?
 - Miten päädyit ammattiisi?
 - Mitä harrastat?
- **4. Lapualaisuus identiteettinä**
 - Suhteet tänä päivänä Lapuaan, onko sukulaisia siellä edelleen, kuinka usein vierailet, mitä silloin teet siellä? Viihdytkö edelleen?
 - Mitä lapualaisuus merkitsee sinulle? Koetko Lapuan kotikaupunkina?
 - Oletko lapualaisuudestasi ylpeä? Miksi?
 - Mitä on mielestäsi lapualaisuus? Ominaispiirteet!
 - Millaisia lapualaiset ovat?
 - Lapua asuinpaikkana: Lapuan hyvät ja huonot puolet?
 - murteen merkitys?
 - lapualaishuumori, komiaa pitää olla!
 - Näetkö kotiseudun puolesta ponnistelun tärkeänä?
 - Miten Lapualla suhtaudutaan **Seinäjokeen**?
 - Onko Lapua ”itsenäinen” vai Seinäjoen esikaupunkia?→ Seinäjoen vaikutukset kylien kasvuun, politiikkaan
 - Mitä mieltä olet siitä, että maakuntahallinnon keskuspaikka sijaitsee Seinäjoella?
 - Mitä mieltä olet **Kauhavasta**?
 - Ovatko Lapua ja Kauhava kilpakumppaneita?
 - Mikä tekee Lapuasta Lapuan, ja erilaisen kuin muut lähikunnat, esimerkiksi miten se eroaa Seinäjoesta ja Kauhavasta?
 - Lapualaisten kerrotaan olevan **ittellisiä**, mitä mieltä olet tästä ajatuksesta? Miten se näkyy?

→ Lapualla on paljon pienyrittäjiä, onko se osa itellisyyttä vai onko se pakon sanelemaa?

- Ittellisyyden uhka: Mitä mahdollisesta kuntaliitoksesta ajatellaan? Minkä kunnan kanssa Lapua voisi liittyä? → valtion kuntaliitosselvitykset
- Ittellisyyden uhka: Mitä mieltä EU:sta tulevasta määräysvallasta (esimerkiksi maatalouteen?)Tuleeko maaseutu enää itsekseen toimeen?

• **5. Identiteetti asioiden jälkeen Lapuasta tänä päivänä...**

Asuminen:

- Missä asut Lapualla?
 - Kauanko olet asunut nykyisessä asuinpaikassa?
- Miten koet asuinympäristösi?
 - Onko se muuttunut, miten?
- Miten Lapua on kokonaisuudessaan muuttunut? Miten Lapuan keskusta on muuttunut? Entä kylät?→ köyhtyminen
 - Onko maaseutu tyhjentynyt?
- Miten Lapuanjoki vaikuttaa kylän kulttuurimaisemaan? Onko lapualaiselle identiteetille tärkeä? Entä ”isien pitkät pellot”?

Arkielämä Lapualla:

- Miten arkipäiväsi sujuu, kun olet Lapualla?
- Mieltä olet keskustasta? Onko se toimiva? Viihtyisä? → Miten muuttunut?
 - Käytkö siellä kaupassa, vai missä?
- Mitä mieltä olet Lapualla kaavailusta uudesta Ideapark-kauppakeskuksesta?
- Mitä **palveluja** ylipäättään käytät?
- Onko kauppojen ja palvelujen saatavuus hyvä?
- Onko palveluja riittävästi? Mitä puuttuu? →pelkäätkö palvelujen katoamista? Tarvitseeko hakea muualta palveluja?
- Oletko seurannut kyläkoulukysymyksiä? Mitä mieltä olet koulupolitiikasta?
- Mitä mieltä olet Patruunatehtaan nykykäytöstä? (Muistatko itse puheita Patruunatehtaan räjähdyksestä 1976?)

Herännäisyys/uskonollisuus:

- Sanotaan, että Lapualla herännäisyydellä on ollut merkittävä ja pitkä historia. Näkyykö herännäisyys mielestäsi tämän päivän Lapualla? Tai uskonollisuus ylipäättään? (Onko se jotenkin muuttunut?)

Tulevaisuus:

- Kotiseudulla pysyminen?
- Haluaisitko siirtää lapualaista tai eteläpohjalaista perinnettä nuoremmille/tulevaisuudessa lapsillesi?
- tulevaisuuden suunnitelmat ylipäätänsä?→Muuta kerrottavaa?→kiitos haastattelusta!